

INFORMATICA MUSEOLOGICA
32 (3-4) 2001.
ISSN 0350-2325

Adresa uredništva / Editor's Office

Muzejski dokumentacijski centar, Mesnička 5, Zagreb, Hrvatska
Museum Documentation Centre, Mesnička 5, Zagreb, Croatia
Tel: + 385 1 48 47 897
Faks: + 385 1 48 47 913
<http://www.mdc.hr>

Za izdavača / For the Publisher

Višnja Zgaga

Urednica / Editor

Lada Dražin Trbuljak

Redakcijski odbor / Editorial Board

mr. Lucija Benyovsky, Nada Beroš, Markita Franulić, Vlasta Gracin, mr. Željka Jelavić, dr. Ljiljana Kolečnik, Željka Kolveshi,
mr. Dubravka Peić Čaldarević, Nada Premerl, Jadranka Vinterhalter, dr. Žarka Vujić, Višnja Zgaga, Lada Dražin Trbuljak

Redizajn časopisa / Publication redesign

cavarpayer

Dizajn, prijelom i priprema za tisak / Design, layout and prepress

Igor Kuduz; Pinhead_Ured, Zagreb

Tisak / Printed by

Kerschoffset, Zagreb

Fotografija na naslovnici / Cover photograph

Boris Cvjetanović

Lektor / Language Advisor

Snježana Štefok

Prijevod sažetaka / Translation

Tomislav Pisk

Naklada / Printing run

600

Tekstovi predani u tisak / Texts handed in for printing

travanj 2002.

Za stručne podatke i mišljenja odgovaraju autori / The authors are responsible for their own data and opinions

Svezak izlazi za 2001. / Issue printed for year 2001

© Muzejski dokumentacijski centar & Muzeji & Autori / © Museum Documentation Center, Zagreb & Museums & Authors

Časopis su financirali i njegov izlazak iz tiska omogućili / This publication has been financed by

Gradski ured za kulturu, Grad Zagreb i Ministarstvo kulture Republike Hrvatske / The City of Zagreb, Department of Culture
and the Ministry of Culture of the Republic of Croatia

SADRŽAJ Contents**TEMA BROJA** Topic of This Volume / **MUZEJSKA PUBLIKACIJA I NOVI MEDIJI (I. dio)**
Museum publications and new media (I. dio)

Museološki pogledi na izdavaštvo / Museological views of publishing

Peter Cannon - Brookes

Dugoročna odgovornost muzejskih publikacija The long-term responsibility of museum publications

6

Ivo Maroević

Muzejska publikacija kao oblik muzejske komunikacije The museum publication as a form of museum communication

10

Specifičnosti i uloga muzejskih publikacija / The specific nature and role of museum publications

Snježana Radovanlija
Mileusić**Pregled tipologija, formalnih i sadržajnih obilježja muzejskih publikacija** A review of the typology, the formal and content features of museum publications

14

Višnja Zgaga

Izdavačka djelatnost Muzejskog dokumentacijskog centra The publishing activities of the Museum Documentation Centre

19

Maja Škiljan

Izdavačka djelatnost Hrvatskoga povijesnog muzeja u Zagrebu The publishing activities of the Croatian History Museum

23

Jadranka Vinterhalter

Suvremena umjetnost u publikacijama i na CD-ROM-ovima Contemporary art in publications and on CD-ROMs

27

Đuro Vandura

Muzejsko - galerijska publikacija kao zaštita spomenika kulture Museum publications as a form of preservation of cultural monuments

30

Fani Celjo Cega

Izdavačka djelatnost Muzeja grada Trogira The publishing activities of the Trogir Town Museum

33

Muzejski i muzeološki časopisi / Museum and museological publications

Jane Morris

Uloga muzejskih publikacija - uloga časopisa "Museums Journal" u Velikoj Britaniji The role of Museum Publications - the role of Museums Journal in the UK

37

Ambrus Gönczi

Madarska muzeologija i časopis "Mađarski muzeji" Hungarian museology and the periodical "Hungarian Museums"

42

Jasna Horvat

Argo "Argo"

44

Lada Dražin Trbuljak

Trideset godina poslije... gdje smo danas? Thirty years later...where are we today?

48

Ante Rendić - Miočević

Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu Bulletin of the Archeological Museum in Zagreb

53

Josip Balabanić, Darija
Čaleta, Marijana Vuković**Časopis "Natura Croatica" i njegova uloga u promicanju muzejske djelatnosti** The publication "Natura Croatica" and its role in the promotion of museum activities

57

Ivan Ružić

Klasično obljetničko glasilo Muzeja grada Zagreba i moguće transformacije klasičnog tiskanog medija The classic anniversary publication of the Zagreb City Museum and the possible transformation of classic printed media

61

Dražen Ernečić

Povijest, sadašnjost i budućnost "Podravskog zbornika" The past, present and future of the "Podravski zbornik"

63

Želimir Laszlo	O "Vijestima muzealaca i konzervatora" The "Museum and Conservation Professionals Bulletin"	65
	Muzejske publikacije i publika / Museum publications and the public	
Željka Sušić	Potrebe i mogućnosti komuniciranja sa slijepim i slabovidnim osobama u muzeju The needs and the possibilities for communicating with blind and visually impaired persons in a museum	68
Anica Ribičić Županić	Tehnika toplinskog napuhavanja: Nove mogućnosti izrade publikacija za slijepe osobe The technology of thermal swelling: new possibilities for making publications for the blind	72
Mila Škarić	Uloga muzejskih publikacija u edukaciji djece The role of museum publications in children's education	73
Davor Fulanović, Božica Škulj	Izdavačka djelatnost u procesu obrazovne funkcije Tehničkog muzeja Publishing activities in the process of the educational function of the Technical Museum	76
Danka Radić	Trogirska muzejsko - galerijska izdavačka djelatnost The museum and galleries publishing activities of the town of Trogir	81
	Vizualni identitet / Visual identity	
Igor Maroević	Muzej Tropolja - novi vizualni identitet i kućni stil A new visual identity and house style	84
Vesna Lovrić Plantić	Značenje vizualnog identiteta MUO The significance of visual identity of the Museum of Arts and Crafts	86
	Novi mediji / New Media	
Daniela Živković	Elektronička knjiga i muzeji Electronic books and museums	89
Markita Franulić	"Izvešća zagrebačkih muzeja" i "Izvešća hrvatskih muzeja" - tiskano i elektroničko izdanje "Reports by Zagreb's Museums" and "Reports by Croatian Museums" - the printed and electronic edition	95
Zvezdana Antoš	Multimedijska muzejska izdanja / Multimedia museum publications	99
Maja Šojat-Bikić	Male kućne elektroničke publikacije Muzeja grada Zagreba Lesser electronic publications of the Zagreb City Museum	104
Dubravka Tomljanović, Koraljka Jurčec-Kos	Elektronička publikacija najave izložbe i prezentacija izložbe: "Marija Braut - retrospektiva" The electronic publication previewing the exhibition and the presentation of the exhibition "Marija Braut - A Retrospective"	107
Helena Puhara, Luko Piplica	CD - ROM - Srednjovjekovna topografija Konavala Konavle - Mediaeval graveyards, presentation of the CD	109
Jerica Žihert	Program Galerije Rigo na Internetu: www.galerija-rigo.hr The program of the Rigo Gallery on the Internet	110
Đuro Vandura, Indira Cvek Flaschar, Ljerka Dulibić, Ivan Lukinac, Borivoj Popovčak	Informatički alat kustosa Computer tools for curators	114

IZ MUZEJSKE TEORIJE I PRAKSE / Museum Theory and Practice

Biserka Radanović - Gužvica	O nužnosti osnivanja zbirke znanstveno obrađenih uzoraka minerala i stijena u Hrvatskome prirodoslovnome muzeju Concerning the need for creating a Collection of scientifically catalogued specimens of minerals and rocks at the Croatian Natural Science Museum	117	
Helena Bunijevac	Značaj i muzeološka vrijednost tehničke građe Muzeja Belišće i Spomen - područja Jasenovac The significance and the museological value of the technical holdings of the Belišće Museum and the Jasenovac Memorial Centre	119	
KONGRESI, SIMPOZIJI, SEMINARI / Congresses, Symposia (Workshops)			
Maja Šojat Bikić	Izveštaje s godišnje konferencije CIDOC-a 2001. Report from CIDOC's annual conference in 2001	122	
ZAŠTITA / Conservation			
Mato Kukuljica	Zaštita filmskog i drugog audio-vizualnog gradiva The protection of film and other audiovisual holdings	127	
IZ DOKUMENTACIJSKIH FONDOVA MDC-a / From MDC's Documentation Holdings			
Želimir Laszlo	Muzeji, zbirke i riznice u vlasništvu vjerskih zajednica Museums, collections and treasuries owned by religious communities	139	
POGLEDI, DOGAĐAJI, ISKUSTVA / Views, Experiences, Events			
Želimir Laszlo	Međunarodni dan muzeja 18.5. 2001. International Museum Day 2001 (Prilozi: Fanica Šeper, Andreja Klobučar, Jasminka Ćus - Rukonić, Ljubica Ramušćak, Tatjana Kolak, Igor Čulig, Slavica Moslavac, Silvija Lučevnjak, Mladen Radić, Dubravka Sokač - Štimac, Nada Sabljic - Butorac, Mladen Radić, Maja Šeparović, Anita Peričić, Stjepan Jozić)	169	
Irena Sertić	"Muzej koji se sakrio" "The museum that is hiding"	182	
OBAVIJESTI / Info			184

DUGOROČNA ODGOVORNOST MUZEJSKIH PUBLIKACIJA

PETER CANNON-BROOKES □ "Museum Management and Curatorship", London, Velika Britanija

---

Duboko sam počašćen pozivom da pridonesem konferenciji *Muzejske publikacije i novi mediji*. Razmišljajući o temi ove konferencije opet sam počeo razmišljati o odnosu "poruke" i "medija" i kako oni međusobno djeluju. Jasno je da postoje stvari koje možemo postići korištenjem televizije i videa, a što ne bi bilo moguće korištenjem samo izgovorene ili napisane riječi, i obratno. Pa neka je tako, ovdje su uostalom, prisutni mnogi koji su u pogledu medija veći stručnjaci od mene, no smiju li zahtjevi "medija" pretjerano utjecati na sadržaj "poruke"? Pitanje je u velikoj mjeri prijeporno. Svi smo svjedoci nonšalantnog prezira prema povijesnoj istini (točnosti) koju pokazuje Hollywood dok stvara nove mitove, iako me tek moraju uvjeriti da istinit život Wolfganga Amadeusa Mozarta ne bi bio jednako dobar predložak za film poput *Amadeusa*. Naši kolege koji rade u arheološkim, antropološkim i povijesnim muzejima neprestano nas podsjećaju da u svim muzejima, pa i u prirodoslovnim i tehničkim - i mi sami stalno stvaramo nove mitove, bez obzira na to koliko se objektivnim stavovima rukovodili pri kupnji novih predmeta ili organiziranja novih postava, a kamoli tek u djelatnostima vezanima uz izdavaštvo i obrazovanje. Mene osobno s pravom optužuju da u svoje proučavanje predmeta kulturne baštine unosim vrijednosti zapadnoeuropske, bijele, anglosaksonske, protestantske srednje klase, i zašto bih trebao smatrati ispravnim da svoj skup vrijednosti namećem bilo kom drugom? Sve više živimo u vremenu multikulturalnog relativizma, a to nije lako pomiriti s vrijednostima koje su već davno prije prihvaćene kao "tradicionalne" i s neprestano drukčijim težnjama današnje zajednice muzeja.

Unatoč tome, ICOM-ova davna definicija muzeja i nadalje, *inter alia*, tvrdi da je to institucija osnovana za prikupljanje, očuvanje i istraživanje predmeta koje mora, zajedno sa znanjem skupljenim o njima, učiniti dostupnima javnosti na njezinu dobrobit. Doista, uvijek smo imali obvezu "objavlivanja" u najširem smislu, iako je to u prošlosti bilo prečesto ograničeno na izlaganje nekog predmeta na uvid javnosti uz popratni natpis čiji je sadržaj pružao minimum informacije (premda je to i danas primjereno za većinu izložaka iz područja prirodnih znanosti koji čine dio nekog velikog, sustavnog prikaza). Međutim, nedavne izmjene ICOM-ove definici-

je obvezuju na drukčije tumačenje zbirke - koje sada valja definirati u smislu njihove obrazovne uloge, dosega itd. Ovo nije niti mjesto niti vrijeme za ponovne rasprave o fundamentalnim pitanjima koja su u to uključena, ali tumačenje pojma zbirke za dobrobit široke, raznolike publike za koju ne možemo pretpostaviti da posjeduje prethodno znanje iz područja koja zbirke pokrivaju, ili koju ta područja uopće ne zanimaju, predstavlja nemoguć problem za muzejske "publikacije" i njihovu percepciju u javnosti. Štoviše, muzej koji se temelji na predmetu obavezan je da osnuje forum u kojem će se različita tumačenja materijalnih dokaza ne samo tolerirati nego i aktivno poticati. U praksi bi to muzeju priječilo prihvaćanje neke formalne, institucijske pozicije s obzirom na značenje pojedinačnih predmeta iz zbirke, ako ne drugdje, a ono u njegovim službenim publikacijama i obrazovnim uslugama. Nema lakog odgovora na ovo teško pitanje, a moje je osobno uvjerenje da bi se pri muzejima trebale osnivati obrazovne službe koje bi se koristile materijalima i intelektualnim resursima muzeja, ali im ne bi nikada pripadale.

Javnost očekuje da su muzeji "istiniti" i dostojni povjerenja koje im je zajednica poklonila, ali što je "istina" kada prevlada multikulturalni relativizam? U svakom slučaju, barem sudeći po njezinoj sklonosti za holivudske filmove, javnost očito pretpostavlja nove mitove starima, i to je u toj stvari istina. Pažljivo odmjerene tvrdnje opreznih kustosa-znanstvenika su "dosadne" i neprimjerene pažnji mojih unuka koja traje osamdeset sekundi. U iskušenju sam da zaključim kako je bitka - ako je do nje ikada i došlo - već izgubljena, i da bi muzej trebao odustati od pretenzije da kontrolira sadržaj svojih publikacija. Posebno je tužno što ovdje nema kolega iz Berlina, gdje su znanstveni standardi Preussischer Kulturbesitz određeni statutom, ili iz Pariza, gdje kustosi Louvrea moraju osobno odobriti svaku publikaciju koja je predložena za prodaju u knjižarama muzeja.

Zbog uže definiranih ciljeva ovog izlaganja, pojam "muzejska publikacija" po mom shvaćanju pokriva širok raspon sredstava pomoću kojih će se javnosti priopćiti znanje koje posjedujemo o našim zbirkama, te stoga razlikujem kratkoročne publikacije kao što su oznake i

sl.1 Gospodin Peter Cannon-Brookes, urednik časopisa "Museum Management and Curatorship" u auli Muzeja Mimara, studeni 2002., Zagreb.

natpisi uz izložke i materijal za marketing i propagandu što ga muzej izdaje ili odobrava, i dugoročne publikacije u koje ubrajam znanstvene radove ili priručne materijale za buduću uporabu. Iako obje vrste publikacija podliježu istim intelektualnim kriterijima, raspravu o prije spomenutom ostavljam budućim sudionicima. S druge strane, na ovoj se raskrsnici mora priznati da, premda je opća prevlast tiskane riječi očito stvar prošlosti, glavni dugoročni utjecaj muzejskih publikacija i dalje ostaje kombinacija tiskane riječi i tiskanih slika, a tako će vjerojatno ostati u nekoj doglednoj budućnosti. Štoviše, dugoročna odgovornost muzeja prema intelektualnom integritetu - ili istini - njegovih publikacija daleko nadilazi okvire tiskanih tekstova njegovih kataloga, knjiga ili časopisa.

Treba neprestano imati na umu da slike pružaju goleme količine informacija, te se moraju "objavljivati" s jednako velikom pažnjom. Retuširane ili djelomične slike, preokrenute slike, reprodukcije krivih boja, samo su neki od problema koje sam prije nekoliko godina proučavao u uvodnom članku *The Lying Camera* (*Lažljiva kamera*), objavljenom u *Museum Management*

and Curatorship, nakon što sam došao u kontakt s nizom fotografskih instalacija umjetničke izložbe u Parizu, a koje su bile krivotvorine. Poseban problem predstavljaju fotografije unutrašnjosti muzeja koje snimaju arhitekti koji su muzeje projektirali i povremene izložbe tih fotografija, pri čemu se koriste goleme količine svjetla kako bi se prikrijele uočljive pogreške koje proizlaze iz nespretnih rješenja prilikom projektiranja. Naravno, takve su fotografije umjetnički vrednije od fotografija poštenih amatera poput vas ili mene i umjetnički ih urednici časopisa radije koriste. Pravimo se da ne primjećujemo lažljive fotografije i to je pogubno.

Među znanstvenicima raste zabrinutost zbog vjerodostojnosti objavljenih izvora i zbog objektivnosti materijala koji se objavljuje. Osobno, ja sam nereformirani znanstvenik - kustos, odan i tradicionalnom modelu muzeja koji izvire iz struka (disciplina) renesansnog racionalizma i pun poštovanja prema konvenciji među znanstvenicima da se nikada ne objavljuju umjetnička djela u osobnom vlasništvu ili u kojima imate osobni financijski interes. To je, navodno, strahovito staromodno i možda nije slučajnost da je IFAR - The

International Foundation for Art Research (Međunarodna fondacija za istraživanje umjetnosti) - nedavno najavila održavanje dvodnevne konferencije u New Yorku - *Katalozi sa svrhom i proces utvrđivanja autentičnosti: Tamo gdje se kula od bjelokosti susreće s tržišnicom*, od 14. do 15. prosinca 2001. *Objašnjenja i navodi u katalozima su ključna sredstva za istraživanje koja utječu na svijet znanosti, trgovine, institucija i skulptača umjetnina.* (Citat je uzet iz najave.) Nadalje tvrde: *Muče ih, međutim, nedoumice oko toga tko bi ih trebao izrađivati (objavljivati), tko financirati, koji bi se standardi trebali primjenjivati kako bi se izbjeglo prihvaćanje nasumce donesenih proizvoljnih odluka ili kako bi se izbjegli sukobi interesa; kakva se zaštita može pružiti znanstvenicima upletenima u sudske sporove zbog toga što su iznijeli vlastita mišljenja.*

Isto bi se moglo reći o podacima iz kataloga izložaba, a ništa manje i o drugim predmetima koji nisu uključeni u izložbu, već su, često nevidljivi, uvjerljivo odbačeni kao kopije, imitacije i sl. Doista, kako se to odgovornosti kustosa-znanstvenika razlikuju, ako uopće, od slobode djelovanja koju si prisvajaju sveučilišni znanstvenici i drugi koji nisu odgovorni za stalne zbirke? Postoji, pretpostavljam, iznad svega toga moralna, premda ne uvijek zakonska obveza da se govori ona istina koju spoznajemo u vrijeme pisanja i koja je nužna pretpostavka za moralni integritet sve dok se ne dokaže suprotno. Međutim, svi smo uvelike svjesni čitavog niza "istina" koje s puno povjerenja prihvaćaju gotovo svi kao vječne u određenom vremenu, a koje se kasnije pokazu varavima. Rečeno je da ne postoji tako besmislena ideja koju filozof ne bi nikada bio u stanju izgovoriti. Nesumnjivo živimo u intelektualno izazovnom svijetu u kojem se kritički pojmovi neprestance kreću i mijenjaju, no to nije isprika za današnji nedostatak intelektualne oštrine. Bojim se da su pravi neprijatelji puno prozaičniji, a neki od najpodmuklijih kriju se u sve većoj komercijalizaciji muzejskih djelatnosti i u potrebi da se "konkurira" na "tržištu".

Te komercijalne aktivnosti, kao i preusmjeravanje muzejskih prioriteta s obzirom na kriterije zapošljavanja i raspodjelu ljudskih resursa ne mogu a da ne utječu na izdavanje muzejskih publikacija i na njihovu intelektualnu nezavisnost. Došlo je upozorenje od utjecaja što ga komercijalno sponzoriranje istraživačkih projekata ima nad sveučilišnim odsjecima i znanstvenim istraživačkim institutima čiji su projekti u sve većoj mjeri financijski ovisni o granama industrije koje zahtijevaju rezultate s momentalnom komercijalnom koristi. Nepovjerenje javnosti u "nezavisna znanstvena istraživanja" koja te ustanove, pod takvim uvjetima, obavljaju u području zagađivanja hrane i okoliša izrazilo se pojačalo zadnjih godina. Nasuprot tome, istraživanja čiji se rezultati trenutačno objavljuju u sponzoriranim katalozima muzejskih izložaba, šira javnost, osim žalosno rijetkih iznimki, još uvijek smatra "neovisnima". U tom smislu svi živimo od posuđenog vremena, jer da se, kao primjer, katalog

nedavno održane umjetničke izložbe u Sjedinjenim Američkim Državama mogao pohvaliti doprinosima 69 autora čija su djela prikazana u sitnom tisku, u četiri stupca na preko 628 stranica. Niti jedan muzej, bez obzira na veličinu, nije u stanju objavljivati publikacije takvog opsega samo vlastitim sredstvima.

Priprema znanstvenih kataloga jedna je od glavnih aktivnosti kustosa-znanstvenika, i to je jedino što opstaje dugoročno, no to pretpostavlja da muzej zapošljava dovoljan broj kustosa-znanstvenika i da im može dodijeliti odgovarajuća sredstva za obavljanje njihova posla, bez obzira na to odnosi li se on na kataloge stalnih zbirki ili na povremene izložbe. Katalog privremene izložbe postao je najvažnije pojedinačno sredstvo za objavljivanje rezultata istraživanja, barem u kontekstu muzeja umjetnosti, no u najvećem broju muzeja već su gotovo nestali kustosi-znanstvenici kojima je dano na raspolaganje dovoljno vremena i sredstava isključivo za rad na katalozima. Danas se znanstveni rad "kupuje" na drugom mjestu i rijetko se nađe vremena i znanja u samoj ustanovi za provjeru onoga što će se objaviti u ime muzeja. Nije stoga čudno da su gotovo svi muzeji na Zapadu odustali od izdavanja kataloga svojih stalnih postava, a očajna situacija koja se može vidjeti u britanskom provincijskim muzejima ponavlja se u ostalom dijelu Europe i Sjeverne Amerike, iako je ono malo što se objavljuje još uvijek objektivno i bez materijalnog interesa.

Kao u mnogim drugim oblicima razvoja muzeja, i ovdje su presudnu ulogu imale ambicije muzeja suvremene umjetnosti. Unatoč makinacijama Berensona i njegove grupe u korist Duveena i ostalih, pomalo blještavi katalozi koji su sami sebi svrhom, s napuhanim uvodnim tekstovima i prepuni kvaziznanosti ili gole, medijske agresivne reklame, uvijek su bili karakteristika tržišta umjetninama, naročito nakon 1960-ih; za trgovinu je sigurno opravdano da svoju robu predstavi potencijalnim kupcima u najpovoljnijem svjetlu. Za razliku od toga, kada sam ja bio mladi kustos, jednostavna, tipkana obavijest, pričvršćena na uglovima, bila je dovoljna za važnu izložbu poput Blakeovih akvarela u British Museumu, ili za velike gostujuće izložbe kao *Bavarska umjetnost rokokoa* u Victoria & Albert Museumu 1954. No vremena su se promijenila i sve masivniji katalozi koje izdaju natjecateljski Kunstvereinen i Réunion des Musées Français postavljaju nove zahtjeve kojima sve manje i manje muzeja može udovoljiti zbog nedostatka vlastitih sredstava.

Problem nadzora nad sadržajem kataloga izložbe dodatno je pogoršan izmjenama u nadzoru nad materijalom koji se odabire za samu izložbu i nad načinom njegova prikazivanja. U djelu *Iskustvo interpretacije: Dilema muzeja moderne umjetnosti (Experience of Interpretation: The Dilemma of Museums of Modern Art)* objavljenom 1996., Sir Nicholas Serota je sažeto kodificirao zamjenu neprijepornog autoriteta kustosa-znanstvenika triumviratom kustosa, umjetnika i

potrošača rekavši: *U novome muzeju svaki od nas, kustosa i posjetioca podjednako, morat će pokazati više želje za samostalnim osmišljavanjem vlastitog puta, drukčijim ucrtavanjem mape moderne umjetnosti, umjesto da slijedi jedan jedini put što ga je zacrtao kustos.* To je postala činjenična izjava, ali saga izložbe *Sensation* i publiciranje prepiske između Brooklyn Museum of Art i Charlesa Saatchia i drugih nakon što je iznesena na sudu, dokumentirano je, neugodnom jasnoćom, posvjedočila o komercijalnim interesima (realnostima) koji (koje) suvereno vladaju iznad svega, naročito kada su u to uključene dolarske megasume. Prestižni katalozi za takve ogromne zabave zahtijevaju goleme dotacije, koje obično osiguravaju komercijalni sponzori, vlasnici ili trgovci, za koje je to vrlo učinkovit način da se odredi vrijednost njihovih usluga/inventara. Za institucije-domaćine velike opasnosti proizlaze kako iz onoga što je izostavljeno, tako i iz onoga što je uvršteno u te istaknute kataloge povremenih izložaba, čemu su svjedokom katalozi antikviteta u George Ortizovoj zbirci.

S obzirom na današnji naglasak na originalnost, ako ne novinu, što je relativno lako uočljivo na površno objektivnim osnovama, teško je odvojiti sve to od umjetničke vrijednosti i radove koji bi trebali biti uvršteni u izložbu podvrgnuti rigoroznoj kvalitativnoj procjeni. Majstorsko poznavanje, stručnost, neprimjenjivi su na apstraktnu konceptualnu umjetnost čije je značenje očito samo zlatnom krugu posvećenih koji njeguju ekskluzivnost. Kako bi muzej mogao provoditi bilo kakav nadzor nad takvim materijalom koji se publicira u njegovo ime, kada, citirajmo opet Nicholasa Serotu, jedna tema onog što je izloženo ima za cilj izraziti *kumulativnu snagu zbira radova pojedinog umjetnika, naročito u prikazu što ga je odredio sam stvaralac.* Katalozi izložaba moćno su marketinško sredstvo, za umjetnike i trgovce podjednako, a i jedni i drugi ne mogu se izdići iznad mijenjanja činjenica u pokušaju da zadrže prvenstvo. Dignemo li jednostavno pred takvom manipulacijom nemoćno ruke i priznamo li poraz u odnosu na sadržaj?

Muzeji nisu nikada bili ideali vrline, a bez sumnje nikada ni neće to biti, no poput propovjednika na propovjedaonici, nema isprike da ne budu neprestano svjesni rigoroznih intelektualnih standarda kojima moramo težiti želimo li zadržati povjerenje naših korisnika. Napokon, *Što, dakle, koristi čovjeku ako dobije cijeli svijet, a izgubi svoj život? (Evangelje po Marku, 8.36)*

S engleskog jezika prevela: Darija Jurčić

THE LONG-TERM RESPONSIBILITY OF MUSEUM PUBLICATIONS

With the growing dependence of museums on sponsorship and the profits to be derived from commercial activities, questions have to be asked about their intellectual independence and the extent to which their publications are influenced by non-museum considerations. These pressures, often insidious, are also felt by university departments and research institutes increasingly dependent on project funding by outside organisations and, for example, in the field of food and agricultural production a growing proportion of the community deeply distrusts the “independent” scientific advice offered to reassure consumers. Museums are currently perceived still to be independent and it is desperately important that they do not indulge in information management which might rupture the confidence they currently enjoy. A wide range of museum publications address significant issues within the wider community and will be consulted as independent sources for many years to come. Museums are privileged to discharge this responsibility faithfully.

MUZEJSKA PUBLIKACIJA KAO OBLIK MUZEJSKE KOMUNIKACIJE

IVO MAROEVIĆ □ Filozofski fakultet, Katedra za muzeologiju, Odsjek za informacijske znanosti, Zagreb

---

UVOD. Muzeji već više od dva stoljeća izdaju vlastite publikacije, bilo kao časopise ili zbornike, bilo kao kataloge vezane uz izložbe ili pak posebna izdanja vezana uz problematiku kojom se dotični muzej bavi. Muzejska se publikacija u pravilu bavila znanstvenom interpretacijom određene tematike koja se je radom u muzeju stvarala, bilo kao rezultat muzejskih istraživanja na terenu ili u muzeju, bilo kao rezultat odnosa muzeja i njihovih stručnjaka prema okolini u kojoj su živjeli i radili. Veliki broj muzejskih publikacija uvijek je iskazivao interes muzeja da u javnosti ostave trag svojeg djelovanja, a slijedom klasifikacije i specijalizacije znanosti koja je dominirala 19. stoljećem, stoljećem rađanja muzeja kao institucije, specijalizirani muzeji ili pak specijalizirane zbirke općih muzeja pokušavali su time iskazati svoju znanstvenu važnost. Muzejska je publikacija u tom kontekstu imala nenadomjestivu ulogu.

Muzejske su publikacije imale značajnu ulogu i u razvitku muzeološke misli, jer su pratile slijed muzeoloških napora da se muzeološka misao obznani i maksimalno široko distribuira. U tom je kontekstu davnih šezdesetih godina prošlog stoljeća Zbynek Z. Stransky u svojim razmatranjima opće muzeologije iznio tri temeljne muzeološke teorije, unutar kojih je teorija muzejske komunikacije bila ona koja, pridodana teorijama dokumentacije i tezauracije, zaokružuje muzeološki sustav. Ona ga zaokružuje utoliko što temeljnoj muzeološkoj tezi da su muzejski predmeti dokumenti stvarnosti iz koje su izdvojeni, koje valja istraživati i o kojima se muzejske institucije moraju brinuti, dodaje onu nužnu komponentu vraćanja čitavog tog oplemenjenog znanja natrag čovjeku posredstvom raznih oblika komuniciranja (Stransky, 1970.). U okviru raznolikih načina komuniciranja muzeja s publikom, Stransky i ovdje nudi tri temeljna oblika koje formulira kao prezentativnu komunikaciju, komunikaciju edicije i opću komunikaciju (Stransky, 1970:62). Komunikaciju smatra "vrhuncem procesa saznanja" (Stransky, 1970:61), a među temeljnim oblicima komunikacije komunikaciju edicije uglavnom svodi na publiciranje sadržaja muzejskog zbirnog fonda putem znanstvenih muzeoloških publikacija (Stransky, 1970:71).

Danas smo svjedoci enormnog rasta količine muzejskih publikacija, ali i raznolikosti medija u kojima se pojavlju-

ju. Tiskani tekst, s iznimnim mogućnostima sve kvalitetnijeg tiska, i uz njega vezana produkcija dvodimenzionalnih likovnih tiskovina još uvijek su na prvome mjestu. Njima se ubrzano približava produkcija nositelja digitalizirane slike, teksta ili tona, pri čemu se integrira više klasičnih oblika komuniciranja. Napokon, javljaju se nositelji na kojima se prikazuje virtualna stvarnost, gdje se pokušava na različite načine i s različitim poticajima simulirati stvarnost određenog vremena, s pozivom ili bez poziva na stvarnost u kojoj živimo. Tako se putem edicija na različitim medijima danas povezuju realni i virtualni svijet i polako stanjuju granice među njima.

MUZEJSKA KOMUNIKACIJA. Podimo od termina komunicirati, što znači priopćiti ili učiniti općim, osigurati da se postane dionikom nečega (Maroević, 1988:90). Komunikacija je proces prenošenja poruka koji se odvija u komunikacijskom vremenu, pri čemu je u konačnici čovjek uvijek njihov primatelj. To je vrijeme gotovo uvijek vezano uz kronološki gledano sadašnje vrijeme.

Muzejska komunikacija je način na koji muzej kao pošiljatelj informacija i poruka uspostavlja vezu sa svijetom u kojem živi i djeluje. Ona je u pravilu jednosmjerna, zato što muzejska institucija, koja sabire, istražuje i čuva muzejske predmete svrstane u zbirke kao dokumente ljudskog interesa i djelovanja u prošlosti, ima temeljnu zadaću omogućiti ljudima da iz toga kumuliranog bogatstva ("tezaurusa" po Stranskome, 1970:56) preuzmu dio znanja, iskustva, emocija ili poruka nastalih u kontekstu koji su kao nematerijalni dio materijalne kulture s njima čvrsto povezani. To poslanje muzejske institucije da komunicira ili posreduje vrijednosti koje sabire i čuva, često postaje temeljni znak njezina prepoznavanja u društvu i svijetu koji je okružuje i u kojemu živi. Promjene svijeta i svjetonazora izazivaju promjene u strukturi i sadržaju muzejske komunikacije, a logično je vjerovati da i muzejska komunikacija na svoj poseban način utječe na promjene u svijetu, i time na život ljudi.

Ne možemo zanemariti činjenicu da muzej kao institucija koja je direktno vezana uz predmete materijalne kulture, temeljni oblik komuniciranja nalazi na izložbama, gdje se komunikacija ostvaruje u neposrednom

kontakta publike s predmetima najrazličitijih vrsta. No, s obzirom na vremenske ograničenosti izlaganja u muzejskim prostorima, nužnost maksimalnog očuvanja muzejskih predmeta i specifičnosti poruka koje se prenose putem izložaba, muzeji nastoje i posredstvom pisane riječi, ilustracije i drugih oblika publikacija eliminirati ograničenja, prvenstveno vremenska i ona vezana uz likovni govor, koja su imanentna izložbenom mediju.

Na tim osnovama muzejska publikacija, kao element komunikacije edicije, postaje medij kojim muzej također prenosi svoje informacije i poruke. Taj medij postaje posrednik između čovjeka i predmeta materijalnog svijeta koji se čuvaju u muzejskim zbirka. On eliminira potrebu neposredne veze između čovjeka i predmeta i pokušava izražajnim sredstvima koja su mu na raspolaganju prevladati i kompenzirati ograničenja temeljnog muzejskog medija - izložbe. Medijima muzejske publikacije može se očuvati niz saznanja, informacija i međuodnosa među muzejskim predmetima u vizualnom ili auditivnom obliku ili pak u njihovim kombinacijama. Na taj se način konstatira, bilježi i čuva doseg jednog vremenskog trenutka i formalizira faktografski i interpretativni raspon znanja i spoznaje o nekom predmetu, zbirci ili izložbenoj tematici. Muzejska publikacija je u stvari "zamrznuti" doseg saznanja o muzejskoj građi ili nekoj tematici koja je s njom u vezi u trenutku kad se oblikuje kao publikacija. Ona će u budućnost unositi dosegnuta saznanja prošlosti. Drugim riječima, ona počinje živjeti u trenutku nastanka, s dozom i kvalitetom znanja i spoznaja o muzejskom fundusu i djelovanju muzeja, koje su u tom trenutku bile dosegnute. Muzejske publikacije postupno stvaraju transparentni sustav znanja o muzeju, njegovoj građi i djelovanju, kao i o njegovim pokušajima aktualnog tumačenja svijeta i okoline u kojoj djeluje.

MUZEJSKA PUBLIKACIJA. Termin *publikacija* označava tiskano djelo ili knjigu, a dolazi od glagola publicirati ili objaviti, objelodaniti, dati na znanje (Klaić, 1974:1083). Muzejska bi publikacija tada trebala biti ona koju izdaje muzej ili neko od muzejskih udruženja, ili pak publikacija koja sadržajno pokriva muzejsku djelatnost. Pojavom i razvitkom neknjižnih publikacija, ovaj se termin proširio na publiciranje video i audio materijala, a u novije vrijeme i na elektronske publikacije koje su pohranjene na novim nositeljima i koje koriste nove tehnologije za bilježenje zapisa. To znači da je publikacija s medija tiskanog djela ili knjige proširena na magnetske trake ili digitalne zapise na diskovima različitih značajki. Nova tehnologija proširila je pojam i značenje publiciranja.

Muzejska publikacija pratilac je temeljnog muzejskog rada. Njezine su bitne značajke pokretljivost, što će reći neovisnost o muzejskom prostoru i statičnom mehanizmu muzejske prezentacije, i mogućnost izbora medija kojim će se poslužiti. Te dvije temeljne osobine otvaraju raspon od faktografske preciznosti objavljivanja razno-

like dokumentacije o muzejskim predmetima, do interpretativne slobode tumačenja i rekonstruiranja života, važnosti i značenja muzejskih predmeta ili sredina u kojima su živjeli prije dolaska u muzej. Primjerice, simuliranje prostora ili ambijena pomoću kojih se predočava potencijalni izvorni ambijent arheoloških nalaza. Sloboda koju riječ, slika i zvuk, kao elementi kreirane komunikacije predmetnog svijeta, u svim predvidivim i nepredvidivim kombinacijama mogu pružiti, gotovo da je nezamisliva u ograničenom prostoru drugih oblika muzejske komunikacije.

Muzejska publikacija omogućuje različito vrijeme i mjesto komuniciranja s čovjekom, korisnikom. Njezin se "input" događa u zatvorenom krugu muzejskih stručnjaka koji definiraju vrstu, oblik i sadržaj muzejske publikacije. Tu se javljaju stroga pravila strukture i sadržaja tekstova, odabira i interpretacije ilustracija, povezivanja riječi, slike i tona, ali i scenarija i dimenzije interpretacije događaja i zbivanja, ako se publikacija usmjeri prema filmu, video ili pak digitalnoj simulaciji virtualne stvarnosti. Redatelji, scenografi, crtači i kreatori virtualnog svijeta publikacije stvaraju prikaz neke teme na način koji mora proći kroz određene stručne i znanstvene filtre muzejskih stručnjaka. Odnos pretpostavljenog i realnog tu je uvijek najdelikatniji. Izbor objektivnog muzejskog materijala koji ulazi u muzejsku publikaciju uvijek je uvjetovan društvenim i povijesnim trenutkom nastanka publikacije i istovremeno postaje odraz tog vremena u nekoj budućoj komunikaciji.

"Output" muzejske publikacije nije uopće vremenski određen. On se može događati u svakom trenutku nakon što je publikacija puštena u opticaj i na svakome mjestu gdje je dotična publikacija dostupna korisniku. Vremensko i prostorno ograničenje više ne postoji. Postoji tek tehnološko ograničenje za one publikacije čije je konzumiranje vezano uz uporabu uređaja koji nakon određenog vremena mogu prestati biti dostupni (primjerice: video uređaji, filmski projektori, digitalni projektori, računala i njihovi programi i sl.) i ograničenje vezano uz trajnost materijala, kako nositelja tako i onog materijala ili tehnologije zapisa koji se aplicira na nositelja (kao što su primjerice: papir i tiskarske boje, vrpce i magnetni slojevi, diskovi i zapisi na njima i sl.).

Ilustracije radi, spomenut ću samo jednu tradiciju uporabe muzejskih publikacija. Još ranih 80-ih godina prošlog stoljeća britanski muzejski priručnik govori o publikacijama, isključivo kao o knjigama i razlikuje: prospekte, vodiče i kataloge stalnih postava i povremenih izložaba, ilustrirane vodiče po muzejima i galerijama, godišnja izvješća muzeja, muzejsku periodiku, bibliografije, adresare i monografije kao temeljne oblike muzejskih publikacija (Basset, 1984:468). S druge strane, publicističku djelatnost muzeja isti će priručnik podijeliti na pet odijeljenih područja. Područje publikacija koje se tiču stalnog postava i povremenih izložaba, s katalogima i vodičima, uključujući i znanstveno obrađene kataloge i područje reprodukcija umjetničkih

slika u boji, smatra područjima koja su usmjerena prema posjetiteljima i u kojima nije presudno ostvariti profit u prodaji. Područja pak općih knjiga koje se odnose na zbirke i područje darova, kalendara, adresara ili plakata, smatra područjima u kojima je potrebno ostvariti zaradu i zbog toga se izdaju (Bain, 1984:460-1). Upravo nam takav anglosaksonski pristup muzejskim publikacijama govori o činjenici da se tek polovicom 20. stoljeća u Sjedinjenim Američkim Državama, a u Velikoj Britaniji još znatno kasnije, muzejska publikacija počinje smatrati robom koja se prodaje u muzejima (Bain, 1984:460), a ranije je, u skladu sa znanstvenom tradicijom 19. stoljeća, muzej svoje publikacije smatrao dijelom znanstvene literature koja je bila obvezni pratitelj svakog istraživačkog rada (posebice u prirodoslovnim, arheološkim i umjetničkim muzejima) i izvan toga nije bila predmet interesa javnosti. Ni stariji muzejski priručnici iz anglosaksonskog svijeta, primjerice G. E. Burcaw *Introduction to Museum Work* iz 1975., ni oni novi, poput G. Edson i D. Dean *The Handbook for Museums* iz 1994. godine, muzejskim publikacijama ne posvećuju gotovo nikakvu pozornost. Razlog je vjerojatno u tome što muzejske publikacije sudjeluju u muzejskom djelovanju i poslanju, ali vezane uz medij kojim se koriste, pa se promatraju kao knjige, filmovi, video materijal ili neki od drugih oblika medijskog djelovanja. Veza nije dovoljno jasno iskazana niti teoretski domišljena.

Danas, muzejska publikacija otvara niz mogućnosti koje se pojavljuju kao prateći elementi temeljnog muzejskog rada, a istodobno i kao elementi jakog utjecaja muzejskog rada na opći razvitak znanosti i društva. Prateći su elementi muzejskog rada utoliko što muzejske publikacije transferiraju jedan oblik znanstvenog znanja uključujući ga u publicirani korpus pojedine znanosti, čime se komunikacija između muzeologije i temeljne znanstvene discipline bitno unapređuje. S druge strane, muzejske publikacije omogućuju ekstenziju muzeološkog djelovanja muzejskog materijala izvan vremena i prostora njegova djelovanja u muzeju, ali u onoj dimenziji i uz potencijalnu ideološku ili interpretativnu obojenost, u kojoj je mogu prenijeti. Tako muzejski katalozi postaju nezaobilazni izvor podataka o muzejskim predmetima i oblici disperzije precizne i sofisticirane muzejske dokumentacije. Muzejski vodiči po izložbama svih vrsta i dimenzija temeljno su sredstvo orijentiranja posjetitelja tijekom posjeta muzeju i element memorije i osvježivanja znanja o muzejskom materijalu nakon što posjetitelj napusti muzejski prostor. Muzejski plakati i reklamni materijali svih vrsta temeljni su element muzejske promocije i vizualne identifikacije pojedinog muzeja, što u javnosti stvara pozitivnu medijsku sliku o muzejskom poslanju i događajima koji se u muzeju zbivaju. Muzejski video i audio materijal stvara sve čvršću vezu između muzejskog i stvarnog ambijenta iz kojeg su ponikli muzejski predmeti. On na kreativni i dokumentarni način prenosi dio muzejskog ugođaja u privatni svijet pojedi-

naca ili drugih institucija. Virtualni svijet muzejskih instruktivnih, pedagoških ili pak interaktivnih diskova otvara nove spoznaje, ali istodobno formalizira i aktualizira naše predodžbe o svijetu prošlosti iz kojeg su ponikli muzejski predmeti. Muzejski zbornici, godišnjaci ili druga periodika šire spektar muzejskog interesa na različite sadržaje povijesti, okoline, umjetnosti i zbivanja s područja na kojima muzeji djeluju bilo ono određeno zemljopisnim, političkim ili prirodnim značajkama. Muzejske monografije predstavljaju osobe, razdoblja ili pojave, temeljeći ih na vlastitom materijalu i njegovoj interpretaciji ili pak na temama koje su komplementarne temeljnom muzejskom poslanju. I tako bismo mogli širiti sadržaje i oblike muzejskih publikacija do neslučenih razmjera.

Postoji realna opasnost, poput one koja se može očitati u sintagmi *virtualni muzej*, da komunikacija putem elektronskih medija dovede u pitanje opstanak i svrhu muzeja kao institucije. Drugim riječima, da medijske aplikacije zamijene predmete na izložbama, a s time i komunikacijsku funkciju muzeja (Maroević, 1993:242). Taj slijed razmišljanja vodi prema namjeri maksimalnog čuvanja odabranih muzejskih predmeta koji se tada neće ili će se vrlo rijetko izlagati, s time da komuniciranje s javnošću preuzimaju njihovi virtualni oblici. Mogućnost manipuliranja s prošlošću i sa stvarnošću koja se prikazuje i iskazuje u muzejima tada počinje rasti geometrijskom progresijom (Maroević, 1993:242). Ostaje samo pitanje, vjerovati ili ne vjerovati takvom obliku muzejske "publikacije".

ZAKLJUČAK. Jedno je apsolutno sigurno. Muzejska komunikacija nezamisliva je bez raznolikih oblika muzejskih publikacija. Muzejske publikacije afirmiraju distribuiranje interesa i znanja koji se vežu uz poslanje pojedinog muzeja ili muzejske zajednice, a na temelju potrebe za dostupnošću i interpretacijom muzejske dokumentacije koja je rezultat u muzeju pohranjena znanja i predmeta materijalnog svijeta iz kojih je crpljeno dotično znanje. Komunikacija edicije komplementarna je muzejskoj prezentativnoj komunikaciji, ali je ne može zamijeniti. Ona pokušava registrirati i javno obznani domete muzejskog rada, bez obzira na ograničeno vrijeme trajanja pojedinih oblika muzejskih izložaba i biti svjedočanstvo rezultata do kojih je došlo svako pojedinačno vrijeme koje se bavilo muzejskim predmetnim svijetom kao dijelom kulturne baštine i jednim od temeljnih izvora kulturnog identiteta pojedinih društvenih grupa, slojeva i struktura. U tome je prava dimenzija njezinih vrijednosti. Ako je takvom shvatimo i prihvatimo i ako joj ne postavljamo zahtjeve niti ne pridodajemo značenja koja ona ne može prihvatiti, tada će muzejska publikacija kao oblik muzejske komunikacije biti neizostavna sastavnica te važne i za mnoge gotovo jedino poznate i spoznate muzejske funkcije.

LITERATURA

- 1 Bain, I. *Museum publishing and shops* // Manual of Curatorship / ed. John M. A. Thompson, Butterworths. London : Museums Association, 1984. Str. 460-466.
- 2 Basset, D. A. *Museum publications and museum publishing: a brief introduction - with a note on museum libraries* // Manual of Curatorship / ed. John M. A. Thompson, Butterworths. London : Museums Association, 1984. Str. 467-475.
- 3 Burcaw, G. E. *Introduction to Museum Work* // The American Association for State and Local History / Nashville, 1975.
- 4 Edson, G., Dean, D. *The Handbook for Museums* // Routledge. London, New York, 1994.
- 5 Klaić, B. *Veliki rječnik stranib riječi* // Zora. Zagreb, 1974.
- 6 Maroević, I. *Komunikacijska uloga muzejske izložbe* // Informatica Museologica (1-2) 1988., str. 90-91.
- 7 Maroević, I. *Uvod u muzeologiju* // Zavod za informacijske studije Filozofskog fakulteta u Zagrebu. Zagreb, 1993.
- 8 Stransky, Z. Z. *Temelji opće muzeologije* // Muzeologija. 8 (1970), str. 40-73.

THE MUSEUM PUBLICATION AS A FORM OF MUSEUM COMMUNICATION

The communication of an edition is, according to Stransky, the second basic form of museum communication. Museum publications in all their forms represent the content of the communication of the edition.

This form of museum communication is linked with the medium in which it is realised, and it serves to transfer museum content and the museum message into a verbal, written, visual, analogue or digital dimension.

Communication is no longer achieved through the museum object and museum holdings, but through media intermediaries, and in this process a part of man's direct link with the material world of museum objects is lost. On the other hand, we gain a wealth of interpretational possibilities and the chance to receive the message outside museums. The time and place for communication is thus significantly broadened, while a part of the immediate nature of communication is lost.

This form of museum communication promotes documentation as a resource of stored knowledge and stimulates a broad range of the dispersion of knowledge linked with museum holdings and the activities of museum institutions. The communication of the edition is thus complementary to the presentational communication of all forms of museum exhibitions.

PREGLED TIPOLOGIJA FORMALNIH I SADRŽAJNIH OBILJEŽJA MUZEJSKIH PUBLIKACIJA - REZULTATI ISTRAŽIVANJA HRVATSKOG MUZEJSKOG IZDAVAŠTVA

SNJEŽANA RADOVANLIJA MILEUSNIĆ □ Muzejski dokumentacijski centar, Zagreb

Muzejski dokumentacijski centar (MDC) u 2001. godini organizira *Dvadesetu izložbu izdavačke djelatnosti hrvatskih muzeja i galerija*. Ova jubilara izložba - izložbe se održavaju u kontinuitetu od 1982. godine - bila je povodom da se na prvom stručnom skupu posvećenom muzejskom izdavaštvu predstave neke od formalnih i sadržajnih osobina publikacija u izdanju hrvatskih muzeja i galerija.

Muzejske publikacije definiraju se s obzirom na:

- muzej kao izdavača odnosno nakladnika
- svrhu i zadaće koje obnašaju unutar muzejskog procesa
- sadržaj koji je nužno vezan uz muzejske fondove i djelatnosti.

One obuhvaćaju:

- tiskovine (knjige, brošure, skripta, posebne otiske, časopise, novine, biltene, zemljopisne i druge karte, reprodukcije slikovnih umjetničkih djela, kataloge, kalendare, programe itd., njihove dodatke u tiskanom, audiovizualnom i elektroničkom obliku, plakate, letke, kratke oglase i priopćenja, razglednice)
- zatim audiovizualnu građu (gramofonske ploče, audio i videokasete, magnetofonske vrpce, snimljene mikrofilmove itd.)
- elektroničke publikacije (kompaktni diskovi, magnetske vrpce, diskete, baze podataka i on-line publikacije)¹.

U razdoblju pripreme izložbe i zaprimanja te bibliografske obrade publikacija hrvatskih muzeja i galerija (od rujna do studenoga 2001. godine), MDC je proveo pilot istraživanje tražeći odgovore na pitanja:

- kolika je godišnja izdavačka produkcija hrvatskih muzeja i galerija,
- koji je udio pojedinog tipa i vrste muzeja u obradi i publiciranju pojedinih muzejskih tema i sadržaja,
- koje su najzastupljenije vrste muzejskih publikacija,
- koje su njihove osnovne formalne i sadržajne osobine.

Analizirane su publikacije hrvatskih muzeja i galerija predstavljene na *20. godišnjoj izložbi izdavačke djelatnosti muzeja i galerija*²

Pozivu poslanom na 133 adrese odazvalo se stotinu muzeja, galerija i muzejskih zbirki s ukupno 454 publikacije tiskane u periodu od 1. listopada 2000. do 1. listopada 2001. godine. S obzirom na odaziv muzeja (75% od ukupnog broja), istraživanjem je obuhvaćen veći dio godišnje izdavačke produkcije hrvatskih muzejskih ustanova.

Istraživane su najzastupljenije vrste muzejskih publikacija, a izostavljeni su plakati, pozivnice, razglednice, kalendari i ostali promidžbeni ili sitni tisak koji također zaslužuje istraživačku pozornost.

BROJ PUBLIKACIJA PREMA TIPU I VRSTI MUZEJA. Pri određivanju udjela pojedinih tipova i vrsta muzeja u ukupnom broju muzejskih publikacija, korištena je tipologija MDC-ova *Registra hrvatskih muzeja i galerija* izrađena na temelju tipologija P. van Menscha i I. Maroevića.

Broj publikacija prema tipu muzeja - udio općih muzeja. GRAFIKON br. 1 prikazuje raspodjelu ukupnog broja publikacija (454 publikacije) prema tipu muzeja. Udio općih i specijalnih muzeja je podjednak - 206 publikacija je u izdanju općih muzeja (45% od ukupnog broja), a 192 publikacije u izdanju specijalnih muzeja (43%), dok je udio muzejskih zbirki sa 5 publikacija odnosno 1%. Kategorijom "ostali" obuhvaćeni su oni izdavači muzejskih publikacija koji nisu muzeji (npr. MDC, izložbene galerije bez stalnog postava koje nisu obuhvaćene u *Registru*, zatim grad, ogranci Matice hrvatske i sl.). Njihov udio u ukupnom broju je 51 publikacija odnosno 11%.

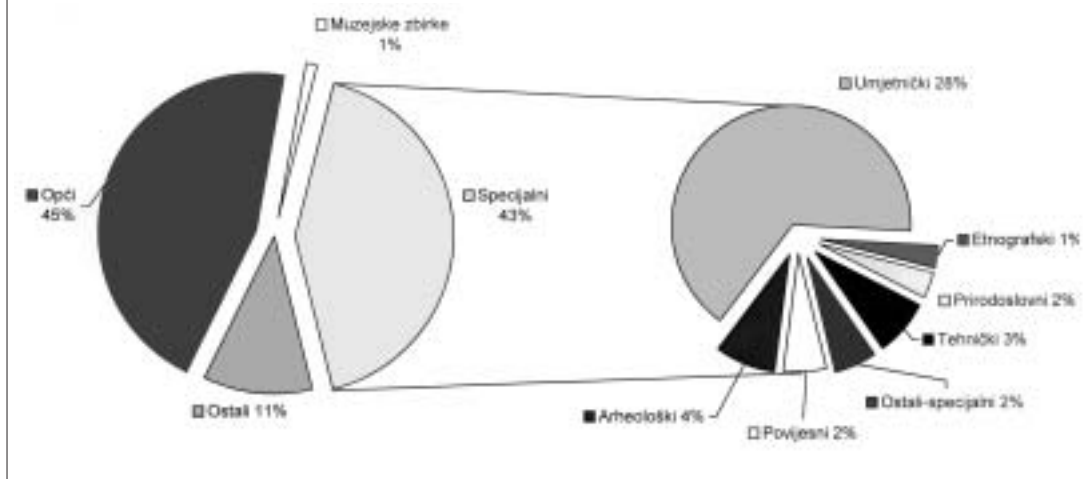
Na desnom dijelu grafikona br. 1 prikazan je broj publikacija u izdanju pojedinih vrsta općih muzeja. Očito je da su zavičajni muzeji sa 110 jedinica, odnosno 24%, imali najviše udjela, a slijede gradski sa 78 jedinica (17%) te regionalni odnosno nacionalni muzeji sa 18 jedinica ili 4% od ukupnog broja publikacija.

Broj publikacija prema tipu muzeja - udio specijalnih muzeja. GRAFIKON br. 2 prikazuje udio pojedinih vrsta specijalnih muzeja u ukupnom broju publikacija. Najveći je udio umjetničkih muzeja i galerija sa 126 publikacija (28%), što je ujedno i najveći broj publikacija u izdanju

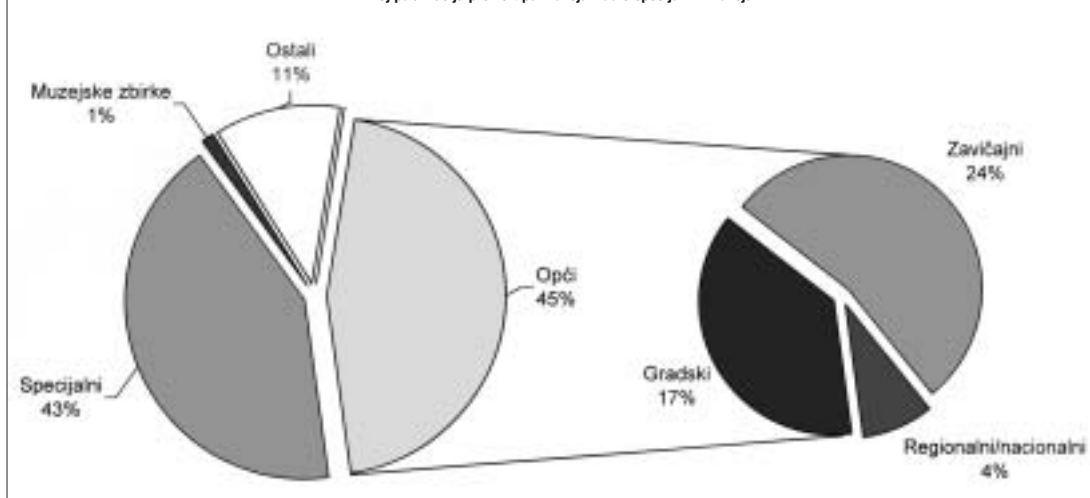
¹ Zakon o knjižnicama, Članak 38. // Narodne novine, 105 (1997.), str. 3407.

² 20. izložba izdavačke djelatnosti hrvatskih muzeja i galerija održana je na Zagrebačkom velesajmu od 13. do 17. studenoga 2001. u sklopu INTERLIBER-a međunarodne izložbe knjiga i učila.

1. Broj publikacija prema tipu muzeja - udio općih muzeja

2. Broj publikacija prema tipu muzeja - udio specijalnih muzeja

pojedine vrste muzeja. Ostali specijalni muzeji publicirali su znatno manji broj publikacija i zastupljeni su u manjem postotku (npr. arheološki muzeji 16 jedinica, povijesni 11 jedinica, prirodoslovni 7 jedinica itd.).

RASPODJELA UKUPNOG BROJA PUBLIKACIJA PREMA VRSTAMA.

U muzeološkoj teoriji prisutno je više ustaljenih tipologija muzejskih publikacija utemeljenih na različitim kriterijima (izdavač, tematika, čitateljstvo kojemu su namijenjene, funkcija itd.). Za potrebe istraživanja, napravljen je njihov izbor i analizirane su tipologije renomiranih muzeologa D. A. Bassetta³, F. Waidachera⁴ i I. Baina⁵, tipologija koju koristi Američko udruženje muzeja (American Association of Museums) pri dodjeli godišnje nagrade za grafički dizajn muzejskih publikacija (Museum Publications Design Competition)⁶, tipologije na muzejskim web-stranicama, odnosno virtualnim muzejskim prodavaonicama knjiga i suvenira⁷ te tipologije korištene u publikaciji *Standardi i*

*normativi muzejske djelatnosti*⁸ iz 1989. godine.

Analizom i usporedbom navedenih tipologija došlo se do određenja onih vrsta publikacija koje su specifične za hrvatsko muzejsko izdavaštvo. To su:

- Informativni muzejski leci, brošure i muzejski vodiči (odnosno, publikacije kojima muzeji nastoje pružiti pomoć svojoj publici u prostornoj orijentaciji i upoznavanju s muzejskim sadržajima i aktivnostima)
- Katalozi stalnih postava (tj. publikacije koje (često) sadržavaju popis svih muzejskih predmeta izloženih u stalnom postavu ili pojedinim muzejskim odjelima i zbirkama)
- Katalozi povremenih izložaba (publikacije koje sadržavaju popis izložaka povremene muzejske izložbe te preglednu i jasnu kontekstualizaciju određene ličnosti, događaja, pojave, umjetnika i drugih tema izložbe).

Ne ulazeći ovom prilikom u detaljniji analizu formalnih i

3 Douglas A. Bassett. *Museum publications and museum publishing*. // Manual of curatorship / edited by John M. A. Thompson. London ; Butterworths : The Museum Association, 1984. str. 468-475.

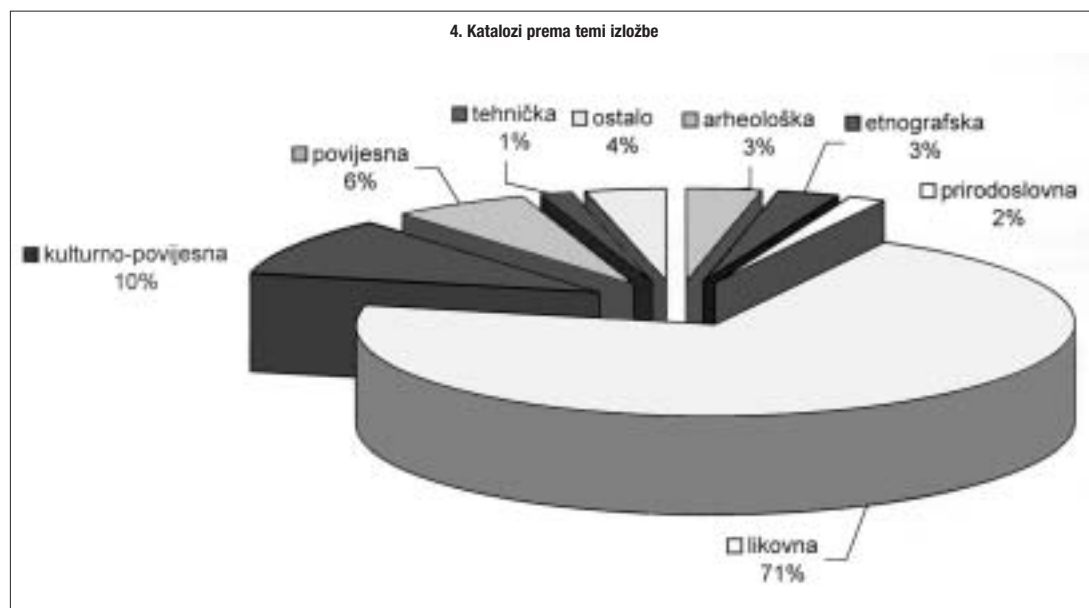
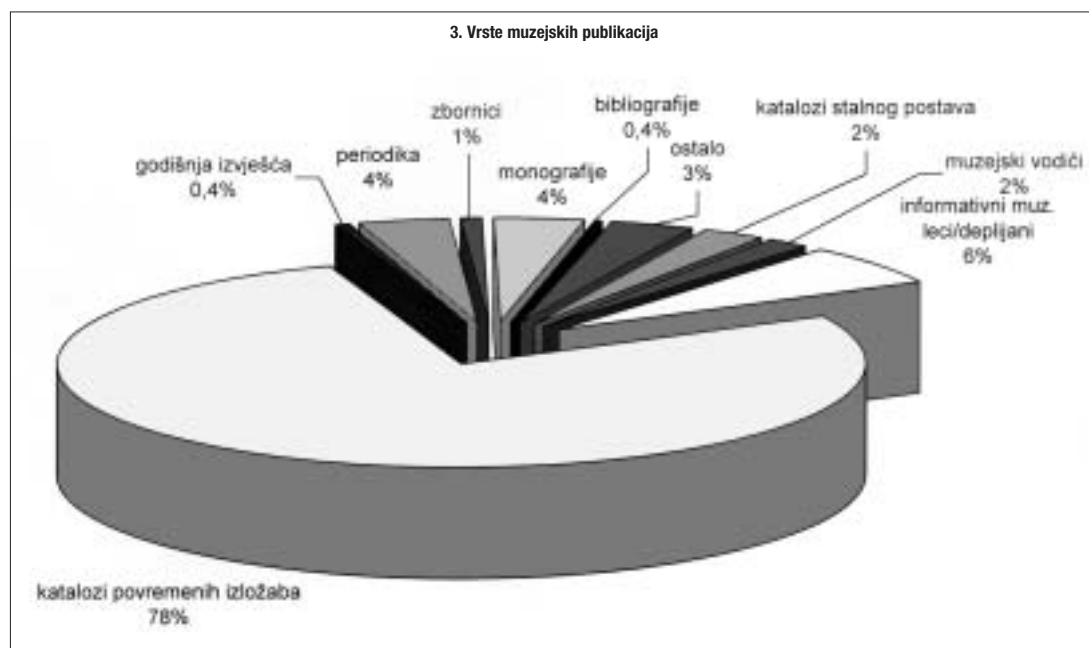
4 Waidacher, Friedrich. *Priručka vsēobecnje muzeologie*. Bratislava : Slovenske narodne muzeum, 1999., str. 310-312.

5 Bain, Iain. *Museum publishing and shops*. // Manual of curatorship / edited by John M. A. Thompson. London ; Butterworths : The Museum Association, 1984. Str. 460-465 ; Bain, Iain. *Publishing for the museum shop and beyond*. // Public view. / ed. Corinne Bellow. Paris : ICOM, 1986., str. 55-64.

6 Call for entries: AAM Museum Publications Design Competition, 2001. // Museum News. 80, 1 (2001.), str. 32.

7 Neke od URL adresa: www.rijksmuseum.nl/asp/ (Rijksmuseum, Amsterdam), <http://www.thebritishmuseum.ac.uk/shop/> (The British Museum, London), <http://www.metmuseum.org/store7> (The Metropolitan Museum of Art)

8 Standardi i normativi za muzejsku djelatnost. Beograd : Zavod za proučavanje kulturnog razvitka, 1989., str. 74.

sadržajnih osobina navedenih vrsta publikacija, GRAFIKONOM br. 3. prikazane su zastupljene vrste muzejskih publikacija i njihov udio u ukupnom broju analiziranog uzorka.

Najzastupljenija vrsta su, kao što se i očekivalo, katalozi povremenih izložaba koji su zastupljeni 351 publikacijom, odnosno 78% od ukupnog broja. Informativnih muzejskih letaka (tzv. deplijana) je 29 ili 6%, muzejskih vodiča 8 ili 2%, dok je kataloga stalnih postava 11 odnosno 2%. Veliki je udio i 17 periodičnih publikacija - uglavnom godišnjaka kao značajne vrste unutar muzejskog izdavaštva kojom se široj čitateljskoj publici komuniciraju stručni i znanstveni doprinosi

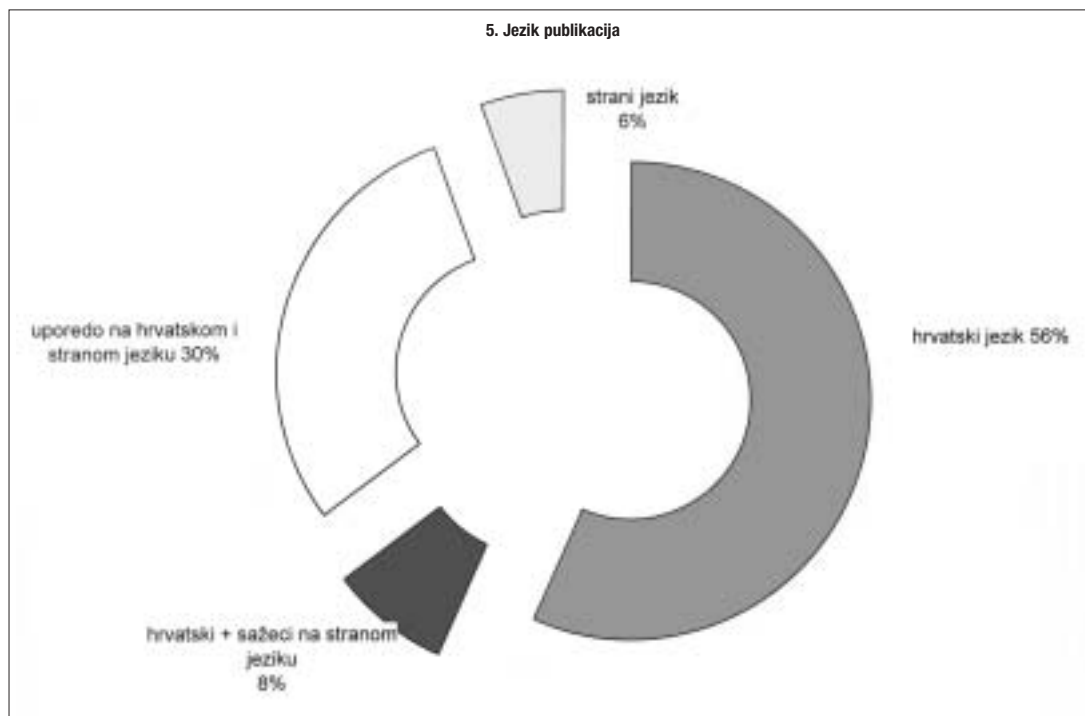
muzejskih stručnjaka i suradnika na muzejskoj građi i dokumentaciji. Tu su i godišnja izvješća (2 jedinice), zbornici (3 jedinice), monografije (16 jedinica), bibliografije (2 jedinice) te ostale publikacije (radne bilježnice ili listovi, programi događanja i slično) sa 15 naslova.

KATALOZI POVREMENIH IZLOŽABA PREMA TEMATICI.

U okviru istraživanja, sadržajna analiza napravljena je samo za kataloge povremenih izložaba koji su najzastupljenijom vrstom muzejskih publikacija.

GRAFIKONOM br. 4 (Katalozi prema temi izložbe) prikazana je zastupljenost pojedinih tema u izložbama, odnosno njihovim popratnim katalozima. Tipologija

prema znanstvenim disciplinama preuzeta je iz MDC-ovih godišnjih *Izvešća zagrebačkih muzeja* i *Izvešća hrvatskih muzeja*.

Iz grafičkog prikaza, može se iščitati da je izložbena i izdavačka djelatnost hrvatskih muzeja bila u najvećem postotku posvećena likovnim temama. Čak 249 publikacija, odnosno 71% izložbenih kataloga obrađuje likovnu tematiku. Kulturno-povijesnih, odnosno povijesnih tematika prezentirano je u 57 publikacija što ukupno čini 16%. Slijede arheološka i etnografska tematika sa po 3% (12 odnosno 9 jedinica), prirodoslovna sa 2% (6 jedinica) i tehnička sa 1% (5 jedinica) od ukupnog broja izložbenih kataloga.

MEDIJ. S obzirom na sve prisutniju pojavu korištenja novih medija u muzejskom izdavaštvu, analizirali smo i njihovu upotrebu.

Tablica br. 1: Medij muzejskih publikacija

medij	broj publikacija
tiskovine	448
AV-građa	2
elektroničke publikacije (CD-ROM)	4
ukupno	454

Sa nova četiri muzejska CD-ROM-a, koji su publicirani usporedo uz tiskana izdanja izložbenih kataloga, dosadašnji ukupni broj hrvatskih muzejskih CD-ROM-ova dosegao je broju 13 i neprestano se povećava vrlo

kvalitetnim multimedijalnim višejezičnim izdanjima.⁹ Njihovi sadržaji mogu se pregledati u knjižnici MDC-a koja nastoji skupiti sva elektronička izdanja i adekvatno ih prezentirati korisnicima.

JEZIK PUBLIKACIJA. Muzeji su svim svojim djelatnostima otvoreni širokoj publici pa tako i svojim publikacijama. Jezičnu zapreku u posrednom komuniciranju određenih muzejskih sadržaja, nastoje prevladati i jezikom svojih publikacija kod kojih tekst može biti usporedo na više jezika ili popraćen sažecima na stranim jezicima. Česta su i zasebna izdanja publikacija s cjelovitim tekstom na više jezika.

GRAFIKONOM br. 5 prikazan je broj publikacija s obzirom na jezik. Iako je još uvijek najveći broj publikacija izdan samo na hrvatskom jeziku (257 publikacija), ohrabruje činjenica da je gotovo 50% publikacija čitko i za publiku drugih govornih područja.

PUBLICIRANJE LOGOTIPA MUZEJSKE USTANOVE. Kao obavezne elemente za sve publikacije (kao što su kratak i jasan naslov na koricama ovitka i naslovnoj stranici, podatak o trajanju izložbe), *Standardi i normativi za muzejsku djelatnost* navode i publiciranje znaka radne organizacije, tj. logotipa muzejske ustanove. Ovi obvezni elementi kod pojedinih muzeja bivaju dizajnirani tako da pridonose njihovu ukupnom vizualnom identitetu. Biti prepoznatljiv i upamćen, ostati u svijesti svoje publike i dizajnom publikacija, cilj je sve većeg broja suvremenih muzeja. Istraživanjem smo ispitali na koliko je publikacija sadržan i logotip muzejske ustanove.

⁹ O prvim hrvatskim muzejskim CD-ROM-ovima vidjeti u: Radovanlija Mileusnić, Snježana. *CD-ROM-ovi u hrvatskom muzejskom izdavaštvu* // *Informatica museologica*. 31, 1/2 (2000.), str. 54-57.

Tablica br. 2: Publiciranje logotipa muzejske ustanove

<i>logo</i>	<i>broj publikacija</i>
da	278 (61%)
ne	176 (39%)
ukupno	454

Dakle, na 278 publikacija, što čini 61% od ukupnog broja, publiciran je logotip muzeja. Na ostalim publikacijama (39%) nema otisnutog logotipa jer ga muzejska ustanova najvjerojatnije i ne posjeduje.

Komentarom rezultata i grafičkih prikaza istraženih elemenata, nastojalo se ukazati na pojedine specifičnosti hrvatskog muzejskog izdavaštva. Izabrani su samo neki karakteristični elementi koji mogu pružiti pomoć u stvaranju cjelovite slike o muzejskoj izdavačkoj djelatnosti kao vrlo značajnom segmentu muzejskog rada.

Ovo istraživanje provedeno je kao poticaj i uvod u sveobuhvatniji istraživački projekt kojim bi se istražile i publikacije onih muzejskih ustanova koje se nisu prijavile svojim novim izdanjima na zajedničkoj tradicionalnoj izložbi kao i ostali raspoloživi bibliografski izvori informacija. Obuhvaćanjem ostalih vrsta muzejskih publikacija kao što su plakati, razglednice itd., rezultati će biti potpuniji i omogućiti će stvaranje osnova za standardizaciju i podizanje kvalitete hrvatskog muzejskog izdavaštva.

A REVIEW OF THE TYPOLOGY, THE FORMAL AND CONTENT FEATURES OF MUSEUM PUBLICATIONS

Museum publications are defined with respect to the museum as the publisher and include printed material (books, brochures, mimeographed notes, special prints, magazines, newspapers, bulletins, various maps, reproductions of works of art, catalogues, calendars, programmes and so on, supplements in printed, audiovisual or electronic form, posters, short notices and announcements, postcards), audiovisual material (gramophone records, audiocassettes, videocassettes, tape recordings, microfilms and so on), as well as electronic publications (compact discs, magnetic tapes, diskettes, databases and online publications). The paper gives a review of some typologies of museum publications from museological literature (D. A. Bassett, F. Waidacher, I. Bain and others) based on various criteria (type, subject, readers, marketing and so on). We present the basic formal and content-related features of those types of publications that are specific to museum publishing (catalogues of permanent exhibitions, guides to museum exhibitions and collections, informative leaflets, catalogues of temporary exhibitions and so on), and are linked with museum holdings and activities (professional and scholarly treatment of museum holdings, museum documentation, communication and presentation, public relations, marketing and so on).

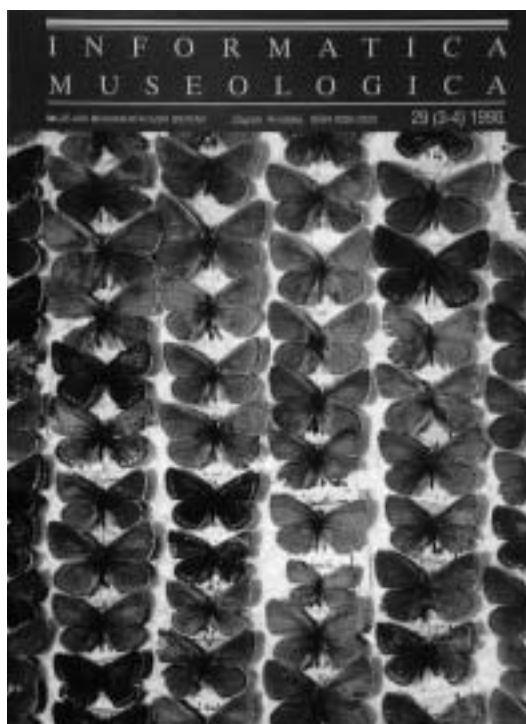
After dealing with theoretical assumptions, the presentation involves the aim and the conclusions of the pilot-study carried out at the MDC on a sample of publications that museums sent in for the 20th exhibition of the publishing activities of Croatian museums and galleries. The study involved some of the formal and content-related specific features of museum publications, as well as the share of particular types and kinds of museum in the total number of publications with respect to their type and the medium they were published in. Special attention was devoted to the themes of catalogues of temporary exhibitions as the most frequent type of museum publication. Comments concerning the results and the diagrams of the studied elements will aim to show some of the specific features of Croatian museum publications.

Retrospektivni pregled izdavaštva MDC-a ujedno je i najzornija slika razvoja naše ustanove, njene transformacije i sposobnosti da na izazove odgovori ako ne možda uvijek kreativno ono barem konstruktivno.

Centar kao mjesto dotoka, priljeva ili pak ciljanog prikupljanja podataka iz širokog raspona muzejske djelatnosti, nastoji registrirati sve ono što muzejski predmet znači, koje sve aktivnosti generira i ostvaruje kako bi potvrdio svoj smisao; smisao u daljnjem istraživačkom radu, u prikazivanju baštine i njenoj interpretaciji ili pak u motiviranju za daljnja učenja i novu kreaciju.

I kako su muzeji pronašli i stalno nalaze mnoge načine priopćavanja svojih uistinu vrlo različitih sadržaja, od izložaba, predavanja, radionica, specijaliziranih vodstava do već vrlo različitih žanrova izdavaštva, tako je i MDC brusio i preispitivao svoj smisao i granao i prilagodio svoje aktivnosti, imajući uvijek motiv *unapređenja muzejske djelatnosti i populariziranje muzejske baštine* kao osnovnu zadaću ustanove.

U tom je izdavaštvo uvijek zauzimalo ključnu ulogu jer ne samo što se godinama izdavačka produkcija svih muzeja mogla naći u ovom Centru već je i MDC po prirodi stvari različite podatke obrađivao i sistematizirao kako bi djelovao na razvoj i veću dinamiku unutar struke i kako bi pomogao u recepciji muzejske baštine u zajednici.

MDC je započeo svoju djelatnost izdanjem zbornika *Muzeologija* 1953. godine zamišljenog kao *zbornika za muzeološku problematiku*. Ta prva izdanja radena u kući, oskudno opremljena, bila su namijenjena muzejskim stručnjacima kako bi ih informirala i stručno obrazovala. Prema uredničkoj koncepciji dr. Antuna Bauera i časopis *Muzeologija* i časopis *Informatica Museologica* od 1970. godine razmatraju do danas sve aktualne probleme muzeja, prate sve teoretske i praktične rezultate muzeja, potiču i objavljuju nova istraživanja. Oni su istinski kroničari muzeja i muzejske struke, ali i osnova stručno-znanstvenog aparata

sl.1 Naslovnica "Muzeologije" iz 1994. godine s fotografijom dr. Antuna Bauera, osnivača MDC-a
Fototeka MDC-a; snimio: Boris Krstinić

sl.2 "Informatica Museologica"
Fototeka MDC-a; snimio: Boris Krstinić

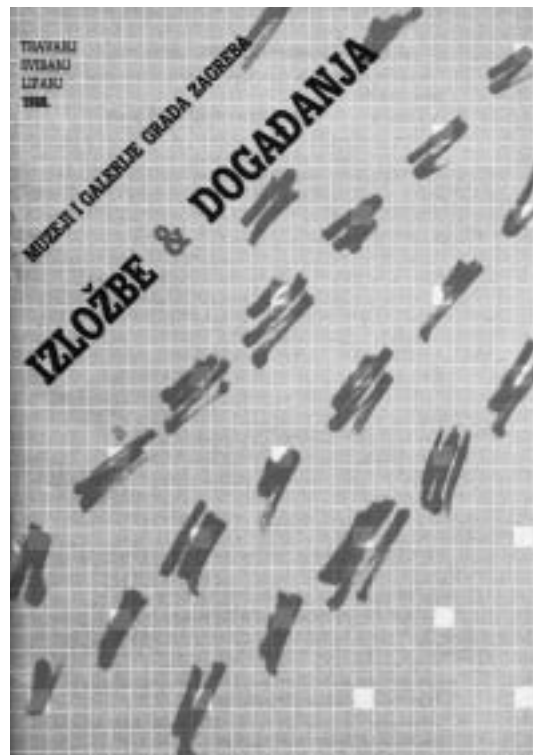

sl.3 "Muzeji i galerije Hrvatske" iz 1992. i englesko izdanje iz 1993. godine.

Fototeka MDC-a; snimio: Boris Krstinić

sl.4 Publikacija "Izložbe&dogadanja" izlazila je od 1987.-1991.

Fototeka MDC-a; snimio: Boris Krstinić

pomoću kojeg se obrazuje muzeologija kao znanstvena disciplina.

Izdanja vezana uz knjižnicu, jedinu specijaliziranu muzeološku knjižnicu na puno širim prostorima nego što je to naša zemlja - knjižnicu koja danas sadržava 35.000 svezaka, 2.500 rukopisa, 211 magisterija i doktorata, 340 naslova periodike, i čiji se fond svake godine poveća za 800 do 1.000 naslova, govore o pokušajima uspostavljanja veza i između tog vrijednog fonda i užega, profesionalnoga kruga i šire publike.

Tematske bibliografije *Prinove* anotirane bibliografije novih izdanja (koje je danas moguće pretraživati i elektroničkim putem), 20 godina izlaganja cjelokupne izdavačke produkcije muzeja i galerija unutar smotre izdavaštva, Interliber, jasno govori o pokušaju približavanja specifičnog muzejskog izdavaštva muzejskim stručnjacima a i široj ne-muzejskoj publici. Ta tradicionalna manifestacija, čija obljetnica je i povod za ovaj skup, realna je osnova novih razvojnih programa koji se pripremaju u Centru. Želimo uspostaviti trgovinu-knjižaru-museum shop koji će u osnovi imati stalnu prodaju muzejskog izdavaštva.

Inicijativa i prvi projekti uvođenja novih tehnologija u muzejski rad potaknuti su i realizirani u MDC-u; časopis koji je pratio tu aktivnost, usmjeravao je i nadopunjavao relevantnim informacijama s tog područja prenoseći i aktualna svjetska iskustva bio je *Bilten o informatizaciji muzejske djelatnosti* (1990. god.). Zadnji broj koji je izašao 1998. godine objavljen je i u elektroničkom izdanju.

MDC je mjesto prikupljanja različitih vrsta dokumenata:

izvješća, programa, elaborata, projekata ali i mjesto odakle se šalju mnoge, različito strukturirane ankete - sve one imaju cilj da svi zainteresirani, a oni nisu dakako samo iz svijeta muzeja, imaju ažurnu i relevantnu informaciju. Iz svih tih podataka generiraju se publikacije koje po određenom konceptu predstavljaju cjeloviti pregled pojedinog segmenta muzejske djelatnosti: od vodiča *Muzeji, galerije i zbirke u SR Hrvatskoj* (izdanje 1981.), vodiča *Muzeji i galerije Hrvatske* (izdanje 1992.) na hrvatskom i engleskom jeziku do posebnog izdanja pregleda *Hrvatski muzeji 1* na CD-ROM-u pionirskog izdanja primjene novih tehnologija, u sustavnom populariziranju hrvatske kulturne baštine *Vodiča kroz muzeje i galerije Zagreba i okolice* (njemački, engleski i hrvatski) i već zaboravljenoga kvartalnoga kalendara izložaba Zagreba *Izložbe & događanja*, koji je izlazio od 1987. do 1991. godine do *Vodiča muzeja i galerija Zagreba za nastavnike osnovnih škola*.

Prije sedam godina započeli smo izdavati *Izvješća zagrebačkih muzeja*, godišnji pregled rezultata vrlo složenog i raznovrsnog rada muzeja, a prošle smo godine proširili temu i na sve hrvatske muzeje. Ta dva projekta jedinstveni su izvor svakog analitičnijeg i studioznijeg promišljanja muzejske djelatnosti, njena konteksta unutar baštine, kulturnog identiteta ovog prostora. Ne postoji danas u Hrvatskoj niti jedna kulturna djelatnost, kao što je upravo muzejska, koja ovim izdanjima, faktografski i jasno prikazuje rezultate svoga rada.

Sve ove publikacije zahtijevaju veliki angažman ne samo u smislu prikupljanja, obrade i redakcije već je njihov smisao, zbog kratkotrajnosti vrijednosti podata-

ka, ispunjen tek onda ako dođe do zainteresiranog čitaoca.

Projekt registracije ratnih šteta na muzejskoj građi i muzejskim zgradama "pokrili smo" registrom šteta na muzejima objavljenom na engleskom jeziku tijekom rata - ta publikacija imala je veliku važnost u obavještavanju međunarodne zajednice o ratnim štetama. Sintezu rada na štetama objavili smo u knjizi *Ratne štete na muzejima i galerijama u Hrvatskoj* (hrvatska i engleska verzija), a u pripremi je opsežan projekt o ratnim štetama na muzejskoj građi, koji radimo za UNESCO.

Važnost fizičke zaštite muzejskog predmeta u muzeju, autentičnog i po tome jedinstvenog, nikada nije dovoljno često naglašavati. Već 1974. objavljen je priručnik *Konzerviranje i restauriranje muzejskih predmeta, Upute za zaštitu pokretne kulturne baštine u muzejima i galerijama*, uoči rata, 1991. godine, a ovih dana promoviramo i početak, nadamo se serije izdanja novih priručnika preventivne zaštite predmeta u muzejima, *Priručnik za preventivnu zaštitu slika*.

Premda izložbena djelatnost nije naš izvorni medij komunikacije s publikom, dvije godine zaredom u suradnji s Muzejem Mimara organizirana je izložba *Zbrda - zdola*, koja je uključivši predmete iz mnogih zagrebačkih muzeja problematizirala temu muzejskog predmeta - i njegova konteksta, te je za tu priliku i izdan manji katalog.

Završit ću s izložbom plakata našeg centra, jedine muzejske zbirke koje posjedujemo, koji Centar već 21 godinu izdaje u povodu Međunarodnog dana muzeja. Izložba je održana u Muzeju Mimara i Arhitekturnom

muzeju u Ljubljani, Slovenija - o tom jedinstvenom ciklusu plakata mnogo je već govoreno a podsjećam da je zadnjih deset plakata dobilo četiri velike međunarodne nagrade.

sl.5 Naslovnica publikacije "Prinove knjižnice MDC-a"
Fototeka MDC-a; snimio: Boris Krstinić

sl.6 Naslovnica publikacije "Bilten o informatizaciji muzejske djelatnosti"
Fototeka MDC-a; snimio: Boris Krstinić

sl.7 CD-ROM "Hrvatski muzeji 1"
Fototeka MDC-a; snimio: Boris Krstinić

MAJA ŠKILJAN □ Hrvatski povijesni muzej, Zagreb

sl.1 i 2 Naslovnice kataloga muzejskih zbirki i kataloga izložaba u nakladi Hrvatskoga povijesnog muzeja

Hrvatski je povijesni muzej utemeljen još u zbirkama Narodnog muzeja osnovanog 1846. godine u Zagrebu. To je vrijeme formiranja nacija i nacionalnih pokreta u srednjoj Evropi, a u Hrvatskoj, u društveno-političkom smislu, to je razdoblje narodnog preporoda i vladavine Bachova apsolutizma. Formiran u okviru JAZU 1951. godine i definitivno osamostaljen 1962. godine, te napokon 1991. objedinjen s dotadašnjim Muzejem revolucije naroda Hrvatske, Hrvatski povijesni muzej danas u Republici predstavlja središnju muzejsku instituciju koja se bavi poviješću ovog područja.

Uspriko tome što zbog nedostatka adekvatnog prostora nema stalnog postava (a, možda, djelomično i upravo zbog toga), Muzej je razvio vrlo bogatu izdavačku djelatnost. Ona prije svega obuhvaća publiciranje kataloga čiji su autori kustosi Muzeja i brojni vanjski suradnici: ti su katalozi najčešće kolektivna djela, a ponekad predstavljaju i autorske tekstove. Katalozi se

moгу podijeliti na kataloge muzejskih zbirki i na kataloge izložaba. Budući da je muzejska građa, podijeljena u četrnaest zbirki, veoma opsežna, u dosad objavljena 33 kataloga zbirki publiciran je samo dio građe, tako da u ovoj domeni i sadašnjoj i budućim generacijama kustosa predstoji još velik posao. Od 1968. do danas Muzej je izdao 42 kataloga izložaba, bilo da su one prezentirale muzejsku građu, bilo da su obuhvaćale predmete iz drugih muzeja ili bile rezultat gostovanja drugih institucija u prostorima Muzeja.

Publicistička djelatnost Muzeja rezultirala je i s devet monografija vrlo različite tematike i pristupa, od znanstvenog i stručnog do sasvim popularizatorskog.

Uz to, gotovo svaka izložba Muzeja, od njegova osamostaljenja do danas, bila je popraćena posebnim vodičem ili letkom. Muzej se posljednjih godina okrenuo i objavljivanju u suvremenim medijima, tako da je priređeno sedam video-kaseta, a na Internetu je

sl.3 i 4 Naslovnice kataloga muzejskih zbirki i kataloga izložaba u nakladi Hrvatskoga povijesnog muzeja

prezentiran reprezentativni katalog *Museum 1846-1996*. u cijelosti; većina novijih izložaba prikazana je u istom mediju s pomoću kraćih tekstova i vizualnog materijala. Velik dio izdavačke djelatnosti od početka je bio popraćen sažetkom na nekom od svjetskih jezika, dok su pojedini katalogi u cjelini bili tiskani dvojezično.

Kako sam već spomenula, muzejska je građa podijeljena u 14 zbirki od koji svaka ima svojeg voditelja - kustosa. Uz sve ove zbirke potrebno je napomenuti da Muzej čuva vrijednu i bogatu biblioteku koja sadržava više od 20.000 obrađenih knjiga, a o njoj se brine kustos-bibliotekar Zora Gajski.

Značajniji katalogi u kojima su muzejski predmeti stručno obrađeni. Vratimo se stoga tridesetak godina unatrag, točnije u 1967., kada je ovu ustanovu počela voditi dr. Lelja Dobronić i otkada je Muzej doživio svoj puni procvat. Otada, naime, započinje izuzetno intenzivna izdavačka, istraživačka i opća muzejska djelatnost.

I u ono su vrijeme, kao i danas, financijska sredstva bila mala, no usprkos tome kroz kataloge izložaba i zbirki objavili smo veliki dio muzejskog materijala. Kako bismo uštedjeli na novcu, sve osim tiskanja obavljali smo sami. Od lekture i korekture, a često i prijevoda teksta, do prijeloma kataloga, dizajna korica i fotografiranja muzejskih predmeta radili smo zajedno s Leljom Dobronić, a bez tehničkih pomagala kakva su danas na raspolaganju. Zato su nam katalogi možda bili neugledni, na jeftinom papiru i s crno-bijelim fotografijama, ali smo nastojali ubaciti što više sadržaja, pa makar to bilo na štetu estetskog izgleda. Tako smo u ovom ra-

zdooblju publicirali čak pet monografija, od kojih neke još i danas, premda su već davno rasprodane, služe studentima kao stručna literatura. To su *Dvorac Golubovec* (1972.), *Palača Povijesnog muzeja Hrvatske* (1972.) i *Po starom Moravču* (1979.), sve tri publikacije autorice dr. Lelje Dobronić. *Staro oružje* (1971.) autorice mr. Maje Šercer popularizatorskog je sadržaja, dok je monografija *Ivan Zasche* iz 1975. godine doktorska disertacija Marijane Schneider. Posebno mjesto zauzima edicija *Povijesni spomenici grada Zagreba*, u redakciji Ivana Tkalčića i Emilija Laszowskog, te Lelje Dobronić, u kojoj su se objavljivali prijepisi originalnih arhivskih dokumenata koji govore o životu grada sve do 18. stoljeća.

Uza sve to treba još spomenuti i četrdesetak publiciranih predavanja, koja su kustosi ili vanjski suradnici održavali uz pojedine izložbe, a umnožavali su ih na šapirografima i uvezivali ih, u običan tanki papir čuvari, koji su za vrijeme posla lijepili i etikete s imenom autora i naslovom predavanja.

Među najstarijim katalogima muzejskih zbirki su *Vedute 19. st. u grafici* (M. Schneider, 1968.) i *Kameni spomenici Hrvatske XIII-XIX stoljeća* (M. Valentić, 1969.). Upravo se ove godine priprema prošireno izdanje ovog posljednjeg kataloga u obradi Lade Prister.

Dr. M. Schneider, koja je vodila likovnu zbirku Muzeja, objavila je još i sljedeće kataloge: *Historijsko slikarstvo u Hrvatskoj*, 1969.; *Narodne nošnje u slikarstvu i grafici XIX stoljeća*, 1971.; *Portreti 1800-1870*, 1973.; *Gradovi i krajevi na slikama i crtežima od 1800-1940.*; 1977.; te

Portreti 16-18. stoljeća, 1982. Kasnije je zbirku preuzela M. Bregovac Pisk koja je 1995. godine obradila likovna djela Ferdinanda Quiquereza, a 2000. grafike na temu *Zbivanja 1848.-1848. godine*.

Bogatu i vrijednu zbirku oružja vodila je još nedavno mr. Maja Šerčer, i iz te je zbirke objavila slijedeće kataloge: *Staro oružje na motki*, 1972.; *Jatagani u Povijesnom muzeju Hrvatske*, 1975.; *Mačevi, bodeži, noževi*, 1976. i *Sablje*, 1979. Tu su i katalogi izložaba iste autorice unutar kojih je publiciran i velik dio muzejskog oružja: *Oružje u prošlosti*, 1980.; *Tursko oružje*, 1983.; *Zbirka Dragutina Schwarza*, 1983.; *Tursko oružje od 16. do kraja 19. st.*, 1988. Njezini nasljednici na čelu zbirke su Janko Jeličić, koji je objavio 1997. godine katalog vatrenog oružja *Lovačke puške i pribor*, i Dora Bošković, čije je djelo *Hladno lovačko oružje HPM-a*, 2000. U tiskari se ovog trenutka nalazi katalog dijela zbirke *Orijentalne puške* Janka Jeličića.

O velikoj zbirci odlikovanja izašla su dosad četiri kataloga u obradi Borisa Pristera: *Odlikovanja*, 1984. i tri kataloga zbirke dr. Veljka Malinara, 1991., 1997. i 2000.

Sfragistička i heraldička zbirka objavljena je u dva kataloga Vlaste Brajković: *Pečatnjaci*, 1980. i *Grbovi, grbovnice i rodoslovlja*, 1976., dok je prošireno izdanje ovog posljednjeg kataloga izašlo u suradnji s Dubravkom Peić-Čaldarović, 1995. godine.

Karte i atlase Muzeja objavila je A. Pandžić 1987. godine, a zbirku zastava i zastavnih vrpca Jelena Borošak-Marijanović 1996. godine. Snježana Pavičić objavila je 1990., unutar kataloga izložbe *Hrvatski politički plakat 1940-1950*. i plakate nekadašnjeg Muzeja revolucije naroda Hrvatske, a kao voditelj sakralne zbirke obradila je *Križeve*, 1994. i *Crkveni tekstil*, 1998. I, napokon, posljednja, zbirka predmeta iz svakodnevnog života obrađena je djelomično u katalogima *Stare mjere*, 1975. i *Obiteljske ostavštine*, 1978. Veliki dio te zbirke publiciran je u brojnim katalogima izložbi kao što su *Ivan Mažuranić, ban pučanin; Slike mira, oživljena Hrvatska u vrijeme Karlovačkog mira 1699. godine; Stjepan Radić; Znamenja vlasti i časti u Hrvatskoj u 19. st.; 1848. godina u Hrvatskoj; Hrvatske zemlje i francuska revolucija; Stoljeće promjena te u katalogu *Museum 1846-1996*, u kojem je svaka zbirka prezentirana posebno uz odabir nekoliko desetaka karakterističnih eksponata.*

Ovdje sam navela doista minimalan izbor kataloga izložaba, ali zbog ograničenog prostora i vremena nisam bila u mogućnosti predstaviti ih više. Zbog toga se ispričavam, posebno svojim kolegama koji su uložili veliki napor u objavljivanje takvih kataloga koji su pratili i izložbe, priređene ponekad s još većim marom i trudom.

Moram napomenuti i to da se naš Muzej još 1962. godine integrirao s Muzejem Srba u Hrvatskoj, koji je čuvao materijal iz srpskih manastira i crkava u Hrvatskoj spašen od stradanja u ratu i tako postao

odjelom Povijesnog muzeja. Iz tog su Odjela objavljeni katalogi V. Mošina *Stari rukopisi Srba u Hrvatskoj od XIII do XX stoljeća*, 1970. i R. Kusturice *Zbirka srpskih knjiga od XV do sredine XIX stoljeća*, 1972.

Dugogodišnji kustos Muzeja, Vera Borčić, prikazala je zbirku umjetnički obrađenog metala, kao i zbirku ikona i slika Odjela Srba u Hrvatskoj, u tri kataloga iz 1971., 1974. i 1978. godine.

Nove tehnologije unijele su promjene i u našu publicističku djelatnost. Pojavile su se, kao što sam već napomenula, najprije video-kasete sa snimljenim izložbama, a zatim i prezentacija kataloga i muzejskih predmeta na Internetu. Može se učiniti paradoksalnim, ali kompjutor nas je na izvjestan način vratio na početak, jer sada opet, jednako kao i u ranim šezdesetim godinama prošlog stoljeća i - uostalom - iz istog razloga, nedostatka sredstava, sami priređujemo svoje publikacije za objavu: od pripreme teksta do prijeloma sve se odvija na ekranu. Time se bave, uz kustose, mladi ljudi, kompjutorski stručnjaci sa znanjima o kojima nekad nismo mogli ni sanjati, i oni će nam pomoći da stvorimo baze podataka koje će omogućiti postojanje našeg Muzeja i u virtualnim prostorima. Ipak, virtualni muzej neće moći - vjerujem - zamijeniti mogućnost izravnog dodira s muzejskim eksponatom ili izložkom, kao što ni slova i slike na ekranu ne mogu u potpunosti zamijeniti knjigu.

* Redakcija časopisa *Informatica Museologica* napominje da tekst ne obuhvaća izdavačku djelatnost Muzeja revolucije naroda Hrvatske.

O izdavačkoj djelatnosti Hrvatskog povijesnog muzeja može se konzultirati i sljedeća literatura:

Rhea, Ivanuš. Izdavačka djelatnost Hrvatskog povijesnog muzeja // *Informatica Museologica*. 27, 3/4 (1996.), str.100-104.

Rhea, Ivanuš. Izdavačka djelatnost Hrvatskoga povijesnog muzeja - osvrt na kataloge zbirki i izložbi od 1995. do 1997. godine // *Hrvatski institut za povijest. Časopis za suvremenu povijest*, god. 29., br.3, 1997., str.579.-588., Zagreb

THE PUBLISHING ACTIVITIES OF THE CROATIAN HISTORY MUSEUM

The Croatian History Museum is one of the institutions that grew out of the oldest museum institution in Croatia, the National Museum, which was founded in 1846, and incorporated into the Yugoslav Academy of Science and Art in 1951. It finally became an independent institution in 1962, and was merged with the former Museum of the Revolution of the People of Croatia in 1991. The Croatian History Museum is now the central museum institution in Croatia dealing with the history of this region.

In spite of the fact that it does not have a permanent exhibition because of a lack of space (and perhaps precisely because of this), the Museum has developed comprehensive publishing activities. They primarily involve the publication of catalogues by the curators of the Museum as well as numerous associates. They can broadly be divided into catalogues of museum collections and exhibition catalogues. Since the Museum's holdings are divided into fourteen collections, 33 catalogues have been published so far and they cover only a part of the holdings, so that present and future curators still have a lot of work to do. From 1968 to the present day, the Museum has published 42 catalogues of exhibitions that presented museum holdings, covered objects and exhibitions by other museums, or else appeared as the result of hosting exhibitions by other institutions.

The publishing activities of the Museum have also resulted in nine monograph editions that are characterised by diverse themes and approaches, from the scholarly and expert to a more popular approach. Also, almost every Museum exhibition from its independent operation to the present day has been accompanied by a special guide and leaflet. Over the past several years the Museum has directed its attention to publications in modern media, so that we have prepared seven videocassettes, while the representative catalogue Museum 1846-1996 has in its entirety been placed on the Internet, and most of the exhibitions have been presented on the Internet through summary texts and visual material. A large segment of the Museum's publishing activities has from the outset been regularly accompanied by summaries in one of the major languages, and some catalogues have been printed in two languages.

JADRANKA VINTERHALTER □ Muzej suvremene umjetnosti, Zagreb

---

sl.1 Zgrada Centro Cultural de Cascais (Kulturnog centra) odnosno Fundação D. Luís I, u Cascaisu - mjesto održavanja izložbe *EXAT 51 i Nove tendencije* i polazište za pretraživanje CD-ROM-a.

sl.2 Prizemlje zgrade Centro Cultural de Cascais s postavom izložbe *EXAT 51 i Novih tendencija*.

Promotrimo li odnos tiskanog kataloga i multimedijuskog projekta baziranog na realiziranoj izložbi, u ovom slučaju *EXAT 51 (1951. - 1953) i NOVE TENDENCIJE (1961. - 1973.)*, doći ćemo do saznanja o sličnostima i razlikama dvaju medija, oba namijenjena publici.

Nedvojbeno je da će tiskani katalog, nazovimo ga tradicionalnim medijem, uvijek imati svoje mjesto i ulogu kao informativni, edukativni i dokumentarni pratilac izložbe, ali i svoj značaj kao samostalno izdanje. Međutim, uvođenje elektronske tehnologije u izdavaštvo i muzejsko-galerijsku djelatnost otvorilo je široke mogućnosti kreiranja i distribucije publikacija. Distribucija je slaba točka izdavaštva općenito, a za muzejske institucije bez instrumenata distribucije i za muzejske niske naklade još je više. Elektronskim putem distribucija postaje moguća u svakom trenutku i na svaku elektronsku adresu, preko web-siteova i elektronskih izdanja, što omogućava dostupnost bez ograničenja.

CD-ROM-ovi postaju popularna muzejsko-galerijska izdanja za prezentiranje pojedinih izložaba. Mogućnosti multimedije, dakle kombiniranja tekstualnih i slikovnih podataka uključujući reprodukcije, video i filmske zapise te zvučne segmente, omogućavaju da posredstvom nove tehnologije publikacija oživi i obogati se činjenicama koje ne sadržava tiskani katalog - klasična dokumentacija o izložbi. Ta kompleksnost, ulaženje u slojevite planove koji nude obilje tekstualnih i slikovnih podataka, mogućnost nadogradnje i spremanja novih

podataka, jest osnovna kvaliteta novih, kompjutorski generiranih medija.

Tendencija je da nove tehnologije postaju sve jednostavnije za rukovanje i financijski sve povoljnije. Izložbe postaju dostupne i nakon njihova zatvaranja, one se mogu ponovno vidjeti a da se bitno ne gubi na kvaliteti jer virtualna senzacija prostora pruža visoki stupanj izvornosti i atraktivnosti. Kao medij, CD-ROM je ujediniio dimenzije prostora i vremena u kojima se odvija kretanje, dakle uspio je proizvesti simulaciju realnosti koja se može repetirati, zaustaviti, pretraživati: mogućnosti su goleme. Za razliku od tradicionalne dokumentacije izložbenog postava fotografijom i videom, CD-ROM gledatelju nudi ulazak u konkretni prostor i kretanje kroz njega, simulirajući stvarne točke gledanja posjetitelja na izložbi, u radijusu od 360 stupnjeva, željenom brzinom, uz približavanje i udaljšavanje od umjetnine. Pri tome je gledatelj u aktivnom međuodnosu s medijem, jer ga on pokreće u pravcima koje želi, istražuje, vraća se i dakako izlazi iz njega.

Druga je karakteristika stupanj kvalitete tekstualnih i vizualnih informacija koje se nude multimedijalnim projektima CD-ROM-ova. I ona daleko premašuje klasični izložbeni katalog. Pored svih tekstova objavljenih u katalogu, koji se mogu ispisati u neograničenom broju, dokidajući problem male naklade, CD-ROM-ovi sadržavaju informacije koje su strukturirane po jednoj drugoj logici i nude pretraživanje s višestrukim mogućnostima: po autorima, djelima, ključnim događajima i drugim reperima.

sl.3 Presjek kroz prostor zgrade Centro Cultural de Cascais s postavom izložbe EXAT 51 i Novih tendencija koja je održana u svibnju i lipnju 2001.

U ovom izlaganju razmotrit ćemo radnu verziju CD-ROM-a koji je još uvijek u pripremi, *EXAT 51 (1951. - 1953) i NOVE TENDENCIJE (1961. - 1973.)*, izdavača Muzeja suvremene umjetnosti u Zagrebu a u produkciji ATANOR multimedijskog studija. To je prvi CD-ROM što ga izdaje MSU, nakon vrlo uspjele izložbe *EXAT-a 51 i Novih tendencija* održane u svibnju i lipnju ove godine u Centro Cultural de Cascais (Kulturnom centru), odnosno Fundação D. Luis I, u Cascaisu, nedaleko od Lisabona. Autor izložbe, tekstova i postava je mr. Marijan Susovski, muzejski savjetnik MSU-a, a autor multimedijске koncepcije je Fjodor Fatičić, art direktor ATANOR-a. Katalog izložbe u izdanju portugalskog partnera tiskan je u nakladi od 500 primjeraka, što već sada ne pokriva potrebe MSU-a za bibliotečnom razmjenom i distribucijom zainteresiranim stručnjacima i potencijalnim suradnicima u mogućoj međunarodnoj suradnji i preuzimanju izložbe. To je bio i jedan od razloga da se poduzme projekt izrade CD-ROM-a.

U pregledavanju slojevitog i kompleksnog CD-ROM-a, polazi se od snimke zgrade Kulturnog centra u Cascaisu, nedavno za izlagačke potrebe adaptiranog samostana i njezina okruženja, te ulazi u virtualni prostor postava izložbe kroz prizemlje i dva kata tog zdanja. Tlocrti prostora imaju označene pozicije pojedinačnih radova umjetnika, čime se vrlo pregledno bilježi raspored djela i nudi mogućnost direktnoga kontakta gledatelja s odabranim radom.

Priča koja se odvija pred gledateljima započinje prikazom EXAT-a 51 (što je za sada dovršeni dio CD-ROM-a), avangardnog pokreta nastalog 1951. godine u Zagrebu kada se krug mladih likovnih umjetnika, arhitekata, dizajnera opredijelio za slobodan i stvaralački umjetnički izraz kako u svojoj umjetničkoj praksi, tako i svojim teoretskim stavovima, kroz dva Manifesta Grupe, 1951. i 1953. Bio je to radikalno stan nasuprot soc-realizmu, koji je usmjerio hrvatsku umjetnost pravcem otvorenosti, kreativnosti, i suradnje sa svjetskom umjetničkom scenom. Izravan nastavak jest osnivanje međunarodnog pokreta Novih tendencija 1961. u Zagrebu, koje uz likovne radove obuhvaćaju muziku, eksperimentalni film i video, animirani film.

Niz portreta devetorice autora - sudionika EXAT-a 51: Bernardo Bernardi, Zdravko Bregovac, Vlado Kristl, Ivan Picelj, Zvonimir Radić, Božidar Rašica, Vjenceslav Richter, Aleksandar Srncac i Vladimir Zaharović, polazne su točke za dalja pretraživanja. Kako je ovaj CD-ROM na engleskom jeziku, svako se ime autora čita i čuje, kako bi se strancima približio izvorni izgovor njihovih imena. Kod izbora autora može se pregledavati svaki pojedinačni rad s podacima, a za pojedine radove može se izabrati ulazak u detalje: dvodimenzionalna povećanja koja daju zorniji prikaz izvedbe geometrijskog, op-artističkog crteža u slučaju Ivana Picelja ili mobilni detalj ubacivanjem video segmenta kod radova Vjenceslava Richtera i Aleksandra Srneca.

Na izložbi u Cascaisu je video projekcijama bio predstavljen pregled Zagrebačkog crtanog filma, koji se vre-

sl.4 Prikaz stranice posvećene autoru Vjenceslavu Richteru s biografskim podacima i fotografijom *Prostorne slike 21, 1997.*, koja je animirana

sl.5 Stranica sa prikazom Zagrebačkog muzičkog Biennala, s mogućnošću aktiviranja zvučnih zapisa kao i intervjuima s autorima na videozapisima.

menski poklapao s avangardnim zbivanjima u likovnim umjetnostima šezdesetih, s proslavljenim autorima animiranog filma. Na CD-ROM-u animiranom filmu je dan poseban prostor te se uz svakog autora mogu pogledati segmenti ili cjeloviti filmovi. Među autorima je i Vlado Kristl, likovni umjetnik, te oskarovac Dušan Vukotić, čiji se film *Surogat* iz 1961., ponajviše približio estetici oblika i boja Novih tendencija.

Zagrebački muzički biennale osnovan 1961., tijekom šezdesetih je promovirao avangardnu glazbu domaćih autora Milka Kelemena, Ive Maleca, Rubena Radice i drugih, ali je bio i mjesto okupljanja najznačajnijih svjetskih autora avangardne muzike poput Johna Cagea. Na izložbi u Portugalu ovaj je segment bio prikazan video-snimkama i reprodukcijom zvuka na CD-ima. U multimedijском izdanju moguće je aktivirati zvučne zapise pojedinih izvedbi, a također se mogu pogledati dokumentarni video zapisi s Biennala i razgovori s pojedinim autorima.

Napomenimo da je većina djela predstavljena na portugalskoj izložbi iz fundusa MSU-a, što ovom CD-ROM-u pridodaje na svrhovitosti. Kako Muzej zbog nedostatnog prostora nema otvoren stalni postav, na ovaj se način gledateljima prezentira virtualna izložba najznačajnijih djela hrvatske avangardne umjetnosti pedesetih i šezdesetih godina.

Svu multidisciplinarnost i slojevitost avangardne umjetnosti bilo je moguće sažeti i prikazati isključivo tiskim radom autora izložbe, autora multimedijского projekta, zatim programera, grafičkog dizajnera, fotografa i savjetnika za pojedine segmente kao što su glazba i animirani film.

Kao zaključak, može se reći da su nove tehnologije toliko inovirale izdavaštvo, da smo iz Guttenbergove galaksije prešli u digitalnu i virtualnu sferu, a time je zapravo stvoren novi medij, CD-ROM. Multimedijский projekt, odnosno CD-ROM koji je tematski vezan uz konkretnu izložbu, kao što je ovdje slučaj, toliko je proširio opseg vrstu i kvalitetu podataka koje pruža čitatelju koji postaje i gledatelj, da se ne može više govoriti o elektronskoj publikaciji već o autohtonom mediju.

CONTEMPORARY ART IN PUBLICATIONS AND ON CD ROMs

Visual art in the 20th century moved outside the bounds of traditional painterly and sculptural disciplines and broadened to new media and new technologies that will dominate artistic expression over the coming period.

The works of artists created on these assumptions are being exhibited, collected in museum collections, catalogued and published.

This paper deals with aspects of the publication of exhibition catalogues and reviews of contemporary art that also encompass media art, from traditional publications to CD ROMs.

ĐURO VANĐURA □ Strossmayerova galerija starih majstora HAZU, Zagreb

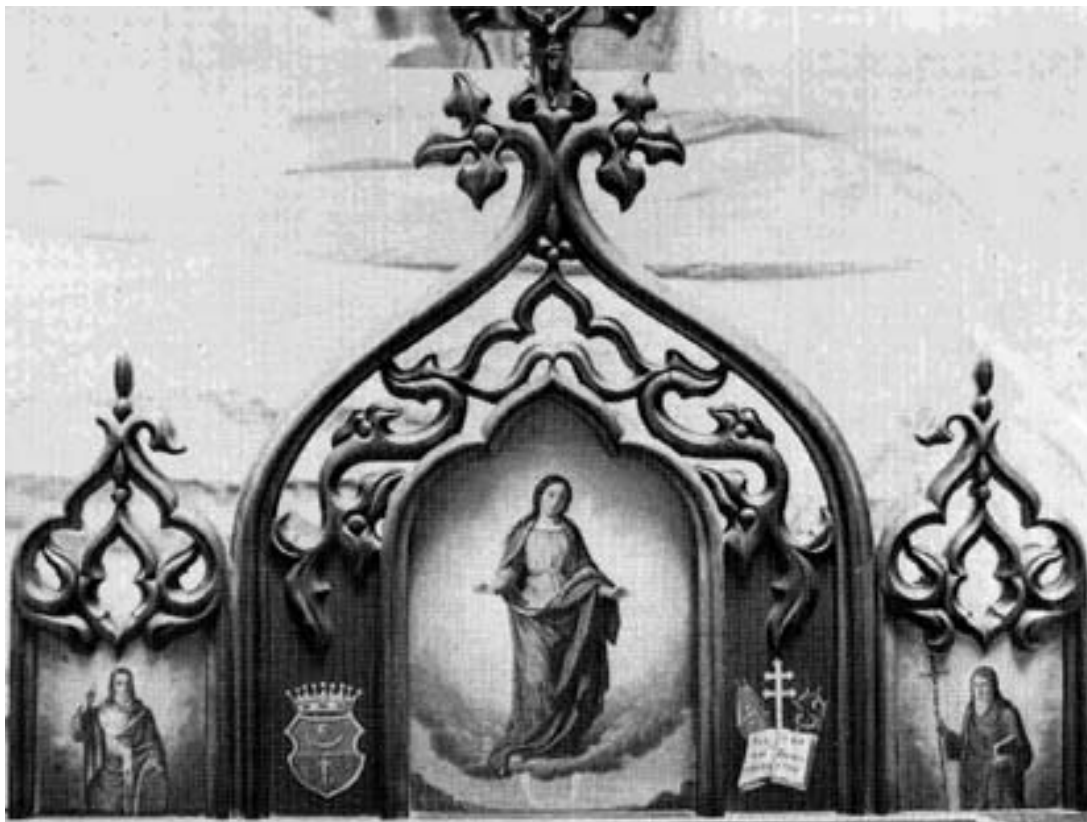
sl.1. Franjo Mücke, Klecalo s Bogorodicom, Čirilom i Metodom, 1858., drvo i ulje na platnu 1,540 x 0,790 m (drveninu uradio Ivan Tordinac) (SG 721)

r SG 96 Giovanni Battista Salvi Sassoferrato, "Bogorodica s djetetom", ulje na platnu 0,669 x 0,584 m
Strossmayerov popis, Đakovo 1868.:

XXXIV.
Majka Božja po Sassoferato.
Slika na platnu visoka ... a široka ... predstavlja majku Božju s' Isusom djetetom. Slika je od prevelike umjetničke vrednosti. U licu majke Božje tolika čednost, ljubezljivost i sve ostale kreposti odsievaju u toliko, da se upravo idealom Majke Božje nazvati može. Ovo se kazati može i o djetetu. Sliku sam na poklon dobio, al' je dulje vreme na pokrivena bila s' staklom, pak je zato nješto trpjela, a ja sam ju popraviti dao u Beču po slikaru Kupelviesseru, te sam zato i na okvir do 400 for. platio; u koliko se sjećam, Kupelviesser je toga mienja, da je risarija ove slike od Rafaela, po Marku Antoniu prerisana i na jednom novčanom spomeniku izrezana. Sliku je po taj risariji naslikao Sassoferato. U Beču su ju slikari kano čudovište gledali i divili joj se. U koliko se sjećam piše Kupelviesser: Die Künstler Wiens sind procesionaliter zu mir gekommen und dieses Wunderbare Bild zu bertachten.

SG 123 Sljedbenik: Raffaello di Santi (Sassoferrato ?), "Bogorodica s karanfilom", ulje na limu 0,305 x 0,245 m
Strossmayerov popis, Đakovo 1868.:

XXXVIII.
Majka Božja s' cvietom po Sassoferato.
Slika je na drvetu visoka ... a široka ... predstavlja Majku Božju s' djetetom Isusom, koj u desnoj ruci drži cviet, i Majka Božja drži cviet. Kupljena je u Kölnu iz ostavštine slikara Rambont-a za 100 talira. Autor joj je Sassoferato. Osim svojega pozlatjenoga okvira ima svoj posebni etui. Slika prelijepla i prefi-na držim ju na svojih klecalih /plexorium/ koju je izradio stolar

Strossmayerova galerija starih majstora osnovana je s biskupovom donacijom slika 1884. godine. U međuvremenu su neke umjetnine nestajale, pa se pojavljivale, neke su zapadale u zaborav, pa su uskrsavale. Na primjer. Biskup je poklonio dvije *Bogorodice s djetetom* pripisane Giovanni Battisti Salviju, zvanom Sassoferrato¹ i cijelo su vrijeme njihove atribucije i smještaj neupitni. Tek s elektronskom sistematizacijom otkriveno je kako se obje slike pozivaju na isti broj, na 34 iz Strossmayerova popisa umjetnina 1868. godine. Kroz cijelu dosadašnju povijest nikoga to nije smetalo, jer se obje slike referiraju na opus i školu Raffaellovu, a Strossmayerova razlika između platna i drva samo je lapsus, jer je stvarno jedna na platnu, a druga na limu.

Međutim, s tom malom zabunom, pogreškom ili previdom, izgubila se treća umjetnina. To je klecalo koje je

oslikao Josip Franjo Mücke u Đakovu, a na kojemu je Strossmayer držao svoju *Bogorodicu s karanfilom*. Već je dvadesetih godina, u njegovoj spomen-sobi, autorstvo klecala zaboravljeno². Petar Knoll je mislio kako je riječ o Vjekoslavu Karasu, a uređenje i sređenje dokumentacije obogatilo je Mückeov katalog.

Umjetnine i predmeti s kojima je biskup Strossmayer živio nisu publicirani i objavljeni javnosti u svom primarnom, vizualnom obliku, pa su se mogli i zagubiti. Više od pola stoljeća kasnije, na tavanu Akademije³, u mraku, pojavljuju se originali, ali ne iz Knollova spomena Vjekoslavu Karasu, nego iz biskupova svjedočenja o Josipu Franji Mückeu.

Pravi je primjer današnjoj temi slika koju je biskup Strossmayer nabavio za Galeriju poslije 1868. godine, pa je nema u njegovu rukopisu. Slika je bila u galerij-

sl.2. Nepoznati, bolonjski slikar 17. st.,
Uskrsnuće Lazarovo, ulje na platnu 1,445 x
2,016 m (SG 281)

*Djakovački Tordinac, na njib su tri
malene sličice, u sredini Majka Božja,
a sa strane su sv. Ćiril i sv. Metod
slikane po Mucke-u. Na vršku klecalam
je srebrno propelo. Ova klecala takod-
jer poklanjaj jugoslavenskoj akademi-
ji na uspomenu prem u sebi umjetničke
vrednosti neima.*

2 Petar Knoll, *Akademijska galerija
Strossmayerova*, Zagreb 1922., str.
202:

*U sobi biskupa Strossmayera. 14.
Klecalo, načinjeno g. 1859. od
đakovačkog stolara Ivana Tordinca.
Slike blažene djevice Marije te sv.
Ćirila i Metodija, umetnute u to kleca-
lo, naslikao je Karlovačanin Vjekoslav
Karas (1821. - 1858.), koji je g. 1858.
boravio kod biskupa u Đakovu. Na
naslonjaču tog klecala stajali su negda
veliki biskupovi brevijari.*

3 Zašto je klecalo završilo na
tavanu, tema je za povijest umjet-
nosti i njezin odnos prema likovnoj
produkciji XIX. stoljeća, osobito
prema tkz. neostilovima.

4 Mihovil Cepelić, *Cepelićevo
popis*, Đakovo 1883., rukopis:
74. / vel. slika na platnu /
Uskrsnuće Lazara / Caracci / 173N
/ 232

Iso Kršnjavi / Ćiro Truhelka,
*Sbirka slika Strossmayerove galerije
Jugoslavenske akademije znanosti i
umjetnosti*, Zagreb 1885.
128. Uskrsnuće Lazarovo škole
Carraccijeve.

Franjo Rački, *Akademijska galerija
Strossmayerova*, Zagreb 1891.:
25. A. CARACCI (1560 - 1609),
bolonjska eklektička škola.
Uskrsnuće Lazara, izvorna slika.
*Obitelj Caracci (Lodovico, Agostino i
Anibale) stoji u drugoj polovini XVI.
v. u Italiji na čelu nove struje, koja
počima u Bolonji. Uče velike slikare
minule dobe, te kušaju spojiti prednosti
raznih škola u jednu celinu (v. str. 66).
Na riec spasiitelja Lazar diže se iz
groba, pred njim sestra Marta a okolo
Isusa njegovi učenici. Ljepa slika.*

Nikola Mašić / Milivoj Šrepl,
*Akademijska galerija
Strossmayerova*, Zagreb 1895.:
160. BOLONJSKA
EKLEKTIČNA ŠKOLA POD
DOJMOVOM A. CARACCIIJA
(1560 - 1609).

skom, stalnom postavu⁴ sve do 1926. godine, odnosno do restauriranja koje je proveo Gabriel Téréy. Sve do tada osnovu galerijskog inventara predstavljao je Knollov katalog iz 1922. godine, a njegovu numeraciju nastavit će Artur Schneider u posebnoj knjizi od 1936. godine. Na žalost, Schneider je umro 1946. godine i ne znamo gdje se nalazila slika inventirana pod brojem 160: Bolonjska škola, Uskrsnuće Lazarovo. Jednostavno, slika se potražuje, slika nije u Akademiji.

Nova, sveobuhvatna inventura provedena je 1956. godine s razgraničenjima između Moderne galerije, Kabineta grafike i Gliptoteke. Između neinventiranih slika, novi broj u knjizi dobiva i slika 281: Talijanska škola XVII. stoljeća, *Isus iscjeljuje bolesnika*. Na toj inventuri broj 160 ne prepoznaju ni Zdenko Šenoa, niti Ljubo Babić,⁵ a novopronađena slika dobiva svoj novi inventarski broj.

Možemo li na osnovi starijeg opisa: "Na desnom kraju mladi muškarac, koji se drži za nos", ne prepoznati sliku ispred sebe? Riječi, očito, nisu dovoljne. Jasno, atributivna distinkcija, pa još k tome pozivanje na Carraccija, vrlo su problematične odrednice. Ikonografiju dileme između bolesnika i Lazara možemo razumjeti. Ostaje nam tehnika, u oba slučaja ista: ulje na platnu, što je jedina podudarnost s datacijom u XVII. st., a dimenzije su kod broja 160 precizirane 1,420 x 2,000 m. Međutim, svu relativnost centimetara i milimetara pokazuju kasniji zapisi kod broja 281. Dimenziju našega mjerenja od 1,445 x 2,016 m inventarski list bilježi 1,440 x 2,014 m, a dokumentacijska

košuljica 1,443 x 2,018 m. Uz sve relativnosti i problematičnosti, galerijska praksa nas uči kako je riječ o jednoj jedinosti, ili jednoj te istoj umjetnici, o predmetu koji je prisutan u Strossmayerovoj galeriji i u kojega se možete svakodnevno osobno uvjeriti.⁶

Ovaj nam slučaj pokazuje kako bi fotografija trebala biti primarni oblik dokumentacije u pinakoteci. Budući da sliku primamo vizualno, u mediju za isti osjet recepcije trebala bi biti i njezina minimalna dokumentacija. Objavljivanjem i publiciranjem, reprodukcijom muzejskih predmeta povećavamo njihovu zaštitu upravo onoliko kolika je tiraža publikacije. Što je više ljudi sliku vidjelo, to je ona zaštićenija. Pokazali smo kako su opisi, od atribucije, naslova, tehnike i dimenzija relativni, a samo je približna recepcija s originalom adekvatna njegova zaštita.⁷

Na koncu, Mona Lisu ne poznajemo zato što se bavimo renesansnim slikarstvom, niti Leonardom slikarom, pa nismo niti muzeolozi u pariškom Louvreu. Mona Lisu poznajemo kao dio kolektivne svijesti po kvantiteti susreta u raznoraznim publikacijama, od znanstvenih studija i monografija do dizajna i potrošačkih reklama.

Međutim, publiciranje ima i svoju negativnu stranu, a to je zamjena reprodukcije s originalom. Sve češće susrećemo radove o nekim umjetnicima, a na osnovi iskaza vidimo kako autori nisu vidjeli originalni predmet. Možda je riječ o pojavi novog, muzeološkog amaterizma, ali to je jedna nova tema.

Uskrsnuće Lazarevo
Obitelji Caracci (Lodovico, Agostino i Annibale) stoji u drugoj polovini XVI. v. u Italiji na čelu nove struje, koja se počima u Bolonji. Uče velike slikare minule dobe, te kušaju spojiti priednosti raznih škola u jednu cjelinu (v. str. 68). Na riec spasiteljevu Lazar diže se iz groba, pred njime sestra Marta a oko Isusa njegovi učenici.

Josip Brunšmid, *Akademijska galerija Strossmayerova*, Zagreb 1911.:

160. BOLONJSKA
EKLEKTIČNA ŠKOLA pod doj-
mom Annibala Caraccija
(1560 - 1609).

Uskrsnuće Lazarevo.

Isus s Marijom i Martom i četvoricom učenika pred grobom, iz kojega se podigao Lazar. Na desnom kraju mlađi muškarac, koji si drži nos.

Platno. Vis. 1,42, šir. 2,00. Darovao J. J. Strossmayer 1883.

Josip Brunšmid, *Akademijska galerija Strossmayerova*, Zagreb 1917.:

160. BOLONJSKA
EKLEKTIČNA KOLA pod doj-
mom Annibala Caraccija (1560 -
1609).

Uskrsnuće Lazarevo.

*Isus s Marijom i Martom i četvoricom učenika pred grobom, iz kojega se podi-
gao Lazar. Na desnom kraju mlađi
muškarac, koji si drži nos.*

Platno. Vis. 1,42, šir. 2,00. Darovao J. J. Strossmayer 1883.

Petar Knoll, *Akademijska galerija Strossmayerova*, Zagreb 1922.:

160. BOLONJSKA
EKLEKTIČNA ŠKOLA pod doj-
mom Annibala Caraccija (1560. -
1609.).

Uskrsnuće Lazarovo. (Dvor. III).

*Isus s Marijom i Martom i četvoricom učenika pred grobom, iz kojega se podi-
gao Lazar. Na desnom kraju mlađi
muškarac, koji se drži za nos.*

Platno. Vis. 1,42, šir. 2,00.

5 Vidi: Zapisnik inventarne komisije od 5. V. 1956. godine je revizija Knollovih brojeva i tada se odlučuje umjetninu broj 160 potraživati, što je zaključeno na sastanku iste Komisije od 25. V. 1956. godine.

6 Cjelokupni dokaz o identičnosti inventarskih brojeva 160 i 281 možemo, ipak, apsolutno dokazati samo arhivskim nalaskom mjesta gdje je umjetnina bila pohranjena između 1926. i 1956. godine. Sumnjamo na Rijeku i osnivanje tamošnje, današnje Moderne galerije.

7 Jedan mogući primjer pokrivanja umjetnine iza relativnih opisa je katalog Lempertz Antiquariat, 403, Köln 1939. godine. Tu je Ante Topić Mimara kupio tri slike, danas SG-531; SG-571; SG-573, a poklanjajući ih Galeriji, promijenio je cjelokupne opise. Prepoznajemo ih samo po reprodukcijama. Možda je tada kupio i četvrtu sliku, koja nije reproducirana, ali mi nemamo instrumente kojima bi u tekstualnom katalogu pronašli tu eventualnu nabavku. Drugi, suprotan, je primjer Igora Žica, koji u šturom rukopisu zbirke Nugent pronalazi atribucije i vrijednosti za zatečene slike u Rijeci.

MUSEUM PUBLICATIONS AS A FORM OF PRESERVATION OF CULTURAL MONUMENTS

An example from museum practice shows how an unpublished work can be lost or overlooked. The author is in favour of protecting museum objects in the medium in which the original is perceived in the museum.

FANI CELIO CEGA □ Muzej grada Trogira, Trogir

sl.1 Muzej grada Trogira (Lapidarij, Galerija "Čate Dužin Ribar")
Fotografiju izradio Živko Bačić.

sl.2 Naslovnica knjige Nade Klaić,
"Povijest grada Trogira. Javni život grada i njegovih ljudi", 1985.
Fotografiju izradio Živko Bačić.

Trogir je grad čiji su stanovnici od davnina spoznali veliku ulogu pisane riječi pa su nastojali zabilježiti politička i društvena zbivanja, dokazujući time svoju kulturnu razinu. Izdvajam samo nekoliko primjera kroz stoljeća. Benediktinci Samostana sv. Ivana Krstitelja u 13. stoljeću, njeguju beneventansko pismo,¹ oko 1230. godine pišu *Trogirski evanđelistar* okruglo-uglatom beneventanom, ukrašen minijaturama za svako evanđelje različito izrađenim početnim slovom.² Godine 1322. grad dobiva *Statut*,³ kojim je reguliran pravni i javni život njegovih građana. Tijekom 15. stoljeća pojavljuju se matrikule brojnih bratovština koje su dragocjeni izvor za upoznavanje društvenog i socijalnog života. Petar Lucić u 16. stoljeću skuplja djela starih pisaca, stvarajući dragocjeni rukopis kojemu daje naslov *Vartal*.⁴ Trogirski humanisti čitaju klasike osnivajući u svojim palačama privatne knjižnice, primjerice Fantin de Valle, koji je svoju knjižnicu oporučno ostavio Samostanu sv.

Križa na Čiovu.⁵ Zasigurno su i ostali, primjerice, Koriolan Cipiko, Pavao Andreis, Ivan Lucić, koji su svojim djelima pridonijeli slavi rodnoga grada, a koji su dakako objavljivali djela tiskana u talijanskim i ostalim europskim tiskarama, imali u svojim palačama knjižnice, ali im na žalost danas nije poznata sudbina. Zato je prava sreća što se jedna obiteljska knjižnica kakva je bila Garagninova, kasnije Garagnin - Fanfogna, uspjela sačuvati gotovo u cijelosti, preživjevši gotovo tri stoljeća,⁶ predstavljajući danas biblioteku i muzejsku zbirku.

Tijekom svih tih razdoblja Trogir nije bilježio vlastitu izdavačku djelatnost, niti tiskaru sve do 20. stoljeća, kada se najprije pojavljuju proglašeni plakati, manje knjižnice, primjerice *Vodič Trogira*, autora don Ivana Delallea.⁷ U drugoj polovici 20. stoljeća sve više jača izdavaštvo pojedinih ustanova pa i udruga. Trogir je u

1 Fani Cega, *Povijest knjižnice obitelji Garagnin Fanfogna u Trogiru s posebnim osvrtom na namještaj i stare kataloge*, Radovi ZHP, vol. 29, Zagreb 1996., 129.

2 *Enciklopedija hrvatske umjetnosti 2.*, Zagreb 1996., 367.

3 Rukopis se čuva u privatnoj zbirci Slade Šilović. Književni krug Splita objavio je prijevod: *Statut grada Trogira*, Split, 1988. g.

4 Zbirku je također objavio Književni krug iz Splita - Petar Lucić, *Vartal*, Split 1990.

5 Inge Šegvić Belamarić - Joško Belamarić, *Stare i rijetke knjižnice Klasične gimnazije u Splitu*. Split, 1995., 38-39. str.

6 Hrvoje Morović, *O trogirskoj knjižnici Garagnin-Fanfogna*, Vjesnik bibliotekara Hrvatske g. X., br. 3-4/1964.

7 *Trogir*, Vodič po njegovoj historiji i životu, Trogir 1936.

8 30 godina otvorenja Muzeja grada Trogira 1966. - 1996., Katalog izložbe. Muzej grada Trogira, 8.-22. srpnja 1996., 3.

9 Zbornik Historijskog instituta Jugoslavenske akademije, Zagreb, 1969.

10 Izdanje Muzeja grada Trogira, svezak 1.

11 Originalni dokument čuva se u privatnoj zbirici, Don Mihovil Barada, *Trogirski spomenici* I. Zagreb 1948., 261.

12 Hrvoje Tartalja, *Naša najstarija ljekarna*, Radovi međunarodnog simpozija održanog prigodom proslave 700. obljetnice spomena ljekarne u Trogiru, Trogir, 27.X - 1. XI. 1971. Zagreb 1973., 12-14. str.

13 Ivan Lucić, *Povijesna svjedočanstva o Trogiru I.-II.*, Split, 1979.

14 Pavao Andreis, *Povijest grada Trogira I-II.*, Split 1977. - 78.

15 *Mogućnosti* 10 - 11 /1980.

16 Izdanja Muzeja grada Trogira, svezak 2.

17 Izdanja Muzeja grada Trogira, svezak 5. Prethodna dva naslova nisu imala oznake sveska.

18 Izdanja Muzeja grada Trogira. Svezak 6.

19 Veći dio arhivske zbirke Slade Šilović danas se nalazi u Državnom arhivu u Splitu.

20 *Mogućnosti* 9-10 /1987.

21 Znanstveni skup *Trogir u narodnom preporodu*. Prigodom stote obljetnice pobjede Narodne stranke na općinskim izborima 1886.-1986., Trogir 1988., izdanja Muzeja grada Trogira svezak 7.

22 Mirko Dražen Grmek, *Prva medicinska škola u Trogiru*, Radovi međunarodnog simpozija održanog prigodom proslave 700. obljetnice spomena ljekarne u Trogiru, Trogir, 27.X - 1. XI. 1971. Zagreb 1973., 125 - 128.

23 Izdanja Muzeja grada Trogira, svezak 8.

tom vremenu imao i manju tiskaru, koja još postoji, ali ona objavljuje samo manje tiskovine. Danas ima privatnih tiskara koje su usavršile svoju djelatnost, ali su ipak malih tiskarskih mogućnosti.

Godine 1963. utemeljen je Muzej grada Trogira, za javnost otvoren 1966. godine u prostorima palače Garagnin - Fanfogna.⁸ Gotovo od osnutka njegovi djelatnici znali su važnost tiskane riječi. Za prvog ravnatelja Mirka Slade - Šilovića, u suorganizaciji s Historijskim institutom JAZU (danas HAZU), upriličeno je godine 1966. obilježavanje 300. godišnjice djela poznatog hrvatskog povjesnika, rodom Trogiranina, Ivana Lucića - Luciusa, *De regno Dalmatiae et Croatiae (1666.)*. Kako u tom vremenu Muzej nije imao mogućnosti objave radova sa skupa, to je učinila Akademija u posebnom *Zborniku* ali je sigurno velik udio Muzeja u organizaciji.⁹

Skromno opremljenom knjižicom, malih dimenzija ali kvalitetnog sadržaja autora *Vjeke Omašića - Mletačko - turska razgraničenje na trogirskom području nakon ciparskog i kandijskog rata i njegove posljedice*, pokrenuta je 1971. godine samostalna izdavačka djelatnost Muzeja.¹⁰

Budući da je Muzej bio suorganizator međunarodnog znanstvenog skupa održanog prigodom proslave 700. obljetnice spomena ljekarne u Trogiru, znatan je njegov doprinos u izdavanju istoimenog zbornika radova čiji je izdavač bio Institut za povijest prirodnih, matematičkih i medicinskih znanosti HAZU (tada JAZU) 1973. godine. Povod tom skupu je zbivanje 29. X. 1271. godine ispred ljekarne ljekarnika Mucciusa,¹¹ po čemu slijedi da je trogirski ljekarna (koja, na žalost, nije sačuvana) bila jedna od najstarijih u Hrvatskoj.¹²

Godine 1974. dolaskom novog ravnatelja Ive Babića Muzej nastavlja s izdavaštvom. Surađujući s "Književnim krugom" iz Splita, objavili su se prijevodi starijih djela iz trogirski prošlosti primjerice Lucićeve¹³ i Andreiseve¹⁴ povijesti Trogira. Posebni broj časopisa *Mogućnosti*¹⁵ posvetio se trogirskim temama itd. Suradnja s "Književnim krugom" iz Splita ostala je do danas.

Nastavlja se samostalna izdavačka aktivnost. *Građa za bibliografiju Trogira*, autorice Nevenke Bezić - Božanić, objavljena je 1978. godine.¹⁶ Za ono vrijeme jedna takva bibliografija olakšavala je pronalaženje literature o Trogiru svima istražiteljima njegove povijesti.

Za ravnatelja Josipa Miliše 80-ih godina izdavaštvo je vrlo raznoliko i plodno. Šire se teme, izlazili su iz povijesnih okvira te se objavljuje naslov *Društveno ekonomske komponente razvoja turizma na području Trogira*, autora Stanka Geića 1983. godine.

Slijedeće, 1984. godine tiska se knjiga *Prostor između Trogira i Splita* autora Ive Babića, koja je doživjela i drugo izdanje zaslugom Muzeja grada Kaštela 1991. godine. To je kulturno povijesna studija koja obrađuje

uglavnom kaštelanske predjele od prapovijesti pa do vremena završetka pisanja rukopisa.

Srednjovjekovna povijest grada obogaćena je još jednim izdanjem autorice Nade Klaić, pod naslovom *Povijest grada Trogira. Javni život grada i njegovih ljudi*, knjiga II., sv. 1., 1985. godine.¹⁷ Naslov je dio programa u okviru kojega se trebalo razraditi srednjovjekovna i antičko doba u gradu. Drugi dio koji bi obrađivao povijest svakidašnjice u srednjem vijeku, na žalost, nije nikada završen, kao ni povijest Trogira u antici. Knjiga je uz Lucićevu i Andreisevu povijest Trogira, nezamjenjiva za sve istražitelje trogirskog srednjovjekovlja.

Cvitu Fiskoviću, akademiku, koji je cijeli svoj radni vijek, među ostalim, istraživao povijest i umjetnost Trogira, Muzej je godine 1987. tiskao knjigu *Arhitekt Josip Slade*.¹⁸ Na temelju istraživanja do tada nepoznate arhivske građe koju je čuvala obitelj Slade Šilović,¹⁹ rasvijetljeni su život i djelo tog arhitekta koji je djela svojih ruku ostavio u raznim dijelovima naše domovine potkraj 19. i početkom 20. stoljeća.

Prigodnim znanstvenim skupom u organizaciji Muzeja, Grada Trogira te Filozofskog fakulteta u Zadru obilježena je 1986. godine 100. obljetnica pobjede Hrvatske narodne stranke na općinskim izborima, te postavljena u atriju Gradske vijećnice spomen ploča. Rezultati skupa na kojemu su svojim prilozima sudjelovali mnogi domaći povjesničari, nastojeći opisati povijest grada druge polovice 19. stoljeća, objavljeni su zaslugom "Književnog kruga" iz Splita 1988. godine u okviru časopisa *Mogućnosti*,²⁰ a dio naklade ukoričen u posebne korice predstavljao je poseban zbornik kojemu je suizdavač bio Muzej.²¹

Znanstvenim skupom pod naslovom *Povijest zdravstva u Dalmaciji*, obilježena je 1987. godine 180. obljetnica osnivanja prvog medicinskog studija u Hrvatskoj u Trogiru, zaslugom Muzeja te niza medicinskih institucija iz Splita i Zagreba. Kolegij sv. Lazara, koji je uspješno djelovao od 1802. godine u prostorima samostana na Čiovu, na čelu s Ivanom Skakocom, od 1806. godine djeluje kao licej, dakle visokoškolska ustanova, na kojoj je trogirski liječnik Jakov Mirković predavao medicinske predmete.²²

U okviru simpozija obrađena su kulturno-povijesna zbivanja u gradu tijekom prve polovice 19. stoljeća. Radovi su tiskani u časopisu naslova *Acta historiae medicinae stomatologie pharmaciae medicinae veterinae 1-2/1987.; 1-2/1988*. Separati iz časopisa koji su se referirali na Skupu uvezeni su u posebnom zborniku u maloj nakladi.

Glazbeni život Trogirana na svim poljima, dakle zabavne, klasične, folklorne, crkvene, muzike, obrađuje knjiga autora Nikole Buble - *Glazbena kultura stanovnika trogirski općine*, objavljena godine 1988.²³

Devedesetih godina za vrijeme ravnateljice, autorice ovog članka, objavljuju se dva zbornika koja razrađuju

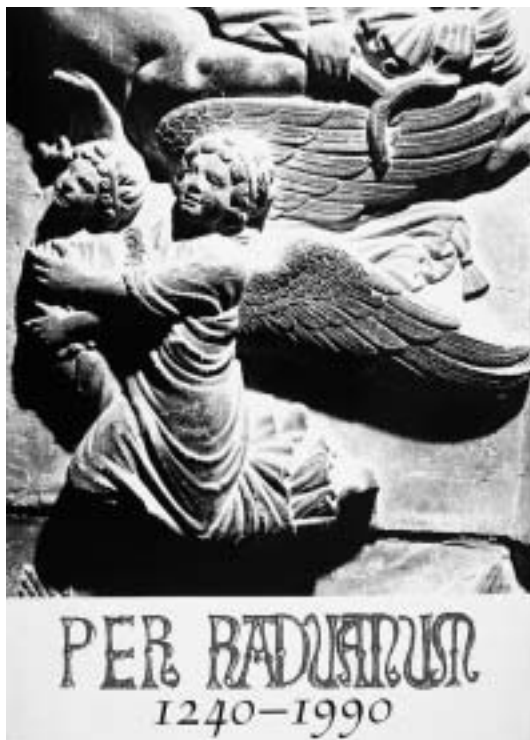

život i djelo glasovitih umjetnika koji su prenijeli slavu domovine i grada u kojem su djelovali izvan hrvatskih granica. Godine 1990. međunarodnim znanstvenim skupom²⁴ pod naslovom *Majstor Radovan i njegovo doba*, obilježena je 750. obljetnica portala majstora Radovana. Na skupu su sudjelovali mnogi domaći te inozemni znanstvenici, primjerice Jacques Le Goff, Xavier Barral i Alteta, Pino Belli d' Elia i mnogi drugi. Zato zbornik radova u izdanju Muzeja 1994. godine, koji je objelodanio rezultate njihovih istraživanja, predstavlja velik doprinos u rasvjetljavanju umjetničke vrijednosti djela majstora Radovana. U njemu su se našli i prilozi koji obrađuju povijest te sve segmente trogirskog 13. stoljeća.

Znanstvenim skupom pod naslovom *Ivan Duknović i njegovo doba* obilježena je 550. obljetnica rođenja Ivana Duknovića, poznatoga hrvatskoga kipara porijeklom iz Orihovice (Vinišća) nedaleko od Trogira.²⁵

Zbornik radova, objavljen 1996. godine pod istim naslovom kao i skup, objavio je ne samo priloge znanstvenika koji su sudjelovali u radu, nego i onih inozemnih koji su izostali. Kvalitetnim fotografijama (glavnina fotografa Krešimira Tadića) koje su prikazale sva Duknovićeva djela (u Hrvatskoj, Mađarskoj i Italiji) zaokruženo je sve njegovo stvaralaštvo te život grada u razdoblju 15.-16. stoljeća.

Paralelno s Muzejem 90-ih godina javljaju se izdanja Matice hrvatske Trogir te *Radovana*, društva za zaštitu kulturnih dobara Trogira, uvijek u suradnji s Muzejem, jer koriste njegove prostore i djelatnice. Prva udruga pokrenula je *Vartal*, časopis koji obrađuje pitanja kulture, jezika i književnosti od 1992. godine, te Knjižnicu Matice hrvatske 1997. godine, u okviru koje je do sada

objavljeno sedam naslova različitih tematika. *Radovan* se bavi problemima zaštite kulturnih dobara te su od 1997. godine do danas objavljena dva broja.

Muzej je gotovo od osnutka imao mali vodič. Prvi (ponovno tiskan 1981. godine) bio je mali depljan koji je dao kratak opis muzejskih zbirki. Godine 1998. tiskan je novi s opširnijim tekstom,²⁶ te fotografijama u boji pojedinih izložaka. Vodiči su objavljeni na hrvatskom, engleskom, talijanskom i njemačkom jeziku.

Godine 1999. iz tiska je izašla bogato opremljena *Monografija - Matko Mijić*, kojoj je predgovor napisao Ive Šimat Banov a fotografije snimio Ivo Pervan, koja je zaokružila dotadašnji skulptorski Mijićev opus. Monografija je objavljena na hrvatskom i na engleskom jeziku.

U Muzeju je proteklih godina postavljen velik broj izložaba. Jedan dio njih bez kataloga, dio kataloga pogotovo onih slikarskih autori su sami tiskali, a jedan mali dio imao je tek skromne kataloge. Posljednjih 10-ak godina postavljaju se muzejske izložbe s opširnijim katalogima, primjerice, 1996. godine prigodom obilježavanja 30 godina otvorenja Muzeja, iste godine u povodu izložbe *Zbirka grafika obitelji Garagnin u Muzeju grada Trogira*,²⁷ te 1997. godine, prigodom izložbe naslova *Izložba pergamena zbirke Garagnin Fanfogna u Muzeju grada Trogira, Papinske bule*²⁸.

Muzej je potkraj 80-ih godina tiskao kalendare te božićno-novogodišnje čestitke, ali samo nekoliko godina za redom do početka Domovinskog rata. U Trogiru danas dosta privatnika objavljuje kalendare tako da Muzeju to više nije isplativo jer je tržište zasićeno njima.

sl.3 Naslovnica zbornika, "Ivan Duknović i njegovo doba", 1994.

Fotografiju izradio Živko Bačić.

sl. 4 Naslovnica zbornika "Majstor Radovan i njegovo doba", Trogir, 1994.

Fotografiju izradio Živko Bačić

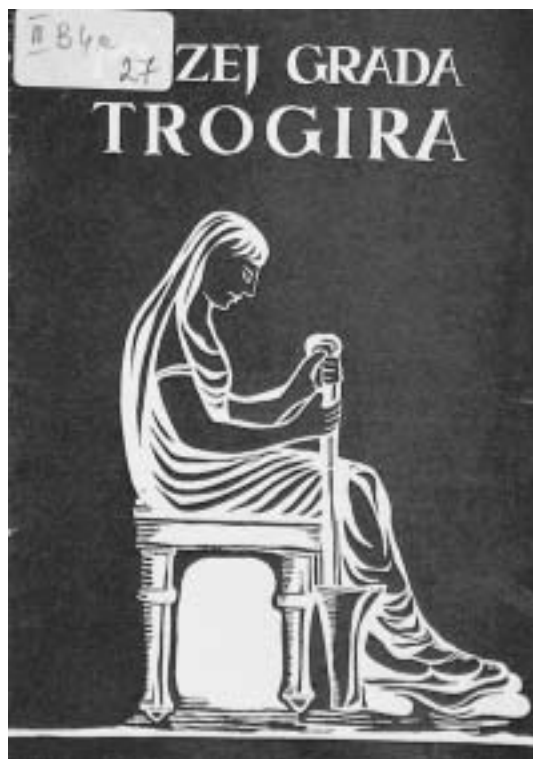
24 Skup su organizirali Sveučilište u Splitu, tadašnja Skupština općine Trogir, Institut za povijest umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu, u suorganizaciji Muzeja grada Trogira, i tadašnji Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture u Splitu.

25 Uz Muzej organizator je bio Odsjek za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

26 Autorice F.Cega i D.Radić.

27 Autori Fani Cega i Radoslav Tomić.

28 Autorica Fani Cega.

sl.5 i 6 Naslovnice Vodiča Muzeja grada Trogira

Plakate Muzej vrlo rijetko tiska, pa ih je samo nekoliko, onih velikih, kvalitetnijih (*Radovanov, Duknovićev*). Pozivnice za pojedine izložbe su obično skromne, uglavnom se rade na računalu i tiskaju na običnom papiru. Usput se izradi par plakata na formatu A 3, koji se fotokopiraju u boji. Financijske prilike u ovome Muzeju, na žalost, bolje nam ne omogućavaju.

Naslove koje je Muzej objavio, dobrim dijelom je financijski potpomoglo Ministarstvo kulture, grad Trogir te donatori.

Izdavačka djelatnost započeta 70-ih godina, premda izgleda skromna ipak dokazuje kako ovaj Muzej vodi brigu ne samo stalnim postavom i izložbama, nego i izdavaštvom, te je tako pridonio rasvjetljavanju mnogih do sada nepoznatih činjenica iz kulturne baštine ovoga grada.

THE PUBLISHING ACTIVITIES OF THE TROGIR TOWN MUSEUM

Over the past centuries, the town of Trogir cannot boast of any publications, nor did it have its press, although individual families, like the Garagnin, de Valle and others had large libraries. The Garagnin library, with almost all of its holdings of books, has been preserved to this day, not only as a library, but also as a museum collection.

The first publications in Trogir appeared in the 20th century. In 1963 the Trogir Town Museum was founded, and it published its first publications in the 70s. The booklet by Vjeko Omašić *The Venetian-Ottoman Border in the Trogir Region after the War for Cyprus and Crete and Its Consequences* initiated the Museum's publishing activities that sometimes took the form of cooperation with other institutions. There followed editions that dealt with cultural history, art, archaeology and so on, which threw light on barely known areas of the rich history of Trogir.

Since the Museum was the organiser or co-organiser of individual scholarly conferences, papers by scholars that participated at these events were published in special collections.

In parallel with the publishing activities of the Museum, there were also publications by the Central Croatian Cultural Institution in Trogir and by *Radovan*, the society for the protection of the cultural assets of Trogir, all in cooperation with the Museum. The first of these societies initiated the journal *Vartal*, which deals with issues relating to culture, language and literature, as well as the *Booklet* of the Croatian Cultural Institution, an edition that saw the publication of works that do not deal with Trogir exclusively, but also with neighbouring regions. The journal *Radovan* deals with topics relating to the protection of cultural monuments.

Having these facts in mind, we conclude that the publishing activities of the Museum, initiated in the 70s, have contributed to throwing light on many unknown facts from the history of the town of Trogir.

ULOGA MUZEJSKIH PUBLIKACIJA - ULOGA ČASOPISA "MUSEUMS JOURNAL" U VELIKOJ BRITANIJI

IM 32 (3-4) 2001.
TEMA BROJA
TOPIC OF THIS VOLUME

JANE MORRIS □ "Museums Journal", London, Velika Britanija

UVOD. Zahvaljujem na pozivu da govorim pred današnjim skupom. Predmet mog izlaganja je časopis *Museums Journal*, što ga izdaje Britansko udruženje muzeja (Museums Association - MA). Nadam se da ćete tijekom mog izlaganja pronaći neke usporedbe s vlastitim publikacijama i da se ono neće baviti samo pitanjima koja su vam već poznata. Predmet našeg zajedničkog interesa je uloga časopisa - kome je namijenjen i zašto ga Udruženje muzeja izdaje. Također bih se željela osvrnuti na neke poteškoće koje neminovno prate izdavanje časopisa kojem je glavna namjena objavljivanje novosti i praćenje dnevnih događanja. To uključuje jednako tako loše kao i dobre vijesti i potiče osjećaj zajedništva među muzejskim stručnjacima, ali pretpostavlja i određenu razinu kritičnosti prema toj zajednici. To može donijeti probleme i uredništvu i našem Udruženju muzeja, no na to ću se osvrnuti kasnije.

POVIJESNI PRIKAZ. Osim podataka o *Museums Journalu* željela bih pružiti uvid u neke činjenice vezane uz razvoj i povijest časopisa:

- izdaje se 12 puta godišnje
- svaki broj sadržava 60 do 68 stranica
- cijena: 56£ godišnje
- naklada: oko 6.500 primjeraka mjesečno
- prosječno tri čitatelja po broju.

Ove je godine *Museums Journal* proslavio sto godina izlaženja, što ga čini najstarijim časopisom za muzejske stručnjake. Moram, međutim, naglasiti da Nijemci pred svima nama prednjače svojim *Zeitschrift für Museologie* iz 1878. Časopis je objavljen u ukupno osam svezaka, nakon čega ga je 1905. zamijenio časopis *Museumskunde* koji i danas izlazi.

Razlog da je *Museums Journal* osnovan pruža opravdanje njegovoj roditeljskoj (osnivačkoj) udruzi. Udruženje muzeja (Museums Association - MA) osnovano je 1889. s ciljem poticanja suradnje između direktora muzeja i općeg povećanja razine rada u muzeju. Jedan je stručnjak iz tog razdoblja vrlo nepovoljno ocijenio rad britanskih muzeja u odnosu na druge europske muzeje, tvrdnjom da "oni nalikuju sajmištu

sl.1 Naslovnica časopisa "Museums Journal", ožujak 2002.

jeftine robe ili spremištu jeftinih antikviteta neprikladnih za držanje u privatnim kućama, ili da se sastoje od skupljenih predmeta koji sami po sebi imaju vrijednost, ali nemaju nikakve praktične svrhe, jer su nabacani zajedno i gurnuti u stranu zbog nedostatka prostora".

Nije stoga čudno da je nekolicina direktora muzeja željela promijeniti takvu situaciju. Predložili su osnivanje udruženja koje se trebalo baviti pitanjima poput financiranja muzeja, njihovom edukativnom ulogom i obrazovanjem kustosa. Kada je deset godina kasnije, 1901. napokon pokrenut *Museums Journal* je trebao poticati širenje tih istih informacija.

Udruženje muzeja - MA je od samog početka odlučilo da će *Museums Journal* objavljivati:

- novosti o radu muzeja i galerija
- ilustrirane članake
- izvještaje i analize rada muzeja
- obavijesti i upite
- pisma čitatelja

- prikaze knjiga
- ponude za razmjenu i prodaju predmeta.

Premda je izgled *Museums Journala* od svog pokretanja doživio značajne promjene, njegov se sadržaj osim razdoblja u šezdesetim i sedamdesetim godinama 20. stoljeća, kada je izlazio četiri puta godišnje i bio više znanstveno, teorijski orijentiran, suprotno očekivanome nije mnogo izmijenio, iako je pisan i predstavljen na puno suvremeniji način. To je stoga što se svrha izlaženja časopisa nije mnogo promijenila u odnosu na prije 100 godina. Ono što ga danas čini neobičnim je njegovo osoblje koje se sastoji uglavnom od profesionalnih novinara i dizajnera koji teže višoj razini stručnosti u smislu pisanja i objavljivanja časopisa.

Pogledate li sadržaj *Museums Journala* za studeni 2001., primijetit ćete da većina rubrika koje su postojale 1901. postoji i danas u ovom ili onom obliku:

- vijesti: izvještaj radne grupe regionalnih muzeja
- članci: učenje pomoću kompjutera, prikaz zbirki, budućnost projektiranja izložaba
- posebni prikazi: Bass Museum, Burton on Trent
- pitanja i odgovori o etici
- pisma čitatelja
- prikazi muzeja i knjiga
- obavijesti, kalendar, dnevnik.

SVRHA MUSEUMS JOURNALA. Razlog zbog kojeg je - barem u određenom smislu - bilo malo promjena u bitnim djelatnostima časopisa je u tome što se svrha časopisa, kao i svrha Udruženja muzeja nije mnogo promijenila.

Ulogu časopisa definirala bih na sljedeći način:

- stvaranje osjećaja zajednice
- pružanje vjerodostojnih novosti i informacija
- isticanje najbolje muzejske prakse
- zastupanje muzejskog sektora u javnosti
- poticanje i ohrabrivanje rasprava
- pružanje potpore Udruženju muzeja.

Ono o čemu bih naročito željela govoriti je stvaranje osjećaja zajednice, o učincima povećane razine profesionalnosti časopisa i pružanje podrške našoj roditeljskoj organizaciji.

Ključni činitelj za uspjeh bilo kojeg časopisa je razumijevanje čitalačke publike i njezinih potreba. To bi trebalo biti jednostavno, kada bi ljudi koji rade u muzejima i galerijama predstavljali homogenu grupu. No to nije slučaj u muzejima u Velikoj Britaniji, gdje je često prisutna rascjepkanost, a ponekad i stvarna podijeljenost i sumnjičavost.

Svi smo svjesni razlika među stručnjacima za određena područja, čak i unutar istog muzeja. Nije neobično da kustos prirodoslovnog muzeja nema mnogo zajedničkog s industrijskim arheologom ili stručnjakom za lijepe umjetnosti, iako bih se usudila tvrditi da posto-

je sličnosti u mnogim područjima njihove profesionalne djelatnosti.

Postoje, nadalje, značajne razlike između nacionalnih muzeja koje financira središnja vlada, kao što je Victoria and Albert Museum, onih koji pripadaju sveučilištima poput Ashmolean u Oxfordu, muzeja pod upravom lokalnih vlasti kao Birmingham City Museum and Art Gallery te nezavisnih fondacija kao što je Weald and Downland Open Air Museum. Katkada struku mogu učiniti slijepom za njihove mnogobrojne zajedničke interese. Na primjer, mnogi muzeji koje financiraju lokalne uprave predvode u promišljanju načina na koji se muzeji mogu angažirati unutar svoje lokalne zajednice. Međutim, ti isti muzeji su neuspješni u stvaranju vlastitog prihoda, što je u mnogo većim nacionalnim muzejima i mnogo manjim nezavisnim muzejima postalo dijelom kulture muzeja.

Mijenja se uloga kustosa. Pritisak na muzeje da se aktivnije angažiraju oko posjetilaca i da sami više pridonesu stvaranju vlastitog prihoda mijenja način organizacije muzeja, djelatnosti koje obavlja pojedinačno osoblje i profil osoblja koje će muzeji upošljavati u budućnosti. Došlo je do prave eksplozije novih vrsta poslova unutar muzeja - sada tu nalazimo stručnjake za marketing, za obrazovanje, za prikupljanje financija, osobe koje umiju projektirati i načiniti online izložbe.

Jedan od ciljeva *Museums Journala* je objavljivati članke koji pokrivaju raznolikost struke, tako da su u naša izdanja uključeni materijali o marketingu, prikupljanju sredstava, prihodu od prodaje u muzejskim dućanima, uz članke o zbirkama i postavima izložaba. Mi ne pišemo o specijaliziranim temama ili, kada to činimo, pišemo za širu muzejsku zajednicu. Osvrnut ćemo se, na primjer, na proučavanje prirodoslovnih zbirki, no pritom ćemo tražiti nešto što je široko prihvatljivo, kao rad na očuvanju okoliša ili biološka raznolikost. Drugi jedan članak, o ulozi suvremenih umjetnika u muzejima, pisan je uz manje razmišljanja o kustosu likovnih umjetnosti, a više za širu muzejsku publiku - a ujedno je postavio pitanje sprječavamo li angažiranjem ljudi izvana, kustose iz matične kuće u vlastitom kreativnom radu i izražavanju.

Časopis poput *Museums Journala* može relativno brzo i s razumijevanjem reagirati na događaje. Nama je mnogo lakše nego strogo akademskoj publikaciji prihvatiti i širiti nove ideje u sektoru muzejske djelatnosti. No, s druge strane, naš rad, naravno, nema dubinu, i katkada zaista činimo pogreške - brzina omogućava potkradanje pogrešaka.

Kako bismo se uvjerali da smo postigli pravu ravnotežu, moramo ostati u dodiru s čitateljima.

U nedavnoj anketi među članovima Udruženja muzeja, dobili smo sljedeće procjene:

sl.2 "Museums Journal", siječanj 2002., str.12 i 13.

□ lako se koristi i čita	90%
□ kvaliteta prikaza materijala	82%
□ dubina informacije	81%
□ raznolikost sadržaja	81%
□ objektivnost	75%
□ praktična vrijednost	70%
□ teorijska vrijednost	56% (nije nas iznenadilo)

Da im je naš časopis osnovno štivo svaki mjesec izjavilo je 88 posto čitatelja, a 69 posto njih je izjavilo da im je zanimljiv i zabavan. No opće, površne brojke prikrivaju neka stvarna razmimoilaženja u stavovima. Jedan stariji pripadnik struke opisao je časopis kao neznatno bolji od britanskog žutog tiska. Ne znam koliko poznajete britanski žuti tisak, ali vas uvjeravam da je *Museums Journal*, kao i vi, daleko od njezinih priča o beznačajnim filmskim zvjezdicama i seksualnim skandalima.

Unatoč tome, naš čitatelj misli da časopisu nedostaje ozbiljnosti i traži sadržaj s više znanstvenog i analitičkog duha. Na suprotnom kraju vage imamo 31 posto čitatelja koji misle da časopis nije dovoljno živ i zabavan. Ta brojka prilično zabrinjava i vjerojatno izražava poglede sve većeg broja mladih koji čitaju časopis - od kojih većina studira ili je tek počela raditi. I sami možete zaključiti da je raspon naše čitateljske publike u pogledu godina i položaja širok.

Čitateljstvo	Visina primanja
Nacionalni muzeji - 10%	Bez primanja - 25%
Muzeji pod upravom lokalnih vlasti - 27%	£ 10.400 - 14%
Sveučilišni muzeji - 3%	£ 15.000 - 13%
Nezavisni muzeji - 14%	£ 21.000 - 17%
Studenti na magisterijskim ili doktorskim studijama - 24%	£ 35.000 - 17%
Oni koji traže posao i volonteri - 13%	£ 46.500 - 2%
	£ 46.500 i više - 1%.

STRUČAN PRISTUP OBJAVLJIVANJU VIJESTI I PRUŽANJU INFORMACIJA.

Pružanje informacija i objavljivanje vijesti je važan dio uloge *Museums Journala*. To je smatrano važnim čak i tijekom 1960-ih i 1970-ih kada je časopis pretvoren u akademski tromjesečnik. U to su vrijeme u dodatku objavljivane novosti kao poseban prilog *Newsletter*, kako bi se britanskim muzealcima pružile informacije koje su im potrebne.

No tek je kasnih 1980-ih Udruženje muzeja počelo ozbiljno razmatrati osnivanje redakcije koja bi se sastojala od profesionalnih novinara, umjesto od muzejskih radnika, za prikupljanje vijesti, informacija, pisanje i uređivanje članaka. To je u velikoj mjeri bilo vezano uz opću profesionalizaciju službi samog Udruženja u to vrijeme, kao npr. upošljavanje stručnjaka s komercijalnim iskustvom za vođenje godišnjih konferencija; angažiranje ljudi zaposlenih po časopisima za reklamiranje i za prodajni sajam Udruženja muzeja. Odlučeno je da se unajme stručni urednici i novinari s iskustvom po drugim časopisima. Danas velik broj članaka u

časopisu pišu novinari, iako se prilozi i dalje traže od ljudi koji rade u muzejima.

To je urodilo mnogim pozitivnim, ali i nekolicinom negativnih učinaka.

Pozitivne strane:

- bolje prikupljanje vijesti
- veća neovisnost i nepristranost
- organiziraniji i uravnoteženiji izbor tema iz područja struke
- viša razina vrijednosti proizvoda
- veća vjerodostojnost
- veća naklada (prije deset godina 2.900, danas 6.500 plaćenih primjeraka)

Jedna od najočitijih razlika između današnjeg *Museums Journala* i časopisa od prije nekoliko godina je puno viša razina vrijednosti samog proizvoda. U svom prilogu o stotoj obljetnici našeg časopisa, Frank Greenaway, bivši predsjednik Udruženja muzeja, napisao je da je *duh časopisa ostao isti, a da se njegov fizički izgled promijenio. Od metoda iz 19. stoljeća do preokreta koji je nastao korištenjem milenijjskih tehnika, on jasno oslikava stoljeće izdavanja časopisa kao i povijest jedinstvene stručne zajednice i njezinih društvenih ciljeva.*

Za sve one koji rade u časopisima, opće tržište časopisa je važno mjerilo. Većina naših čitatelja procjenjuje kvalitetu našeg časopisa u odnosu na druge časopise koje čitaju - bez obzira na to je li to *Vanity Fair* ili *Formula One Racing*. Imat će, doduše, ponešto razumijevanja, ali ne mnogo. Korištenje usluga dobrih dizajnera, prihvaćanje većih troškova tiskanja i duže vrijeme potrebno za dobar prijelom i korekturu sloga važni su čimbenici pri planiranju časopisa poput *Museums Journala*. Na žalost, za nove izdavače to povećanje zapreka prilikom proizvodnje časopisa znači teži prodor na tržište.

Nezavisnost i stručnost časopisa ima i neke slabe strane. Najslabija je činjenica da ovlasti nema urednik već direktor Udruženja muzeja, koji je stvarni izdavač časopisa. Ta osoba mora biti spremna čvrsto se suprotstaviti povremenim pritužbama i jadikovkama članova redakcije. Na primjer, prošlog smo mjeseca, objavili kritički osvrt o državnoj reviziji umjetničkih zbirki u Škotskoj objavljujući pritom mišljenja mnogih u ovoj zemlji, da je revizija bila manjkava. Nije nas iznenadilo da se direktorica koja je vodila istraživanje nije s time složila. Na žalost, gospođa svoje stavove nije iznijela meni, već direktoru i predsjedniku Udruženja muzeja, te čelniku Škotske lokalne uprave grupacije muzeja (Scottish Local Authority Museums Group). Nezgodno je kada imate časopis čiji su članovi njegovi vlasnici, a na čijim se stranicama o njima piše. To je jezgrovito opisao jedan od mojih prethodnika: *Ponekad imam*

osjećaj da je urednik Journala zločesti školarac i da pisma ne bi trebala biti naslovljena njemu, već njegovim roditeljima.

Negativne strane:

- čitatelji su također članovi i pritužbe mogu uputiti Udruženju, a ne časopisu *Museums Journal*.
- mogući nesporazumi između "službenog" stava Museums Association i sadržaja/komentara u *Journalu*. To se događa najčešće onda kada kodeks etičnosti Udruženja muzeja nije dovoljno jasan. Na primjer, objavili smo prikaz o korištenju usluga volontera prilikom konzervacije poljoprivrednih alata. Dok o ovome govorim, u tijeku je žučljiva rasprava između dvojice utjecajnih konzervatora i etičkog odbora Udruženja muzeja o točnom značenju kodeksa - koji će utvrditi je li, i u kojoj mjeri, *Museum Journal* prekoračio granicu. Nije potrebno naglasiti da sjedim po strani i da uživam slušajući raspravu.
- manja dubina muzejskog znanja;
- profesionalni novinari odlaze, odnoseći sa sobom znanje;
- povećani troškovi.

Kako je 1995. *Museums Journal* postao više orijentiran prema vijestima, odlučeno je da se pokrene još jedan časopis koji bi ispunio potrebu za praktičnom i teorijskom informacijom koja je izostala. *Museum practice* (Muzejska praksa) objavljen je godinu dana kasnije. Sada taj časopis izlazi tri puta godišnje, svaki broj ima oko 100 stranica, a donosi obilje praktičnih i teorijskih informacija.

POTPORA UDRUŽENJU MUZEJA. Glavna uloga muzeja je udovoljiti posebnim potrebama muzejske zajednice. No svoju roditeljsku organizaciju, Udruženje muzeja, podupiremo na tri značajna načina: unapređivanjem statusa organizacije, preuzimanjem uloge posrednika između udruženja i njegovih članova i trećim, možda najneobičnijim - financiranjem.

U nedavnim tržišnim istraživanjima *Museums Journal* je uzastopno opisivan kao "dragulj u kruni Udruženja muzeja". Udruženje komunicira sa svojim članovima na različite načine. Mnogi ljudi su članovi Vijeća udruženja ili su u različitim pododborima. Ljudi prisustvuju seminarima i konferencijama. No, za mnoge članove, naročito one obične, najveća korist koju imaju od članstva je mjesečno izdanje *Museums Journala*.

Treba reći da časopis nije glasnogovornik Udruženja muzeja - već pokriva djelatnost mnogih drugih udruženja i objavljuje mišljenja koja se razlikuju od "službene" linije udruženja. To pridonosi našem ugledu kao vodećem časopisu za muzejsku struku, a ne samo za Udruženje muzeja.

Također podupiremo širok raspon ciljeva Udruženja i njegovu angažiranju prilikom zastupanja interesa muzeja i ohrabivanja rasprava. No Udruženje također želi povećati standarde i mislim da je istina da je *Museums Journal* lakše kritizirati - premda to može uzrokovati probleme - nego što je ovom Udruženju.

Proračun *Museums Journala*

Direktni troškovi osoblja:	oko 200.000£
Troškovi objavljivanja:	oko 240.000£
Ukupno:	oko 440.000£

Prihod od oglašavanja radnih mjesta:	oko 450.000£
Prihod od reklama:	oko 120.000£
Članarine za knjižnicu:	oko 75.000£
Ukupno:	oko 645.000£
Doprinosi:	205.000£

Kao što ova tabela prikazuje, Udruženje podupiremo i financijski. To je važno stoga što udruženje muzeja ne prima državnu potporu - sav novac priteče od članarina i djelatnosti poput edukacije, konferencija i izdavaštva.

No odmah moram reći da to nije novac koji časopis može trošiti. Njime se financiraju neprofitne djelatnosti kao političko lobiranje u ime muzeja, razvijanje stručnog rada i istraživanja, što su osnovne aktivnosti Udruženja muzeja. Udruženje podupiremo ne samo time što smo najbolji izvor vijesti i informacija, što je samo po sebi vrijednost, već i time da udruženju omogućujemo razvijanje drugih aktivnosti.

KRAJ. Nadam se da vam je moje izlaganje o ulozi i svrsi *Museums Journala* dalo mali uvid u ono što radimo, kao i o koristi koju časopis poput našeg pruža muzejskoj struci i našem roditeljskom Udruženju muzeja.

Moja završna primjedba je da je tajna našeg uspjeha u stvaranju vrste časopisa koju većina stručnjaka danas želi čitati. Neki ljudi tvrde da bi časopis trebao biti drukčiji, više akademski, no velika većina naših čitatelja ne smatra tako.

Želite li krenuti ovim putem, imajte na umu da to ne znači davati ljudima ono što pisci članaka u časopisu, roditeljsko Udruženje muzeja, odnosno posebne interesne grupe ili državna tijela smatraju da bi trebali čitati. To, naprotiv, znači shvatiti što većina struke stvarno treba, za što je zainteresirana, pa časopis prema tome treba i urediti. Baš kao što se muzeji sve više bave posjetiteljima, vjerujem da i Udruženje muzeja, tijekom ovih godina, pokazuje sve više razumijevanja za potrebe struke u Velikoj Britaniji, kojoj na kraju i služimo.

THE ROLE OF MUSEUM PUBLICATIONS - THE ROLE OF "MUSEUMS JOURNAL" IN THE UK

Museums Journal exists to bring together a fragmented museum scene, in which many people feel isolated or at odds with one another. Its purpose is to share news and information, and to encourage debate. It has been doing this for 100 years, but the way it does it has changed radically to adapt to changing times. As a result, it has a readership that has a great sense of 'ownership' of the title which is excellent in many ways - but also brings problems too.

AMBRUS GÖNCZI □ "Magyar Múzeumok" (Mađarski muzeji) Budimpešta, Mađarska

Prije dvjesto godina, 1802., grof Ferenc Széchenyi darovao je svoju knjižnicu i privatnu zbirku mađarskomu narodu. Ta se donacija smatra osnutkom Mađarskog narodnog muzeja. Iako je izgradnja muzeja dovršena tek 1847., postao je jednim od središta revolucije iz ožujka 1848. pa je sama zgrada postala nacionalnim simbolom.

Na početku se Narodni muzej sastojao od arheološke i numizmatičke zbirke te zbirke umjetnina, kao i od već spomenute knjižnice, ali ubrzo su pridodane zbirke iz drugih područja kao, primjerice, iz prirodoslovlja i etnografije, a sve su one neprestance proširivane. Godine 1878. etnografska zbirka i zbirka primijenjene umjetnosti izdvojene su iz muzeja, jednako kao i zbirka likovne umjetnosti 1896. Te su zbirke postale temeljem tri zasebna muzeja. Prirodoslovni muzej, koji je nastao na temelju zbirke iz Narodnog muzeja, osnovan je 1933. Na koncu 19. stoljeća, muzeji nisu nastajali samo u glavnome gradu nego i u nekoliko drugih mađarskih gradova. Milenijska proslava 1896. posebno je poticajno djelovala na daljnju izgradnju muzeja. Te su se ustanove bavile prikupljanjem, čuvanjem i izlaganjem građe povezane s arheologijom i lokalnom poviješću, a poslije su se nadopunjavale zbirka likovne umjetnosti, etnografije i prirodoslovlja. U nekoliko su slučajeva izgrađene veličanstvene reprezentativne zgrade koje su bile namijenjene za muzeje, a ti su muzeji pružali složene kulturne usluge, priređivali su izložbe i posebne priredbe. Te funkcije demonstrira natpis na pročelju Muzeja Ferenc More u Szegedu *Za naobrazbu pučanstva*. Godine 1920., a u skladu s mirovnim sporazumom iz Versaillesa, dvije trećine muzeja izdvojeno je iz Mađarske uprave muzeja pa su preinačene funkcije preostalih ustanova. Te su ustanove postale mjesta za znanstvena istraživanja s razmjerno malobrojnim osobljem i ograničenim proračunom. I veći su muzeji u Budimpešti trpjeli posljedice promjena, pa se čak i suzilo područje njihovih istraživanja.

Nakon 1945., socijalistička kulturna politika smatrala je muzeje sredstvom javne izobrazbe pa je započela provedbu razvoja u velikim razmjerima. Takozvani nacionalni i županijski muzeji okupljeni su pod vlast Ministarstva kulture, a njihova je novčana potpora ovisi-

la isključivo o ministarstvu i središnjem proračunu. Godine 1954. prihvaćen je prvi zakon o muzejima koji je regulirao djelatnost muzejskih ustanova i bilježio podružljavanje kulturnih vrednota. Velika promjena za mađarske muzeje dogodila se 1962. Tad su županijski muzeji stavljeni pod županijski nadzor, tako da su pod ministarstvom ostali samo nacionalni muzeji. Ta je promjena dovela do važnih promjena u strukturi muzeja. Razvio se sustav županijskih muzeja, a muzeji koji su uspostavljeni u županijskim središtima postali su matične ustanove za sve muzeje u određenoj županiji. Dogodile su se i druge važne promjene: broj muzeja neprestano se povećavao, jednako kao i financijski izvori za muzeje, a izobrazba stanovništva postala je važnija nego ikad. To se poboljšanje jednostavno dokazuje brojem muzeja - 1989. u Mađarskoj je bilo više od 700 muzeja.

Takozvana promjena sustava 1989.-1990. dosad nije osjetno utjecala na muzejski sustav. Iako je novčana potpora muzejima daleko od zadovoljavajuće, županijske vlasti uspijevale su podupirati svoje muzeje, ali prisutna je namjera da se muzeji predaju gradovima kako bi županije smanjile svoje izdatke. U proteklih deset godina zatvoreno je stotinjak izložbenih prostora i zavičajnih muzeja, ali istodobno je osnovan jednak broj novih muzejskih ustanova, a među njima je sve više onih koje podupiru zaklade i pojedinci. Nacionalne muzeje i dalje podupire vlada zajedno s ministarstvima, a malo je vjerojatno da bi se to moglo promijeniti.

Unatoč tomu, postojeći muzeji u Mađarskoj imaju veoma važnu ulogu u širenju znanja među onima koje zanima znanstveni i kulturni život zemlje.

Budući da je razmjena informacija između muzejskih stručnjaka iz svih znanstvenih područja smatrana jednako važnom, 1995. je Udruga Pulszky - Mađarski muzejski savez pokrenuo časopis *Magyar Múzeumok*. Ciljevi su časopisa ostali nepromijenjeni od samog početka: proučavanje i analiza znanstvenih i metodoloških pitanja mađarske muzeologije radi uspješnijeg djelovanja muzeja i valorizacije nacionalne kulturne baštine u cijeloj zemlji. Urednici časopisa smatraju da je važno izaći izvan okvira mađarske muzejske struke i vjeruju da kvalitetan časopis može podignuti

---

ARGO - ČASOPIS SLOVENSКИH MUZEJA

JASNA HORVAT □ Narodni muzej Slovenije, Ljubljana, Slovenija

Ime *Argo* preuzeto je prema brodu istoga imena koji putovanje mitoloških junaka vezuje uz slovenski prostor. Tim su brodom, poznato je, Argonauti pod vodstvom Jazona plovili od Grčke do Kolhide na istočnoj obali Crnoga mora po zlatno runo. Uz pomoć Medeje Jazon je ukrao zlatno runo, a kraljevu potjeru izbjegao tako što je zaplovio iz Crnoga mora u Dunav, Savu i potom Ljubljanicom do Vrhlike (Nauportus). Ondje su Argonauti rastavili brod i prenijeli ga preko Krasa do Jadranskoga mora, ponovo se ukrcali na *Argo* i nakon brojnih peripetija doplovili natrag u Grčku.

Prvi broj časopisa *Argo*, s podnaslovom *Zeitschrift für Krainische Landeskunde*, izašao je u srpnju 1892. godine. Časopis je izdavao i uređivao kustos Kranjskog zemaljskog muzeja, Alfons Müllner. Sadržaj *Arga* vezao se uz područje rada zemaljskog muzeja i donosio članke iz područja arheologije, povijesti, povijesti umjetnosti i prirodoslovlja. Alfons Müllner časopis je zamislio kao mjesečnik, iako nije izlazio redovito. S desetim godištem, 1903. godine, prestao je izlaziti.

Izlaženje *Arga* zamrlo je šezdeset godina. Godine 1962. Narodni muzej, kao svoje glasilo, počeo je izdavati novi *Argo*, s podnaslovom Informativno glasilo za arheologiju, povijest umjetnosti i muzeologiju. U uvodu je ravnatelj Narodnog muzeja i glavni urednik, dr. Jože Kastelic, područje rada glasila još detaljnije objasnio i zapisao kako će *Argo* obuhvaćati područja koja su važna za Narodni muzej i slovensku muzeologiju, dakle područja arheologije, povijesti antike, epigrafike, numizmatike, umjetničkih obrta, povijesti umjetnosti, kulturne povijesti, što sve proizlazi iz predmetnosti slovenskih muzejskih zbirki.¹ Iz zapisanoga možemo zaključiti da se spominjanje muzeologije vrlo skoro pridružilo ostalim muzejskim strukama.

Objavljena građa bila je od 1962. do 1967. podijeljena na tri sadržajne cjeline. U *Polici knjiga* bile su skupljene vijesti o stranoj stručnoj literaturi. U *Bibliografiji* je bila objavljena što potpunija i u nekom smislu "službena" bibliografija jugoslavenskog stručnog tiska, sa sažetima na stranim jezicima. U rubrici *Pogledi i vijesti* autori su pisali izvještaje o domaćim i stranim kongresima i simpozijima, o životu strukovnih društava, o raznim novim muzejskim planovima i njihovim ostvarenjima, o

radu na terenu.² Godine 1968. uvedena je novost koja je do danas ostala konstantom časopisa. Od te godine, naime, *Argo* redovito objavljuje godišnje strukovne izvještaje Narodnog muzeja, odnosno Narodnog muzeja Slovenije.

Godine 1970. mjesto glavnog urednika preuzima ravnatelj Narodnog muzeja, dr. Peter Petru. U desetom godištu, 1971. godine, *Argo* je postao i glasilom Zajednice muzeja Slovenije, osnovane 1970. godine - odnosno glasilo svih slovenskih muzeja. Uveden je i novi podnaslov - Informativno glasilo za muzejske djelatnosti. Godina 1971. bila je svečana godina slovenske muzejske djelatnosti jer je prošlo stotinu i pedeset godina od osnivanja prvog slovenskog muzeja - Kranjskog zemaljskog muzeja u Ljubljani, 1821. godine. Prvi tematski broj toga godišta posvećen je radu njegova nasljednika, Narodnog muzeja, i poznat je pod nazivom "zlatni *Argo*".³ U drugome broju predstavljen je rad drugog nasljednika Kranjskog zemaljskog muzeja - Prirodoslovnog muzeja Slovenije, od 1821. do 1971. godine.⁴

Narednih godina ustalila se koncepcija glasila sa sljedećim rubrikama: *Rasprave i izložbe*, *Polica knjiga*, *Valvasorova nagrada i priznanja* (od 1971. godine svake se godine dodjeljuje za važna postignuća u slovenskoj muzejskoj djelatnosti), *Susreti*. U *Argu* su od tada svoje mjesto našli izvještaji, a ponekad i kritičke ocjene izložaba u slovenskim muzejima. Časopis se u tom razdoblju susretao s financijskim poteškoćama koje su proizlazile iz izmijenjenog načina financiranja. Novim odnosima prilagodio se na taj način što je smanjio svoj opseg.

Unatoč tome, trudilo se da svi važniji događaji na muzejskom području nađu svoje mjesto na stranicama *Arga*. Među njima je za razvoj muzejske djelatnosti i muzeologije u Sloveniji bilo izuzetno važno što su u studijskoj godini 1971./72., na ljubljanskom Filozofskom fakultetu, ponovno uveli predavanja iz muzeologije i konzervatorstva. Od 1950. do 1963. godine muzeologiju je predavao dr. Franjo Baš, a obnovljena je predavanja preuzeo dr. Sergej Vrišer. Predavanja su, kao što je u članku pod naslovom *Studij muzeologije i konzervatorstva na Ljubljanskom*

1 Uredništvo, *Uvod*, *Argo*, I/1, 1962., str. 3.

2 Jasna Horvat, *Argo*. Informativno glasilo za muzejsko dejavnost, Narodni muzej v Ljubljani, Društvo muzealcev Slovenije, Skupnost muzejev Slovenije, Ljubljana, I. (1962.) - XXV. (1986.), *Zgodovinski časopis*, 41/2, 1987, str. 387-389.

3 *Argo*, X./1, 1971., str. 159.

4 *Argo*, X./2, 1971., str. 211.

sveučilištu zapisao dr. Sergej Vrišer, obuhvaćala osnovne pojmove muzeologije kao znanstvene discipline. Slijedio je opis povijesti muzejske djelatnosti u svijetu i kod kuće, potom tipologija muzeja s definiranjem pojmova zbirka i muzej. Studij se bavio osnovnim zadaćama muzeja, muzejskom dokumentacijom, muzejskom arhitekturom i muzejskim izložbama. Isto tako, obuhvaćao je obrazovnu i znanstveno-istraživačku djelatnost muzeja, muzejsku pedagogiju i andragogiju, naposljetku i muzejsku propagandu, s posebnim naglaskom na povezanost muzejske djelatnosti s turizmom i muzejskim zakonodavstvom.⁵

U vezi s međunarodnim ugledom muzejskih stručnjaka bilo je važno osnivanje Jugoslavenskog nacionalnog komiteta za ICOM, koji je bio poseban organ Saveza muzejskih društava Jugoslavije. Pravilnik komiteta koji je 1974. godine objavljen u *Argu* navodio je kako je on osnovan zato da bi djelovao u duhu statuta ICOM-a i u skladu s interesima muzeja i muzejskih djelatnika SFRJ, a posebno kako bi povezoao muzeje s ustanovama u inozemstvu.⁶

U *Argu* su obilježene također i važne obljetnice u razvoju muzejske djelatnosti u Sloveniji, kao što je rad Društva muzealaca Slovenije od 1839. godine, kad je počeo s radom njegov prethodnik Muzejsko društvo, do 1977. godine.⁷

Argu XVIII.-XIX., 1979.-1980. s godinom izdanja 1981., kao treći izdavač časopisa pridružuje se još i Društvo muzealaca Slovenije.

Godine 1981. Društvo muzealaca Slovenije, u povodu 160-godišnjeg jubileja muzejske djelatnosti u Sloveniji, organiziralo je u Brezicama okrugli stol na temu muzeji u suvremenom društvu, sa željom da se provjere metodološka ishodišta pri planiranju modernog predstavljanja kulturnog naslijeđa. Referati sa savjetovanja objavljeni su u *Argu*.⁸ U njima su autori tražili odgovore na pitanja o položaju muzejske djelatnosti u Sloveniji i svijetu danas, o društvu i muzeju, odgojno-obrazovnom i estetskom odgoju u muzeju, znanstvenom radu u muzejima, muzejskom predstavljanju povijesti, izložbi kao posredniku između muzeja i javnosti, trgovini umjetninama itd. U sljedećem broju časopisa slijedio je Obračun i odjek na okrugli stol u kojem je dr. Peter Petru dao ocjenu savjetovanja i zaključio riječima: *Danas, kad je potreban znanstveni pristup, od poruke izložbe, legendi do promišljenog scenarija i završnog tehničkog predstavljanja, jasno je da bez istraživačkog rada na području muzeologije ne treba očekivati nagli uspon kakav je potreban zbog svih spomenutih obveza u posljednje vrijeme. Ujedno su te zadaće sažeto pokazale naše zajedničko poslanstvo kod reprezentivnih izložaba, posebno u planiranoj povijesnoj izložbi Narodnog muzeja...*⁹ Tome možemo dodati kako to možemo potvrditi i danas, te da neke od zadaća još uvijek nisu ostvarene.

Sliku o uvjetima u kojima su u to vrijeme djelovali

sl.1 Gospođa Jasna Horvat, urednica "Arga" - časopisa slovenskih muzeja sudjelovala je u radu stručnog međunarodnog skupa "Muzejska publikacija i novi mediji" Fototeka MDC-a; Snimila Tončika Cukrov

slovenski muzeji čitatelji *Arga* mogli su stvoriti na osnovi podataka iz ankete koju je napravila Zajednica muzeja Slovenije o muzejskim prostorima, broju muzejskih predmeta, vrsti muzejskih predmeta, dokumentarne građe, zauzetosti radnih mjesta. Podatke je kritički komentirao dr. Peter Petru u članku pod naslovom *Stanje slovenskih muzeja*.¹⁰

Osamdesetih godina 20. stoljeća u časopisu se ustalila rubrika *Iz rada muzeja, galerija i društava*, odnosno *Izložbena djelatnost i stalne zbirke*. U njoj su, prije svega, u obliku izvještaja ostali zabilježeni događaji u slovenskim muzejima u tome razdoblju.

Godine 1985. organizirano je savjetovanje pod nazivom *Odgojno-obrazovna uloga muzeja i galerija*, na kojem su osim slovenskih sudjelovali i hrvatski stručnjaci. Iz građe sa savjetovanja koja je objavljena u *Argu* možemo zaključiti da je zajednički zadatak muzeja i škola prije svega u tome da pojedinca nauče promatrati, povezivati, zaključivati, razumjeti i vrednovati prirodnu i kulturnu baštinu.¹¹

U drugoj polovici osamdesetih godina 20. stoljeća slovenske je muzealce, a s time i *Argo* (glavna i odgovorna urednica časopisa bila je Vesna Bučić), zaokupljao *Prijedlog uspostavljanja i djelovanja mreže muzeja u Sloveniji*, koji je pripremio Tomislav Šola.¹² Stručni suradnici Narodnog muzeja pripremili su koncept stalne izložbe o povijesti civilizacije i kulture u Sloveniji. Uz poštivanje načela suvremene muzeologije i interdisciplinarnu suradnju različitih struka, izložba je trebala prikazati život čovjeka u svim prošlim razdobljima, sve do današnjih dana, u tome malenom komadiću Europe koji zovemo slovenskim teritorijem. Trebala je zrcaliti događaje u europskom i svjetskom odnosu i povezivati ih s događajima u Sloveniji. Trebao je biti predstavljen čovjek i njegov okoliš u starijim, odnosno država i društva u mlađim razdobljima. Bio bi izložen karakter

5 Sergej Vrišer, *Študij muzeologije in konservatorstva na ljubljanski Univerzi*, *Argo*, XII., br.3/4, 1974., str.58.

6 *Pravilnik Jugoslovenskega nacionalnega komiteja za ICOM*, *Argo*, XII./3-4, 1974., str. 71-72.

7 Vesna Bučić, *Društvo muzealcev Slovenije od leta 1839. do 1977.*, *Argo*, XV.-XVI.-XVII., 1976.-1977.-1978.-1979., str. 3-18.

8 *Galerijstvo in muzejstvo danas, Građivo posveta Muzeji v sodobni družbi*, *Argo*, XVIII.-XIX., 1979.-1980., 1981., str. 1-97.

9 Peter Petru, *Muzej v sodobni družbi*, *Argo*, XX.-XXI., 1981.-1982., 1982., str. 102-103.

10 Peter Petru, *Stanje slovenskih muzejev*, *Argo*, XX.-XXI., 1981.-1982., 1982., str. 62-73.

11 *Vzgojno izobraževalna vloga muzejev in galerij danas, građivo posveta*, prosinac 1985., *Argo*, XXV., 1986., str. 5-111.

12 Tomislav Šola, *Prijedlog vzpostvitve in delovanja mreže muzejev v Sloveniji*, *Argo*, XXVI., 1987., str. 5-37.

obitelji, odnosno svakodnevnog života pojedinih slojeva stanovništva.¹³

Argo je 1991. godine svojim vanjskim izgledom, koji je dizajnirala Neva Štemberger, oživio stari vanjski izgled časopisa. Urednica Mateja Kos je povodom stogodišnjice prvog broja *Arga* o programskoj koncepciji časopisa zapisala kako u njemu posebno trebaju izlaziti radovi koji predstavljaju dijelove muzejskih fondova koji se posvećuju povijesti i teoriji primijenjene umjetnosti, koji donose izvještaje i nove spoznaje s područja muzeologije, muzejske dokumentacije i informatike. Osim toga, ostale su sačuvane neke stalne rubrike koje su povezane s radom i stanjem u muzejima (godišnji izvještaji ustanova, izvještaji o izložbama, izvještaji o izložbama u pripremi, o kongresima i diskusijama i slično).¹⁴

Sljedećih godina (godine 1994. -1995. uredništvo je preuzeo Jože Podpečnik) ustalile su se sljedeće rubrike: *Građa, Dokumentacija, Izložbe, Nagrade* (Valvasorova nagrada), *Vijesti, Knjige*, koje su nizom tekstova iz života slovenskih muzeja zaokruživale pojedine teme. Ako se osvrnemo samo na rubriku *Izložbe*, možemo primijetiti kako su događanja bila prilično živa i kako su se u slovenskim muzejima redale zanimljive izložbe. Posezale su za različitim razdobljima i područjima, a neke su od njih bile i nagrađene Valvasorovim priznanjem.

Odjek toga bila je i afirmacija na međunarodnoj sceni. Godine 1993., naime, Muzej prvog svjetskog rata iz Kobarida, zajedno s Arheološkim muzejem u Carigradu, nagrađen je posebnim priznanjem Savjeta Europe. U obrazloženju komisije EMYA-e (*European Museum of the Year Award*) kobariški je muzej zaslužio priznanje kao vojni muzej kakvog u Europi još nismo imali. To je muzej bez heroja, ideologije i pobjednika, muzej žrtava i strašne velike bitke godine 1917.¹⁵

Od 1996. godine obavljam posao glavne i odgovorne urednice *Arga*. Novi vanjski izgled časopisa osmislio je akademski slikar Borko Tepina.

U nastojanjima da se časopis što više bavi tekucim, raznolikim spektrom muzejskih događanja, uspjeli smo da od 1997. godine *Argo* izlazi dva puta godišnje (potkraj srpnja i potkraj prosinca), svaki put u nakladi od 900 primjeraka. Članovi Slovenskog muzejskog društva plaćanjem članarine društvu osiguravaju i primjerak časopisa.

Kako želimo da se s našim nastojanjima upozna i stručna javnost u inozemstvu, počeli smo objavljivati duže engleske sažetke članaka o istraživanjima muzejske građe i autorskim izložbama, prije svega onim stalnima. Na taj smo način postigli i razmjenu s muzejskim ustanovama i časopisima diljem svijeta - svaki novi broj *Arga* tako odlazi u razmjenu sa 213 naslova.

Mišljenja smo da naš središnji muzejski časopis mora odražavati naš rad oko čuvanja, istraživanja i komu-

nikacije muzejskih predmeta i odražavati spoznaje suvremene muzeologije.

U rubrikama *Građa* i *Nove tekovine* autori se posvećuju, s jedne strane, temeljitim istraživanjima i vrednovanju muzejskih zbirki, a s druge upozoravaju na ponovno stečene predmete i zbirke koje su obogatile slovenske muzeje.

Za tekstove o izložbama angažiramo autore izložaba, jer mislimo da su nedvojbeno zanimljiva njihova razmišljanja o problemima s kojima su se susretali prilikom rada, od ideje do postavljanja izložbe. Za suradnju pokušavamo animirati i kritičare izložaba kakve su konačno bile postavljene na ogled. Kako smo svjesni da je za uspješnu izložbu nužna plodna suradnja između kustosa izložbe i oblikovatelja, objavljujemo i tekstove onih koji su oblikovali muzejske izložbe.

Zato se trudimo da svaka nova stalna i povremena muzejska izložba nađe svoje mjesto na stranicama *Arga*.

Posebna je pozornost u časopisu poklonjena onim muzejskim suradnicima koji su zbog svog izuzetno važnog životnog djela na području muzejske djelatnosti nagrađeni najvišim priznanjem - Valvasorovom nagradom. Osim njih, u rubriku se svake godine uvrštavaju i dobitnici Valvasorovih priznanja - odličja koja primaju autori onih muzejskih izložaba kojima je muzejsko znanje uspjelo kreativno prenijeti u poruku izložbe.

Kao suradnike časopisa uspjeli smo 1996. godine angažirati restauratore-konzervatore u muzejima koji u časopisu do tada nisu surađivali, iako je njihov rad pri očuvanju kulturne baštine izuzetno važan.¹⁶ Od tada se u časopisu redovito javljaju svojim tekstovima.

Godine 1997. uveli smo dvije nove rubrike. Prvu smo nazvali *Muzeji i posjetitelji*. U njoj se svojim pogledima javljaju oni muzejski stručnjaci koji u ustanovama skrbe za pedagoški rad, uvode najrazličitije nove metode rada s posjetiteljima, a u kontaktima s javnošću trude se pobuditi zanimanje za muzej i u njega dovesti što širi krug novih posjetitelja.

Druga je novost *Muzeoforum*. Predavanja priznatih europskih stručnjaka s područja muzeologije, koji su se od 1991. do 1996. izredali na Muzeoforumima, izlazila su u samostalnim publikacijama. Od 1997. godine objavljujemo ih u *Argu* i time omogućavamo suočavanje njihovih pogleda na muzejski posao sa slovenskim teoretskim i praktičnim iskustvima.¹⁷

Naše čitateljstvo želimo upoznati i s događajima u inozemstvu, pa zato već niz godina pratimo događaje oko godišnje dodjele nagrada EMYA (*European Museum of the Year Award*). Pokušavamo pogledati također i iza kulisa događaja, pa objavljujemo viđenja pojedinih članova komisije Europskog muzejskog foruma (*European Museum Forum*) koji ocjenjuju nove muzejske stalne izložbe i spoznati argumente koji ih

13 Jasna Horvat, *Maja Žvanut in strokovni sodelenci Narodnega muzeja*, Stalna razstava o zgodovini civilizacije in kulture u Slovenskem, *Argo*, XXVI., 1987., str. 48-60.

14 Mateja Kos, *Stoletnica prve številke muzejske revije Argo*, *Uvodna beseda*, *Argo*, XXXIII.-XXXIV., 1992., str.3.

15 Taja Čepič, *Srečanje kandidatov za nagrado EMYA 1993.*, *Argo*, XXXV., 1993., str. 67.

16 Jasna Horvat, *Beseda urednice*, *Argo*, 39/1,2, 1996., str. 9.

17 Jasna Horvat, *Beseda urednice*, *Argo*, 40/2, 1997., str. 9.

vode prema odluci koji su muzeji zaslužili nagrade i priznanja. Pri tome smo, dakako, ponosni na one slovenske muzeje koji su nominirani (to su 1997. godine bili Gradski muzej Idrija i Muzej na otvorenom u Rogatcu; 1998. godine Muzej novije povijesti Celje, sa svojim Dječjim muzejem Hermanov brlog i Muzej novije povijesti iz Ljubljane; 1999. godine Pokrajinski muzej Murska Sobota i 2001. godine Muzej rudarstva Slovenije iz Velenja) i one koji su nagrađeni. Gradski muzej Idrija 1997. je godine nagrađen Michelettijevom nagradom kao najbolji tehnički muzej, Pokrajinski muzej Murska Sobota među posebno spomenute muzeje uvrstio se 1997. godine, a Muzej rudarstva Slovenije iz Velenja 2001. godine.

U rubrici *Izložbe u inozemstvu* objavljujemo kritike izložaba koje su obišli naši suradnici. Iako smo kao muzealci svjesni kako je cjelovit doživljaj muzejske izložbe moguć samo kada smo na izložbi fizički prisutni, čini nam se da nas i njihove kritike mogu upozoriti na različite pristupe i novosti kojima se služe muzeji u svijetu prilikom pripremanja svojih izložaba.

Odjeci bi muzealce mogli potaknuti na promišljanje o sebi i drugima, o problemima s kojima se susreće slovenska muzejska djelatnost. Kritički možemo utvrditi da je to rubrika za koju je najteže naći suradnike, iako smo prvotno ime *Odjeci i kritika* skratili samo na *Odjeka*.

Uvid u sadržaj *Argo* možemo sažeti u tvrdnju kako tekstovi koje časopis objavljuje, zbog svoje specifične problematike, nemaju mogućnost objavljivanja u drugim stručnim časopisima, ali su važnog značenja za cjelovito predstavljanje različitih oblika rada u muzejima.

Tekst ću zaključiti imenom časopisa. Ime *Argo* nastalo je u prošlosti, živi još danas i živjet će u budućnosti. Zadaća muzeja je, među ostalim, nedvojbeno u tome da muzejske predmete, koje nam je prošlost ostavila na čuvanje, u sadašnjosti čuva i oživljava kako bismo ih kasnije mogli predati budućnosti i njezinim pogledima. Zato želimo da i časopis što cjelovitije prati i odaziva se na događaje u svijetu muzeja. Put do ostvarenja te zamisli - označavaju ga prvo (A-alfa) i zadnje (O-omega) slovo njegova imena - također je stvar budućnosti.

Sa slovenskoga jezika prevela: Jagna Pogačnik

"ARGO"

***Argo* is the only central museum publication in Slovenia. The first issue of the journal was published in 1892.**

The articles printed in the journal offer insight into the problems facing Slovenian museums and reflect their work in the protection, study and communication of museum objects. The articles present museum holdings, developments from the field of museology, museum documentation, conservation and restoration, international activities of Slovenian museum workers as well as reviews of museum exhibitions at home and abroad.

The journal publishes article summaries in English in order to present our work to the profession abroad.

TRIDESET GODINA POSLIJE ... GDJE SMO DANAS?

LADA DRAŽIN TRBULJAK □ Muzejski dokumentacijski centar, Zagreb

1 Na inicijativu šireg kruga ustanova kao rezultat konkretnih potreba za informacijama iz muzejske službi svijetu i kod nas - izdaje Muzejski dokumentacioni centar (MDC), vidi: Bauer, Antun. *Uvodna riječ* // Bilten Informatica museologica, 1 (1970.), str.1.

2 U Jugoslaviji nema ni jednog lista koji bi pružao ove informacije unatoč potrebe svakog pojedinog muzeja da na bazi komparacija i djelovanja drugih usmjeri svoj rad. Vidi: Bauer, Antun. *Uvodna riječ* // Bilten Informatica museologica, 1 (1970.), str.1.

3 Zadatak Biltena je - informiranje muzejskih ustanova i muzejskih radnika o međunarodnim zbivanjima koja su vezana za muzeje, o zbivanjima i aktivnostima u muzejima u zemlji, o stručnoj i naučnoj muzeološkoj literaturi domaćoj i stranoj. Vidi: Bauer, Antun. *Uvodna riječ* // Bilten Informatica museologica, 1 (1970.), str.1.

4 U Matičnoj knjizi radnika MDC-a vode se podaci da su 1968. godine zaposleni Antun Bauer i Mira Heim.

5 Promjena imena publikacije obrazložena je činjenicom: *Sadržaj časopisa premašio je sadržaj uobičajenih "Biltena". Osim toga i odnos prema časopisu pod naslovom "Bilten" već unaprijed degradira njegovu vrijednost i deklarira ga u red informativnih Biltena sekundarnog karaktera i značenja. Ovogodišnji brojevi Biltena i po sadržaju i po tehničkoj opremi daju nam opravdanje za ovu korekturu naslova.* Vidi: Informatica Museologica 21 (1973.)

Trideset godina neprekinutog izlaženja sigurno je dug "životni put" jednog muzeološkog časopisa. Možda je i ovo prilika da se prisjetimo kako je sve počelo i pojednostavljeno kažemo nešto o željama i nastojanjima koji su pratili i prate izlaženje ovoga časopisa.

KRATKA POVIJEST IZLAŽENJA I UREĐIVAČKIH

KONCEPCIJA. Prvi broj Biltena Informatica museologica pojavio se u veljači 1970. godine u izdanju tada Muzejskog dokumentacionog centra. Ime glavnog i odgovornog urednika dr. Antuna Bauera nije bilo zabilježeno i pojavilo se tek u šestom broju koji je izišao sljedeće, 1971. godine. Tada se pojavio i podatak da Bilten uređuje: Radna zajednica.

Već na prvoj stranici prvog broja nalazimo odgovore na važna pitanja kao što su: Koji je bio povod za pokretanje BIM-a?¹; Koje su bile okolnosti u kojima je pokrenut časopis?²; Koji je bio "zadatak" BIM-a?³

Važno je naglasiti da od samog početka Bilten Informatica museologica nije bio zamišljen kao glasilo Muzejskog dokumentacijskog centra. Pa ipak, rekla bih da dr. Antun Bauer ovim skromnim izdanjem objavljuje i neke od programskih smjernica MDC-a u odnosu na širu muzejsku zajednicu:

- praćenje rada muzeja sa željom da objedini i koordinira informativnu službu za sve muzeje u SFRJ
- orijentacija prema muzeološkim temama koje pratimo sve do danas
- pokretanje inicijativa za pomoć muzejima u rješavanju različitih stručnih problema - pomoć pri izradi muzeoloških elaborata, pravnoj problematici i dr.
- daljnje obrazovanje muzealaca, npr. MDC se danas pojavljuje kao organizator stručnih kustoskih ispita
- poticanje izdavačke djelatnosti kao jednog od segmenta stručne djelatnosti MDC-a - pojedine rubrike Biltena prerast će i izdvojiti će se u posebne stalne publikacije u izdanju MDC-a (*Izvešća zagrebačkih muzeja* koja se objavljuju od 1994. godine i *Izvešća hrvatskih muzeja* od 2000. godine, *Prinove knjižnice MDC-a* 1993.)
- upućenost na suradnju s ICOM-om te praćenje ne samo domaće već i svjetske muzeološke scene i literature.

Kada je objavljen prvi broj *Biltena Informatica museologica* Muzejski dokumentacijski centar je iza sebe imao petnaestak respektabilnih godina postojanja i iskustvo u objavljivanju časopisa *Muzeologija*. Premda će nam široki raspon potaknutih aktivnosti, tema, skupljenih informacija možda stvarati krivi dojam da je riječ o ustanovi u kojoj je radila grupa ljudi, podsjetili bismo da je to razdoblje u kojem su u MDC-u bile zaposlene samo dvije osobe.⁴ Dr. Antun Bauer nije bio samo glavni urednik nego gotovo i jedini autor. Sve do desetoga broja tek povremeno nailazimo na tekstove drugih autora.

Prvi broj je sadržavao samo 12 stranica i u početku nije imao korica. Povezivanjem grupe podataka ili kratkih tekstova u tematske cjeline oblikovane su rubrike. Planirano je da ih bude pet (1. *Najznačajniji evropski međunarodni muzeološki seminari, simpoziji*; 2. *Informacije iz muzeja, galerija i zbirki (SFRJ)*; 3. *Glavni stručni muzeološki časopisi u biblioteci MDC-a*; 4. *Informacije iz Muzejskog dokumentacionog centra*; 5. *Vijesti postdiplomskog studija Muzeologije na Sveučilištu u Zagrebu*), ali to često nije poštovano. Promjena naziva publikacije uslijedila je 1973. godine u *Informatica Museologica*.⁵

Te prve brojeve možemo jednostavno opisati - tipkani strojem za pisanje na grubom žućkastom papiru, ručno umnožavani tehnikom šapirografiranja, uvezivani klanjanjem zatim ručno ukoričeni s naslovnicom plave boje. Skromno i - danas bismo ustvrdili - jeftino, ali u cijelosti rađeno unutar MDC-a. Poteškoće oko financiranja pratile su časopis od prvog broja. U trećem broju se pojavljuje kratka informacija, kojom se mole pretplatnici da uplate pretplatu jer se očito tako priskrbuju sredstva značajna za objavljivanje broja. Četvrti broj *Biltena* izlazi u znatno većem opsegu što je bilo moguće isključivo uz pomoć nekoliko muzeja - broj je financiran dijelom zahvaljujući novčanoj pomoći Gradskog muzeja u Vukovaru. Pa ipak, časopis je vrlo redovito izlazio i to vjerujemo prije svega zahvaljujući velikom trudu i angažmanu njegova glavnog urednika. Već u prvom broju najavljeno je da će časopis izlaziti 4 do 5 puta godišnje: od 1970. - 1973. izlazi pet puta godišnje, a od 1974. - 1976. godine šest puta.

Od kraja sedamdesetih do kraja devedesetih. U ova dva desetljeća časopis je doživio velike promjene u odnosu na prve brojeve. Od 1977. izlazi četiri puta godišnje, što se nastavilo sve do danas, premda je u nekim godištima izlazio kao dvobroj, trobroj ili četverobroj, što je pretežito ovisilo o financijskim mogućnostima kao i mogućnosti brze pripreme cijelog broja. Taj se ritam, na žalost, često mijenjao te je časopis posebno sredinom devedesetih sve više gubio mogućnost praćenja aktualnih događanja kao i objavljivanja vijesti. Pojedini brojevi sadržavali su šezdesetak stranica dok se taj broj u devedesetima gotovo udvostručio. Ilustracije možemo pratiti od prvih fotokopija i lijepljenja razglednica u prvim brojevima do najave sve većeg interesa za fotografiju. Tisak se od umnožavanja šapirografiranjem na ciklostilnom papiru već sedamdesetih promijenio u najjednostavniji offset s tim da su se sa svakim desetljećem unosila poboljšanja koja su bila uglavnom vezana za financijska sredstva s kojima je publikacija raspolagala. Što se tiče sadržajne orijentacije, možemo reći da su se neke teme pratile od samih početaka: najvažniji događaji i informacije iz svijeta muzeja vezani uz muzeološku službu, muzejska djelatnost - stanje, problemi, prijedlozi, muzeološka literatura, generalne konferencije i preporuke ICOM-a, informacije o muzejskom zakonu, problemi zaštite pokretnih spomenika kulture protiv krađa, mreža muzeja, međunarodna međumuzejska suradnja, informatizacija muzejske djelatnosti, edukacija u muzejima.

Neke teme su obilježile samo pojedina razdoblja kao npr. razvoj muzeja u Jugoslaviji, stalne izložbe vezane uz radnički pokret, muzeji i galerije u ratu 1991./1992. te restitucija i sukcesija.

Krajem sedamdesetih (1976./1-2) promjenom urednika (glavna i odgovorna urednica postaje Dubravka Mladinov) časopis je promijenio format i pridaje se važnost oblikovanju sada tvrdo koloriranih korica. Uz već poznate rubrike uvode se i nove, te ih je ukupno deset. Očigledno je da se i interes za praćenjem nekih tema proširio. Nazivi rubrika (napisane na hrvatskom i engleskom jeziku) su: 1. *Rad stručnih društava*, 2. *Obljetnica*, 3. *Obavijesti*, 4. *Izložbe*, 5. *Aktivnosti muzeja, galerija i zbirki*, 6. *Recenzije*, 7. *Publikacije*, 8. *Stručni i znanstveni skupovi*, 9. *Prikazi*, 10. *Studijska putovanja*.

Prati se rad Muzejskog savjeta Hrvatske kao važnog stručnog organa i otvara se nova rubrika koja uvijek donosi samo jedan tekst i to zaključke donesene na sjednici MSH-a. Aktivnosti muzeja, galerija i zbirki prezentiraju se sve opsežnije, objavljuju se cjeloviti izvještaji o radu pojedinih muzeja i, što je najvažnije, to je pridonijelo da se broj suradnika dosta povećao. Uvodi se na početku blok koji sadržava različite tekstove - od teoretskih tekstova do prikaza izložaba - koji će se tek nešto kasnije početi objedinjavati pod nazivom jedne tematske cjeline.

Javljaju se i neke nove teme kao odraz sedamdesetih godina - poput organiziranja muzejskih izložaba u radnim organizacijama. Do tada rijetke fotografije pokazat će u broju iz 1977./3-4 izložbu radova I. Meštovića u restoranu PTT saobraćaja kao i izložbu *Od realizma do apstrakcije* u tvornici Prvomajska u organizaciji Galerije suvremene umjetnosti.

U osamdesete od broja 1981./2-3, časopis ulazi s novim glavnim urednikom (dr. Tomislav Šola) i u novom redizajniranom ruhu. Glavni urednik se u *Riječima uredništva* obratio čitateljima da je namjera časopisa koji se bori s poteškoćama suočiti se s podizanjem stručnog standarda i informiranja. *Rezultat bi trebao biti redovit, s poduzetnim redakcijskim kolegijem i ambicijom da bude čitan i izvan usko stručnih krugova*. Promjene u koncepciji su bile sasvim jasno izražene i znalo se što se očekuje od jednog muzeološkog tromjesečnika. Rubrike su precizno određene i dosljedno su se poštovala: 1. *Riječ je o...*; 2. *Iskustva i pogledi*; 3. *Događaji*; *Zaštita*; 4. *Prenosimo*; 5. *Izbor iz domaćeg tiska*; 6. *Vijesti*; 7. *Iz muzejske prakse*.

To je vrijeme u kojem se Informatica Museologica profilirala u vrlo zanimljivu i dinamičnu publikaciju koja je tromjesečnim ritmom izlaženja vrlo živo pratila muzejsku domaću i inozemnu scenu.

Krajem osamdesetih i početkom devedesetih

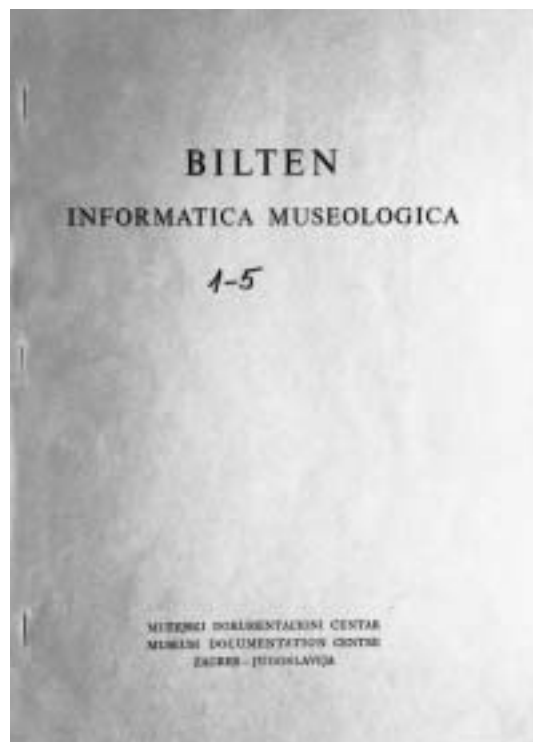
Informatica Museologica je postala još sadržajnije i oblikovno bogatija. Početkom devedesetih mijenja se glavni i odgovorni urednik (urednica postaje mr. Branka Šulc). Nastavila je koncipirati sadržaj u rubrikama koje su se već ranije ustalile. Pored glavne i odgovorne urednice i urednice (Jadranka Vinterhalter) pojavljuje se povremeno i gost urednik koji pomaže oblikovanju tematskog broja, čime se važnost pojedine teme ili određene problematike teorije i prakse muzejskog rada nastoji još temeljitije istražiti. Grafički dizajn časopisa potpisuje Studio International i Boris Ljubičić.

Početkom devedesetih prolazi razdoblje u kojem izlaženje časopisa, premda nije bilo dovedeno u pitanje, postaje veoma otežano, a razlog za to možemo tražiti i u dramatičnim političkim i društvenim promjenama koje smo proživljavali.

Dok u prvim brojevima nema podataka o nakladi, ona će se kasnije kretati od 600, 800 do 1000 primjeraka 1987./1-4, da bi u 1990. naklada s 800 pala 1990. na 500 primjeraka (dvobroj 3-4).

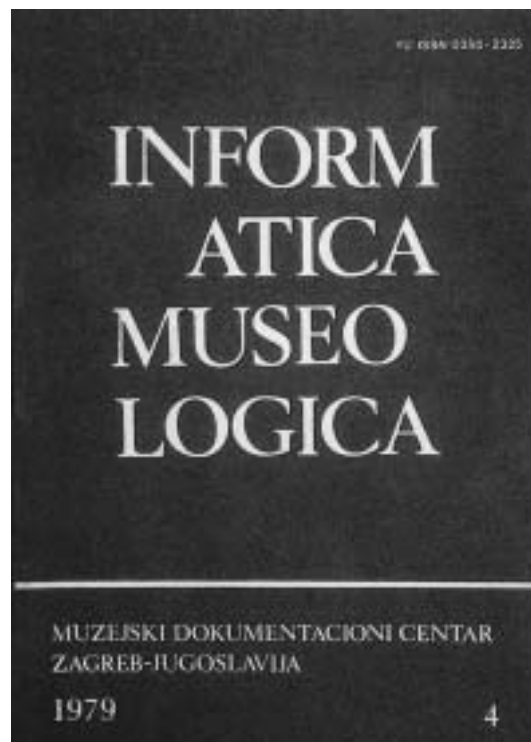
Devedesete. U devedesetima su se izmijenile dvije urednice (Jozefina Dautbegović od 1996. do 2000. te Lada Dražin Trbuljak od 1994. do 1996. i ponovno od 2000. godine).

Nastojalo se zadržati već ustaljenu koncepciju, kao i visoku kvalitetu izrade. Uz već ustaljene prate se i nove teme kao odraz novog vremena: prisutnost znanstvenog rada i istraživanja u muzejskim i galerijskim ustanovama, marketing, primjena novih tehnologi-

sl.1 "Bilten Informatica museologica", 1970.

sl.2 "Informatica Museologica", 1979.

ja u muzejima, nova istraživanja u muzejskoj edukaciji, definiranje profesije muzejskoga pedagoga, definiranje statusa muzejskih knjižnica ili pak teme kao što su fotografija u muzejima i žene i muzeji.

Devedesete su i dalje nosile veliki problem neredovita objavljivanja. Taj smo problem nastojali premostiti objavljivanjem ponekad jednog četverbroja a ponekad dvaju dvobroja, što smo nastavili i do danas. Posljednjih godina se pokazalo da je časopis postajao sve zahtjevniji. Posljednji brojevi sadržavaju oko 170 stranica. Od osamdesetih fotografija je opet jako prisutna u publikaciji i pored teksta iznimno je važan posrednik u prenošenju informacija. U posljednjim brojevima uspjeli smo taj broj povećati na oko 120 fotografija.

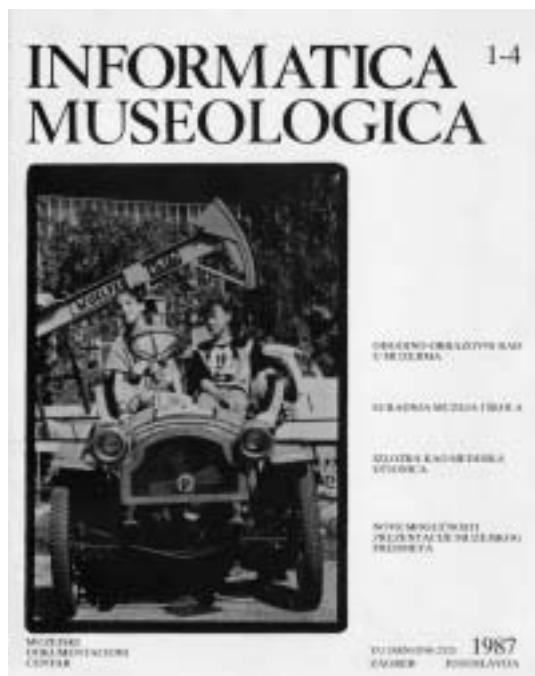
Danas u MDC-u pored ravnateljice, rade još četiri kustosa, jedan konzervator savjetnik i jedna knjižničarka, koji svi svojim priložima sudjeluju u formiranju publikacije. Urednica obavlja poslove od koncipiranja teme broja, poziva koje su upućuju autorima tekstova, suradnje s autorima, lektorom, prevoditeljima i profesionalnim dizajnerskim studijom, redakture, korekture (a do prije nekoliko godina i prijepis tekstova i unošenja ispravaka) do izbora fotografija, pisanja legendi i sažetaka. Takvom organizacijom nisu se mogli prevladati mnogobrojni problemi koji prate pripremu za tisak. Tehničko uređenje su u nekim razdobljima radili profesionalci, dok su posljednjih desetak godina i to morali raditi urednici te je suradnja s profesionalnim dizajnerskim studijom postala upravo neophodna.

Časopis uspijevamo tiskati u nakladi od 600 primjera-

ka. Svjesni smo da je to prilično mala naklada kada se uzme u obzir da u hrvatskim muzejima i galerijama radi oko 700 djelatnika. *Informatica Museologica* se šalje na adrese muzeja i institucija s kojima imamo dogovorenu razmjenu te nam je stoga iznimno važan izvor novih publikacija i domaće i inozemne stručne literature. Distribuira se gratis na velik broj adresa pojedinaca i institucija u Hrvatskoj i u svijetu a putem pretplate dostupna je zainteresiranim pojedincima i muzejima.

Postoji želja da podignemo nakladu to više što mislimo da bi časopis trebao postati dostupniji širem čitateljskom krugu. Na žalost, to danas nije moguće zbog visoke cijene koštanja, ali sigurno jednim dijelom i zbog naše loše ponude, jer se ovaj časopis može nabaviti samo i jedino putem narudžbe u MDC-u. Premda se manji broj primjeraka pokušavao ponuditi i u slobodnu prodaju, kako bi se bar ponudila informacija o našem izdanju, svjesni smo da bi takvo poslovanje zahtijevalo i nešto osvješteniji marketinški pristup koji trenutačno, s obzirom na našu organizaciju poslova, nismo u mogućnosti ostvariti.

Časopis se financira sredstvima Gradskog ureda za kulturu Zagreba kao i Ministarstva kulture Republike Hrvatske. Radi velikih troškova tiskanja i pripreme publikacije, te prilično visokih troškova distribucije, trebamo naglasiti da se prilozi kao ni fotografije ne honoriraju. Posljednjih nekoliko godina smo nastojali - iako bez uspjeha - raditi na tome. Premda smo uspjeli zadržati interes velikog broja suradnika koje smo pozivali na suradnju i za koje smo mislili da bi nam mogli u sklopu teme broja dati zanimljiva iskustva i priloge (u našim posljednjim brojevima imamo pedeset suradnika), žao

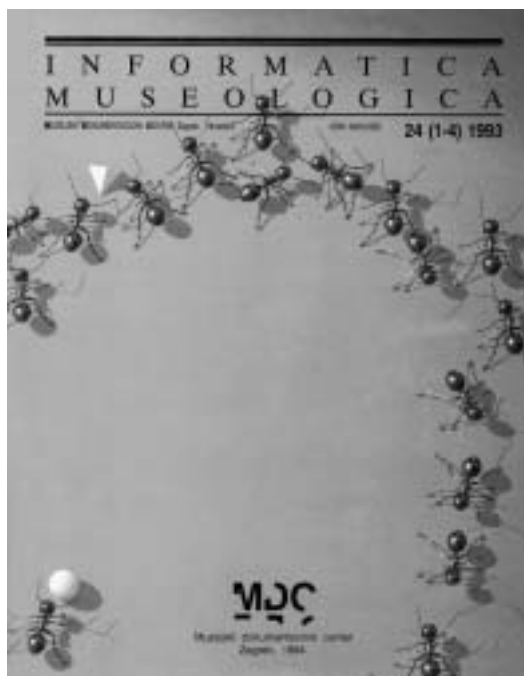
nam je što je nehonoranje autora prilično utjecalo i na odaziv, i mnogi su muzealci skloniji objavljivati tekstove u časopisima koji njihove priloge honoriraju. Vrijedno je istaknuti da su najčešće autori priloga i autori fotografija, a često se koriste i materijali iz muzejskih fototeka.

ODNOS PREMA ČITATELJIMA I SURADNICIMA. Od samog početka jasno je izražena svijest o tome da bez suradnje na relaciji publikacija - muzejska zajednica nema ni mogućnosti oblikovanja publikacije koja bi bila korisna.⁶

Potkraj 1997. godine uputili smo anketu na adrese svih muzejskih djelatnika Hrvatske. Osjećali smo, naime, veliki nedostatak bilo kakve povratne informacije. I dobili smo 27 odgovora. Naravno, ne možemo a da se ne upitamo kolika je zapravo bila i jest čitanost naše publikacije. Ovom prigodom ističemo da smo neke od vaših sugestija koje ste nam uputili (muzejska pedagogija, nove akvizicije, marketing u muzejima) rado pročitali i u izboru tema i obradili.

S temom broja: Muzeji moderne umjetnosti - uvodi se sažetak na engleskome jeziku kako bi se tekstovi bar u sažetom obliku predstavili i čitateljima u inozemstvu. Naime, uvijek se gotovo polovica naklade časopisa distribuirala u inozemstvo.⁷

ŠTO BISMO ŽELJELI PONUDITI SUTRA? Od 1996. godine kada je MDC izradio svoj web site i u sklopu stručnih djelatnosti predstavio svoju izdavačku djelatnost, tj. sve stalne i povremene publikacije kojima je nakladnik, započeli smo intenzivno razmišljati i o mogućnosti izrade elektroničkog izdanja *Informatica Museologica*.

sl.3 "Informatica Museologica", 1987.

sl.4 "Informatica Museologica", 1993.

Na Internetu je časopis zasad predstavljen samo na nekoliko stranica, (URL: <http://www.mdc.hr/www-MDC-hr/2-informatica.html> (2000.07.19) i to fotografijom posljednjeg broja s kratkim opisom teme i sadržajem (popis autora i naslova). Započeli smo i izradu arhive koja je sadržavala iste podatke o starim brojevima časopisa, ali koja nije obuhvatila sve brojeve od prvog već nekoliko zadnjih brojeva. Na žalost, razmišljanja o elektroničkom izdanju morali smo za neko vrijeme odgoditi.

A do tada, želja nam je i dalje raditi na publikaciji koja će poticati diskusiju, bolju informiranost o svemu što se zbiva u svijetu muzeja, odražavati raznolikost pogleda i još više poticati suradnju.

Bez sumnje, publikaciju koju bi čitao još širi krug čitatelja, aktualniju, angažiraniju i polemičniju.

⁶ Molimo muzeje da nam redovno šalju materijale i informacije o svom radu... Kompletnost informacija našim muzejima u ovom Biltenu ovisi o informacijama koje primamo od samih muzeja. Vidi: Bilten *Informatica museologica* 5 (1970.)

⁷ Bilten šaljemo svim muzejima, muzejskim zbirkama u zemlji, muzejskim društvima i zajednicama muzeja, sekretarijatima za kulturu svih republika. Veći broj Biltena šaljemo u inozemstvo centralnim muzejskim forumima, muzejskim institutima i katedrama, stručnim časopisima i ustanovama za informaciju o radu i djelovanju muzeja u Jugoslaviji. Ovo su i jedine redigirane informacije o radu naših muzeja za domaću i stranu javnost. Vidi: Bilten *Informatica museologica* 5 (1970.)

THIRTY YEARS LATER ... WHERE ARE WE TODAY?

Thirty years of continuous publication is certainly a long time for a museological journal. Whether we are dealing with the first issues of the "Bulletin Informatica Museologica", mimeographed on rough yellowish paper and bound into blue covers, or these latest issues that are laid out on a PC and printed with a full-colour cover, the "Informatica Museologica" has always tried to be a publication that is taken as a starting point and eagerly read by all museum professionals, students and all other interested readers.

From the first issues, that brought the latest information from the world of museums and galleries in Croatia and abroad, information about the most important congresses, exhibitions, museological publications and literature, as well as new from postgraduate studies, the "Informatica" has always tried to promote all aspects of museum activities, opening its pages for theoretical thinking and personal thoughts on the part of those that have the best knowledge about the situation in their own museums.

In those first issues we can already discover the roots of other publications that have become a permanent aspect of the work of the MDC. In what way can a museum publication promote discussion, promote broader understanding, reflect diverse views and continuously nurture cooperation? These are but a few of the questions whose answers would show us where we really are today. And this could also help us to see what we want to do tomorrow.

Perhaps we would like to have a publication that would be read by a broader group of readers, a more current, engaged and polemical publication...

ANTE RENDIĆ - MIOČEVIĆ □ Arheološki muzej u Zagrebu, Zagreb

Inicijative za pokretanjem naših prvih muzejskih glasila stare su, mogli bismo kazati, gotovo koliko su stare i prve hrvatske muzejske institucije. Premda su ciljevi, a još više poticaji osnivanja pojedinih naših muzejskih ustanova najčešće bili posve različiti te ih nikako ne možemo pojednostavljeno izjednačavati - osim, dakako, u univerzalnim zadacima sabiranja i čuvanja spomeničke građe - zajednička im je ipak bila težnja za pokretanjem odgovarajućih stručno-znanstvenih časopisa. Vjerojatno nećemo pogriješiti pretpostavivši da je već u mislima njihovih osnivača, ili barem onih koji su u nastavku stvarali temelje stručnoga rada u hrvatskim muzejima, jasno bila izražena želja za posjedovanjem vlastitoga glasila. Iz više razloga to nije bilo uvijek jednostavno realizirati, ali je važno naglasiti da dobre volje nije nedostajalo, kao niti svijesti da će tek tiskanjem vlastitog stručnog časopisa muzeji dobiti značenje koje su im osnivači bili namijenili.

Kako ne bismo ostali isključivo u sferi nagađanja, citirat ćemo riječi Šime Ljubića, ondašnjeg "muzealnog ravnatelja" Narodnoga zemaljskoga muzeja u Zagrebu, najstarije hrvatske nacionalne muzejske institucije, izrečene u njegovu preglednom prilogu posvećenom ustanovi kojoj je bio na čelu, objavljenom u 1. svesku *Viestnika narodnoga zemaljskoga muzeja u Zagrebu za god. 1870.*¹ Ljubić naimeniti spomenuti iskaz završava zaključkom kako će uz brigu za, kako on kaže, *uredjenje i umnoženje njegovih sbiraka*, kao osnove daljega razvitka Muzeja, osoblje Muzeja *sbirke po lagano opisati u ovom viestniku* (koji je tim sveskom očigledno trebao označiti početak planirane i dugo priželjkivane serije), *da dodju do znanja i našem narodu i učenu svijetu*. U istom svesku, u *Izviešču JAZU* tadašnjoj Zemaljskoj vladi o stanju Muzeja ("zavoda") za 1870. godinu - Akademija je tada upravljala Narodnim zemaljskim muzejom - Franjo Rački je, uz ostalo, tiskanje muzejskoga glasila najavio sljedećim riječima: *Kako bi zbirke narodnoga muzeja došle svijetu na znane poče se uredjivati i "viestnik zem. nar. muzeja", kojega će prva svezka skoro na svjetlo izaći. U tom muzejskom organu opisati će se polagano sbirke kako budu uredjene, te će on služiti miesto muzealnoga kataloga.*² Zanimljivo je da je u istom *Izviešču* bila predviđena stavka o proračunu koji bi, uz ostalo, osigurao

financijska sredstva za nabavu knjižnog fonda: to nesumnjivo pokazuje dalekovidnost predlagača, koji su spoznali značenje stalnog pritjecanja knjiga za ukupno djelovanje Muzeja!

U tekstu što su ga u ime Akademije potpisali F. Rački i Gj. Daničić - napisan je 1868. godine, a objavljen u već spominjanom I. svesku muzejskoga glasila iz 1870. godine - sagledane su prilike u kojima je djelovao ondašnji Narodni muzej.³ Muzej je u to doba bio proglašen Zemaljskim zavodom, dobivši, uz ostalo, svoju Upravu. Na taj način osigurani su bili uvjeti za razvoj Muzeja u budućnosti, a među ostalim dani su nalogi o tome kakva bi trebala biti muzejska knjižnica i što bi trebala skupljati.⁴ I Ljubić i Rački smatrali su da bi časopis trebao biti namijenjen domaćim potrebama, odnosno da bi, među ostalim, mogao poslužiti kao svojevrsni katalog pojedinih muzejskih zbirki, ali bi istodobno bio namijenjen i upoznavanju strane stručne i znanstvene javnosti sa spomenicima što ih Muzej posjeduje.

U Ljubićevu vrlo iscrpnom nekrologu naslovljenom *Život i djela Šime Ljubića*, objavljenom u XII. sv. Ljetopisa JAZU⁵ iz 1898. godine, uz tvrdnju kako je Ljubić množinom prinosa nadmašio sve svoje suvremenike u Akademiji, Tadija Smičiklas naglašava i sljedeće: *Čim je nastupio, otimao se, da si stvori muzejalni organ. Već godine 1870. dade na svijet: "Viestnik Narodnoga zemaljskoga muzeja u Zagrebu."*⁶ Nakon kratkog osvrtu na sadržaj novopokrenutog glasila Smičiklas još zaključuje: *Ovaj "Viestnik" zapne, jer nije bilo novaca da ga nastavi.*⁷ Zanimljivo je istaknuti da je nakon višegodišnje stanke, 1876. godine, bio tiskan još jedan, II. svezak, *Viestnika*. Zbog pomanjkanja novca Ljubić nije uspio nastaviti započetu seriju pa su stoga dva navedena sveska prvog stručnog muzejskog časopisa pokrenutog u Hrvatskoj ostala nažalost usamljena, a Ljubićevi naponi u tom trenutku nedorečeni.

U prvom svesku *Viestnika*, u poglavlju s naslovom *Sbirke narodnoga zemaljskoga muzeja, Arheološki razdjel* (u časopisu su se, naime, pojavljivali i prilozi drugog, *Prirodoslovnog razdjela*), Ljubićevim zalaganjem objavljena je kataloška obrada Egipatske ("Kollerove")

1 Ljubić, S.: *Narodni zemaljski muzej u Zagrebu*, *Viestnik Narodnoga zemaljskoga muzeja u Zagrebu za godinu 1870.*, sv. 1., Zagreb 1870., str. 16.

2 Rački, F.: *Izviešće od slavne jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti kao upraviteljice nar. zem. muzeja podnešeno vis. zem. vladi o stanju istoga zavoda za god 1870.*, *Viestnik Narodnoga zemaljskoga muzeja u Zagrebu za godinu 1870.*, sv. 1., Zagreb 1870., str. 227.

3 Daničić, Gj. - Rački, F.: *Proglaš jugosl. akademije u poslu nar. zemalj. muzeja, i muzealni povjerenici od nje imenovani*, *Viestnik Narodnoga zemaljskoga muzeja u Zagrebu za godinu 1870.*, sv. 1., Zagreb 1870., str. 21-25.

4 Sp. djelo: str. 22: ciljevi će biti dostignuti ...*kada knjižnica osim učenih djela svih struka znanosti i osim djela naše stare i nove književnosti sadržavala bude rukopise važne za povijest i paleografiju, pečate, grbove, zemljovide itd. odnoseće se na našu domovinu...*

5 Smičiklas, T.: *Život i djela Šime Ljubića*, Ljetopis JAZU za godinu 1897., sv. XII., Zagreb, Zagreb 1898., str. 150-243.

6 Sp. djelo: str. 232.

7 Vidi sp. mjesto.

sl 1 Don Šime Ljubić, pokretač i urednik prvih serija muzejskoga glasila zagrebačkog Arheološkog muzeja "Viestnika Narodnoga zemaljskoga muzeja u Zagrebu".

8 Ljubić, S.: *O jednom spomeniku rimsko-kršćanske dobe skoro nadjenom u okolici trogirskoj u Dalmaciji*, Viestnik Narodnoga zemaljskoga muzeja u Zagrebu za godinu 1870., sv. 1., Zagreb 1870., str. 147-151 i *Dometak k izjašnjenju trogirске olovne ploče*, str. 228-230, Tab. I. i II.

9 Ljubić, S.: *Inscriptiones quae Zagrabiae in Museo Nationali asservantur*, Tabula plumbea Traguriensis - Antica, Viestnik narodnoga zemaljskoga muzeja u Zagrebu, knjiga II., Zagreb 1876., str. 56-69., sl. 3 i 4.

10 U već spominjanom Ljubićevom nekrologu Smičiklas zaključuje da Hrvatsko arheološko društvo *...ima biti u savezu s arheološkim muzejom. Ovo društvo ima izdavati časopis. Redaktor mu bude ravnatelj muzeja Šime Ljubić. Tako postade "Viestnik" hrvatskoga arheološkoga društva, koji je Ljubić uređivao od godine 1879. - 1892., dakle kroz punih četrnaest godina.* (T. Smičiklas, sp. djelo, str. 232-233.)

11 Viestnik hrvatskoga arheološkoga društva, god. 1., Zagreb 1879., str. 4.

zbirke, potom popis numizmatičkih akvizicija ("keltički" pa "rimski, konsularni ili obiteljski" novci), a zanimljiv je i prilog o poznatoj trogirskoj olovnoj pločici (*Tabula plumbea Traguriensis*),⁸ o kojoj je također bilo riječi i u sljedećem svesku.⁹ Od osobite je važnosti, s naših današnjih muzeoloških polazišta, bila rubrika s naslovom "Dopisi", s tekstovima muzejskih povjerenika i popisom njihovih imena, a što će biti prisutno i u kasnijim "Vjesnikovim" svescima. U prvom je svesku također naveden i popis aktualnih darova "Prirodoslovnog razdjela" te "Proglas" o odnosu između Muzeja i Akademije, koja je njime tada upravljala. Objavljena su i imena tadašnjeg muzejskog osoblja te članova Muzejskog Akademijina odbora, a također i muzejska "pravila", iz kojih je vidljivo da je Narodni muzej, odnosno njegov spomenički fundus s knjižnicom, u osnovi smatran Zemaljskim zavodom kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, koji je bio pod zaštitom Sabora i pod upravom Akademije.

U drugom, na žalost i posljednjem svesku ("knjiga II.") tzv. nulte serije - tako je najčešće nazivana, kako bi se razlikovala od kasnijih serija - objavljen je Ljubićev *Popis predmeta iz predhistoričke dobe u nar. zem. muzeju u Zagrebu*, opremljen s četiri table odgovarajućih crteža, zatim njegov popis muzejskih natpisa, latinskih i grčkih, s naslovom *Inscriptiones quae Zagrabiae in Museo nationali asservantur*, kao i prilog što ga je napisao na njemačkom jeziku, a odnosi se na muzejske primjerke rimskog zlatnog novca iz ranocarskog razdoblja. Prvi svesci Ljubićeva "Viestnika" većinom dakle sadrže pionirske domaće pokušaje kataloške obrade pojedinih zbirki, što je bilo u skladu s

proklamiranim, citiranim, načelima.

Sličnu praksu Ljubić će nastaviti i u novoj seriji, pokrenutoj 1879. godine, u kojoj je do 1892. godine tiskano 14 svezaka. Ljubić ih je ne samo vrlo rigorozno uređivao, kako je to istaknuo i Smičiklas, nego velikim dijelom i opskrbljivao svojim prilozima. Serija je tiskana pod naslovom *Viestnik Hrvatskoga arheološkoga društva*, što je bila odluka tadašnje Zemaljske vlade, koja je 1878. godine ozakonila postojanje Hrvatskog arheološkog društva, udovoljivši na taj način željama ranije formiranog Odbora (cilj je bio osnivanje udruge takvog naziva, kojoj je, nakon osnivanja, prvi na čelu bio Ivan Kukuljević Sakcinski, dopredsjednik Šime Ljubić, a tajnik Isidor Kršnjavi).¹⁰ Bio je to rezultat prestanka djelovanja "Društva za jugoslavensku povjestnicu i starine" i tiskanja njegova glasila "Arkiva za povjestnicu jugoslavensku". Na Ljubićev poticaj bilo je tada osnovano Hrvatsko arheološko društvo, koje je dalo ime novopokrenutom časopisu. Zamrla "Arkiv" na taj je način zamijenio novi časopis s imenom Društva. Zaključkom već spominjanog Odbora časopis je trebao izlaziti četiri puta godišnje, a ujedno je bilo sugerirano da novoosnovano Društvo treba djelovati u uskoj svezi s Narodnim muzejem. Takvom odlukom Ljubić je osigurao stabilno financiranje i tiskanje časopisa. U njegovom prigodnom uvodnom tekstu u prvom svesku novopokrenute serije "Viestnika", potpisanom od uredništva, nije propustio naglasiti da je *...narodni muzej glavno vrielo, odkud nam je crpiti hranu za naš list, kao što samo hrv. arheolog. društvo tako i sam Viestnik, njegov organ, svim naporom nastojati će, da se ovaj naš mili narodni zavod (Muzej), koji se je kroz ovo malo godina narodnimi žrtvami navlastito liepo razvio, čudno obogatilo i častno si ime u tuzemstvu stekao, sve liepše se okiti i razgrani.*¹¹ Naposljetku još naglašava, potaknut primjerima iskazanog nepovjerenja u stručno-znanstvene mogućnosti naših stručnjaka, da nam je takav časopis potreban i zbog toga *da si i na ovom polju sve bolje prokrčimo put u znanstveni svijet*. Inzistiranje na znanstvenom karakteru muzejskog časopisa u to je vrijeme svakako imalo puno opravdanje.

U svescima tzv. stare serije, u broju iz 1889. godine, objavljen je dopunjeni i ispravljeni *Popis predmeta iz prehistoričke dobe*, kao i popis spomenika Egipatske zbirke, s vrlo upotrebljivim tablama. Jedna tabla spomenutog "Popisa" s crtežima predmeta od stakla (Tab. XXIV.) sadržava ilustracije u boji, što je za to vrijeme doista bila velika rijetkost. U nizu dragocjenih Ljubićevih "Popisa" je i onaj s naslovom *Numizmatička sbirka od najstarije dobe do cara Dioklecijana*, tiskan u svesku iz 1890. godine.

Serijom "Popisa" pojedinih muzejskih zbirki, objavljenih u razdoblju od 1876. do zaključno 1890. godine Ljubić je obavio iznimno važan, mogli bismo kazati pionirski posao, bez kojega je gotovo nezamisliva svaka kasnija inicijativa vezana uz obradu ili prezentiranje muzejske građe. Nedostaje u tom nizu rad sličnog

karaktera i za Antičku zbirku, ali je taj "nedostatak" kasnije djelomice nadoknadio njegov nasljednik Josip Brunšmid, objavljujući na stranicama sljedeće serije "Vjesnika", kataloge antičkih kamenih i brončanih predmeta, koji su u to vrijeme bili pohranjeni u Muzeju.¹²

Svesci "stare" serije zadržavaju, grosso-modo, raniju strukturu muzejskih *Viestnika*, ali je primjetna sve veća raznolikost objavljenih priloga i rubrika. Donose i popise povjerenika Društva te izvješća o njegovu radu, a redovito i zapisnike održanih sjednica Društva, objavljuju se i imena članova utemeljitelja i pomagajućih članova. Uz rubriku "Razne viesti" pojavljuje se i popis institucija s kojima je uspostavljena razmjena, zatim rubrika o darovima Muzeju, a također i rubrika s naslovom "Kritika", koja donosi prikaze pojedinih časopisa. U svesku iz 1879. godine objavljen je, primjerice, osvrt na prvi broj novopokrenutog časopisa splitskog Arheološkog muzeja, što ga je pod naslovom *Bullettino di Archeologia e Storia dalmata (Patria?)* uredio M. Glavinčić.¹³

Značenje novopokrenute serije *Viestnika* u javnosti nije ostalo nezapaženo. U drugom od četiri broja tiskana u svesku za 1879. godine, među vijestima raznolikog sadržaja objavljeno je, primjerice, zanimljivo zapažanje preneseno iz zadarskog Narodnog lista, prema kojemu je *Viestnik* potreban kako bi otkrio arheološko blago skriveno u Arheološkome muzeju u Zagrebu! O velikom zanimanju tadašnje javnosti za to glasilo svjedoče također i navodi iz istog izvora o *Viestniku* koji svoj posao obavlja ozbilno i hrabro, te ako članci, koje nosi u svom prvom svezku, mogu mu proricati budućnost, njegov će život biti dugotrajan, čil i bujan. Koliko je to proročanstvo bilo utemeljeno i vizionarsko, ostaje da sami procijenimo!

Od Ljubićeva umirovljenja 1892. godine, pa do 1895. godine, uslijedila je kratka stanka, prekinuta ponovnim pokretanjem *Vjesnika Hrvatskoga arheološkoga društva*, nove serije. U toj je seriji ukupno tiskano 25 svezaka, od kojih 23 cjelovita, dok je dvobroj iz ratne 1943.-44. ostao nedovršen. Među svescima je i četverbroj *Serta Hoffilleriana* (sv. XVIII.-XXI., za godinu 1937.-40.) te dvobroj XXII.-XXIII., tiskani za 1941.-42. godine.

Četrnaest prvih svezaka nove serije *Vjesnika*, zaključno s 1919. godine, uredio je Josip Brunšmid; nakon duže, devetogodišnje stanke, preostale sveske koji su potom slijedili uredio je njegov nasljednik na funkciji ravnatelja Muzeja, Viktor Hoffiller. Nova je serija tiskana u povećanom formatu, a prvi put se pojavljuje i fotografska dokumentacija. Od promjena u sadržaju zanimljivo je istaknuti da je u njemu sve više povijesnih i folklorističkih tema. U doba Brunšmidova uređivanja *Vjesnik* vjerojatno bilježi najsajnije trenutke, dosegaajući ugled koji je nesumnjivo nadilazio uske lokalne granice. Osobito treba istaknuti Brunšmidov bogati autorski prinos svim svescima koje je uređivao te još jednom

sl 2 Naslovnica I. sveska "Viestnika Narodnoga zemaljskoga muzeja u Zagrebu" za 1870. godinu.

istaknuti važnost njegovih kataloga antičkih kamenih spomenika, kao i antičkih figuralnih brončanih predmeta pohranjenih u Muzeju. Oni su i danas nezaobilazna literatura u svakoj stručnoj i znanstvenoj obradi tog dijela muzejskog fonda.

Aktualna serija našeg muzejskoga glasila, tzv. 3. serija *Vjesnika Arheološkoga muzeja u Zagrebu*, pojavila se nakon duže stanke te značajnih događaja i društvenih promjena što su nastupile u međuvremenu (u poslijeratnom razdoblju Muzej, uz ostalo, počinje djelovati kao samostalna institucija, a ne više u sklopu Narodnog muzeja). Pokrenuta je tek 1958. godine, a posljednji svezak u toj seriji tiskan je 2000. godine kao dvobroj XXXII.-XXXIII. Uskoro bi se trebao iz tiska pojaviti i svezak za 2001. godine.

Sukladno današnjem položaju Muzeja, karakteru njegovih zbirki te nasljeđenoj tradiciji, aktualni svesci ovoga godišnjaka tematski nisu orijentirani isključivo prema užoj regiji u kojoj ustanova djeluje, premda, što je i razumljivo, pretežu teme vezane uz današnja područja djelovanja Muzeja, ili pak karakter zbirki što ih Muzej posjeduje. U "Vjesnicima" nove serije povremeno se, uz znanstvene i stručne priloge, pojavljuju i recenzije relevantnih publikacija, kao i rubrika s naslovom "Kronika", s aktualijama o djelovanju Muzeja. Osim promicanja znanstvenog rada, načela koje je bilo i jednim od presudnih čimbenika pokretanja ranijih serija istoga časopisa, danas bismo iznimno važnim istaknuli značenje razmjene publikacija. Tu činjenicu, odnosno ključnu ulogu muzejskoga glasila u popunjavanju knjižnog fonda, svojedobno je uočio i naglašavao i T. Smičiklas, pišući o tome u već spominjanom tekstu

¹² Kameni spomenici Hrvatskoga narodnoga muzeja u Zagrebu objavljeni su po takvim naslovom i u zasebnom svesku (dio I., *Antikni spomenici*), Zagreb 1904.-1911., a brončani spomenici (*Antikni figuralni brončani predmeti u hrvatskom narodnom muzeju u Zagrebu*) u svesku XIII. *Vjesnika hrvatskoga arheološkoga društva, n.s.*, za god. 1913. i 1914., str. 207-268.

¹³ Usp. *Viestnik hrvatskoga arheološkoga društva*, god. I., Zagreb 1879., s. v. *Kritika*, str. 30-31. i s. v. *Bullettino di Archeologia e Storia Dalmata per cura di M. prof. Glavinčić e cons. G. Alačević*, str. 128.

Ljubićeva nekrologa. Zaključio je tada da muzejska biblioteka svoj ugled u prvom redu treba zahvaliti razmjeni muzejskih izdanja, u čemu je presudan bio doprinos "Vjesnika"¹⁴. Na taj je način Muzej pribavljao najvažniju periodiku, ali i druga relevantna arheološka izdanja, što je, kako smo već naglašavali, sine qua non svakog stručnog i znanstvenog rada, kako u prošlosti, tako i u sadašnjosti, a tako će nesumnjivo biti i u budućnosti.

Muzejska knjižnica danas raspolaže s više od 40.000 svezaka, a razmjenu publikacija Muzej danas održava sa 337 različitih institucija, od kojih su čak 259 iz inozemstva. Priljev publikacija na temelju razmjene varira godišnje od 600-800¹⁵. Poteškoće na koje danas Muzej nailazi u razmjeni svojih izdanja različite su naravi. One se, primjerice, manifestiraju u visokim troškovima poštarine, što znatno otežava distribuciju časopisa. Prepreke ipak nisu isključivo financijske naravi, premda se izostankom tradicionalne podrške Ministarstva znanosti i tehnologije, u jednom trenutku budućnost časopisa činila vrlo neizvjesnom. Ministarstvo kulture te zagrebački Gradski ured za kulturu ostali su, na žalost, usamljeni u pomaganju i održavanju časopisa na životu. Problemi su danas velikim dijelom i posljedica opće situacije u kojoj Muzej djeluje, poglavito ograničenih mogućnosti terenskog djelovanja te sukladno tomu i pomanjkanja odgovarajućih autorskih priloga. To je, međutim, tema koja izlazi iz okvira ovog priloga i koja bi zahtijevala zasebnu raspravu.

Zaključili bismo ipak u optimističnijem tonu. Unatoč turbulencijama kojih je uvijek bilo i kojih će sigurno biti i u budućnosti, kontinuitet izlaza "Vjesnika" ne bi smio biti upitan. Može se jedino postavljati pitanje u koliko će mjeri biti moguće udovoljavati zahtjevima novog vremena. Promjene koje će vjerojatno uslijediti već u najskorijoj budućnosti odnosit će se prvenstveno na tehničke karakteristike časopisa. Očekivati je, međutim, da će sve promjene do kojih će doći biti na tragu poboljšanja kvalitete i prilagođavanja suvremenim tendencijama u muzejskom izdavaštvu.

Citirali bismo naposljetku riječi člana redakcionog odbora "Vjesnika" posvećenog stotoj godišnjici njegova izlaza. Možda će se nekome činiti neskromnim, ali konstatacija da "Vjesnik" *ima istaknuto mjesto u dugoj muzejskoj i muzeološkoj tradiciji i djelatnosti u Hrvatskoj*, te kako *pojava Viestnika, 1870. godine, predstavlja istodobno izuzetan kulturni događaj u našoj sredini...*,¹⁶ sigurno ima duboko opravdanje. Treba se nadati da će barem dio stečenog ugleda časopis zadržati i u vremenima koja su pred nama.

THE "BULLETIN OF THE ARCHAEOLOGICAL MUSEUM IN ZAGREB"

The emergence of the oldest Croatian professional museum publication, the "Bulletin of the National Museum in Zagreb" was linked with the name of don Šime Ljubić, the curator and long-time head of the National Museum and the first trained expert who recognised the significance of the professional and scholarly assessment of monumental museum holdings. Although his intention in printing the first issue in 1870 was to make it a regular museum journal, the lack of understanding, and particularly the lack of financial support prevented him from carrying it out in practice at that time. In 1876 he succeeded in printing a second issue, the last to be published with that title under Ljubić's leadership.

As a result of various circumstances, after the Society for South Slav History and Archaeology ceased to operate, and after its publication the Archives for South Slav History was stopped, Ljubić initiated the founding of the Croatian Archaeological Society, which began the systematic publication the Bulletin of the Croatian Archaeological Society in 1879. This first series of publications by Zagreb's museums included 14 issues up to 1892, and all of them were edited by Ljubić, who also wrote many of the articles. Regardless of the title of the publication, this was, in fact, basically a museum publication in which Ljubić finally succeeded in his ambition for the continuous publication of a scholarly and professional journal, bringing together his office in the Museum and the Society, which he helped found, becoming its chairman later on.

In 1895 there was a new series of the publication in an altered, greater format, with a new editor - Josip Brunšmid. Under Brunšmid's editorial leadership, 14 issues were published, the last one dated 1919, and it was he who should be credited with the establishment of the renown of the publication that became one of the most acclaimed professional journals, not only in Croatia, but also far abroad. Braunšmid was succeeded by Viktor Hoffiller, who served as the editor of issues 15 through to the double issue 22-23, namely from 1928 to 1942.

After the issue 24-25 that was published for 1943 and 1944, there was a long interregnum before the third series of the museum publication, which was published in 1958, in line with the changes that had occurred by that time, as the "Bulletin of the Archaeological Museum in Zagreb". The last in this current series is the double issue 32-33, published in 2000. The issues of the third series were edited by five different people who served at the head of the Museum.

The significance of this museum publication in the past and today is a subject that cannot be easily dealt with in condensed form. Not only has this publication enabled the public, both at home and abroad, to learn about the achievements of Croatian archaeology, but its regular publication has also provided a great contribution to the holdings of the museum library, which is one of the richest archaeological libraries in Croatia. The exchange programme with hundreds of various institutions at home and abroad continues to be the foundation on which the Museum is developing the present and the future of its scholarly and professional activities.

14 Smičiklas, T., sp. djelo: str. 234. (*Biblioteka je najviše izmjenom za "Vjesnik", a i kupnjom postala dosta znatna toliko, da se u muzeju može znanstveno raditi*; O tome usp. također Balen-Letunić, D., Rendić-Miočević, A.: *Djelovanje don Šime Ljubića u Arheološkom odjelu Narodnog muzeja u Zagrebu*, Zbornik radova Osnivači i prvi kustosi muzeja u Hrvatskoj, Osijek 1999., str. 251-256.

15 Navedeni podaci temelje se na posljednjem godišnjem izvješću muzejske knjižnice: zanimljivo je da je krajem 19. st. Muzej, odnosno Društvo, prema podacima iz II. sv. nove serije "Vjesnika", održavalo razmjenu sa 155 institucija, od kojih čak 135 iz inozemstva! (usp. Marović, M.: *Vjesnik arheološkog muzeja u Zagrebu*, 3. serije, vol. XXI., Zagreb 1988., str. 132.

16 1870-1970, Uz stotu obljetnicu "Viestnika" Narodnoga zemaljskoga muzeja u Zagrebu, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*, 3. serija, sv. IV., 1970., str. 1.

ČASOPIS "NATURA CROATICA" I NJEGOVA ULOGA U PROMICANJU MUZEJSKE DJELATNOSTI

IM 32 (3-4) 2001.
TEMA BROJA
TOPIC OF THIS VOLUME

JOSIP BALABANIĆ, DARIJA ČALETA, MARIJA VUKOVIĆ □ Hrvatski prirodoslovni muzej, Zagreb

O POKRETANJU ČASOPISA "NATURA CROATICA".

Godine 1990. rješenjem Ministarstva znanosti, tehnologije i informatike osnovana je Znanstveno-istraživačka jedinica Hrvatskoga prirodoslovnog muzeja, a zatim je Muzej upisan u Upisnik znanstvenih pravnih osoba Republike Hrvatske (1996.). Uz mogućnost pokretanja znanstvenih projekata, otvorena je i mogućnost pokretanja znanstvenoga i stručnoga muzejskoga glasila. Tako je 1992. godine svjetlo dana ugledao prvi volumen časopisa *Natura Croatica*. Treba pripomenuti da u 150 godina organizirane muzejske prirodoslovne djelatnosti u Hrvatskoj (tu su uključeni i prirodoslovni muzeji, odnosno odjeli, u Rijeci, Splitu, Zadru, Dubrovniku, Varaždinu) nikad nije bilo sličnog časopisa.

O svrsi i koncepciji časopisa. Časopis *Natura Croatica* zamišljen je kao znanstveno i stručno glasilo u kojem bi se objavljivali rezultati prirodoslovnih (geoloških i bioloških) istraživanja u Hrvatskoj, a koji su od interesa za rad prirodoslovaca muzealaca i mogu pomoći pri razrješavanju raznih pitanja muzejske djelatnosti (prikupljanje materijala, stručna i znanstvena obrada zbirki, uređivanje i izlaganje muzejskih predmeta). Posebna želja izdavača bila je i to da ovaj časopis bude pristupačan i poticajan što većem broju mladih prirodoslovaca. Zamišljeno je da *Natura Croatica* također bude mjesto objavljivanja radova iz područja muzeologije i muzeografije, kao i kritičkih članaka o razvoju muzejskih prirodoslovnih struka, osvrt na izložbe i skupove muzealaca, zatim osvrt i recenzija knjiga iz područja prirodoslovlja, bibliografija preminulih prirodoslovaca i sl.

Sami radovi su podijeljeni u sljedeće kategorije: izvorni znanstveni rad, pregledni rad i kratko priopćenje. Svaki rad, prije objavljivanja, mora dobiti dvije pozitivne recenzije od kojih je obavezno bar jedna inozemna. Časopis izlazi na engleskom jeziku da bi postigao što veću zastupljenost u svjetskim znanstvenim bazama, te da bi se mogla ostvariti razmjena časopisa s inozemnim institucijama.

Prvi volumen časopisa *Natura Croatica* objavljen je 1992. godine u jednom svesku koji je u bibliotekarskom smislu zapravo bio dvobroj. Međutim, već

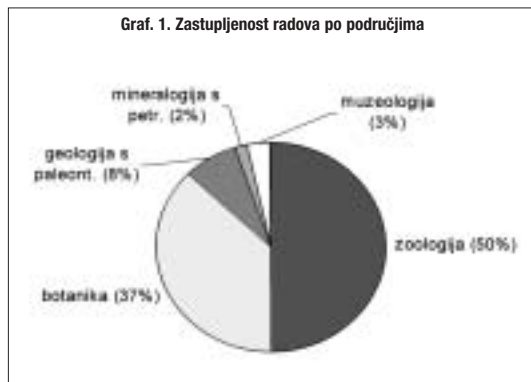

sl.1 Naslovnica časopisa "Natura Croatica"

u drugoj godini izlaženja, zbog velike količine pristiglih radova i dobre prihvaćenosti časopisa, uredništvo uvida nužnost izlaženja u dva broja godišnje unutar jednog volumena. Uz treći volumen časopisa *Natura Croatica* izašli su i prvi suplementi unutar dva odvojena niza nazvana *Flora Croatica* i *Fauna Croatica*. Oni predstavljaju početak izrade cjelovitog popisa hrvatske flore i faune. Ubrzo su u sklopu časopisa objavljeni i probani i recenzirani radovi s tri međunarodna znanstvena skupa.¹

Časopis je sve bolje prihvaćen; na adresu uredništva stiže sve veći broj kvalitetnih radova. Uspostavljena je bogata razmjena s prirodoslovnim institucijama u zemlji i inozemstvu, pa se velika vrijednost časopisa *Natura Croatica* očituje i u tome što u razmjeni za njega u knjižnicu HPM-a redovito stiže 218 naslova iz područja biologije i geologije iz cijeloga svijeta. Sve navedeno uvjetovalo je odluku uredništva da *Natura Croatica* od

¹ Treća međunarodna konferencija o puhovima u Mošćeničkoj Dragi 1996.; Treći međunarodni simpozij o lacertidama Mediteranskog bazena u Cresu 1998., i Četrnaesti međunarodni simpozij o biospeleologiji u Makarskoj 1999.

1995. počne izlaziti četiri puta godišnje. Tako je do sada izišlo 10 volumena ili godišta, s ukupno 34 broja u kojima je objavljen 241 znanstveni rad domaćih i inozemnih autora, te 9 dodataka ili suplemenata. (Tab. 1)

O SADRŽAJU RADOVA I SURADNICIMA. Iako je časopis *Natura Croatica* pokrenut s prvenstvenom namjerom da se u njemu objavljuju znanstveni i stručni radovi prirodoslovaca - muzealaca, a koji su vezani uz prikupljanje i obradu muzejskih zbirki, s vremenom je postao otvoren za sve radove koji donose rezultate prirodoslovnih (bioloških i geoloških) istraživanja Hrvatske i drugih zemalja. Tematika radova obuhvaća područja botanike, zoologije, geologije s paleontologijom, mineralogije s petrografijom s naglaskom na ekologiji, morfologiji, sistematici i stratigrafiji, a sve to u izravnoj ili neizravnoj vezi s radom na muzejskim zbirka. (Tab. 2) *Natura Croatica* je, dakle, multidisciplinarni prirodoslovni muzejski časopis.

Najveći dio čine radovi iz područja zoologije, a slijede radovi iz botanike, geologije s paleontologijom, zatim radovi koji se bave određenim muzejskim zbirka, a najmanji je broj radova iz mineralogije i petrografije (Graf. 1). Suplementi donose popise vrsta hrvatske flore i faune, čime se dokumentira bogatstvo biološke raznolikosti naše zemlje i priprema temelj za izradu Flore Hrvatske i Faune Hrvatske.

Časopis *Natura Croatica* je izuzetno dobro prihvaćen od hrvatske sveučilišne i znanstvene zajednice (Čaleta & Balabanić, 1998), a posebno važnim držimo da je otvoren i poticajan mladim prirodoslovcima koji u njemu imaju prilike objaviti prve rezultate svog rada. Od 1992. do 2001. u časopisu je svoje radove objavilo 257 autora, od toga 171 iz Hrvatske, a 86 iz inozemstva (Graf. 2).

Među 20 zemalja svijeta, iz kojih su znanstvenici čiji su radovi do kraja 2001. godine objavljeni u časopisu *Natura Croatica*, najzastupljeniji su autori iz Slovenije (21), Italije (16) i Njemačke (11). Iz ostalih zemalja zastupljeni su: Mađarska (4), Francuska (3), Bosna i Hercegovina (3), Španjolska (3), Poljska (3), Japan (3), Belgija (2), Švicarska (2), Velika Britanija (2), Austrija (2), SAD (2), Australija (1), Novi Zeland (1), Portugal (1),

Nizozemska (1), Litva (1), Švedska (1), Rusija (1).

Natura Croatica je dobro prihvaćena i među prirodoslovcima-muzealcima, pa tako od ukupno 40 autora iz muzeja (Graf. 3), 27 autora dolaze iz hrvatskih prirodoslovnih muzeja i muzejskih odjela, a 13 iz inozemnih. (Tab. 3)

O RAZMJENI ČASOPISA I ZASTUPLJENOSTI U ZNANSTVENIM BAZAMA. Budući da je zastupljenost nekog časopisa u sekundarnim publikacijama jedan od pokazatelja važnosti tog časopisa za širu znanstvenu zajednicu, glavni cilj uredništva i Savjeta časopisa *Natura Croatica* ulazak je u što veći broj vodećih baza iz bioznanosti i geoznanosti. Kako bi se približilo željenom cilju, uredništvo sve članke podvrgava međunarodnom recenziranju i poštuje vrlo stroge kriterije glede kontinuiteta izlaženja pojedinih brojeva, kvalitete sadržaja i sažetaka radova, a od vol. 6 (1997.) svi se radovi objavljuju isključivo na engleskom jeziku, dok ih je do tada povremeno bilo i na njemačkom jeziku. Danas je *Natura Croatica* zastupljena u sljedećim svjetskim bazama podataka: Biological Abstracts®, BIOSIS Previews®, Zoological Record, Aquatic Sci. & Fish. ABS, Cab ABS, Cab Health, Geobase™, Life Science Coll., Pollution ABS, Water Resources ABS, Adriamed ASFA i Referativniy Zhurnal.

Tijekom dosadašnjeg izlaženja časopisa *Natura Croatica* uspostavljena je vrlo značajna i bogata razmjena sa srodnim muzejskim i ostalim prirodoslovnim

Tab. 2: Analiza radova objavljenih u časopisu *Natura Croatica* objavljenih po znanstvenim područjima

Znanstveno područje	1/1992.	2/1993.	3/1994.	4/1995.	5/1996.	6/1997.	7/1998.	8/1999.	9/2000.	10/2001.
Zoologija	4	4	6	9	12	24	14	24	10	13
Botanika	2	3	3	6	10	11	12	16	11	16
Geologija s paleont.	3	3	2	2	3	1	1	1	2	1
Mineralogija s petrogr.		1	1	1						1
Muzeologija	1	1			1		1	2		2

Tab. 1: Prikaz periodičnosti izlaženja pojedinih volumena časopisa *Natura Croatica*

Vol.	Godina	Brojevi	Broj radova	Suplementi
	1992.	dvobroj	11	
2	1993.	1, 2	12	
3	1994.	1, 2	12	1, 2
4	1995.	1, 2, 3, 4	17	
5	1996.	1, 2, 3, 4	26	1
6	1997.	1, 2, 3, 4	36	1
7	1998.	1, 2, 3, 4	28	1, 2, 3
8	1999.	1, 2, 3, 4	43	
9	2000.	1, 2, 3, 4	24	1, 2
10	2001.	1, 2, 3, 4	32	
Ukupno: 10		34	241	9

Tab. 3: Broj autora po pojedinim muzejima iz Hrvatske i svijeta

Ime muzeja	Broj autora
HPM, Zagreb	20
Prirodoslovni muzej Rijeka	4
Museum Alexander König, Bonn	3
Notranjski muzej Postojna	2
Prirodoslovni muzej Slovenije, Ljubljana	2
Prirodoslovni muzej, Beč	2
Narodni muzej Zadar	1
Prirodoslovni muzej Split	1
Gradski muzej Varaždin	1
Mađarski prirodoslovni muzej, Budimpešta	1
Prirodoslovni muzej Ferrara	1
Prirodoslovni muzej Trst	1
Regionalni prirodoslovni muzej u Torinu	1

institucijama u Hrvatskoj i svijetu, pa se *Natura Croatica* šalje na 262 adrese u 42 zemlje svijeta (Europa, Azija, Sjeverna i Južna Amerika, Australija, Afrika) te na 67 adresa u Hrvatskoj. Časopis primaju 102 muzejske institucije u zemlji i inozemstvu. Kao što smo već spomenuli, razmjenu u knjižnicu Hrvatskoga prirodoslovnog muzeja pristiže 218 naslova časopisa.

O ČASOPISU "NATURA CROATICA" I NOVIM MEDIJIMA.

U vremenu sve veće zastupljenosti Interneta i e-publikacija u svakodnevnom znanstvenom i stručnom radu, ali i u skladu s mogućnostima koje nam zasad stoje na raspolaganju, časopis *Natura Croatica* dostupan je i u elektroničkom obliku, na stranicama Hrvatskoga prirodoslovnog muzeja, i to u obliku sažetaka radova (www.hpm.hr/natura.htm). Kako u budućnosti uredništvo namjerava izdavati pojedine volumene i suplemente časopisa i u elektroničkom obliku, napravljena je probna verzija časopisa na CD ROM-u. Baza podataka koju donose tri suplementa *Flora Croatica* te suplement "Kartiranje flore Hrvatske: mogućnosti i standardi" dostupni su korisnicima i mogu se pretraživati putem Interneta. (URL:http://hirc.botanic.hr/croflora_hr/tax_default.asp)

LITERATURA

- Balabanić, J. (1993): *Prirodna znanost u istraživanjima, potkvatima i idejama prirodoslovca Spiridiona Brusine*, Radovi Leksikografskog zavoda "Miroslav Krleža" 3, 187-201.
- Balabanić, J. (1998): *Prirodoslovni muzejski predmet - pokretno kulturno dobro*. U: Balabanić, J., Krizmanić, K. & Vuković, M. (ur.): *Naš museum: zbornik radova sa znanstvenog skupa 150 godina od utemeljenja Hrvatskoga narodnog muzeja u Zagrebu, 1846.-1996.*, Zagreb, 12.-14. studenog 1996., 321-326.
- Balabanić, J., Čaleta, D. & Vuković, M. (1998): *Prirodoslovni muzeji i znanstveni rad*. *Informatica Museologica* 29(3-4), 47-54.
- Čaleta, D. (1998): *Iz povijesti knjižnice Hrvatskoga prirodoslovnog muzeja*. *Informatica Museologica* 29(1-2), 45-50.
- Čaleta, D. & Balabanić, J. (1998): *Natura Croatica - glasilo Hrvatskoga prirodoslovnog muzeja*. Sveučilišni vjesnik 44(2-3), 139-143.

THE PUBLICATION "NATURA CROATICA" AND ITS ROLE IN THE PROMOTION OF MUSEUM ACTIVITIES

The *Natura Croatica* is a scientific journal published by the Croatian Museum of Natural History. Its publication was started in 1992, and a new issue is printed every three months. From the third volume onwards, two separate series are published along with the journal - *Flora Croatica* and *Fauna Croatica*.

The journal was envisaged as a scientific and professional museum bulletin, and its main aim was to publish scientific and professional articles by natural science museum workers who are involved in the collection and cataloguing of museum collections. Over time it became open to all articles that deal with the results of natural science research (biological and geological) from Croatia as well as from abroad. The scope of the articles that deal with the soil, the flora and fauna encompasses the disciplines of ecology, morphology, systematics, mineralogy, palaeontology, crystallography, stratigraphy and so on, all in a way that is, either directly or indirectly, linked with the museum collections. The supplements contain the lists of the types of flora and fauna. The journal has also been well received by the academic community in Croatian universities. We feel that it is especially important in that it is open to young natural scientists, for who it is an incitement because it offers them the opportunity of publishing the first results of their work.

We have also established an exchange programme with natural science institutions at home and abroad, so that *Natura Croatica* is sent to 320 addresses in 42 countries (in Europe, Asia, North and South America, Australia, Africa). The articles must be written in English, and, before publication, have to receive two positive reviews, at least one of them from abroad. The journal is indexed in the following databases: Biological Abstracts ©, BIOSIS Previews ©, Zoological Record, Aquatic Sea. & Fish. ABS, Cab ABS, Cab Health, Geobase ^{TM}, Life Science Coll., Pollution ABS, Water Resources ABS, Adriamed ASFA and Referativniy Zhurnal.

Over the course of the ten years of its publication, the *Natura Croatica* journal has established a full exchange programme with similar institutions in Croatia and abroad, so that the library of the Croatian Museum of Natural History receives 225 publications from all over the world.

IVAN RUŽIĆ □ Muzej grada Zagreba, Zagreb

Godine 1957. prigodom obilježavanja 50. obljetnice osnutka Muzeja grada Zagreba, objavljen je I. svezak zbornika *Iz starog i novog Zagreba*, navođenog u literaturi pod kraticom ISNZ. Zbornik je imao 325 stranica i uz mnoštvo priloga u uvodniku objavio je dotad najopsežniju povjesticu Muzeja grada Zagreba iz pera tadašnjeg ravnatelja dr. Franje Buntaka. Otada je objavljeno sedam svezaka zbornika, posljednji VII. svezak 1996. godine. Lutajući u koncepciji, prvotno se uredništvo u sastavu dr. Franjo Buntak, prof. Tomo Čubelić, dr. Lelja Dobronić, prof. Maksimilijan Fischer i prof. Vladimir Tkalčić, nije dosljedno odlučilo na izdavanje zbornika, nego je unijevši tada zbrku u numeraciju, objavljivalo u seriji Izdanja Muzeja grada Zagreba pod rednim brojem 2, primjerice svima dobro znano djelo Lelje Dobronić *Stare numeracije kuća u Zagrebu* (1959.). Dvojna se numeracija izgubila tek poslije 1984. godine, sa zbornikom *Iz starog i novog Zagreba*, sv. VI., odnosno 8. objavljenom knjigom serije. Tijekom vremena iskristalizirala se izdavačka politika i profil glasila Muzeja grada Zagreba, zbornika *Iz starog i novog Zagreba*, no ostao je trajan problem neredovito objavljivanja, što je posebice razvidno po nadnevku pojedinog zbornika (I. iz 1957. godine, II. iz 1960. godine, III. iz 1963. godine, IV. iz 1968. godine, V. iz 1974. godine, VI. iz 1984. godine te posljednji VII. iz 1996. godine). Neredovito objavljivanje, odmah stručno i u znanstvenim krugovima priznata zbornika, ostalo je trajnom značajkom toga glasila, poglavito zbog nedostatnog broja tekstova a manje zbog financijskih poteškoća. Neznatna akribija inače marnih i vrijednih djelatnika Muzeja grada Zagreba, kao i njihov u početnim godinama objavljivanja nevelik broj, uvjetovao je rijetko objavljivanje tekstova s uvijek istim autorima, iako je razmak od objave do objave sveska znao biti i po nekoliko godina, te nažalost na kraju čak i više od desetljeća!

Isti taj problem je i danas prisutan usprkos tome što je trenutni broj stručnih djelatnika i znanstvenika u Muzeju grada Zagreba višestruko porastao. To nije učinak samo činjenice što se prilozi u zborniku ne honoriraju (ta će se praksa uskoro promijeniti) nego i stoga što zbog neažurnog objavljivanja mnogi tekstovi zastarjevaju zbog novih otkrića ili promjene političke

klime u Hrvatskoj. To se posebice odnosilo na tekstove objavljivane od I. do VI. sveska zbornika *Iz starog i novog Zagreba*, u kojima je počesto znao biti prisutan ideološki segment potkrijepljen citatom. Taj je nemili socijalistički običaj ostao dosljedan pratilac od I. pa sve do VI. sveska, gdje su tekstovi s velikom dozom i nabiljenosti ideološkom vjernosti zauzimali značajan prostor unutar publikacije, a kulminirali su apogetikom tzv. narodnoj revoluciji i njezinim zagrebačkim protagonistima ili tekstovima političara (primjerice ing. Boris Bakrač, general Ivan Šibl itd.).

Sve bi se te nedaće mogle s lakoćom prebroditi kada bi glasilo Muzeja grada Zagreba doseglo dva osnovna čimbenika koja bi potaknula potencijalne autore iz Muzeja kao i vanjske stručne i znanstvene suradnike na redovito objavljivanje tekstova koji unapređuju svekolika saznanja o kulturološkoj prošlosti hrvatske prijestolnice. Prvi je čimbenik status samog zbornika *Iz starog i novog Zagreba*, koji, na žalost, nije dosegao znanstvenu razinu, ne zbog razine većine objavljenih priloga, nego zbog izrazite heterogenosti tekstova - među kojima ima i memoarske *beletristike* bez komentara - kako znanstvenih, tako i stručnih. Drugi čimbenik posredno izvire iz prvog jer se neredovitost objave iskazuje kao učinak premalog broja i kakvoće tekstova.

Suočeno s takvim problemima, uredništvo *Iz starog i novog Zagreba* nastoji izvršiti transformaciju u klasičnom tiskanom mediju čijim bi se koncepcijskim razvitkom dosegla razina interaktivnog djelovanja u elektronskim medijima, primjerice na web-siteu.

Dosadašnja objava opsežnih zbornika od tristotinjak stranica s ilustracijama i sažecima na njemačkom, engleskom, francuskom i drugim jezicima svakih nekoliko godina bi se za početak pretvorila u višebrojno objavljivanje tijekom jedne godine (kvartalno, semestralno...), kao primjerice *Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske*. To bi omogućilo kvalitetniju obradu na žalost za sada nevelikog broja tekstova uz povećanje kakvoće recenzentskim djelovanjem te temeljem takve zamisli zatražiti tijekom sljedećih planskih kratkoročnih razdoblja prijam u članstvo glasila i časopisa kojima Ministarstvo znanosti i tehnologije priznaje znanstveni status. Time bi se kao idealnim mamcem privuklo po-

pulaciju znanstvenika s akademskim statusom i znakovito uznapredovalo u pribavljanju povećanog broja tekstova te omogućilo i redovito objavljivanje uz financijsku potporu ne samo Ureda za kulturu grada Zagreba nego i Ministarstva.

Taj oblik problema nije zanemariv, jer klasična muzejska glasila u Hrvatskoj ne mogu se uzdržavati pretplatom ili prodajom na poglavito nikad posjećenom prodajnom mjestu u muzeju, pošto naša muzejska publika, potencijalni konzument muzeja, još nije dosegla svijest o potrebi konzumiranja takvih proizvoda u ponudi *museum shopa*, gdje se uz razvidnost gospodarskih problema očituje još i slaba posjećenost muzejskih postava i izložaba. Taj segment posjećenosti je, čini se, ne samo rezultanta tužne činjenice što je Hrvatska u proteklom stoljeću čak pet puta lišena svoje elite već i loše ustrojenosti (osnovno) školskog sustava, koji sistematski zanemaruje posjete muzejima - galerijama, kazalištima i glazbenim ustanovama, te zasigurno i razvidnosti muzejske prakse koja obiluje dosadnim prezentacijama muzejskih postava i predmeta (da nije struka zatvorena sama u sebe!?!), što je uočeno kako unutar sustava od stručnjaka (vidi: Želimir Laszlo, *Zašto su muzeji dosadni? - rasprava o izložbama* u časopisu *Informatica Museologica* 31 (3-4), Zagreb 2000., str. 98-99.) tako i izvan sustava, te, na žalost, čak i od nevjera. Problem distribucije muzejskih glasila je problem isto tako neopredmećen i kod većine hrvatskih stručnih djelatnika u muzejskom marketingu, što još samo povećava financijski problem koji u marketinškome smislu postaje besmislen kada se uzmu u obzir zakonski ograničene, mršave ili nikakve koristi od sponzoriranja ili rijetko čitateljstvo na koje bi se moglo djelovati promidžbenim porukama objavljenim u muzejskom glasilu.

Potencijalni izlaz iz te teške situacije - ne zavaravajmo se, nije to samo problem zbornika *Iz starog i novog Zagreba* - eventualno postoji u transformaciji tog i takvih muzejskih glasila kroz nove elektronske medije, čime bi se izbjegla produkcija glasila isključivo za potrebe razmjene stručnih knjižnica muzeja i obvezatnih primjeraka za Nacionalnu i sveučilišnu knjižnicu i autore teksta/tekstova. Stari klasični način objavljivanja muzejskih glasila s nakladom od nekoliko stotina pa sve do 1500 primjeraka, ostavio nam je po muzejskim knjižnicama velike zalihe nedistribuiranih zbornika, vjesnika, časopisa, glasila... a ujedno nije omogućio široku dostupnost temama i člancima koji su potencijalno zanimljivi i širem segmentu čitateljstva od stručnjaka i znanstvenika povezanih s muzejskom strukom.

Stoga smatram kako je potrebno izvršiti transformaciju takvih muzejskih glasila, poglavito s tako širokom tematikom kao što je Zagreb. Ta bi transformacija podrazumijevala nekoliko faza kojima bi se dosegao idealni oblik glasila koji bi uz visoku znanstvenu i stručnu razinu omogućavao i demokratičnost dvo-smjernog pristupa tekstovima u glasilu. Uredništvo u

simbiozi s recenzentima bi e-mailom na stalno otvorenoj adresi primalo tekstove i ilustracije od svih zainteresiranih autora (s priloženom stručnim/znanstvenim ili poslovnim životopisom), filtriralo ih temeljem recenzija te ih po potrebi vraćalo na doradu, odnosno odbijalo zbog nemogućnosti objave zbog niske razine ili sl. Prihvaćeni bi se tekstovi preveli na engleski (PC-jezik Microsofta) i omogućavao bi se uz minimalnu naknadu konzum ili korištenje objavljenih tekstova na Internetu, čime dostupnost postaje gotovo univerzalna. Takav protok tekstova bi se fiksirao na određenom opsegu, izvršila bi se trajna pohrana na CD ROM ili DVD što omogućuje i tiskanje u klasičnom obliku knjige, što bi tada zadovoljilo potrebe tradicionalne klasične razmjene stručnih muzejskih knjižnica. Ujedno tim bi se oblikom mogao razriješiti i neugodan problem gordijskog čvora trijade autor-tekst-honorar, jer bi se autorima automatski isplaćivao lavovski dio naknade za korištenje njihovih tekstova. Sukladno navedenim postupcima provjere posjećenosti stranice/stranica na Internetu to bi bio i način provjere čitanosti, odnosno konzuma određenih tekstova i koristan naputak uredništvu o vrsti potrebnih tekstova a ujedno i afirmacija autora.

Smatram ujedno kako bi Gutenbergova galaksija u kojoj još uvijek živi većina muzejskih stručnjaka i muzejskog managementa time dobila poticaj kojim bi se prevladao problem nečitanja kod velike većine mlade populacije Hrvatske, dostupnost i potvrda zanimljivosti tekstova te ujedno i izlaz na tržište intelektualnih usluga, za koje se još uvijek u Hrvatskoj smatra kako to spada isključivo u domenu proračunskog rashoda, s čime se *pristojan muzejski stručni i znanstveni svijet* ne zamara.

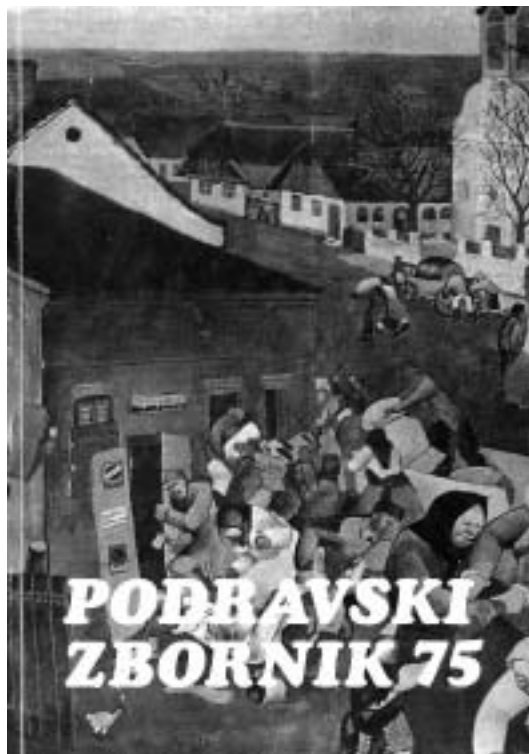

THE CLASSIC ANNIVERSARY PUBLICATION OF THE ZAGREB CITY MUSEUM AND POSSIBLE TRANSFORMATIONS OF THE CLASSIC PRINTING OF MEDIA

In 1957, on the 50th anniversary of its founding, the Zagreb City Museum published the first issue of the collection of articles *From Old and New Zagreb*, whose publication continues to this day. In 2001 the Zagreb City Museum will publish the 8th issue of this publication. The contents of the collection of articles are devoted to Zagreb themes, and this includes the treatment and publication of professional and scholarly articles about Zagreb, including memoir notes accompanied by a scholarly approach.

The classic printed form of the publication would in the early stage of transformation be published in parallel in the electronic media, for example on the Museum's web page. The next stage of development should be the transfer to an interactive electronic medium. The interactive type of medium would, through the breadth of its approach speed up the collection of articles by potential authors whose contributions would, after undergoing analysis and evaluation on the part of the editorial board, be presented in the electronic medium.

DRAŽEN ERNEČIĆ □ Muzej grada Koprivnice, Koprivnica

sl.1 Pravi prethodnik "Podravskog zbornika" je stručno muzejsko glasilo "Zbornik muzeja grada Koprivnice", koji je kao prva velika kulturna i izdavačka akcija netom osnovanog Muzeja grada Koprivnice izlazio u nakladi muzeja između 1946. i 1953. godine.

sl.2 "Podravski zbornik" pokrenut je 1975. zahvaljujući Muzeju grada Koprivnice

Podravski zbornik danas zauzima svoje mjesto među dvadesetak stručnih i kulturoloških publikacija (ljetopisa, godišnjaka, zbornika) koji se u kontinuitetu ili povremeno pojavljuju u stručnoj ili široj hrvatskoj javnosti.

Korijeni edicije *Podravski zbornik* sežu u 1926. godinu kada je u Koprivnici s ciljem okupljanja akademske omladine i svestranog društvenog rada osnovan Klub akademičara. Članovi kluba željeli su pokrenuti povijesni i kulturni časopis pod nazivom *Koprivnički almanah*. Među ostalim za prvi broj časopisa pristali su surađivati povjesničar dr. Rudolf Horvat, akademski slikar Stjepan Kukec i arhitekt Slavko Löwy. Časopis je bio vrlo ambiciozno zamišljen, imao je izlaziti tri do četiri puta godišnje i donositi umjetničke znanstvene i ekonomske teme s umjetnički izrađenom naslovnicom, kao i umjetničkim prilogima na ukupno 80 stranica.

Razlozi nastanka ideje o pokretanju *Almanaha* na određen način objašnjava činjenica da su upravo sredi-

nom dvadesetih godina u Koprivnicu često dolazili Miroslav Krleža radi tiskanja *Književne Republike* u tiskari Vinka Vošickog, potom August Cesarec radi tiskanja svojih romana *Careva Kraljevina* i *Zlatni mladić*, te Emilij Laszowski, koji je iskustvo osnivača Muzeja grada Zagreba podijelio s angažiranim dijelom koprivničkoga građanstva u stvaranju uvjeta za osnivanje Muzeja grada Koprivnice. Zbog nepostojanja šireg interesa u gradu ni jedan broj *Almanaha* nije ugledao svjetlo dana.

Pravi prethodnik *Podravskog zbornika* je stručno muzejsko glasilo *Zbornik muzeja grada Koprivnice*, koji je kao prva velika kulturna i izdavačka akcija netom osnovanog Muzeja grada Koprivnice izlazio u nakladi muzeja između 1946. i 1953. godine. (Muzej grada Koprivnice osnovan je na 12. studenoga 1945. godine, o čemu izvještava i prvi broj *Vijesti muzejsko-konzervatorskih naučnih radnika* iz 1952. godine). Zaslugom

dr. Leandera Brozovića, osnivača muzeja i urednika zbornika, u osam brojeva svojim su priložima surađivali eminentni hrvatski povjesničari, muzealci, kulturni i znanstveni radnici. To su Ivan Bach, A. E. Brlić, Julije Benešić, Franjo Bučar, Kamilo Dočkal, Krešimir Filić, Milovan Gavazzi, Marko Kostrenčić, Emilij Laszowski, Milan Stahuljak, Adolf Wiesert, Vinko Žganec i Branka Vikić.

I danas nakon pola stoljeća *Zbornik Muzeja grada Koprivnice* predstavlja nezaobilazno djelo u pručavanju kulturne povijesti i baštine grada Koprivnice i koprivničke Podravine.

Podravski zbornik ulazi u 21. stoljeće sažimajući u svojoj koncepciji djeliće iskustva svojih preteča. Projekt *Podravski zbornik* pokrenut je 1975. godine zahvaljujući Muzeju grada Koprivnice, a okupio je kulturne i javne radnike Koprivnice, Ludbrega i Đurđevca. Pridružila su se i brojna suradnička eminentna imena muzealaca prvenstveno iz muzejskih ustanova sjeverozapadne Hrvatske, muzejskih ustanova Grada Zagreba i nacionalnih muzejskih ustanova i društava, kao i veliki broj znanstvenika iz više instituta i fakulteta. Od 1975. godine do danas u okviru ove svojevrstne *Podravske enciklopedije* u 27 brojeva više od 150 autora objavilo je gotovo petstotinjak znanstvenih, stručnih i popularnih naslova o prostoru srednje Podravine.

Urednik *Podravskog zbornika* od 1975. do 1995. godine bio je prof. Franjo Horvatić, a sjedište uredništva je Muzej grada Koprivnice u čijoj promjenjivoj nakladi od 1.000 do 3.000 primjeraka zbornik kontinuirano i izlazi. Zahvaljujući *Podravskom zborniku* pokrenuta je i biblioteka *Podravski zbornik* u kojoj je od 1977. do 1990. godine objavljeno petnaestak naslova koji iz različitih disciplina obrađuju prostor ludbreške, koprivničke i đurđevačke Podravine. Potaknuta je i zapažena mala edicija Zavičajnog muzeja Virje pod nazivom *Virje na razmeđu stoljeća*. Značajna je i činjenica da je upravo iz Muzeja grada Koprivnice krenuo prvi broj *Muzejskog vjesnika Sjeverozapadne Hrvatske* 1978. godine.

Podravski zbornik danas je glavni nakladnički projekt Muzeja grada Koprivnice, a njegova je budućnost u kontinuiranom godišnjem objavljivanju, honoriranju suradnika, mogućoj kategorizaciji i izradi separata najvrjednijih priloga, objavljivanju sažetaka na engleskom/hnjemačkom jeziku, stvaranju arhiva i fototeke *Podravskog zbornika*, razmjeni sa što većim brojem institucija te praćenju konceptijskih i uređivačkih trendova u hrvatskim i stranim edicijama sličnog profila.

1. Navodim imena suradnika koji su u zborniku u svojoj domeni do danas objavili značajnije priloge; arheologija - dr. Zorko Marković, dr. Željko Demo, dr. Branka Vikić Belanić, dr. Tajana Sekelj Ivančan, Marina Šimek, Ivan Šarić, etnografija / etnologija - Josip Turković, Josip Fluksi, Miroslav Dolenc Dravski, Nada Matijaško, Edita Janković Hapavel, Ivan Ivančan, povijest / kulturna povijest - dr. Mira Kolar Dimitrijević, dr. Nada Klaić, dr. Lelja Dobronić, dr. Zdravko Dizdar, Ivan Očak, Franjo Horvatić, Ela Jurdana, Jelena Borošak Marijanović, dr. Lovorka Čoralić, Marija Winter, Mirko Androić, povijest umjetnosti - dr. Anđela Horvat, Boris Kelemen, Vladimir Crnković, Juraj Baldani, akademik Milan Prelog, dr. Miljenka Fischer, dr. Marija Planić Lončarić, Ivo Lentić, Ivy Lentić Kugli, Lorand Klemenčić, Oka Ričko, mr. Nela Tarbuk, Venija Bobnjarić Vučković, Draženka Jalšić Ernečić.

THE PAST, PRESENT AND FUTURE OF THE "PODRAVSKI ZBORNIK"

Today, "Podravski zbornik" is among some twenty scholarly and culturological publications (annals, chronicles, collections of papers) that either occasionally or regularly appear in print in Croatia.

The roots of the "Podravski zbornik" go back to 1926. It was then that the young students and graduates in Koprivnica at the Academic Club came up with the idea of publishing the "Koprivnica Almanach". The journal was ambitiously planned, and three to four issues were planned every year dealing with art, science and academic topics on eighty pages with an artistically designed cover, as well as art contributions in colour. However, no issues of the "Almanac" were ever printed.

The real predecessor of the "Podravski zbornik" was the Collection of Papers of the Koprivnica Town Museum, which was the first major cultural and publishing project by the newly founded Koprivnica Town Museum. It was published between 1946 and 1953. Through the efforts of Dr Leander Brozović, the editor of the journal, the eight issues included contributions by many renowned Croatian historians, museum workers, as well as cultural workers and scholars.

"Podravski zbornik" enters the 21st century crystallising in its concept segments of the experience of its predecessors. The "Podravski zbornik" project was initiated in 1976 as a result of the efforts of the Koprivnica Town Museum, and its editorial board includes cultural and public officials from Koprivnica, Ludbreg and Đurđevac. From that time onwards, this encyclopaedia of sorts of the Drava valley region has been published regularly, with 25 issues so far, with some 500 articles (scholarly and popular) by more than one hundred authors.

The "Podravski zbornik" forms an essential part of the publishing activities of the Koprivnica Town Museum, and we see its future in the continuation of its annual publication, in the categorisation of the articles, as well as in following the trends of the concept and editorial approaches in Croatian and foreign editions of the same type.

O "VIJESTIMA MUZEALACA I KONZERVATORA"

IM 32 (3-4) 2001.
TEMA BROJA
TOPIC OF THIS VOLUME

ŽELIMIR LASZLO □ "Vijesti muzealaca i konzervatora", Zagreb

sl.1 "Vijesti muzealaca i konzervatora"
br. 3-4, 2000., naslovnica

sl.2 "Vijesti muzealaca i konzervatora"
br. 2-3, 2001., naslovnica

Časopis *Vijesti muzealaca i konzervatora* imaju dugu tradiciju. Počele su izlaziti 1952. godine kao glasilo tadašnjeg Društva muzealaca i konzervatora Hrvatske. Isprva su oprema i opseg bili više nego skromni. Radilo se o desetak žutih šapirografiranih stranica. Kasnije su *Vijesti* prerastale u respektabilni stručni časopis koji je donosio napise iz triju struka: muzejske, konzervatorske i restauratorske.

Vijesti i danas, unatoč tome što su se Muzejsko i Konzervatorsko društvo već odavno razdvojili i djeluju potpuno samostalno, i nadalje objavljuju tekstove iz triju struka i po tome su specifične, ne samo u nas nego možda i u Europi. Kada je riječ o heritologiji (heritology) koja postaje teorijski okvir ne samo muzeologije nego i konzervatorstva i restauratorstva, onda se ovakva orijentacija *Vijesti* sve više pokazuje kao prednost. Ustrajavajući na tradiciji opet smo, kao u nekom začaranom krugu, dospjeli u središte suvremenih kretanja.

Kako, na žalost Društvo konzervatora Hrvatske već dugo ne djeluje izlaženje, financiranje i uređivanje časopisa isključivo je zasluga Hrvatskog muzejskog društva.

Vijesti su jedno vrijeme bile u dubokoj кризи. Nisu izlazile punih šest godina. Nakon obnove Društva 1997. godine počele su i one iznova izlaziti. Otada izlaze manje ili više redovito.

Vijesti nisu znanstveni časopis, unatoč tome što ćete u njemu često naći tekstove koji zaslužuju znanstvenu klasifikaciju, već nastoje objavljivati priloge za koje se može pretpostaviti da bi mogli biti zanimljivi stručnjacima triju struka. Nastojimo biti otvoreni svima, posebno članstvu, a raduju nas i tekstovi zaljubljenika u baštinu koji nisu iz *struke*. U svakom broju objavimo po koji takav tekst. Također, nastojimo osigurati što više tekstova iz svih regija Hrvatske i ohrabriti tamošnje muzealce, konzervatore i restauratore da za nas pišu,

THE "MUSEUM AND CONSERVATION PROFESSIONAL'S BULLETIN"

The first issue of the "Museum and Conservation Professionals" Bulletin appeared in 1952, at a time when the Museum and Conservation Professionals' Society was active in the former state of Yugoslavia. Croatian museum and conservation workers published their journal - The "Museum and Conservation Professionals' Bulletin". The "Bulletin" has retained this traditional orientation to multiple professions - museum, conservation, restoration - to this day in spite of the fact that the Museum and Conservation Society has long since split up into two separate societies. This fact has shaped the basic editorial policy. The "Bulletin" is open to and publishes texts from all three disciplines. Unfortunately, since the Conservation Society is not operating, the financing and editing of the "Bulletin" is being secured exclusively by the efforts of the Croatian Museum Society. The "Bulletin" is not a scholarly publication but rather seeks to publish expert texts from all three disciplines that are deemed to be interesting for the profession.

The "Bulletin" is printed in 600 copies. Every member of the Croatian Museum Society receives a free copy (some 300 copies), while 150 are sold to conservation professionals and to various institutions, while the rest is sent abroad, to authors and so on. In view of the number of museum and conservation workers in Croatia, we cannot expect to increase our printing run. Today, already every other or at least every third museum or conservation professional reads our publication. We are especially proud of this fact, and with good reason.

We try to publish four issues every year, but double issues are frequent.

POTREBE I MOGUĆNOSTI KOMUNICIRANJA SA SLIJEPIM I SLABOVIDNIM OSOBAMA U MUZEJU

ŽELJKA SUŠIĆ □ Tiflološki muzej, Zagreb

UVOD. Svako društvo koje sebe smatra humanim i socijalnim treba brinuti o načinima na koji se mogu zadovoljiti kulturne potrebe svakog pojedinca. Kako bi kulturni sadržaji postali dostupni i populaciji slijepih i slabovidnih, društvena zajednica treba biti svjesna važnosti izjednačavanja mogućnosti primanja informacija za sve osobe, te mora poduzeti mjere koje će osigurati dostupnost informacija i njihovu komunikaciju, bilo pristupačnošću i mogućnošću korištenja prostora za kulturne potrebe, bilo uporabom pomagala koja omogućavaju bolje primanje informacija.

SLIJEPE I SLABOVIDNE OSOBE. Slabovidnost i sljepoća su oštećenja vida, a stupanj oštećenja određen je ostatakom oštine vida i širinom vidnog polja.

Sljepoća se prema stupnju oštećenja vida dijeli na:

- potpuni gubitak osjeta svjetla ili na osjet svjetla bez ili s projekcijom svjetla
- ostatak vida na boljem oku uz najbolju moguću korekciju do 0,02 (brojenje prstiju na udaljenosti od jednog metra) ili manje
- ostatak oštine vida na boljem oku uz najbolju moguću korekciju od 0,02 do 0,05
- ostatak centralnog vida na boljem oku uz najbolju moguću korekciju do 0,25 uz suženje vidnog polja na 20 stupnjeva ili ispod 20 stupnjeva
- koncentrično sužene vidnog polja oba oka s vidnim poljem širine 5 stupnjeva do 10 stupnjeva oko centralne fiksacijske točke
- neodređeno ili nespecificirano.

Sljepoćom u smislu potrebne edukacije na Brailleovom pismu smatra se nesposobnost čitanja slova ili znakova veličine Jaeger 8 na blizinu.

Slabovidnost se prema stupnju oštećenja vida dijeli na:

- oštrinu vida na boljem oku uz najbolju moguću korekciju od 0,1 do 0,3 i manje,
- oštrinu vida na boljem oku uz najbolju moguću korekciju od 0,3 do 0,4,
- neodređeno ili nespecificirano.

Bitno je istaknuti kako gubitak vida postaje hendike-

pom na temelju društvene procjene stanja, a posljedice oštećenja vida odražavaju se na nekim razinama psihičkog i psihosocijalnog funkcioniranja ovih osoba. Ako osoba s oštećenjem vida ne udovoljava postojećim društvenim zahtjevima, to kod nje može izazvati poteškoće u socijalnoj adaptaciji. Budući da vid ima najizraženiju integrativnu funkciju povezivanja različitih senzoričkih podataka, da je važan u neposrednom percipiranju stvarnosti i stjecanju iskustva, značajan je za pojmovni razvoj, za percepciju i organizaciju prostora, olakšava socijalne interakcije, cijeli niz neverbalnih komunikacija temelji se na vidu (mimika, gestikulacija...) i njime se olakšava identifikacija socijalnih skupina, jasno je da su ove osobe prikraćene za komunikacijski kanal kojim drugi ljudi primaju najviše informacija. Zato slijepi i slabovidne osobe često moraju razvijati kompenzacijske mehanizme.

Zbog globalnog ustroja informatičke galaksije koja je najvećim dijelom utemeljena na vizualnom, a nešto manje auditivnom načinu prijenosa informacija, slijepim i slabovidnim osobama nužno je otežan pristup, a negdje i potpuno uskraćen, informacijama do kojih drugi dolaze bez osobitih napora. Za primjer, možemo navesti slikarstvo, grafike, crteže ili filmsku umjetnost. Kao posljedica toga može doći (i dolazi) do njihove kulturne segregacije u društvu.

Cilj razumijevanja specifičnih potreba ovih osoba jest u uspostavljanju harmoničnih, suučesničkih odnosa slijepih i slabovidnih s okolinom. Rezultati dakako ovise o svojstvima ličnosti (različite ličnosti različito reagiraju), ali još više o potpori okoline.

MOGUĆNOSTI UKLJUČIVANJA U KULTURNI ŽIVOT

ZAJEDNICE. Prema Međunarodnoj povelji o ljudskim i političkim pravima svatko ima pravo na traženje i primanje informacija, stoga se nameće pitanje kako će muzejske institucije pružiti informaciju (kulturnu) ovoj populaciji osoba? Što u okviru svojih mogućnosti muzeji mogu i trebaju učiniti kako bi se ove osobe uključile u kulturni život zajednice? Svaka muzejska institucija svojom politikom djelovanja treba težiti uklanjanju kulturnih privilegija, u ovom slučaju osoba normalna vida prema osobama oštećena vida, jer svim ljudima mora biti omogućeno primanje znanja i iskust-

va. Razmjena znanja i iskustva prisutna je, uz pohranjivanje i čuvanje, u svakoj kulturnoj zajednici.

Kad se radi o slijepim i slabovidnim osobama, nije moguće realizirati adekvatan komunikacijski lanac bez potpore društva (u ovom slučaju educiranih muzejskih stručnjaka), to više ako znamo kako je čovjek od rođenja upućen na socijalnu sredinu, te da je utjecaj društva neophodan za njegov razvoj. Naše se društvo, kroz svoje zakonske akte, obvezalo učiniti dodatne napore kako bi olakšalo uključivanje osoba s invaliditetom u društveni život, a koje im je zbog invalidnosti otežano. Brojni međunarodni akti, kojih je i naša država potpisnik, upućuju na potrebu posebne zaštite osoba s invaliditetom.¹ To konkretno znači da društvena zajednica treba stvoriti posebne programe koji su od značenja za osobe s invaliditetom, uvažavajući pri tome odredbe UN-a.²

Za muzejsku instituciju, a šire za kulturu uopće, to znači da osim prilagodbe fizičke okoline treba poduzeti mjere kojima bi se osigurala dostupnost muzejskih informacija. Time bi se poboljšala komunikacija s korisnicima, u ovom slučaju slijepima i slabovidnima, a pri tome nemojmo zaboraviti - muzeji postoje zbog publike. Zadovoljavanje kulturnih potreba, a među njima i posjet muzeju, rezervirano je za slobodno vrijeme svakog pojedinca, te se uloga slobodnog vremena u životu osoba s invaliditetom ne može zanemarivati, ono je kao i rad dio čovjekovih aktivnosti, te je njegovo smisleno i organizirano provođenje izuzetno važno za podizanje kvalitete življenja.

MOGUĆNOSTI PRIJENOSA ZNANJA. Jedan od ciljeva svake muzejske institucije trebao bi biti usmjeren kako na stjecanje znanja tako i na komuniciranje znanja. Oblik transfera znanja mora postojati za sve, pa tako i za osobe s invaliditetom, a muzeji trebaju znati kako približiti i pružiti informaciju. Znanje koje je akumulirano u muzejima i koje je rezultat istraživanja i bilježenja bilo znanstvenih bilo kulturnih informacija treba, nakon selekcije i kontekstualiziranja, posredovati kroz poruku. Također, slijepi i slabovidne osobe moraju imati mogućnost same birati količinu znanja koju će steći, imaju pravo biti u aktivnom odnosu korisnik - muzejska poruka. Muzeografska, tekstualna, auditivna i taktilna pomagala trebaju im na primjeren način pružiti kondenziranu i kontekstualiziranu količinu znanja. Pokušat ću dati konkretne smjernice koje bi trebale pomoći pri oblikovanju informacija ovim osobama.

Pretpostavimo li da postoje oznake koje označuju put od najbližih autobusnih i tramvajskih postaja do muzeja, te da muzej ima rampu kako bi se olakšao pristup svima koji žele ući u "hram muza", tada prvu i osnovnu uputu o muzeju, svaki posjetitelj pa tako i slijepi i slabovidni, treba dobiti na informacijskom pultu. Tu će moći prikupiti ali i selekcionirati materijal koji je dostupan i koji ga zanima npr.: informativni materijal o stalnim i povremenim izložbama, kojim sve dodatnim

sl.1 Posjetitelj na izložbi u Tiflološkom muzeju u Zagrebu
Snimio: Davor Šiftar

sadržajima muzej raspolaže, gdje se točno nalaze i kako se do njih dolazi (garderoba, WC, telefon, kafe, muzejski dućan)... mogućnost izlaza i opis vanjskog okruženja zgrade. Osim kroz direktnu komunikaciju s dežurnim službenikom, ove informacije treba prezentirati putem tiskanog materijala (uvećani tisak i tisak na Brailleovu pismu), svakako auditivno (snimljene trake), a u današnje vrijeme napredne informatičke tehnologije i u računalnom obliku.

OPĆI VODIČI. Tekstualni, auditivni i taktilni opći vodiči koji bi bili dostupni posjetitelju trebali bi sadržavati:

- informaciju o radnom vremenu, kako unaprijed dogovoriti posjet muzeju, kome se obratiti, telefonske brojeve
- informaciju postoji li u muzeju osoba koja zna npr. kako voditi slijepu osobu ako ova zatraži vodiča
- informaciju o mogućnosti samostalnog kretanja, postoje li oznake za slijepi koje se odnose na ekspanate, kao i o dodatnim muzejskim sadržajima
- informacije o općoj sigurnosti: broj stepenica, gdje su odmorista, vrste podnih obloga, postoje li rukohvati
- informaciju o mogućnosti podešavanja osvjettljenja za slabovidne osobe
- informaciju o mogućnosti kretanja kroz muzej u invalidskim kolicima
- informaciju o najbržem i najpristupačnijem izlazu iz muzeja

Takve publikacije trebale bi biti dostupne putem:

- posudbe za vrijeme boravka u muzeju
- posudbe na nekoliko dana (za kućnu upotrebu)
- kupnje

¹ U Europskoj povelji o osnovnim socijalnim pravima radnika, u točki 26. navodi se: *Svi invalidi, bez obzira na podrijetlo i prirodu njihova invaliditeta moraju imati pravo na konkretne dodatne mjere kojima se poboljšava njihovo uključivanje u društveni i profesionalni život.*

² Odredbe UN-a govore o Standardnim pravilima o izjednačavanju mogućnosti za osobe s invaliditetom, i označavaju proces kojim različiti sustavi društva i okoline... postaju dostupni svima, posebice osobama s invaliditetom.

Kako bi se posjetitelji mogli kroz muzej kretati samostalno, muzej bi također trebao imati izrađene tlocrte samog muzeja, a oni trebaju biti otisnuti reljefno ili u uvećanom tisku. Tlocrti omogućavaju sagledavanje cjelovitosti muzeja, jer su za samostalno kretanje vrlo važne informacije o tome gdje se nalaze najvažniji eksponati, koliko katova ima muzej, postoji li lift, a ujedno pružaju i mogućnost izbora ponuđenih sadržaja prema vlastitom interesu, npr. razgledanje samo jednog dijela muzeja. Već sam spomenula da je sve ove informacije moguće pružiti u različitim oblicima, pa ćemo o svakome dati nekoliko sugestija.

PRI PRUŽANJU INFORMACIJA U TISKANOM OBLIKU BILO BI SE DOBRO PRIDRŽAVATI OPĆENITOG POSTUPKA.

- Tisak mora biti vizualno jasan, jer dobri standardi čitljivosti tiska pomažu svim čitateljima, a problemi s čitanjem loše dizajniranog tiska nisu ograničeni samo na slijepu i slabovidne osobe. Čitljiv tisak je koristan svima, a produkcija informacija u čitljivom obliku nije ni teška ni skupa.
- Za standardne tiskane dokumente veličina slova ne bi smjela biti manja od 12 točaka. Treba koristiti jaki kontrast između teksta i podloge, izbjegavati kičena slova, a uputno je koristiti arial ili helveticu.
- Važno je upotrebljavati lijevo poravnanje i jednaki razmak između riječi, te veliki razmak između paragrafa i, ako je moguće, treba izbjegavati stupce.
- Nije uputno koristiti velika slova za cijeli tekst, ali važne informacije kao što su naslovi, imena i sl. trebale bi biti istaknute i podebljane.
- Treba koristiti papir dobre kvalitete koji se ne sjaji i kroz koji ne probijaju slova s druge strane.
- Informacije se mogu pružati i u alternativnim formatima kao što su: uvećani tisak, tisak na Brailleovom pismu, audio vrpca, kompjutorski disk.

Uvećani tisak. To znači korištenje većeg fonta od standardnog, najmanje 14, ali za neke slabovidne može biti font veličine i 20 točaka. Kako se većina tiskanih informacija obrađuje na računalima, moguće je ispisati kopije u veličini koja će odgovarati individualnim potrebama. Ako je riječ o legendama pisanim uvećanim tiskom ili o objašnjenjima vezanim uz izložbe i stalne postavne, vrlo važnu ulogu ima osvjetljenje.

Nekoliko napomena vezanih uz osvjetljenje. Često ono ima značajniju ulogu od same veličine tiska, stoga evo nekoliko napomena vezanih uz osvjetljenje, koje se mogu primijeniti i na osvjetljavanje eksponata.

- Mogućnost podešavanja jačine svjetla jedna je od najvažnijih karakteristika. Općenito, osobe s oštećenjem vida trebaju dvostruku jačinu svjetla od osoba koje normalno vide, ali također je moguće da su neki osjetljiviji na jačinu svjetlosti.
- Refleksija i blještavilo stvaraju vizualnu konfuziju i

neugodni su za svakog, a posebno za osobe s oštećenjem vida. Preporuča se upotreba nereflektirajućih površina i kontrola dnevnog svjetla različitim sjenilima.

- Blještanje može biti uzrokovano loše pozicioniranim izvorom umjetnog svjetla, stoga treba izbjegavati da izvor svjetla bude u istoj ravnini s linijom oka.
- Ako je moguće, preporuča se izvor svjetla postaviti tako da se stvaranje sjena svede na najmanju moguću mjeru, jer sjene otežavaju čitanje (osim toga, mogu stvoriti "krivu" sliku ili sakriti zapreke - npr. stepenice, podne zapreke...)
- Nastojati izbjeći nagle promjene osvjetljenja kada se prelazi iz jedne u drugu prostoriju.
- Ukoliko legende osvjetljavamo iz neposredne blizine, treba izbjegavati izvore svjetla koji jako griju, jer osobe oštećena vida imaju tendenciju približavanja izvoru svjetla kako bi bolje vidjele.

Brailleovo pismo. Ovo pismo koriste i slijepu i slabovidne osobe, pa se stoga sve informacije mogu prebaciti na Brailleov tisak. U skladu s današnjom tehnologijom, potreban je program za prijenos na Brailleovo pismo, a on pretvara tekst u format koji može biti prebačen u Brailleov "štampač". Činjenica je da su se slijepu osobe u većini slučajeva opredijelile za slušanje, a sve je manje prisutno čitanje opipom, no značenje koje ima točkasto pismo u opismenivanju neće se još dugo moći ničim zamijeniti, to više što moderna tehnologija danas omogućuje brzu, jeftiniju i kvalitetniju izradu brajčnih knjiga i drugih publikacija, na primjer kataloga. Za tiskanje publikacija na brajici najbolje je obratiti se tiskari koja se specijalizirala za takvu vrstu tiska i koja posjeduje svu najmoderniju tehnologiju. Smatram važnim napomenuti kako legende tiskane na brajici ne smiju biti prekrivene nekim drugim materijalom, te moraju biti dostupne i osobama u invalidskim kolicima.

INFORMACIJE NA AUDIO MEDIJU. Za posredovanje informacija u muzejima vrlo je prihvatljiv audio medij, pa najobičniji kazetofon može ispuniti ovu ulogu. Što se opreme tiče, dobro je znati sljedeće:

- oprema mora biti lagana i jednostavna za manipuliranje, te otporna na udarce (pad na pod)
- oprema mora biti ispravna (baterije)
- oznake funkcija na opremi za slušanje moraju biti jednostavne, jasno čitljive i označene taktilno
- poželjno je da slušalice budu obložene gumenom spužvom
- zbog higijenskih razloga nisu prihvatljive slušalice koje se umeću direktno u uho i koje su izrađene od tvrde plastike
- aparat za slušanje treba imati dvije slušalice, a ne jednu, jer time se minimaliziraju zvukovi okoline koji

mogu izazvati poremećaj koncentracije

Pri snimanju teksta, poruka i informacija napomenula bih:

- jezik teksta mora biti jednostavan
- najvažnije informacije stavljati na početak
- izbjegavati mnogo zavisnih rečenica koje slijede jedna iza druge
- izbjegavati staromodne, arhaične riječi i riječi koje nisu često u upotrebi
- ako se snimaju upute o kretanju, one moraju biti vrlo precizne
- brzina snimljenog govora treba biti nešto sporija od svakodnevnog govora
- kada se slijede nove i važne informacije, u tekstu treba upotrebljavati pauze kako bi korisnik imao vremena "obraditi" informaciju
- glas koji je snimljen mora ispunjavati neke kvalitete: mora biti jasan, čist, bez jezičnih i govornih pogrešaka.

INFORMACIJE NA DIGITALNOM ZAPISU. Do sada je prijenos informacija bio najzastupljeniji putem magnetskog zapisa, ali danas se vrlo intenzivno radi na digitalnom, a naponi se usmjeravaju na poboljšanje kvalitete već postojećeg sintetskog govora. Kompjutorski disk može postati prioritetni format slijepih i slabovidnih koji imaju pristup računalima. Ako se informacije pružaju na disku, trebaju biti u više od jednog tipa datoteke, kako bi se osiguralo da ih slijepa i slabovidna osoba može pročitati. Strukture poput hiperteksta (hiperveza) često zahtijevaju intervenciju za pretvaranje ("konvertiranje") "sirovog" teksta u optimalno strukturiranu datoteku. Također moramo zadovoljiti određene standarde za oblik podataka, koji mora biti takav da osobama oštećena vida omogućava jednostavno pretraživanje, pregledavanje ("browse") i čitanje. To je omogućeno različitim izlaznim modalitetima, kao što je braj redak ili sintetički govor.

ZAKLJUČAK. Poruke koje muzej emitira treba učiniti dostupnima svim ljudima. Zahvaljujući napretku tehnologije i kompjutoriziranim sustavima informiranja, slijepim i slabovidnim osobama može biti omogućen pristup svim onim informacijama koje muzej pruža i osobama normalna vida. Uz pomoć nove tehnologije, slijepi i slabovidne osobe imaju priliku realizirati svoje kulturne potrebe i obogatiti svoje svakodnevno življenje. Od strane društva (muzeja) potrebno je učiniti malen napor, što je danas zahvaljujući tehnologiji moguće i dostupno, kako bi sve akumulirano znanje o baštini i sve informacije o kulturnom blagu koje muzeji čuvaju postale dostupne i ovom dijelu populacije.

LITERATURA

1 *Zakon o hrvatskom registru o osobama s invaliditetom*, Narodne novine, službeni list Republike Hrvatske, Zagreb, 2001., br.64, str.1938.

2 *Nacionalni program za poboljšanje kvalitete življenja osoba s invaliditetom*, Naš prijatelj, časopis za pitanja mentalne retardacije. - Zagreb, 2000., br. 3/4, str. 53.

3 *Standardna pravila o izjednačavanju mogućnosti za osobe s invaliditetom*, Naš prijatelj, časopis za pitanja mentalne retardacije. - Zagreb, 1995., br. 1/2, str. 28.

4 Vlatko Previšić, *Slobodno vrijeme između pedagoške teorije i odgojne prakse*, Naš prijatelj, časopis za pitanja mentalne retardacije. - Zagreb, 2000., br. 3/4, str. 15.

5 Ivo Maroević, *Muzejski predmet kao izvor znanja*, Informacijske znanosti i znanje, Zavod za informacijske studije, - Zagreb, 1990.

6 Vladimir Stančić, *Oštećenje vida biopsihosocijalni aspekti*, Školska knjiga, - Zagreb, 1991.

7 Miroslav Tuđman, *Teorija informacijskih znanosti*, Informator, - Zagreb, 1990.

8 *Culture for everybody*, Visual Impairment Centre, Draft No. 04 - Hellerup, Danska, 1998.

THE NEEDS AND THE POSSIBILITIES FOR COMMUNICATING WITH BLIND AND VISUALLY IMPAIRED PERSONS IN A MUSEUM

The group of handicapped persons includes the visually impaired and the blind, and there are more and more of them in the world every day. Statistics show that this process is ongoing in all societies and in all social classes. In view of this fact, every society needs to make additional effort at meeting the specific needs of its members who are different from others in a particular segment. The aim of this paper is to draw the attention of the museum community not only to the definition of blindness but also to that of visual impairment, as well as to draw attention to the specific needs of these people that stem from the way they function physically and mentally. Through a detailed description of free time we try to stress its role and significance in the rehabilitation of handicapped persons.

In order to make cultural events accessible for this segment of the population, society needs to be aware of the importance of equal opportunities for all and needs to do everything in order to ensure the accessibility of information and communication, either through enabling the use of space for cultural needs or through the use of special technical aids.

Blind and visually impaired people are a part of our environment, and all of us (in museums) should have knowledge about their abilities and the way they can access information. This is what we will try to put across in our presentation. Through a brief historical overview of the development of the script for the blind, I will draw attention to its significance for the integration of people with disabilities. I will present the way in which information for the blind and visually impaired can be structured with respect to the content, scope and medium of the message. I will present some ways of accessing information through the use of "new and old" technology that helps the blind and the visually impaired to become equal members of the community.

TEHNIKA TOPLINSKOG NAPUHAVANJA: NOVE MOGUĆNOSTI IZRADE PUBLIKACIJA ZA SLIJEPE OSOBE

ANICA RIBIČIĆ-ŽUPANIĆ □ Muzej "Mimara", Zagreb

Muzej "Mimara" od početka svog djelovanja u programe za publiku ravnopravno je uključivao i osobe s posebnim potrebama, za koje su se, ovisno o pojedinom slučaju, prilagođavali programi, metode i interpretacija zbirki i pojedinih umjetničkih djela.

To smo načelo nastojali zadržati i s publikacijama, te smo prigodno izrađivali letke na Brailleovu pismu za slijepu publiku. Treba napomenuti da su polaznici dvaju školskih centara za slijepu i slabovidnu djecu iz Zagreba naši redoviti posjetitelji.

Pri izradi publikacija za slijepu osobu bili smo vrlo ograničeni tehničkim mogućnostima, naročito u prikazivanju slikovnih predložaka. Djelo koje smo željeli približiti slijepima obvezno se predstavljalo crtežom, i to pojednostavnjenim. Original je na taj način trpio dvostruku interpretaciju: prevođenje na dvodimenzionalnu razinu, ako se radilo o trodimenzionalnom djelu ili arhitektonskom objektu i interpretaciju dizajnera, koji je prema svom shvaćanju pojednostavnio djelo stavljajući naglasak na njegove osnovne odrednice i odbacujući nebitno. Pritom su se malokad poštovali stvarni odnosi i omjeri. Naglasak je uvijek bio na jednome ili dva elementa iz cjeline, nerijetko preuveličanim. Na taj smo način prenosili iskrivljenu sliku.

Tehnologija izrade uvjetovala je sadržaj, ali i odnos teksta i slike, koji su se u tehnici termomodeliranja nužno morali uspostavljati.

Dakle, osim dvostruke interpretacije originala, slijepa osoba nije mogla objediniti tekstovnu i slikovnu poruku, nego ih je dobivala odvojeno. Ono što je nama koji vidimo samo po sebi razumljivo - da ispod slike imamo objašnjenje (legendu, opis...), slijepima je pružano u mnogo kompliciranijem obliku, odvojeno.

Tehnika toplinskog napuhavanja mnogo je jednostavnija i omogućuje preciznije likovne prezentacije i objedinjavanje pismene i slikovne poruke na istom listu.

Originalni crtež ili fotografija predmeta obrađuju se kompjutorski. Stručnjak (arhitekt, umjetnik, kustos, znanstvenik, inženjer), u suradnji s dizajnerom, dogovara osnovne elemente slike ili crteža koje će prezentirati slijepima. Da bismo ispravno postupili, moramo uzeti u obzir teoriju percepcije, i to njezine osnovne

postavke kojima se dokazuje da cjelina percepcije ne nastaje pukim zbrajanjem elementarnih osjeta i da postoji uzajamnost cjeline i dijelova nekog predmeta u originalnom obliku, što je potpuno novo u usporedbi s dosadašnjim tehnikama kojima smo se služili, i kojima smo uglavnom interpretirali originalne oblike. Na interpretaciju i pojednostavnjenje prisiljeni smo i dalje, kada prikazujemo cjelinu, ali smo u mogućnosti prikazati pojedine dijelove u originalnom obliku i omjerima.

Daljnja ćemo istraživanja usmjeriti na konkretnu primjenu tehnike pomoći psihologije oblika i optimalne percepcije koja se temelji na uzajamnosti cjeline dijelova. Glavni zadatak grupe stručnjaka koju smo okupili bit će što razumljivija, ali vjerodostojna, uspostava uzajamnosti odnosa cjeline i dijelova umjetničkog dijela od stakla i tekstila, koje namjeravamo predstaviti slijepim osobama. Poznati su nam vrlo uspješni prikazi arhitekture i arhitektonskih elemenata i ukrasa koje je tlocrtom i crtežom presjeka ili samo crtežom izradio kolega Cyrille Gouyette iz Louvrea i oni su nam ishodište, ali s obzirom na sasvim drukčiju vrstu umjetnina i materijala, metodologiju prikaza moramo pronaći sami.

THE TECHNOLOGY OF THERMAL SWELLING: NEW POSSIBILITIES FOR MAKING PUBLICATIONS FOR THE BLIND

From the outset of its operation, the Mimara Museum has included in its programmes for the public the equal participation of individuals with special needs.

In preparing publications for the blind we were greatly limited by technical possibilities, particularly in the presentation of pictures.

The technology of thermal swelling is simple and enables the much more precise visual presentation and integration of the textual and visual message in one spot.

We know of very successful presentations that have been made by Cyrille Gouyette from the Louvre. They are our starting point, but, in view of the different form of artefacts and materials, we need to discover the methodology of the presentation by ourselves.

MILA ŠKARIĆ □ Arheološki muzej u Zagrebu, Zagreb

Institucija muzeja, uz ostale, ima i jasnu ulogu u edukaciji djece pri čemu su muzejske publikacije¹ važan čimbenik. Pitanje je kako ponuditi djeci muzejske publikacije ako ih nema ili ako se za njih ne zna? Svakako je potrebna propaganda, jer ni Harry Potter ne bi bila najomiljenija knjiga djece da nije cijela jedna voj-ska marketinških stručnjaka stajala iza tog projekta. Danas možemo reći da muzejskih publikacija za djecu kod nas ima, premda ni blizu potrebama ove zemlje, ali počele su se pojavljivati. No tko je čuo za njih, jeste li vi?

Važno je odrediti na koje muzejske publikacije ovdje mislimo. To nisu stručni časopisi, monografije ili katalozi raznih izložaba koje redovito izdaju pojedine muzejske ustanove, nego povremene i rijetke dječje publikacije, isključivo pisane za djecu. Na tom se području u zadnje vrijeme u Hrvatskoj javljaju razne publikacije zahvaljujući razvoju Sekcije za muzejsku pedagogiju i kulturnu akciju pri Hrvatskome muzejskom društvu, ali i šestogodišnjem intenzivnom radu na području muzejske pedagogije, te zahvaljujući Muzejskom dokumentacijskom centru koji je 2000. godine izložio i izdanja muzejskih publikacija za djecu na Interliberu.

EDUKATIVNA ULOGA MUZEJSKIH PUBLIKACIJA. Ima li svaka muzejska publikacija i edukativnu ulogu? Svaka muzejska publikacija svakako je edukativna, naravno za onoga kome je namijenjena. Tako je npr. *Vjesnik AMZ*-a edukativan za stručnjake, tj. u ovom slučaju arheologe, dok su katalozi povremenih izložaba edukativni za šire mase jer su popularnije pisani.

Govoreći o najmlađoj dobi muzejskih posjetitelja možemo li reći da spomenute publikacije mogu imati edukativnu ulogu kod djece? U izvjesnoj mjeri da.

Muzejski se pedagozi i kustosi snalaze na sve moguće načine jer muzejskih publikacija za djecu nema ni blizu potrebama. Tako sami izrađuju upitnike, radne listiće i bilježnice, bojanke i dr. Pojedini muzejski pedagozi sami smišljaju priče, sami se trude oko traženja sponzora ili donatora i sami osmišljavaju dizajn.

Jasno je da u nečemu moraju i zakazati, jer nitko ne može biti stručnjak u svemu. Kad bi se uključilo više

stručnjaka u kreiranje takvih materijala, njihov učinak bio bi bolji, a svrha postignuta. Prije svega lakše bi našli put do dječjih ruku gdje ih i želimo vidjeti. Takav materijal svakako je edukativan ali se postavlja pitanje: ako se mogu tiskati publikacije kao časopisi, katalozi izložaba, monografije, zašto onda nedostaju publikacije koje su isključivo namijenjene djeci?

Radi li se o nerazumijevanju matičnih i drugih institucija ili o nesagledavanju potreba za takvim publikacijama, pa nedostaju financijska sredstva, ili se jednostavno radi o neznanju i nekvalificiranosti u pisanju tekstova za djecu?

Da, nedostaje svega pomalo. Kako djecu upoznati s muzejem, kako im približiti određene predmete i izložbe ako se premalo i prestručno piše?

Velika je potreba za publikacijama koje bi na jednostavan način prikazale muzejsku unutrašnjost, posao kustosa u muzeju i na terenu, depoe, laboratorije s konzervatorskim radom i biblioteke koje su riznice svih mogućih podataka.

Djeca dolaze u muzej opuštena i time su možda čak spremnija nešto naučiti. U muzeju slušaju vodstva prilagođena njihovoj dobi i tako ih prvo pridobijamo za slušanje. Radni listići služe približavanju materiji, ali publikacije su one u kojima će posjetitelji naći odgovore na mnoga pitanja koja se stvaraju tijekom posjeta muzeju.

NEKE OD NOVIJIH PUBLIKACIJA NAMIJENJENIH DJECI.

Ohrabrujuće je da se u Hrvatskoj pojavilo dosta kvalitetnih muzejskih publikacija namijenjenih djeci. Kao dokaz navela bih samo neke od publikacija koje su došle do mojih ruku kao koordinatorice Sekcije muzejskih pedagoga Hrvatske:

Arheološki muzej Istre u Puli. Muzej je izdao nedavno publikaciju pod nazivom *Spomenici pričaju*, koju je osmislila Ljubica Širec, muzejska pedagoginja. Ova publikacija je priručnik za muzejske radionice koji se može koristiti i kod kuće. Na pitanja je moguće odgovoriti ako su se prethodno upoznali s muzejem.

Drugu publikaciju pod nazivom istoimene izložbe

1 Za sve posjetitelje:

- Vodiči po muzeju
- Katalozi izložbi
- Informativne publikacije o edukativnim projektima
- CD- ROM i videosnimke o muzeju, izložbi i stalnom postavu

Za djecu:

- Radne bilježnice koje prate povremene izložbe ili stalne postavne
- Priručnici za osnovne i srednje škole
- Radni listići, stripovi i slikovnice i sl.

Za posjetitelje s posebnim potrebama:

- Izdanja na brajici (vodiči po izložbi)
- Zvučne kazete za slijepe i slabovidne posjetitelje
- Videosnimke za gluhe i nagluhe posjetitelje

sl.1 i 2 Naslovnice publikacija namijenjenih djeci koje su objavili hrvatski muzeji

Mokodonja osmislile su Klara Bursić Matijašić, kustosi- ca tog muzeja, i Ljubica Širec. Radi se o radnim listićima koji prate izložbu.

Muzej hrvatskih arheoloških spomenika u Splitu.

Publikacija je također pratila veliku istoimenu izložbu *Hrvati i Karolinzi* pod nazivom *Igram i zabavom kroz izložbe* u suradnji više autorica ali pod vodstvom Lade Laure, muzejske pedagoginje tog muzeja. Radna bilježnica bogato i lijepo je opremljena slikama rekonstrukcija u boji te poučnim tekstom i igrom.

Muzej Prigorja u Sesvetama. Ovaj muzej redovito tiska prigodne kataloge za djecu koji su povezani s godišnjim edukativnim projektima svih muzeja grada Zagreba i Zagrebačke županije. Publikaciju *Si na brege* osmislila je Dubravka Habuš Skendžić, inače restauratorica i muzejska pedagoginja istog muzeja. Ovaj mali katalog prati i CD ROM. Na prvi pogled, možda "opasna stvar", koja će skrenuti pažnju djeteta s knjige, ali ispitivanje osnovaca u Arheološkome muzeju u Zagrebu glede publikacije *Si na brege* pokazalo nam je da djeca, iako postoji i CD ROM, rado uzimaju i knjigu u ruke.

"Staro selo" Kumrovec - Muzeji Hrvatskog zagorja.

Publicirali su lijepe šarene radne bilježnice kojima djecu uče pojedinim hrvatskim običajima uz vesele i nadasve poučne zadatke, autorice Tatjane Županić.

Muzej grada Zagreba. MGZ je izdao informativni depljan i iskaznicu za djecu, kojom postaju mali prijatelji Muzeja. Ovdje imamo primjer odlične suradnje muzej-

ske pedagoginje Vesne Leiner i akademskog slikara Miljenka Gregla, djelatnika tog muzeja.

Arheološki muzej u Zagrebu. Imaju nekoliko publikacija za djecu.

Publikacija *Rimljani u Zagrebu*, autora Zorana Gregla, kustosa Muzeja, može se koristiti i kao priručnik u školi. Muzejska pedagoginja Mila Škarić osmislila je i razradila nekoliko publikacija koristeći se maskotom po imenu Arhimir. To je crtani lik, koji se pojavljuje u svakom projektu Pedagoškog odjela Arheološkog muzeja u Zagrebu. Cilj maskote Arhimir je da djeca povezuju taj lik sa svime što su vidjeli i naučili u muzeju. Izrađena je i radna bilježnica *Pronađi nacrtani predmet i dovrši crtež* koja je ujedno i ulaznica u muzej. Posjetitelj koji kupi bilježnicu ima, pokazom bilježnice, slobodan ulaz u Muzej. Tiskan je mali strip s Arhimirovom koji djecu upoznaje s Arheološkim muzejem u Zagrebu te im pokazuje što ih Arhimir sve može naučiti ako dođu u Muzej. Tu je i mapa s likom Arhimira, koji se može izrezati i odijevati u razna povijesna odijela. Tako i plan lapidarija, gdje djeca zajedno s Arhimirovom moraju pažljivo promotriti sve izložene kamene spomenike u potražnji za motivom cvijeta, koji je na njima uklesan. Takav spomenik trebaju obilježiti naljepnicom na ponudnom planu.

Uz katalog izložbe *Dodirom u prošlost*, gdje su 1996. godine prvi put bile izložene replike iz proizvodnje laboratorija AMZ-a i u suradnji s Tifološkim muzejem, izdali smo i popratni tekst na brajici za slijepe i slabovidne osobe.

Izložbu *Arhimir te vodi kroz prošlost* osim deplijana na crnom tisku i na brajici za slijepe i slabovidne posjetitelje prati prvi put i video snimka na znakovnom jeziku za gluhe i nagluhe posjetitelje.

IPAK, ŠTO NAJVIŠE NEDOSTAJE NAŠIM MUZEJIMA? To je popularno pisana publikacija koja govori o cijelom muzeju. Ovdje bih kao izvrstan primjer ukazala na publikaciju Metropolitan muzeja u New Yorku, koji svojim prekrasnim izdanjem pod nazivom *Inside of the museum*, upoznaje djecu pa i odrasle s cijelim muzejem, raznim odjelima, stalnim postavom, radom kustosa ali i drugim djelatnostima unutar muzeja. Svaka razrađena tema u ovom izdanju ima upitnik ili zadatak za djecu, a na kraju kviz.

Iako nije muzejska publikacija, vrijedna je spomena krasno opremljena knjižica pod naslovom *Vodič kroz Salonu* koju je izdala O.Š. "Don Lovre Katić" Solin u suradnji s Konzervatorskim zavodom u Splitu pod stručnim vodstvom arheologa Jasne Jeličić Radonić i Miroslava Katića.² Takva izdanja su u nekim muzejima u planu, pa se nadamo da će i ona jednom ugledati svjetlo dana i dospjeti u ruke malih posjetitelja, kako bi ih upoznali s muzejem i tako popularizirali važnost našeg muzejskog rada.

THE ROLE OF MUSEUM PUBLICATIONS IN CHILDREN'S EDUCATION

To what extent are museum publications educational? Which museum publications are educational? It is important to define which museum publications we are referring to. Do we mean museum catalogues from various exhibitions, bulletins or discussions that are regularly published by individual museum institutions, or do we, perhaps, mean the few occasional children's publications printed by individual museums?

What is education in museums? We certainly need to explain the term education and define whom we wish to educate. Is it only children? If we are speaking about museum pedagogy, it is clear that we primarily mean children, but if we speak about museum education, then we certainly mean people of all age groups eager to learn and be educated. I feel that all museum publications need to be educational, regardless of the target readership. It is clear that our responsibility towards children is greater, since they still lack sufficient education and experience to be able to make a positive judgement about a book or workbook they are offered. However, the fact that children are excellent critics and that they still love a good book in spite of computers is borne out by the popularity of the books about Harry Potter.

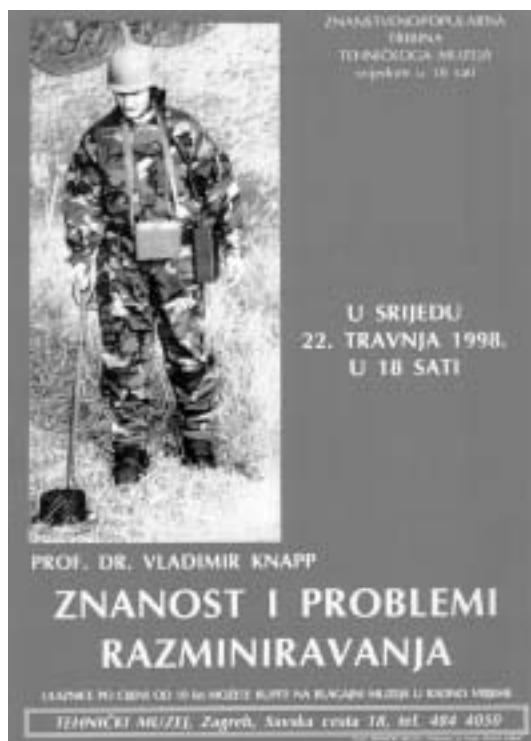
We have to make use of this! How to achieve quality in museum publications for children? To be sure, this has to be done with the joint effort of all museum workers in cooperation with the museum educator as well as other experts. If someone is a good curator or a good educator and provides good guidance to children through a museum, if he or she makes good worksheets does not mean that he or she needs to have a gift for writing museum publications, particularly those devoted to children. And it is precisely this that is lacking in our museums!

² U realizaciji izdanja pomogli su gđa Nada Stanović, nadzornica za povijest Ministarstva prosvjete i športa - Podružna jedinica Split, i gđa Alemka Vrčan, glavna tajnica Hrvatskog povjerenstva za UNESCO u Zagrebu.

IZDAVAČKA DJELATNOST U PROCESU OBRAZOVNE FUNKCIJE TEHNIČKOG MUZEJA

DAVOR FULANOVIĆ □ Tehnički muzej, Zagreb

BOŽICA ŠKULJ □ Tehnički muzej, Zagreb

sl.1 Plakat za predavanje održano u Tehničkom muzeju Zagreb

¹ Citat preuzet s adrese <http://www.exploratorium.edu/about/index.html>

Izjava svjedoči o snažnom uvjerenju za prosvjetiteljsku ulogu Tehničkoga muzeja, što je na tragu aktualne izjave o poslanju *Exploratoriuma*, "misija Exploratoriuma je da inovativnom okolinom, različitim programima i sadržajima stvori u posjetitelja kulturu učenja kojom će se poticati radoznalost o svijetu koji ga okružuje".

² Svi podaci koji se odnose na broj posjetitelja, preuzeti su iz *Izvešća zagrebačkih muzeja, 1994. - 2000., Muzejski dokumentacijski centar, Zagreb*

UVOD. Ubrzo nakon formalnoga čina osnivanja (odluka Odbora grada Zagreba od 21. prosinca 1954.) i dodjele prostora na Savskoj cesti 18 (1959.), Tehnički muzej otvara se za javnost 14. siječnja 1963. godine. Od samoga svečanoga otvorenja u praksi se provodi zamisao o primarnom značenju obrazovne funkcije Muzeja sagledane u cjelovitom konceptu njegove djelatnosti, što je i izrijekom navedeno u prvom muzejskom vodiču *...uz naučni i stručni rad muzeološkog karaktera u toj ustanovi treba da dominiraju tri osnovne komponente: izložbena, nastavna i radioničko - produktivna...* (Grdenić, 1966:9). Posljednja komponenta značila je održavanje predavanja, seminara i praktikumima, izvođenje demonstracija i pokusa pred posjetiteljima različitih profila radi boljeg razumijevanja prirodnih znanosti i tehnike.

Stoga se o Tehničkom muzeju može govoriti kao o amalgamu klasičnoga kompleksnoga muzeja tehnike i znanstvenoga centra, što je koncepcija koju je osmislio

profesor dr. Božo Težak.

Koliko je njegova ideja o muzeju koji, osim klasičnog sadržaja izlaganja izvornih predmeta tehnike i tehnologije, njeguje snažnu obrazovnu komponentu bila ispred vremena pokazuje podatak da je u svijetu prvi znanstveni centar *Exploratorium* dr. Franka Oppenheimera otvoren u San Franciscu 1968. godine.¹

Tehnički muzej odmah nakon otvorenja 1963. izazvao je iznimno veliko zanimanje i imao neuobičajeno velik broj posjetitelja u odnosu na ostale muzeje u Zagrebu. Pretežno su to bili grupni posjeti školske mladeži iz Zagreba i svih krajeva bivše Jugoslavije, za koje su organizirana vodstva kroz Muzej. Zanesenost tadašnjega posjetitelja burnim razvojem tehnike i željom da se upozna s najnovijim izumima i dosezima industrijskoga društva pogodovala je i afirmaciji obrazovne funkcije Muzeja.

U razdoblju od 1993. do 1996. broj posjetitelja od četrdeset tisuća ubrzano raste do sedamdesetak tisuća, a 1968. Muzej je posjetilo više od sto tisuća posjetitelja. Navedeni, a i veći broj posjetitelja (do 120.000) iz Zagreba, Hrvatske i Jugoslavije (Ferle-Rilović, 1992:21) održava se sve do kraja osamdesetih godina prošloga stoljeća, ali je u ratnim godinama broj posjetitelja opao. Tijekom ratnih godina broj posjetitelja Muzeja kreće se u rasponu od 68.196 posjetitelja u 1992. do 102.856 posjetitelja u 1993. Od ostale tri godine jednu (1991.) je Muzej bio zatvoren, a 1995. i 1994. broj posjetitelja je između sedamdesetak (69.959) i osamdesetak tisuća (83.234).²

Zbog smanjenja interesnog područja s kojega dolaze potencijalni posjetitelji (Hrvatska, nešto Slovenija i Bosna i Hercegovina), ali još više zbog uvođenja nove metodologije obrade broja posjetitelja, njihov broj u posljednjih se šest godina smanjio u rasponu između šezdeset tisuća (60.638) u 2000. i nešto više od sedamdeset i pet tisuća (76.869) posjetitelja u 1996.

IZDAVAČKA DJELATNOST MUZEJA. Izdavačka djelatnost važan je segment svakoga muzeja, a prema jednoj od definicija (Koščević, 1988:74) *cilj izdavačke dje-*

latnosti muzeja i galerija jest distribucija stručno znanstvenih informacija, informacija šire javnosti o djelatnosti i radu muzeja i popularizacija muzejske građe, kulturne baštine.³

Iznatprosječno razvijenu obrazovnu komponentu Tehničkoga muzeja na žalost nije pratila snažna izdavačka djelatnost. Premda svjesni značenja pisane riječi kao oblika komuniciranja vlastite poruke koja ima važnu ulogu u cjelokupnom odnosu muzeja i publike (Marović, 1993:242), mali broj kustosa i ostalih stručnih suradnika Muzeja ne mogu udovoljiti zahtjevima praćenja postava, povremenih izložaba i ostalih događanja s tiskanim materijalima.

Pored vodiča stalnoga postava (Grdenić, 1966.), objavljenog vrlo brzo nakon otvaranja Muzeja za javnost, proteklo je dugo razdoblje od dvadeset godina do prvog tiskanog materijala u svezi sa stalnim postavom. Bila je riječ o *depljanu*, informativnom listiću o Muzeju, izdanju skromna opsega, koje su 1988. i 1998. slijedila dva nova izdanja.

Bez obzira na relativno velik broj različitih vrsta povremenih izložaba postavljenih u Muzeju, na što uostalom upućuje broj od 132 izložbe u razdoblju 1976.-1992. (Fulanović, 1992.), Tehnički muzej nije posvetio dovoljno pozornosti pisanome materijalu koji je pratio navedena događanja. Izuzmu li se osnovni elementi najava (pozivnica, plakat), uredno tiskanih za svaku izložbu, ostala ponuda (kataloga, listića i sl.) bila je više

nego skromna, za razliku od posljednjih desetak godina, kada je intenziviran rad na izdavanju kataloga.

U prethodnom razdoblju rijetko su objavljivani katalogi izložaba postavljenih od kustosa Muzeja, ali je zato bilo nešto više izvornih, često neprevedenih kataloga gostujućih izložaba. Iz tog razdoblja kao dobar primjer kataloga povremenih izložaba stvorenih u Muzeju mogu se navesti ovi naslovi: *INOVA 71 - izložba pronalazaka i tehničkih unapređenja u Hrvatskoj* (1971. i 1972), *INOVA YU 74 - Savez pronalazača i autora tehničkih unapređenja Jugoslavije* (1974.), *Čovjek i tehnika - Ogledna izložba dječjih likovnih radova učenika osnovnih škola Jugoslavije i učenika koji polaze dopunsku nastavu u inozemstvu* (1895., 1986. i 1898.) te *Željeznica Zagreb - Samobor, 1901.-1979.* (1986.).

sl.2-5 Naslovnice publikacija u nakladi Tehničkog muzeja, Zagreb

³ Isti izvor razvrstava muzejska izdanja kao: vodič stalnog postava, katalog stalnog postava, plakat, program, pozivnice, katalog izložbe, letak, periodične publikacije (časopisi i ostale periodične publikacije s različitim intervalom izlaženja), monografska izdanja (knjige, zbornici, bibliografije, adresari, vodiči, priručnici itd.), grafički listovi, kataložni listići, geografske karte, reprodukcije umjetničkih slika i crteža, fotografije, film, mikrofilm i video-materijal.

4 Izdavaštvo Tehničkog muzeja 1992. - 2001. Kronološki popis izdanja:

1992./I. publikacije

- Iz depoa Tehničkoga muzeja (katalog izložbe - vlastiti tisak)
- Oprez, mine! (katalog izložbe - vlastiti tisak)
- Iz vremena sjajnih balova (katalog izložbe - vlastiti tisak)
- Odjel Vatrogastvo (katalog stalnoga postava - vlastiti tisak)
- 100 godina zagrebačkoga Glavnoga kolodvora (katalog izložbe - vlastiti tisak)
- Tehnički muzej (deplijan stalnoga postava Muzeja; hrv. i eng. izdanje)

1992./II. plakati

- 12 plakata dimenzija B3 u boji (vlastiti tisak)

1993./I. publikacije

- Oprez mine! Zaštita od neeksplozivnih minsko-razornih naprava i ubojitih sredstava, (katalog izložbe - vlastiti tisak; hrv. i njem. izdanje)
- Ploviti se mora, živjeti se ne mora (katalog izložbe - vlastiti tisak)
- Dani Fausta Vrančića (otkrivanje biste - vlastiti tisak)

1993./II. plakati

- 47 plakata dimenzija B3 u boji (vlastiti tisak)
- plakat izložbe dimenzija B2

1994./I. publikacije

- Oprez mine! Zaštita od neeksplozivnih minsko-razornih naprava i ubojitih sredstava (katalog izložbe - vlastiti tisak)
- Apisarij (Medni dani u Tehničkom muzeju) (katalog stalnoga postava Odjela - vlastiti tisak)
- Vivat academia! Vivant ingeniari (katalog izložbe)
- Zagreb nekad i danas (katalog - plakat izložbe)
- 1994./II. plakati
- 32 plakata dimenzija B3 u boji (vlastiti tisak)
- 2 plakata izložbi dimenzija B2
- 1994./III. audiovizualna izdanja: gramofonske ploče i videofilmovi
- Tehnički muzej (40. obljetnica Tehničkoga muzeja u Zagrebu), (gramofonska ploča)

1995./I. publikacije

- Svečano otvorenje obnovljenog rudnika, (deplijan izložbe - vlastiti tisak)
- Brodovi hrvatskog Jadrana (izložba maketa jedrenjaka hrvatskog Jadrana) (katalog izložbe)

Tiskani materijal prati i ostala događanja u Muzeju. Ističe se serijal kataloga izdan povodom vožnji starih automobila organiziranih tijekom osamdesetih godina, što potvrđuju naslovi kao *Ocjenska vožnja starih automobila i motorkotača tmz '87.* (1987.), *6. oldtimer rally Zagreb-Lučko* (1991.) i sl.

Promjenom kadrovske strukture devedesetih godina prošloga stoljeća u Muzeju bitno se popravlja struktura visokoobrazovanoga profesionalnog osoblja. Ako se ima na umu kako su prva dva kustosa u Muzeju postavljena tek 1980., ne iznenađuje pozitivan učinak osam kustosa, koliko ih je bilo 1995., kako na cjelokupan stručni rad, tako i na izdavačku djelatnost Muzeja. Novi stručni suradnici započinju vrlo ambiciozno u 1992. poslove tzv. kućnog izdavaštva. Pionirski rad na suvremenom fotokopirnom laserskom stroju (u boji) omogućio je da se vlastitim snagama osim raznih informativnih listića, pozivnica i plakata manjega formata tiskaju i katalogi. Poneseni prvotnim uspjesima, kustosi Muzeja zakoračuju u ambicioznija i opsežnija izdanja kataloga povremenih izložaba, kataloga stalnoga postava, knjižica o hrvatskim izumiteljima i znanstvenicima i sl.

Izdavaštvo muzeja 1992. - 2001.⁴ Izdanja *Iz depoa Tehničkoga muzeja* (1992.), *Otkriće rentgenskih zraka 1895.-1995.* (1994.), *Vatrogastvo, vodič kroz odjel u Tehničkom muzeju* (1996), *Priča iz pčelinjeg grada* (1997.) i *Ruđer Bošković, susret s genijem* (1997.), ističu se kao prvi katalog tiskan vlastitom tehnikom, prvi klasično oblikovan katalog povremene izložbe

stvorene u Muzeju, zatim prvi cjeloviti vodič odjela stalnoga postava, prva dječja slikovnica i naposljetku prvi dvojezični katalog - knjižica.

U nove medije Muzej je zakoračio 1994. izdavanjem gramofonske ploče *Tehnički muzej 1954. - 1994. (40. obljetnica Tehničkoga muzeja u Zagrebu)*. Zanimljiv je podatak da je bila riječ o posljednjoj vinilnoj (singl) ploči koju je tiskala *Croatia Records*. U produkciji Muzeja tvrtka *Ingor* izradila je 1999. kao integralni dio novootvorenog odjela videofilm *Pokretna moć vatre*. Nakon godinu dana, istovjetnom digitalnom tehnikom, s istim izvođačem, izrađen je promotivni videofilm *Baština za budućnost*.

IZDANJA MUZEJA I OBRAZOVNA DJELATNOST. U

posljednjem desetogodišnjem razdoblju muzejska izdanja sve više dobivaju na značenju u dijelu obrazovne djelatnosti. Dijelom je riječ o konvencionalnim katalogima⁵ stalnoga postava i povremenih izložaba koje tematikom i metodologijom obrade izravno upućuju na snažnu vezu s obrazovnom funkcijom Muzeja. Katalogi stalnih postava *Vatrogastvo* i *Pokretna moć vatre - tri stoljeća toplinskih motora*, kao i povremenih izložaba *Otkriće rentgenskih zraka 1895. - 1995.*, *Fonografija u Hrvatskoj 1927. - 1997.* i *10 kemijskih pokusa koji su promijenili svijet* u izravnoj su svezi s nastavnim programima pojedinih predmeta osnovnih i srednjih škola.

Izdavanjem slikovnice *Priča iz pčelinjeg grada* 1997.,

prve iz serijala *Mala biblioteka Tehničkog muzeja*, Muzej nastoji približiti sadržaje svoga postava najmlađim posjetiteljima. Riječ je o knjižici u kojoj je osim opisa stalnoga postava *Apisarija* ispričana i oslikana bajka o životu pčela, prikladna đacima nižih razreda osnovnih škola.

U procesu širenja znanja o poznatim i nepoznatim velikanima hrvatskog prirodoslovlja i tehnike važna je uloga izdanja (serijala) knjižica koje Muzej objavljuje prigodom otkrivanja poprsja u *Parku skulptura* u dvorištu Tehničkoga muzeja, kao što su: *Ruđer Bošković - susret s genijem*, *Oton Kučera - znanstvenik, popularizator prirodoslovlja i tehnike* ili *Ferdinand Kovačević - pionir hrvatske telegrafije*, *David Schwartz - izumitelj upravljivog aluminijskog zračnog broda*.

Treći oblik izdavaštva, tzv. *kućno izdavaštvo*, komplementarno je ostalim vrstama tiskovina. Zahvaljujući odgovarajućoj opremi i usvojenim novim znanjima, u Muzeju se proizvode različita izdanja deplijana, knjižica i plakata, skromnijeg opsega, ali mnogobrojne i nemalih naklada. Njihova niska troškovna cijena uz ostvarenu nezavisnost o vanjskim suradnicima omogućila je Muzeju da osmisli strategiju kojom ostvaruje izrazito fleksibilno i brzo praćenje prigodnih događanja.

Na kraju, ali ne i kao najmanje važno, tiskanje je u vlastitoj režiji različitih anketnih listića, testova, informativno obrazovnih biltena i sličnoga materijala. Ono pomaže u obrazovnim programima Muzeja osmišljenim u suradnji s vanjskim ustanovama, Zavodom za unapređenje školstva Ministarstva prosvjete i športa⁶, HEP-om, Nuklearnom elektranom Krško itd.

Iskustvo u izdavanju ostalih vrsta medija poput videofilma novijeg je datuma i skromnijeg opsega, što uključuje dva video filma, *Pokretna moć vatre* i *Baština za budućnost*. U neposrednoj budućnosti Tehničkome muzeju predstoji ulazak na područje ostalih elektronskih zapisa u obliku CD-a i slično.

LITERATURA

1 Ferle-Rilović, E. (1992.), *Statistička obrada frekvencije broja posjetitelja u Tehničkom muzeju od 1963. - 1991., stručni rad za stjecanje zvanja kustosa*, Zagreb

2 Fulanović, D. (1992.), *Prigodna izložba i izložbena djelatnost u Tehničkom muzeju u Zagrebu, stručni rad za stjecanje zvanja kustosa*, Zagreb

3 Grdenić, P. (1966.), *Odjeli Tehničkog muzeja u Zagrebu, kratki vodič*, Tehnički muzej, Zagreb

4 Košćević, Ž., Lapajne, D., Subotić, I., Šulc, B., (1988.), *Kultura - planiranje*, 7, Zavod za proučavanje kulturnog razvitka, 49-77, Beograd

5 Maroević, I. (1993.), *Uvod u muzeologiju*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb

6 Mirković, M. (1994.), *Razvitak i dostignuća tehničkih područja u Hrvatskoj*, Zbornik radova, Sveučilište u Zagrebu, 301-323, Zagreb

- Kineski zmajevi (katalog izložbe)
- Otkriće rentgenskih zraka 1895.-1995. (katalog izložbe)
- Ivan Krstitelj Rabljanin - život i djelo (katalog izložbe - otkrivanje poprsja)
- 1995./II. plakati
- 62 plakata dimenzija B3 u boji (vlastiti tisak)
- 2 plakata izložbi dimenzija B2

- 1996./I. publikacije
- U podmorju Jadrana (ronilaštvo u Hrvatskoj) (katalog izložbe)
- Ljepote molekularnih struktura (katalog izložbe; dvojezični hrv./eng.)
- Vatrogastvo, vodič kroz odjel u Tehničkom muzeju (katalog stalnoga postava Odjela)
- 1996./II. plakati
- 31 plakat dimenzija B3 u boji (vlastiti tisak)
- 2 plakata izložbi dimenzija B2

- 1997./I. publikacije
- Čunak i igla, Izložba šivaćih strojeva Tehničkog muzeja Slovenije, (katalog izložbe; dvojezični hrv./eng.)
- Rudarska pučka umjetnost Banske Štiavnice (deplijan izložbe - vlastiti tisak)
- Fonografija u Hrvatskoj (1927.-1997.) (katalog izložbe)
- Ruđer Bošković, susret s genijem (katalog izložbe - otkrivanje biste; dvojezični hrv./eng.)
- Priča iz pčelinjeg grada (dječja slikovnica stalnoga postava odjela)
- 1997./II.
- 49 plakata dimenzija B3 u boji (vlastiti tisak)
- 4 plakata izložbi dimenzija B2

- 1998./I. publikacije
- Padobran - Padobranstvo u Hrvatskoj (katalog izložbe; dvojezični hrv./eng.)
- Toplota in Gibanje - tri stoljetja izumov toplotnih motorjev (katalog izložbe; dvojezični hrv./eng.)
- Oton Kučera, znanstvenik, popularizator prirodoslovlja i tehnike, 1856.-1931., (knjižica prigodom otkrivanja poprsja)
- Tehnički muzej (deplijan stalnoga postava Muzeja, hrv. eng. i njem. izdanje)
- 1998./II. plakati
- 27 plakata dimenzija B3 u boji (vlastiti tisak)
- 1 plakat izložbe dimenzija B2

- 1999./I. publikacije
- Radioamatersko stvaralaštvo Radiokluba Zagreb (katalog izložbe)
- Pokretna moć vatre, tri stoljetća toplinskih strojeva (katalog stalnoga postava Odjela; hrv. i eng. izdanje)

- Ferdinand Kovačević, pionir hrvatske telegrafije (knjižica prigodom otkrivanja poprsja) 1999./II. plakati
- 27 plakata dimenzija B3 u boji (vlastiti tisak)
- 2 plakata izložbi dimenzija B2 1999./III. audiovizualna izdanja: gramofonske ploče i videofilmovi
- Pokretna moć vatre (videofilm uz stalni postav Odjela)

- 2000./I. publikacije
- Osvajanje neba (deplijan izložbe)
- 10 kemijskih pokusa koji su promijenili svijet (katalog izložbe)
- David Schwarz, izumitelj upravljivog aluminijskog zračnog broda (knjižica prigodom otkrivanja poprsja)
- 2000./II. plakati
- 35 plakata dimenzija B3 u boji (vlastiti tisak)
- 1 plakat izložbe dimenzija B2 2000./III. audiovizualna izdanja: gramofonske ploče i videofilmovi
- Baština za budućnost (videofilm o Tehničkom muzeju; hrvatska i engleska verzija)

- 2001. (do 30.9)/I. publikacije
- Bež'te ljudi, ide auto!, 100. obljetnica dolaska prvog automobila u Zagreb (deplijan izložbe)
- 110. godina tramvaja u gradu Zagrebu (deplijan izložbe)
- Demonstracijski kabinet Nikole Tesle (deplijan stalnoga postava Odjela - vlastiti tisak)
- 2001./II. plakati
- 30 plakata dimenzija B3 u boji (vlastiti tisak)
- 1 plakat izložbe dimenzija B2

5 Pod pojmom konvencionalni katalog podrazumijeva se izdanje koje osim kataloške obrade građe sadržava: uvod, predgovor, sažetak s prijevodom na strani jezik, studiju (jedan ili više tekstova) koja se odnosi na predmetne događaje, osobe, pojave i sl.

6 U organizaciji Tehničkog muzeja i Zavoda za unapređenje školstva Ministarstva prosvjete i športa održavaju se seminari za profesore osnovnih škola grada Zagreba i Zagrebačke županije iz predmeta tehnička kultura, fizika, biologija. Obraduju se teme u svezi sa stalnim postavom Muzeja, a komplementarne nastavnim programima nevedenih predmeta.

PUBLISHING ACTIVITIES IN THE PROCESS OF THE EDUCATIONAL FUNCTION OF THE TECHNICAL MUSEUM

Founded in 1954 as an amalgam of a classic complex museum of technology and a scientific centre, the Technical Museum had immediately after its opening in 1963 attracted a great interest and drew an exceptionally large number of visitors. For the most part, the visitors were schoolchildren that were given guided tours of the Museum. The fascination of visitors at that time with the explosive development of technology and the eagerness to learn about the newest inventions and achievements of industrial society was favourable for the promotion of the educational function of the Museum. All through the years the Technical Museum has retained the traditionally high level of educational presentation, achieving enviable results in the education of

school groups, as well as individuals, and thus stands at the very top in comparison with other museums in Zagreb and in Croatia. The Museum's guides, demonstrators and curators carry out thousands of informative guided tours, directed lessons and popular lectures every year.

Apart from the spoken word, a major contribution to achieving the educational task of the Technical Museum is provided by its publishing activities. Furthermore, we can note that the share and importance of publishing activities by the Museum has grown exponentially over the past ten years. There are several reasons for this. Apart from accepting the necessity of the written word as a subjective factor in the successful presentation of the Museum to the public, a greater number of professional workers and modern technology has greatly contributed to the sudden increase in the number and type of publications.

These are, in part, conventional catalogues of the permanent exhibition and occasional exhibitions whose themes and methodology are strongly linked with the educational task of the Museum. Catalogues of permanent exhibitions *Fire-Fighting and The Motive Power of Fire - Three Centuries of Combustion Engines*, as well as temporary exhibitions, *The Discovery of X-Rays 1895-1995*, *Phonography in Croatia 1927-1997* and *10 Chemical Experiments that Changed the World*, are directly linked with the curriculum of individual subjects in primary and secondary schools.

Another form of publication takes on the form of series of booklets about Croatian scientists and inventors that the Museum publishes to mark the putting up of these peoples busts in the Park of Sculptures of the Great Names in Natural Science and Technology in the courtyard of the Technical Museum. These include: *Ruđer Bošković - Meeting with a Genius*, *Oton Kučera - Scientist, Promoter of Natural Science and Technology*, and *Ferdinand Kovačević - Pioneer of Croatian Telegraphy*.

In the process of the educational task, a third form of publishing is also important, and it is specific to the Technical Museum. As a result of obtaining proper equipment, the Museum has started its own publishing activities some ten years ago. Various editions - from guides, booklets, posters and similar smaller publications - are wholly the result of the work of the Museum staff. The independence and the low cost have enabled the Museum to draw up a strategy for accompanying events with corresponding publications in a speedy and flexible manner.

Last but not least, we need to mention the printing of various survey sheets, tests and informative and educational bulletins that aid the Museum in its educational programmes drawn up in collaboration with other institutions like the Institute for Education of the Ministry of Education and Sport, the Croatian Electric Power Company, the Krško Nuclear Power Plant and similar institutions.

Our experience with other forms of media like videocassettes or electronic publishing in the form of CDs is more recent and much more limited (two videocassettes), but the Technical Museum plans to expand its publishing activities in this field in the near future.

DANKA RADIĆ □ Muzej grada Trogira, Trogir

Pojavu muzejskih publikacija u Trogiru bilježimo tek početkom druge polovice XX. stoljeća. Razlog tome jest nepostojanje organizirane muzejske djelatnosti u XIX. stoljeću.¹ No, već se u to vrijeme u knjižnici Garagnin Fanfogna u Muzeju grada Trogira nalaze muzejske publikacije, katalozi i vodiči nekih europskih muzeja, koji su tiskani u XVIII. i XIX. stoljeću.²

Prva organizirana muzejska djelatnost u Trogiru započinje službenim osnivanjem *Zbirke starina* (Gradski lapidarij) potkraj srpnja 1923. godine, ali ne bilježimo nikakvu muzejsku publikaciju u svezi s njom.³ Muzej grada Trogira⁴ počinje svoju muzejsku izdavačku djelatnost 1971. godine, a čine je vodiči stalnog postava, katalozi povremenih izložaba, informativni bilteni, plakati, razglednice, monografije, časopisi i knjige, rječnici, ekonomske, kulturno-povijesne studije, bibliografije, te zbornici radova znanstvenih skupova ali i međunarodnih, koji rasvijetljavaju ekonomsku, kulturno-umjetničku povijest muzeja i grada Trogira.⁵

Trogirsku muzejsku izdavačku djelatnost obogaćuje i izdavaštvo ostalih muzeja i zbirki na području grada Trogira, u kojima je predstavljeno umjetničko blago trogirskih crkava i samostana: Zbirka umjetnina "Kairos" (Zbirka benediktinskog samostana u Trogiru); Sakristija (Riznica katedrale); Pinakoteka (Crkva sv. Ivana Krstitelja)⁶ i Galerija Svi Sveti.

Zbirka umjetnina "Kairos" smještena u prizemnim prostorijama samostana sv. Nikole otvorena je za javnost 1970. godine. U prvom postavu po ideji Ive Babića⁷ uz *Kairosa* najznačajniji spomenik iz doba antike, prezentirana su djela slikarstva i kiparstva, liturgijski predmeti, obredno ruho i namještaj. Nakon provedenih arheoloških istraživanja i obnove samostana i crkve sv. Nikole, zbirka je obnovljena i proširena 1990. godine novim postavom mr. Vanje Kovačić i mr. Radoslava Bužančića, konzervatora Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Splitu.⁸ Benediktinski samostan sv. Nikole - Trogir izdavač je preklopnog vodiča *Zbirke umjetnina "Kairos" u samostanu sv. Nikole - Trogir* 1985. godine. Ovaj mali vodič - katalog donosi nam kratke podatke o samostanu sestara benediktinki, samostanskom dvorištu, crkvi sv. Nikole i samostanskoj zbirci tj. popis navrednijih izložaka i dvije fotografije, *Mater dolorosa* na

poledini i *Kairos* na naslovnoj stranici. Ovaj skromni vodič zamijenjen je većim i slikovitijim vodičem *Muzej "Kairos" Samostan Sv. Nikole Trogir*, nakon obnove i proširenja postava 1991. godine. Autorica teksta mr. Vanja Kovačić donosi nam opširnije podatke o samostanu i crkvi kao i o izlošcima zbirke na hrvatskom, engleskom, njemačkom talijanskom i francuskom jeziku. S.S. Benediktinke - Trogir izdavač je i razglednica na kojima su predstavljene umjetnine izložene u zbirci samostana benediktinki Trogir.

Zbirka umjetnina samostana sv. Dominika otvorena je 25. X. 1984. godine. Stalni postav zbirke koji se sastojao od liturgijskih predmeta u zlatu i srebru, domaćih ali i stranih autora (kaleža, relikvijara, raspela), zavjetnih darova Gospi (ex vota), nakita, slika, vrijednih poliptiha i skulptura od XV. do XVIII. stoljeća, načinio je konzervator Davor Domančić, tadašnji ravnatelj Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Splitu. U Domovinskom ratu zbirka je zatvorena i do danas nije ponovo otvorena. Ne postoji katalog umjetničke zbirke i to je primjer koji nam najbolje ilustrira da izložba bez kataloga pada u zaborav, tj. izložba bez kataloga kao da se nije ni dogodila.⁹

Sakristija - Katedrala sv. Lovrijenca u kojoj su gotički ormari majstora Grgura Vidova čuva se i riznica katedrale s moćnicima, obrednim predmetima i dragocjenim ruhom. Prvi kratki informativni vodič kroz katedralu donosi nam povijesne podatke i opis crkve i njene riznice koja je jednim dijelom smještena u sakristiji crkve. Kratki tekst nadopunjen je jednom fotografijom portala katedrale. Iako je katedrala bila predstavljena u svim vodičima i monografijama grada Trogira, prvu svoju samostalnu monografiju *Trogirska katedrala* (u okviru biblioteke: Turističke monografije) dobila je 1989. godine. Autor teksta je vrsni poznavalac trogirске kulturno-umjetničke baštine dr. Ivo Babić. Iste godine ponovo je tiskana monografija *Radovan* dr. Cvite Fiskovića, koja je svoje prvo izdanje doživjela 1965. godine.

Pinakoteka - Crkva sv. Ivana Krstitelja otvorena je 1975. godine. U ovoj jednobrodnoj romaničkoj građevini smještena je vrlo vrijedna zbirka crkvenih umjetnina (slike, staro crkveno ruho, evanđelistari, bogati rukopisi, pečati). Tu su sabrane najvrednije

¹ Danica Božić Bužančić, *Počeci zaštite spomenika i sabiranja umjetnina u Dalmaciji*, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji, 18/1970., str. 145-159.; Fani Cega, *Počeci muzejske djelatnosti u Trogiru*, Zbornik radova *Osnivači i prvi kustosi muzeja u Hrvatskoj*, Osijek 1999., str. 175-180.; ista: *Skupljačka i muzejska djelatnost u Trogiru tijekom XIX. stoljeća*, *Muzeologija*, 37., 2000., str. 32-42.

² Josef Eckhel, *Catalogus museic caesarei Vindobonensis numorum veterum distributus in partes II, quarum prior monetam urbium, populorum, regum, altera Romanorum complectitur. Disposuit et descripsit Josephus Eckhel, Vindobonae, I.P. Kraus, 1779* (Muzej-Beč sign. XXII g 1/1-2); Meynet, bibliothécaire, *Notice historique des tableaux qui se trouvent au Musée d'Avignon...* Avignon, J.J. Niol, 1783. (Muzej, sign. VI c 41); *Catalogue des sculptures, inscriptions et mosaïques antiques et des antiquités Egyptiennes...* Vienne, Imprim. A. Holzhausen, 1870. (Muzej-Beč, XYVIII b 177); Domenico Monaco, *Guida novissima del Museo nazionale di Napoli... Per Domenico Monaco*, Napoli, Proprietà letteraria, 1876. (Museo nazionale, sign. VI c 32); *Der Museumsbau auf dem Karlsplatze*, Wien und Leipzig, K.u.k. Hof-Buchdruckerei, 1910. (Muzej-Beč, sign. XI a 39). O knjižnici vidi: Hrvoje Morović, *O trogirskoj knjižnici Garagnin Fanfogna*, *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, g. X, br. 3-4/1964., str. 95-106; Fani Cega, *Knjižnica Garagnin Fanfogna u Muzeju grada Trogira*, *Informatica Museologica*, 29 (1-2), 1998., str. 52-59; ista, *Povijest knjižnice obitelji Garagnin Fanfogna u Trogiru s posebnim osvrtom na namještaj i stare kataloge*, Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Sveučilišta u Zagrebu, 29/1996., str. 129-137.

³ Ova zbirka postaje dio Muzeja grada Trogira - lapidarij koji je otvoren 1987. godine. Vidi: Mirko Slade Šilović, *Kratki historijat lapidarija u Trogiru*, *Muzeji* 11/12/1956.-57., str. 223-226.; Fani Cega, *Otvorenje lapidarija u Muzeju grada*

sl.1 Zbirka umjetnina "Kairos" (novi prošireni postav)

sl.2. Pinakoteka - Crkva sv. Ivana Krstitelja

sl.3 Crkva Svi Sveti u Trogiru

sl.4 Galerija Svi Sveti

Trogira, Informatica Museologica, 1-4, 1987., str. 66-67.

4 Muzej grada Trogira osnovan je 1963. a otvoren za javnost 1966. godine. Vidi: Mirko Slade Silović, *Muzej grada Trogira*, Vjesnik muzealaca i konzervatora Hrvatske, 3/1967., str. 43-48.

5 O svemu opširnije vidi u prilogu kolegice sa istoga skupa: Fani Celio Cega, *Izdavačka djelatnost Muzeja grada Trogira*.

6 Na području grada Trogira imamo još 15 registriranih crkvenih zbirki, koje nisu otvorene za javnost, već se otvaraju samo na poziv. To su zbirke umjetnina: crkve sv. Petra, Gospe od Karmena, župne crkve posvećene Gospi u Segetu Donjem, crkve Gospe del Munta, sv. Ante na Čiovu, sv. Jakova na Čiovu, sv. Josipa (Lazara) na Čiovu, Gospe kraj mora na Čiovu, sv. Petra na Čiovu, sv. Andrije na Čiovu, crkve i samostana sv. Križa na Čiovu, sv. Ivana u Žednome na Čiovu, sv. Mavra na Čiovu, sv. Teodora (Tudora) u Okrugu Gornjem na Čiovu i crkve sv. Jurja na Drveniku. U međuvremenu neke umjetnine iz ovih crkava premještene su u Katedralu, Pinakoteku i Zbirku dominikanskog samostana u Trogiru.

umjetnine iz trogirskih crkava: nadgrobni spomenik obitelji Čipiko (reljef s prikazom *Oplakivanja*) od Nikole Firentinca, slikana raspela romanička i gotička, poliptisi i slike Blaža Jurjeva Trogirana, platna Paola Veneziana, Gentile Bellinija, Quirizija da Murana.¹⁰ Prvotni postav, kojeg je načinio Ivo Babić, tadašnji ravnatelj Muzeja grada Trogira obnovljen je 1985. godine. Pinakoteka nije predstavljena samostalnom publikacijom, ali je neizostavna u svim vodičima i monografijama grada Trogira. Isto tako umjetničko blago ostalih trogirskih crkava i samostana predstavljeno je u svim vodičima i monografijama grada Trogira.

Prema najavama splitskih konzervatora slijedi projekt reorganizacije sakralnih zbirki vezanih za trogirski katedralu u okviru današnjeg župnog dvora. Bila bi to svojevrsna *Opera del Duomo* - cjelovit muzejski sklop koji bi uključivao posjet katedrali, zvoniku, crkvama sv. Martina (sv. Barbare), sv. Sebastijana, sv. Ivana Krstitelja i samog muzeja u župnom dvoru. Pristup bi

bio kroz prezentirane ostatke šesterolisne crkve sv. Marije na gradskom trgu.

U Trogiru djeluju još dvije Galerije. **Galerija M&M**, koja je osnovana 1996. godine i nema nikakvu izdavačku djelatnost, osim pozivnice za otvorenje galerije, dok **Galerija Svi Sveti**, koja je otvorena 1989. godine bilježi bogatu izdavačku djelatnost, dva vodiča i 16 kataloga. Anka i Ivo Kuzmanić vlastitim sredstvima i uz mnogo ljubavi obnovili su crkvicu Svih Svetih i u njoj otvorili istoimenu galeriju.

Iste godine tiskali su mali vodič *Art Gallery Kuzmanić Trogir*, u kojemu nam autor teksta Ivo Dellale donosi podatke o crkvi Svih Svetih i o galeriji. Vodič je popraćen fotografijama u boji kao i planom povijesne jezgre grada Trogira. Drugo, veće i opširnije izdanje vodiča galerije slijedi 1994. godine.

U Trogiru od 1988. godine djeluje i *Radovan*, Društvo za zaštitu kulturnih dobara Trogira. Ono 1997. godine pokreće tiskanje časopisa *Radovan* koji pridonosi rasvjetljavanju mnogih pitanja čuvanja i vrednovanja kulturnog naslijeđa, te omogućuje da stručni radovi, rezultati i iskustva stručnjaka i institucija koje rade na zaštiti kulturnih dobara Trogira budu dostupni široj javnosti.¹¹ Tematski dio broja 1/1997. posvećen je gradnji mosta preko jarka - Foše između povijesne jezgre i kopna. Dotiče se i pitanja izgradnje novog mosta ili pak tunela između kopna i otoka Čiova, istočno, podalje od povijesne jezgre grada Trogira. Broj 2/1998. tematski je posvećen Pantanu (Blatu).

Matica hrvatska Trogir 1992. godine pokreće tiskanje časopisa *Vartal*, u kojemu obrađuje teme iz jezika i književnosti ali i iz povijesne i kulturno-umjetničke baštine grada Trogira i njegove okolice. Časopis izlazi iz tiska dvaput godišnje ili kao dvobroj.

U okviru Knjižnice Matice hrvatske Trogir tiskano je ukupno VII. svezaka: Mladen Andreis: *Stanovništvo Vinišća-povijesna antroponimija do godine 1900.*, Trogir 1998.; Duško Geić: *Gramatika trogirskoga cakavskog govora*, Trogir, 1998.; Nikola Buble: *Glazba kao dio života*, Omiš, 1997.;¹² *Život Sv. Ivana Trogirskog*, Trogir-Split, 1998.;¹³ Ante Škobalj: *Obredne gomile*, Sveti Križ na Čiovu, 1970. (pretisak 1999.); Mladen Andreis: *Stanovništvo Drvenika i Ploče Povijesna antroponimija do godine 1900.*, Trogir, 2000.; Ivan Pažanin: *Školstvo trogirskog kraja u XIX. i XX. stoljeću*, Zagreb-Zadar-Trogir, 2001.;¹⁴ a VIII. svezak: Ivan Pažanin: *Iz povijesti Vinišća i Trogirskoga primorja*, Trogir 2001. je u tisku.

Na kraju moramo spomenuti **Povijesnu jezgru Trogira**, koju s pravom zovemo grad muzej. Svojim bogatstvom i očuvanošću spomenika privlači je veliku pozornost kako domaćih tako i stranih stručnjaka, ali i poznatih znanstvenih i političkih osoba koji se na svojim proputovanjima kroz Dalmaciju posebice zaustavljaju u Trogiru, o kojemu pišu razne priloge i rasprave.¹⁵

Prvi vodič *Trogir i njegovi spomenici* tiskala je općina Trogir 1934. godine u obliku većeg preklopnog letka. Uz pet fotografija Trogira informativni vodič donosi nam kratak opis trogirskih spomenika: *Gradski trg, Općinski dom, Toranj sa satom, Bazilika sv. Barbare, Katedrala, Zvonik, Portal, Propovijedaonica, Kapela sv. Ivana, Krstionica, Riznica katedrale, Druge crkve, Palače i kule, Kaštel Kamerlengo i Okolica*. Nakon njega prvi opširan vodič dr. Ivana Delallea *Trogir Vodič po njegovoj historiji umjetnosti i životu*, izdalo je Društvo za unapređenje turizma Trogir 1936. godine.¹⁶ Slijedili su ostali vodiči (Ivanka Stojković-Nikolajević: *Trogir*, Beograd, 1963.; Ivo Delalle, Mirko Slade-Šilović: *Trogir*, Zagreb 1964.;¹⁷ Ivo Delalle, Mirko Slade-Šilović, Stanko Geić: *Trogir*, Zagreb 1981.;¹⁸ Ivo Babić, *Trogir*, Split, 1987.) i monografije grada Trogira (Ivo Delalle, Mirko Slade-Šilović, Stanko Geić: *Trogir*, Zagreb 1970.; Ivo Babić, Krno Prijatelj, Radovan Ivančević, Svetislav Vučenović, Stanko Geić, Tomislav Marasović: *Trogir, Kulturno blago Trogira*, Zagreb, 1987.; Ivo Delalle, Mirko Slade Šilović, Stanko Geić: *Trogir*, mala turistička monografija, Zagreb, 1999.).¹⁹

ZAKLJUČAK. Na žalost, grad Trogir, grad svjetske baštine UNESCO-a, deset godina nakon uspostave nove države Hrvatske i pet godina nakon upisa u UNESCO-v registar svjetskih spomenika nema svoj novi reprezentativni vodič, a niti monografiju grada Trogira. Promidžbeni i propagandni materijal je oskudan, a elektoničkih publikacija, CD-ROM-ova uopće nema.

THE MUSEUM AND GALLERIES PUBLISHING ACTIVITIES OF THE TOWN OF TROGIR

Although the Garagin-Fanfogna Library at the Trogir Town Museum holds a catalogue with museum publications that date from the 18th and 19th century, the first museum publications from Trogir date from the second half of the 20th century. The reason for this is the lack of museum activities in the 19th century. After the founding of the Trogir Town Museum (in 1923 the Town Collection of Stone Monuments was founded, and this was later incorporated into the Trogir Town Museum, which was established in 1963), museum publishing activities began in 1971 with the printing of guides, exhibition catalogues, books and collections of papers from international scholarly congresses. All these publications at the same time throw light on the history of culture and art in the Museum and in the town of Trogir.

Museum publishing activities in Trogir were enhanced by the publications of the Kairos Museum and the monastery of St. Nicholas in the 1980s, a well as by the collection of the monastery of St. Dominic's in 1983 and the All Saints Gallery in 1989.

In 1997, Radovan, the society for the protection of the cultural heritage of Trogir initiated the publication of the magazine Radovan, which contributed to throwing light on many questions relating to the preservation and valorisation of the cultural heritage, the easier understanding of the process of work and the activities of the conservation services, and thus making the professional papers, the results and experiences of experts and institutions active in the protection of cultural assets accessible to the broader public.

The role of museum publications in communicating with the public is a multiple one - it is informative, it promotes and educates, and it is closely linked with the type and content of the publications. Publications aimed at promotion activities are linked with exhibition activities and therefore represent a separate type altogether. Another separate category of publications are catalogues of museum holdings or catalogues in which individual museum objects are exhaustively treated, from the standpoint of museological analysis to their expert and scholarly treatment. They have an informative, promotional and educational role. In educational activities, the most suitable means of presenting the exhibited holdings is by means of a guided tour.

Nevertheless, the process of explaining also includes publication in a strict scholarly sense. Museums need to be scholarly and educational institutions, and each museological achievement needs to be equally aimed at educational and scholarly tasks. The professional segment cannot be separated from scholarly work. It is clear that the best form and most permanent record of scholarly work in our museums is a scholarly publication. Stressing the need for publishing and qualifying scholarly work exclusively through publications, we in Croatia frequently forget and overlook the practical consideration that some institutions have no provision in their budget for publishing activities.

7 Ivo Babić je u to vrijeme radio kao konzervator u Regionalnom zavodu za zaštitu spomenika kulture u Splitu.

8 Vanja Kovačić, *Zbirka benediktinskog samostana u Trogiru*, Informatica Museologica, 1990 (1-2), str. 47-48.

9 Josip Miliša, *Novootvorena Zbirka umjetnina u okviru samostana sv. Dominika u Trogiru*, Informatica Museologica, 4, 1984. str. 26-27.

10 Zbirka je trenutačno zatvorena zbog restauriranja slika i uređenja prostora, a i zbog posudbe umjetnina za održavanje izložbe u Italiji. U srpnju 2001. u Veneciji je otvorena izložba *Hrvatsko umjetničko blago restaurirano od zaklade Venetian Heritage Inc.: Trogir 1200.-1600.* Izložba sadržava 94 umjetnine iz raznih trogirskih katedrala, pinakoteke i lapidarija Muzeja grada Trogira. Venecijanski postav proširen još nekim umjetninama planira se potkraj godine izložiti u Zagrebu.

11 Danka Radić, "Radovan" Društvo za zaštitu kulturnih dobara Trogira, Informatica Museologica, 27 (3-4), 1996., str. 30-35.

12 Suizdavač je Umjetnička akademija Sveučilišta u Splitu.

13 Suizdavač je Književni krug Split.

14 Suizdavač je Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za povijesne znanosti u Zadru, Zagreb-Zadar.

15 J. Spon-G. Wheler, *Voyage de Dalmatie, de Grece et du Levant*, Lyon, 1678.; R. Eitelberger, *Die Mittelalterlichen Kunstdenkmale Dalmatiens in Arbe, Zara, Trau, Spalato und Ragusa*, Wien, 1861.; T.G. Jackson, *Dalmatia the Quarnero and Istria with Cettigne in Montenegro and the Island of Grado*, Oxford, 1887.; A. Hauser, *Die osterreichisch-ungarische Monarchie en Wort und Bild*, Wien, 1892. itd.

16 Drugo izdanje Delalleova vodiča bilo je u Zagrebu 1953. godine, a treće u Splitu 1966. godine.

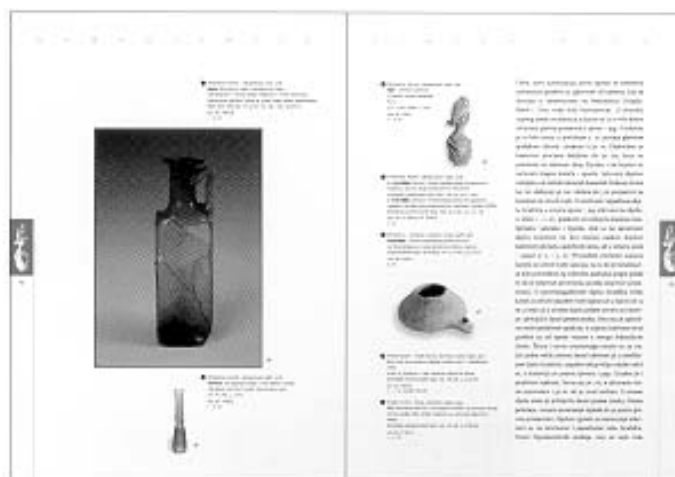
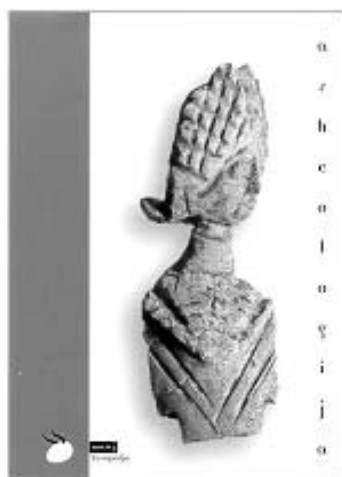
17 Isto izdanje Zagreb 1969.

18 Isto izdanje Zagreb 1983, Zagreb 1986.

19 Isto izdanje Zagreb, 1990.

MUZEJ TUROPOLJA - NOVI VIZUALNI IDENTITET I KUĆNI STIL

IGOR MAROEVIĆ □ Muzej Turopolja, Velika Gorica

sl.1 Katalog stalnog postava Muzeja Turopolja.

sl.2 Svi katalogi povremenih izložaba u Muzeju Turopolja svojim formatom prate format mape, pa time omogućavaju ulaganje u mapu.

ČINJENICE. Muzej Turopolja osnovan je 1960. godine. U fondusu se nalazi 3.627 predmeta, fototeka ima 25.814 fotografija i negativa, a stručna biblioteka (zatvorenog tipa) 643 naslova. U stalnom postavu izloženo je 350 predmeta etnografske, kulturno povijesne i arheološke zbirke.

ZADATAK. Novi i prošireni postav Muzeja Turopolja, u posve obnovljenom zdanju, zahtijevao je i novi cjeloviti lik, prvenstveno usmjeren školskoj populaciji.

Temelj vizualnog identiteta je znak koji mora biti:

- jednostavan
- lako uočljiv
- lako pamtljiv - originalan

RJEŠENJE. Turopolje je kraj južno od Zagreba, a dobilo je ime po divljem govedu Turu (*Bos primigenius*).

Svođenjem glave Tura na jednostavan i lako prepoznatljiv oblik stvoren je temelj za komuniciranje s ciljnom skupinom ZNAK, te logotip Muzeja.

PRIMJENA. Kod primjene zaštitnog znaka Muzeja Turopolja pazi se da on bude prisutan na svim materijalima koji izlaze iz ustanove, tako da se on pojavljuje na svakom predmetu iz muzejske produkcije, u različitim kolorističkim varijantama.

Katalog stalnog postava. U okviru uobličavanja vizualnog identiteta Muzeja Turopolja posebna je pažnja posvećena oblikovanju kataloga stalnog postava. On je, naime, zamišljen na pomalo neuobičajen način u odnosu na istovrsne tiskovine ostalih muzeja. Temelj kataloga stalnog postava Muzeja Turopolja čini "mapa" koja na unutarnjoj strani korica ima uvodni tekst katalogu, a na "klapni" je otisnut tlocrt stalnog postava na kojem su u tri različite boje obojene prostorije koje pripadaju pojedinoj zbirci (etnografija, kulturna povijest, arheologija). U mapu se ulažu knjižice koje obrađuju svaku zbirku zasebno, a svaka od njih kolorističkom obradom korica i piktogramskim ponavljanjem elementa s naslovnice uz numeraciju stranica prati tlocrt stalnog postava na "klapni" mape.

Na Interliberu 1998., među 545 tiskovina iz 93 hrvatska

muzeja katalog novog stalnog postava Muzeja Turopolja zapažen je kao najoriginalnija muzejska publikacija.

Na ovaj način zamišljen katalog stalnog postava pruža mogućnost nadograđivanja, odnosno nadopunjavanja na način da svi katalogi povremenih izložaba u Muzeju Turopolja svojim formatom prate format mape, pa time omogućavaju ulaganje u mapu.

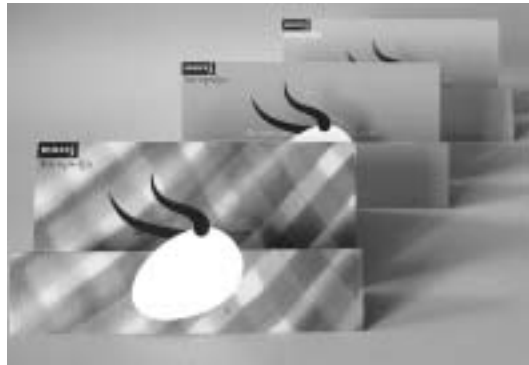
Pozivnice. Pozivnice za otvorenja izložaba u Muzeju Turopolja riješene su trodimenzionalno. Naime, gornja trećina glave Tura s rogovima obrađeni su "štančanjem" tako da pri presavijanju pozivnice "izlaze" u prostor i daju pozivnici novu dimenziju, pa ona, zbog načina presavijanja, može stajati na stolu kao objekt čitljiv u više planova.

Muzejske ulaznice. Motiv glave Tura i logotip imaju također i muzejske ulaznice, a izrađene su u tri kolorističke varijante sukladno cijeni od 5, 6 i 8 kuna.

Korespondencija Muzeja Turopolja. Sva korespondencija odvija se putem listovnog papira, omotnice i posjetnice uobičajenih u istom vizualnom identitetu. Izgled listovnog papira riješen je u tri boje, tako da prijelaz iz jedne boje u drugu istodobno predstavlja i oznaku savijanja papira radi ulaganja u omotnicu, na kojoj je, u lijevom donjem kutu otisnut znak muzeja.

Blokovi namijenjeni najmlađim posjetiteljima. Za najmlađe posjetitelje muzeja oblikovali smo i male blokove za pisanje (50x75mm) koji na svakom listu imaju otisnut motiv jednog predmeta iz stalnog postava. Ukupno je izrađeno 20 vrsta blokova (tri serije s po pet motiva iz svake pojedine zbirke, te jedna serija s pet kolorističkih varijanti znaka muzeja). Blokove djeca dobivaju na poklon uz kupljenu ulaznicu.

Šalice i didaktički suveniri. Posjetitelji Muzeja

Turopolja imaju mogućnost ponijeti sa sobom kao uspomenu i šalice sa znakom muzeja koje se svake godine izrađuju u novoj kolorističko oblikovnoj varijanti, a dosad ih je izrađeno sedam.

Osim šalica, Muzej Turopolja je osmislio i proizveo didaktički suvenir "Archeo puzzle". Riječ je o kopiji rimske posudice (pronađene u Ščitarjevu) koja se ručno modelira na lončarskom kolu i potom peče postupkom za keramiku. Nakon što je pečena, posudica se kontrolirano razbija, pri čemu se dobije u prosjeku petnaestak ulomaka, koji se pakiraju u vrećice na koje se aplicira traka s fotografijom izvorne posudice. Na taj je način osobi koja kupi suvenir omogućeno da uz minimalni napor i malo ljepila rekonstruira svoju posudicu. Osim toga sastavljanjem posudice stječe se slika o dijelu posla kojim se svakodnevno bave arheolozi. Archeo puzzle ujedno predstavlja i idealnu igračku. Naime, već kad je kupite ona je razbijena, pa nema razloga za uzrujavanje kad je dijete razbije, nakon što ste je vi mukotrpno složili. Ljepilo u ruke i...nova igračka je tu!

Nagrade. Kvalitetu ideje i realizacije vizualnog identiteta i kućnog stila Muzeja Turopolja prepoznala je i struka, te je Muzej Turopolja do sada dobio mnoga priznanja.¹

A NEW VISUAL IDENTITY AND HOUSE STYLE

The paper deals with the presentation of a new visual identity of the Turopolje Museum, along with the explanation why it took on this project. It will show the way in which we arrived at the new trademark for the Museum, as well as the reasons because of which it was officially registered as the trademark of the Turopolje Museum. Apart from this, the paper will present the catalogue of the Museum's permanent exhibition and explain its appearance and concept, which is somewhat unusual for this type of publication. It will also mention the possibilities for the commercial use of the Museum's trademark (this being one of the reasons for which the trademark was registered), and present the Museum's web page as one of the links between museum publications and new media.

sl.3 Muzej Turopolja osmislio je i proizveo didaktički suvenir "Archeo puzzle".

sl.4 Šalice sa znakom muzeja posjetitelji mogu ponijeti za uspomenu. Svake se godine izrađuju u novoj kolorističko oblikovnoj varijanti, a dosad ih je izrađeno sedam.

sl.5 Pozivnice

1 Priznanja vizualnom identitetu Muzeja Turopolja:

- Posebna nagrada za izuzetno kvalitetan pristup u oglašavanju kulturne institucije - 5. festival tržišnih komunikacija u Opatiji 1997.
- Nominacija u 8 kategorija za nagradu na 4. festivalu oglašivača Nove Europe u Portorožu 1997.
- "Certificate of Design Excellence 1998." te uvrštenje u Godišnjak europskog dizajna američkog časopisa "PRINT" za 1998.
- "1998. Good Design Award", Chicago Athenaeum Museum of Architecture and Design
- Nominacija za nagradu na 8. biennalu grafičkog dizajna u Brnu 1998.
- Nominacija za nagradu na "Golden Bee 1998" - 4. međunarodnom biennalu grafičkog dizajna u Moskvi.

Uvrštenja u zbirke:

- The Merrill C. Berman Collection - kolekcija moderne umjetnosti i grafičkog dizajna 20. stoljeća u New Yorku,
- U stalnom postavu Chicago Athenaeum Museum of Architecture and Design
- Moravska Galerie, Brno
- Design Museum, London
- Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb

I na kraju, ali ne i najmanje važno, od srpnja 1997. Muzej Turopolja ima i svoje stranice na Internetu, koje možete pronaći na adresi: www.muzej-turopolja.hr

ZNAČENJE VIZUALNOG IDENTITETA MUZEJA ZA UMJETNOST I OBRT

VESNA LOVRIĆ PLANTIĆ □ Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb

sl.1 Plakat za stalni postav MUO, 1962.,

Ivan Picelj

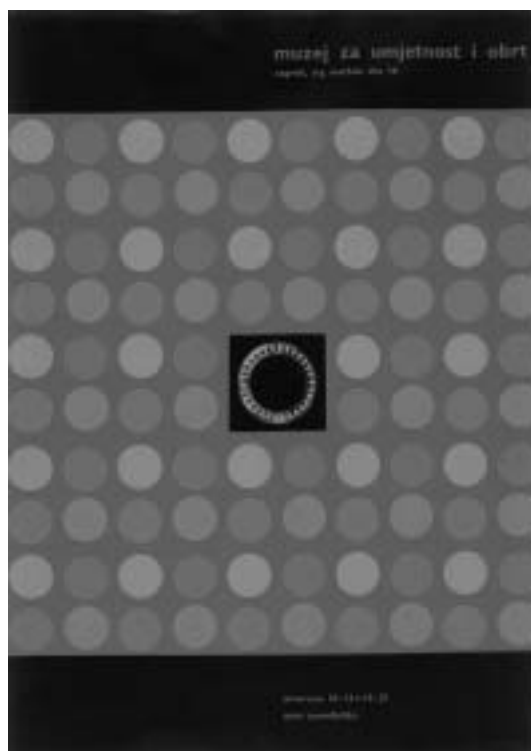
Fotodokumentacija Muzeja za umjetnost i obrt, Zagreb

sl.2 Prigodni logo povodom 100. godišnjice MUO, 1980., Ivan Picelj

Fotodokumentacija Muzeja za umjetnost i obrt, Zagreb

sl.3 Logo Muzeja za umjetnost i obrt, 1995., Boris Ljubičić

Fotodokumentacija Muzeja za umjetnost i obrt, Zagreb

Stvaranje prepoznatljivog vizualnog identiteta u današnje je vrijeme zasigurno jedan od prioriteta svake kompanije i ustanove, pa tako i ustanova kulture. Kao rezultat nastojanja da se promovira identitet tvrtke, a sve, dakako, u cilju što uspješnijeg poslovanja, nastala je nesmiljena utakmica promidžbenim porukama, city-light i jumbo plakatima, lecima, brošurama. Neke su firme toliko agresivne da u našoj svijesti stvaraju njima poželjne asocijacije već i pri spomenu određene riječi, slušanju određene pjesme ili gledanju neke boje. Trebalo bi, primjerice, ispitati kod kolikog broja stanovnika Hrvatske samo pojavljivanje narančaste boje u nekoj reklamati odmah priziva u svijest *Hrvatski telekom*, ili koliko je sklop riječi *Pozdrav iz Rovinja* dostatan da se njime uspješno prevlada zabrana reklamiranja duhanskih proizvoda.

Je li inzistiranje prvenstveno na kreiranju i posredovanju onoga što zovemo *Corporate Identity* najbolji i najusp-

ješnji put za pridobivanje kupaca, odnosno publike, drugo je pitanje. Na kratke staze uspjeh je sigurno zagarantiran, međutim ako blještavu fasadu ne podupire kvalitetan sadržaj, s vremenom nužno dolazi do sve slabijih poslovnih rezultata.

S tradicijom dugom više od 120 godina zagrebački Muzej za umjetnost i obrt svakako pripada među najstarije, a kvalitetom, kvantitetom i kompleksnošću fundusa, kao i ukorijenjenošću u hrvatski kulturni prostor, među najznačajnije muzejske kuće u našoj zemlji.

Današnjim svojim ustrojstvom kojim su pokriveni svi segmenti suvremene muzejske prakse (od kustoske, restauratorske, informatičke, dokumentacijske službe preko pedagoške, PR i marketinške do specifičnih

pomoćnih službi kao što su lektori i korektori) ovaj je muzej razvio čitav niz aktivnosti: koncipiranje i realiziranje složenih kulturoloških projekata, međunarodnih, samostalnih izložaba i izložaba iz muzejskih zbirki, organiziranje promocija knjiga, koncerata, predavanja, radionica za djecu i velik broj marketinških događanja.

Okrenutost sredini u kojoj muzej djeluje te nužnost suradnje s uspješnim tvrtkama radi realizacije opsežnog programa koji zahtijeva materijalnu podršku što znatno nadmašuje sredstva odobrena od Gradskog fonda i Ministarstva kulture uvjetovali su potrebu osmišljavanja prepoznatljivog identiteta kuće.

Bez pretenzija da se daju relevantni vrijednosni sudovi o kvaliteti i dosegima ostvarenja naših vodećih dizajnera koji su sudjelovali u kreiranju vizualnog identiteta Muzeja za umjetnost i obrt, želja mi je istaknuti nekoliko ključnih momenata koji su značili kvalitativni pomak u promišljanju imagea ove istaknute kulturne ustanove.

Pokušavajući definirati početke onoga što bismo mogli nazvati vizualnim identitetom muzeja, prvom mi se važnom stepenicom čini serija plakata koju je za novi i izuzetno moderno koncipiran stalni postav iz 1962. godine izradio naš tada vodeći autor na području primijenjene grafike Ivan Picelj. Autor je pojedine zbirke, odnosno predmete, izdvojio i prikazao kao zasebne semantičke cjeline i pridružio im jasno koncipiran, koncizan tekst, postižući tako izuzetno uspješnu ravnotežu piktografskih i tipografskih elemenata.

Osim spomenutih plakata, kao i dobro oblikovanih i komunikacijski uspješnih radova istog autora, te plakata Mihajla Arsovskog i Borisa Bućana (ovog potonjeg prvenstveno pamtim po zanimljivom rješenju plakata u povodu stote obljetnice muzeja: *Kada ste u posljednjih sto godina bili u Muzeju za umjetnost i obrt*), vizualni identitet Muzeja za umjetnost i obrt sljedeća je dva desetljeća bio nedovoljno definiran i artikuliran.

Novi pomak u uspostavi prepoznatljivog imagea učinio je ponovo Ivan Picelj, koji je 1980. u povodu stote obljetnice muzeja kreirao prigodni logo - 100 godina MUO. Njegovo rješenje čvrsto je ukorijenjeno u tradiciju novih tendencija; sastoji se od tri spojena kvadratna polja u koja su upisana slova M, U i O, čiji je oblik baziran na konstrukciji osnovnih geometrijskih formi. Prigodni se znak koristio samo u godini u kojoj je muzej proslavio svoju obljetnicu, a uvidom u publikacije i promidžbeni materijal iz sljedećih godina jasno je da se nije rabio kao logo muzeja.

Možemo, dakle, zaključiti da se razvoj vizualnog identiteta MUO-a odvijao korak po korak i da dugo nije bio osviješten. Elementi koji ga tvore korišteni su više-manje slučajno, od prigode do prigode, a ne kao rezultat spoznaje o nužnosti uspostave zajedničkog nazivnika koji bi sve dijelove povezao u čvrsto koncipiranu cjelinu.

Tek nekoliko godina kasnije, u vrijeme kada je na direk-

sl.4 City-light plakat stalnog postava MUO, 1998., Ante Rašić
Fotodokumentacija Muzeja za umjetnost i obrt, Zagreb

torsko mjesto (1983.) došao sadašnji ravnatelj Vladimir Maleković, koji je već sljedeće godine uspostavio novu službu veza s javnošću, a nekoliko godina kasnije i odjel marketinga i koji je naglašavao potrebu okrenutosti muzeja korisnicima, odnosno muzejskoj publici, počinje kontinuirana primjena Piceljeva loga isprva na pozivnici, a kasnije i na muzejskim publikacijama i plakatima. Na izložbi *Romaničko slikarstvo u Hrvatskoj* održanoj 1987. prvi je put sav tiskani materijal imao zajednički i prepoznatljivi znak Muzeja za umjetnost i obrt.

Kada govorimo o promišljanju vizualnog identiteta ove ustanove ne možemo zaobići total design izložbe *Hrvatski narodni preporod*, održane 1985-86. u MUO-u koji je izradio naš ugledni dizajner Boris Ljubičić. Iako nije riječ o rješenju korporacijskog identiteta, nego identiteta jednog izložbenog projekta, on je za to vrijeme bio toliko avangardan, anticipirajući vizualni identitet hrvatskog državnog znakovlja znatno prije osamostaljenja naše zemlje, da ga je čak i u ovako konciznom povijesnom pregledu nemoguće preskočiti. Bazirajući svoje rješenje na promišljanju kvadratnog rastera, takozvane šahovnice, i pridodajući mu ilirske simbole zvijezde i polumjeseca Ljubičić je osmislio kompletan tiskani materijal izložbe: plakat, veliki i mali katalog, deplijan, kuvertu, memorandum, pozivnicu, pa čak i suvenire - značke, bedževe, privjeske za ključeve, kutije šibica, kao i ambalažu, odnosno vrećice.

Isti je dizajner gotovo deset godina kasnije oblikovao novi logo Muzeja za umjetnost i obrt. Bilo je to vrijeme

kada se formirao današnji stalni postav pa se tom prigodom nastojao osuvremeniti i image muzeja. Ljubičićev je znak antipod ranijem Piceljevom rješenju: dok je Piceljev logo koncipiran strogo geometrijski s jednakim vrednovanjem svih slovnih elemenata, Ljubičić akcentira slovo O, kako veličinom, tako i bojom. Želja mu je bila, kako je sam rekao, istaknuti da je Muzej za umjetnost i obrt prvenstveno muzej obrta, odnosno dizajna. Drugo što je svojim dizajnom nastojao naglasiti jesu kontinuitet djelovanja i tradicija muzeja. Stoga je svako slovo oblikovao na drugačiji način: slovo M rađeno je u fontu *Times New Roman*, U u *Optimi*, a O je pretvorio u kružnicu. Ljubičić je logo aplicirao na kuverte, memorandum, plakate, kataloge i druge muzejske tiskovine.

Posljednjih godina Muzej za umjetnost i obrt ima sve razvijeniju razmjenu publikacija s muzejima i srodnim ustanovama u zemlji i svijetu. Ova činjenica zasigurno je pridonijela spoznaji o nužnosti oblikovanja kataloga koji bi unatoč različitim temama što su u njima obrađene imali određene zajedničke karakteristike koje bi ih odmah identificirale kao publikacije ove ustanove. Na tom su zadatku angažirani Ante Rašić i njegov dizajnerski studio. Rezultat je katalog koji muzej kao tipski koristi od 1998. za svoje izložbe (izuzetak su samo kulturološki projekti koji su toliko kompleksni da zahtijevaju vlastiti vizualni identitet). Ono što je zajedničko svim katalogima jesu prvenstveno standardni format i dizajn ovitka izrađenog od *fedrigoni aquarello* papira *avorio* (bjelokosne) boje na kojem je u sivom rasteru duž prednje i stražnje strane apliciran logo muzeja. Na prednjoj se strani, osim naziva izložbe nalazi i ilustracija koja reprezentira sadržaj kataloga, odnosno izložbe. U unutrašnjem dijelu kataloga dopuštene su varijacije osnovne koncepcije s obzirom na profil izložbe i želje dizajnera kataloga.

Pored kataloga Ante Rašić je dizajnirao i nove city light plakate stalnog postava: na jednom izdvaja karakterističan izložak i duhovito ga spaja s logom muzeja, drugog rješava prvenstveno tipografski, multiplicirajući i varirajući logo i tekst s osnovnim informacijama o muzeju.

Sumirajući dosadašnji razvoj vizualnog identiteta Muzeja za umjetnost i obrt možemo zaključiti da se on osmišljavao, definirao i upotpunjavao tijekom nekoliko desetljeća. Istodobno se modernizirao, prilagodavajući se novom senzibilitetu, novim tehnologijama, novim aktivnostima i ciljevima koji proizlaze iz interaktivnog djelovanja muzeja i njegovih korisnika.

Ako tome pridodamo prezentaciju ustanove i događanja koja se u njoj gotovo dnevno odvijaju putem Interneta, web siteova, CD-romova i ostalih suvremenih medija, neosporno je da je danas značenje vizualnog identiteta veće nego ikada. Međutim jednako je važno da se uz kvalitetan vizualni identitet uspostavi kvalitetan stručni i znanstveni identitet muzejske ustanove (ili

obratno), jer se upravo postizanjem skladanog suodnosa forme i sadržaja muzejskih tiskovina muzej na najbolji način potvrđuje na nacionalnom i međunarodnom planu.

THE SIGNIFICANCE OF THE VISUAL IDENTITY OF THE MUSEUM OF ARTS AND CRAFTS

In today's world, when we are "bombarded" by huge amounts of information that we receive by means of printed and electronic media, leaflets, brochures and other printed materials, establishing a recognisable visual identity becomes the *sine qua non* condition for success. We should note that the creation of a corporate identity is nothing new. Already at the beginning of the 20th century, companies in developed European states and in the USA wanted to present themselves to consumers in a new, modern form. However, in Croatia, the awareness of the need for creating a recognisable image has taken root only in the past ten years.

The Museum of Arts and Crafts had used some elements that make up the visual identity of the institution as early as in the sixties. This is most evident in the series of posters for the permanent exhibition that were designed by Ivan Picelj. In the middle of the 90s, when the new permanent exhibition was opened, a new logo for the Museum was designed by Boris Ljubičić. From that time onwards, the Museum logo is always applied to all printed materials - from posters and catalogues to stationery and invitations.

Going a step further, Studio Rašić was commissioned to design the blueprint for the catalogue of occasional exhibitions at the Museum of Arts and Crafts. In this way the Museum is gradually developing an integral visual identity of an institution necessary for achieving recognition among the fierce competition that is today present even in culture.

DANIELA ŽIVKOVIĆ □ Nacionalna i sveučilišna knjižnica, Hrvatski ured za ISBN i ISMN, Zagreb

Rado se prisjećam razgovora s predstavnicima muzeja u vrijeme pisanja moje knjige *Elektronička knjiga*. Ova se knjiga bavi teoretskim i praktičnim pitanjima definiranja elektroničke knjige i knjige općenito, koja sam izložila u doktorskom radu obranjenom na Katedri za bibliotekarstvo Filozofskog fakulteta u Zagrebu 2000. godine.

U poglavlju *Elektronička knjiga u Hrvatskoj* nastojala sam zabilježiti početke elektroničkog nakladništva u Hrvatskoj te ono uz opis donosi i slike elektroničkih knjiga u nakladi naših muzeja. Ističem da su prema mojim saznanjima muzeji u razdoblju od 1995. do 2000. objavili čak devet od sveukupno 75 elektroničkih knjiga objavljenih u Hrvatskoj, a svjesna sam da je broj i nešto veći.¹

Uz veće i manje nakladničke kuće, koje se primarno bave nakladništvom, brojne su u Hrvatskoj ustanove kojima nakladništvo nije osnovna djelatnost, već njome

dokumentiraju svoj stručni i znanstveni rad. Od ožujka 1993. godine do studenoga 2001. godine 3523 nakladnika su se uključila u sustav ISBN (International Standard Book Number = Međunarodni standardni knjižni broj). Primjenom načela na kojem se temelji ovaj sustav - "nakladnik je svaka pravna ili fizička osoba koja objavi knjigu" - postignut je sveobuhvatan uvid i registrirani su svi profili nakladnika. Među njima istaknuto mjesto zauzimaju muzejske ustanove objavljujući prvenstveno publikacije u tiskanom obliku ali i u elektroničkom. Godine 2000. muzejske su publikacije činile gotovo 10 posto sveukupne knjižne produkcije u Hrvatskoj. Uočeno je da je elektronički medij ustanovama u području kulture i znanosti olakšao dokumentiranje njihove djelatnosti. Zato ovdje posebnu pažnju posvećujem identifikacijskim oznakama za elektroničku građu, pitanju što označiti kao elektroničku knjigu, uložiti CD-ROM-a u razvoju elektroničkog nakladništva i pohrani takve publikacije kao dijela kulturne baštine u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici.

Elektroničko nakladništvo razvija se već trinaestak godina. No razdoblje od prvih desetak godina smatrano je pokusnom fazom. Toliko je vremena zapravo bilo potrebno da tiskana knjiga prijeđe iz tiskanog oblika u elektronički na Internetu. Na godišnjoj konferenciji

sl.1 - 8 Elektroničko muzejsko nakladništvo.

¹ Živković, D., *Elektronička knjiga*, Zagreb : Multigraf, 2001., str. 182-184.

2 Živković, D., *Elektronička knjiga*, str. 49.

3 Elektronička knjiga može biti dostupna u raznim formatima. Svaki format elektroničke knjige označen je vlastitim brojem ISBN. Najčešće je to format PDF koji se može čitati pomoću besplatnog programa *Acrobat Reader*, zatim *exe.format* što znači da je sama knjiga računalni program za čije čitanje nije potreban nikakav poseban program ili format htm tako da se knjiga čita pomoću Internet Explorera. Formati elektroničkih paketa su: EVB = Every Book, GLS = Glassbook, HTM = HTML, LBS = Librius, MLL = Millennium, MSR = Microsoft Reader, MP3 = MP3 spoken word files, OEB = Open Ebook, PDF = Portable Document Format, PPT = Palm Pilot, RKT = Rocket Book, RTF = Rich Text Format, SBK = SoftBook, TXT = ASCII Text, WAV = Wave (audio) files, WRD = MS Word.

4 Ručni čitači danas nalikuju laptopu sa zaslonom formata A4. Neprestano se razvijaju i javljaju pod raznim trgovačkim nazivima kao što su: Soft Book, koji može pohraniti 100 stranica teksta. Rocket Book je veličine džepne knjige, pohranjuje 4.000 stranica, moguće je čitati 20 sati s baterijskim osvjetljenjem, a stoji 500\$. Everybook u svojem kožnom uzetu najviše nalikuje knjizi, a prednost je mogućnost dodavanja osobnih bilješki i besplatan pristup elektroničkoj knjižnici. Millennium Reader izgleda poput džepne knjige težine 500 grama.

5 Bakken, F., *Digital object identifier*. // Information Europe : EBLIDA magazine 2,4 (December 1997), str. 24. Svjestan zahtjevnosti elektroničke trgovine Charles Clarke je 1995. godine pod motom "The answer to the machine is in the machine" (Odgovor stroju leži u stroju) izumio Sustav za poslovanje elektroničkim autorskim pravima (Electronic Copyright Management System - ECMS). Ovaj sustav podržava poslovanje pravno zaštićenom gradom na elektroničkim mrežama, tako da se jednoznačnom identifikacijom elektroničkih dokumenata osigura zaštita autorskih prava i uporaba samih elektroničkih publikacija. Tu ideju je 1995. godine preuzela Američka udruga nakladnika (American Association of

Američkog knjižničarskog društva u New Orleansu lipnja 1999. godine američki su nakladnici i knjižničari izjavili da nakon elektroničkih časopisa *elektronička knjiga nadolazi poput lavine*. U Europi njezin je dolazak ipak nešto sporiji, iako u posljednjih godinu dana zauzima sve značajnije mjesto u nakladništvu. Tako ne začuđuje da se 1998. godine elektronički nakladnik *The online Originals* pojavio u javnosti kao kontroverzan slučaj. Naime, na popisu kandidata za nagradu *the Booker Prize* našlo se njegovo elektroničko izdanje knjige *The angels of Russia* autorice Patricie le Roy. Budući da je ova knjiga postojala isključivo u elektroničkom obliku, u javnosti su postavljena pitanja: *Je li to uopće knjiga? Smije li elektronička knjiga ući u uži izbor za dobitnika nagrade?* To je potaknulo ovog nakladnika da ubuduće svoje naslove tiska na zahtjev i da imaju opseg knjige.

Od 1998. godine dosta se toga promijenilo u tome kako ljudi shvaćaju pojam elektroničke knjige pa je danas sa sigurnošću možemo definirati na sljedeći način: elektronička knjiga (e-knjiga) je jedna ili više računalnih datoteka omeđenog sadržaja koje su dos-

tupne javnosti na mreži (mrežna knjiga) ili u materijalnom obliku (na CD-ROM-u, disketi). Uz tekst može donositi sliku i zvuk kao i veze sa srodnim mrežnim stranicama te program za izmjene i dopune.²

Obvezatno treba biti označena vlastitim međunarodnim standardnim knjižnim brojem ISBN, bilo da je ISBN jedina oznaka e-knjige ili tek sastavni dio oznaka DOI i URN specifičnih za elektroničku građu.³ E-knjiga se može čitati na zaslonu računala, no može se poslati elektroničkom poštom na ručni čitač.⁴ E-knjiga se može ispisati na pisač ili dati tiskati na zahtjev na najbližem stroju za digitalni tisak. Ona može biti interaktivna dopuštajući izmjene i dopune čitatelja.

Razvoj elektroničke knjige neophodno je vezan uz uspješnost poslovanja takvom gradom. U tom je smislu osobitu pozornost privukao razvoj označitelja digitalne građe DOI (Digital Object Identifier). Tako Američka udruga nakladnika ističe još 1997. godine: *Uspjeh prometa digitalnom gradom u nakladničkoj djelatnosti ovisi o tome u kojoj je ona mjeri neprestano dostupna kupcima, kao i da je sa sigurnošću vjerodostojna i ponuđena u raznim formatima. Sustav DOI bit će važan dio tog uspjeha.*⁵

Nakladnici su svjesni svojih potreba za jednoznačnom identifikacijom dokumenata na Internetu prišli razvoju sustava DOI. No, ovim su se pitanjem 1998. godine intenzivno bavile i nacionalne knjižnice, naročito one koje pružaju elektroničke usluge. Na Konferenciji ravnatelja nacionalnih knjižnica (Conference of Directors of National Libraries - CDNL) održanoj u Amsterdamu kolovoza 1998. godine odlučeno je da se istraži primjena oznake URN (Uniform Resource Name) kao stalnog označitelja dokumenata na elektronskoj mreži. Ovaj je sustav razvijen u Sveučilišnoj knjižnici u Helsinkiju te ga prvenstveno koriste nordijske zemlje.⁶

Informacijsko komunikacijska tehnologija izazvala je velike promjene u sektoru knjige i to ponajprije u tri struke primarno vezane uz knjigu - knjižničarstvu,

nakladništvu i knjižarstvu. Želimo li utvrditi zadatke pred kojima su se one našle, neophodno je ustanoviti specifičnost elektroničke knjige u odnosu na tiskanu. To je najjednostavnije razmotre li se osnovne sintagme vezane uz pojam knjige: *izdati knjigu* i *čitati knjigu*.

Izdati tiskanu knjigu znači umnožiti i staviti u promet broj primjeraka djela na račun nakladnika. Regulirani pravni odnosi između autora i nakladnika predstavljaju temelj tradicionalnog nakladništva, a uvođenjem informacijske tehnologije pokazala se potreba da se ti odnosi što brže reguliraju i u elektroničkom nakladništvu. Korake u tom smislu poduzela je Svjetska organizacija za intelektualno vlasništvo (WIPO - World Intellectual Property Organisation) i 1996. godine donijela Ugovor o autorskom pravu (WCT - WIPO Copyright Treaty).

Prema njemu *izdati elektroničku knjigu* znači elektronički je reproducirati i priopćiti javnosti. Za elektroničko nakladništvo je uz pravo elektroničkog reproduciranja, ključno pravo objavljivanja u smislu priopćavanja javnosti prema kojem *autori književnih i umjetničkih djela uživaju isključivo pravo davanja dopuštenja za priopćavanje javnosti njihovih djela, putem žica ili bez žica, uključujući stavljanje na raspolaganje javnosti njihovih djela na način da svatko može imati pristup tim djelima s mjesta i u vrijeme koje pojedinačno odabere*.⁷ To pravo uključuje prijenos i čin ponude. Čitati elektroničku knjigu znači imati pristup, a uvjete ugovorno utvrđuje nakladnik ili distributer s korisnikom. Tako nakladnički ugovor u elektroničkom nakladništvu treba sadržavati pravo elektroničkog reproduciranja i pravo pristupa. Cilj nastojanja raznih međunarodnih ustanova je uskladiti prava nakladnika i slobodan pristup informacijama po uzoru na tiskanu knjigu.

Priprema elektroničke knjige u svojem prvom dijelu obuhvaća postupke koji su jednaki onima pri izdavanju tiskane knjige. To su izbor teksta, lektura, korektura i grafičko oblikovanje. Pri proizvodnji elektroničke knjige prijelom se knjige posebnim računalnim programima pretvara u datoteke spremne za objavljivanje na mreži, snimanje na CD-ROM ili na disketu.

Elektronička se knjiga može izvorno objaviti u elektroničkom obliku. No ona može nastati i digitalizacijom tiskanih djela. U nakladništvu muzejskih ustanova često se digitaliziraju vrijedni katalogi i zbornici ranije objavljeni u tiskanom obliku. Objavljivanjem ranije otisnutog sadržaja na CD-ROM-u ili Internetu stvara se novo izdanje takvog djela koje neophodno nosi novu identifikacijsku oznaku ISBN, a ona dodijeljena tiskanom izdanju se izostavlja.

U digitalizaciji tiskanih knjiga i njihovoj distribuciji putem Interneta projekti *Gutenberg* i *netLibrary.com* mogu se smatrati međašima, iako su kasnije mnogi slijedili njihov primjer. Nastali su u vremenskom razmaku od punih 28 godina i predstavljaju dva pristupa digitalizaciji tiskanih

knjiga. Dok *Gutenberg* funkcionira na dobrovoljnoj osnovi i digitalizira naslove nezaštićene autorskim pravom, *netLibrary* se upustio u digitalizaciju naslova zaštićenih autorskim pravom, našao rješenja za poslovanje digitalnom građom, osigurao autorima zaštitu i postavio poslovanje na komercijalnu osnovu.

Spoznaja da se tekst može čitati sa zaslona računala i prenositi Internetom ponukala je Michaela Harta da još godine 1971. pokrene projekt *Gutenberg*. Utemeljen je na entuzijazmu sudionika i osnovnom načelu da digitalni medij i Internet pružaju neograničenu mogućnost distribucije teksta. On danas nudi na Internetu reviju više od 2000 tekstova, koji nisu zaštićeni autorskim pravom - sve od Američke deklaracije o nezavisnosti do Tarzana.⁸

Pionirski ali komercijalan pothvat u smislu prodora elektroničke knjige u sveučilišne knjižnice u Sjedinjenim Američkim Državama učinila je skupina poduzetnika iz Kolorada pod imenom *netLibrary*⁹. Prema riječima njihova potpredsjednika "cilj im je tiskanu informaciju učiniti dostupnu na Internetu".¹⁰ *net Library* digitalizira sadržaje već ranije objavljene u tiskanom obliku, kako bi primjenjujući prednosti elektroničkog medija oni bili što bolje korišteni. Pri tom ističe da nije nakladnik, nego distributer sadržaja koje daje treća strana. Tako nudi i distribuira u digitaliziranom obliku niz referentnih, znanstvenih i stručnih djela, koja su već u tiskanom obliku objavila najuglednija američka sveučilišta.

Sustav *netLibrary.com* proradio je 29. ožujka 1999. godine sa 2000 digitaliziranih knjiga na mreži. U svojem nastojanju da stvori najveću zbirku elektroničkih knjiga na svijetu *netLibrary* sklopio je već do srpnja iste godine ugovore s više od 60 nakladnika. Uz niz sveučilišnih nakladnika kao što je *Cambridge University Press* surađuje s velikim nakladnicima kao *Chadwyck-Healy*, *The McGraw-Hill Companies* i *The MIT Press*, *ABC-CLIO*, *O'Reilly & Associates* i *M. E. Sharpe*. *netLibrary* tjedno uvrsti u svoju zbirku 150 knjiga. Tako su u srpnju 1999. imali na mreži 2000 elektroničkih knjiga zaštićenih autorskim pravom i 1500 naslova nezaštićenih autorskim pravom.¹¹

Djela objavljena na mreži mogu biti zaštićena Ugovorom o autorskom pravu i Ugovorom o izvedbama i fonogramima Svjetske organizacije za intelektualno vlasništvo koji su usvojeni na Diplomatskoj konferenciji 20. prosinca 1996. godine. No nakon prestanka trajanja autorskih imovinskih prava u pogledu određenog djela ono postaje javno dobro (*domain public*), pa ga svatko može slobodno koristiti i bez plaćanja naknade, ako zakonom nije drukčije određeno.¹² Djela koja su javno dobro pogodna su za digitalizaciju. Zbog toga već nekoliko desetaka godina postoji praksa digitalizacije nezaštićenih djela, bilo da se tekstovi prepisuju ili skeniraju. No, postavlja se pitanje jesu li ona postupkom digitalizacije uopće objavljena. Budući da se radi o sadržaju objavljenom na mediju koji se razlikuje

Publishers – AAP) i pokrenula projekt stvaranja označitelja kao što je DOI. Nakon što je Korporacija za nacionalnu istraživačku inicijativu (Corporation for National Research Initiatives – CNRI) u suradnji s poduzećem *R. R. Bowker* izradila nacrt označitelja DOI, osnovan je odbor koji će poticati razvoj prototipa tog sustava na međunarodnoj razini. Sustav DOI prvi je put službeno predstavljen na 49. frankfurtskom sajmu knjiga 15. listopada 1997. godine. Sustavom DOI upravlja neprofitna zaklada pod imenom *International DOI Foundation*. Sustav danas koriste nakladnici iz Europe i Amerike. Oznaka DOI sastoji se od prefiksa i sufiksa. Budući da se za identifikaciju knjiga na raznim medijima već koristi međunarodni standardni knjižni broj ISBN, tako on u elektroničkoj knjizi postaje stvarni označitelj sadržaja u okviru oznake DOI, koja se zasada može sastojati od najviše 128 mjesta. Na tiskanoj knjizi omot i naslovna stranica donose relevantne podatke. U elektroničkoj knjizi te podatke sadrži upravo DOI i tako rješava osnovna pitanja poslovanja u vrlo dinamičnom elektroničkom nakladništvu, gdje se češće mijenja podatak o vlasništvu i lokaciji sadržaja. Usp. URL: <http://www.doi.org>

6 Oznake URN su trajne jedinstvene oznake izvora koje se uklapaju u širu informacijsku arhitekturu Interneta, koja se dodatno sastoji od Uniform Resource Characteristics (URC) – jedinstvenih svojstava izvora i Uniform Resource Locators (URL) – jedinstvenih adresa izvora. URN služi za identifikaciju, URC za uključivanje metapodataka, a URL za lociranje izvora. URN označuje izvor ili informaciju. Može označavati i intelektualni sadržaj, poseban oblik intelektualnog sadržaja, ili ono što tijelo koje dodjeljuje URN odredi kao jedinicu koju treba posebno označiti. URL označuje mjesto ili spremnicu određenog izvora, koji je označen URN-om. Izvor označen URN-om može se u određeno vrijeme nalaziti na jednom ili više mjesta, može se seliti ili biti nedostupan. URL označuje mjesto na kojem se izvor može nalaziti ili pak spremnicu koji se razlikuju od samog izvora označenog URN-om. Ako dokument na mreži već nosi označitelj kao što je ISBN, tada će on poslužiti kao označitelj sadržaja (NID – Namespace identifier). No

osim standardnih oznaka kao što su ISBN i ISSN kao osnova za URN može poslužiti i nacionalni bibliografski broj NBN (National Bibliographic Number), koji se zasad koristi kao interna oznaka. Zahvaljujući tom broju i digitalna efemerna grada dobila bi svoju identifikacijsku oznaku, a dodjeljivale bi ga knjižnice. Usp. Hakala, J.; Koch, T. URN user guide. Created: 23. 02. 1998. Last update: 03. 03. 1998.
URL: [http://www.lub.lu.se/metadata/URN-help.html\(2.2.1999.\)](http://www.lub.lu.se/metadata/URN-help.html(2.2.1999.))

7 Ugovor o autorskom pravu Svjetske organizacije za intelektualno vlasništvo, čl. 8.

8 *Projekt Gutenberg* bio je u vrijeme pokretanja prva stranica na Internetu koja je donosila informacije. Godine 1969. *Net* je bio eksperimentalna mreža za četiri računala u Kaliforniji. U vrijeme pokretanja projekta *Gutenberg* na *Netu* nije bilo više od 100 korisnika. No bilo je očito da će Internet jednog dana povezivati cijeli svijet. U početku se upisivalo po jednu knjigu godišnje, a kasnije se javljalo sve više dobrovoljaca. Zgodno je usporediti mjesečne podatke o digitalizaciji knjiga (tj. unosu teksta) od 1991. do 1999. godine: 1 naslov 1991., 2:1992., 4:1993., 8:1994., 16:1995., 32:1996., 32:1997., 36:1998. i 36:1999. Zanimljivo je promatrati ovaj projekt sa sociološkog gledišta. U SAD-u je da bi se smanjilo kopiranje, *Zakon o copyrightu* 1976. godine produžen na 76 godina, a 1998. godine na 95 godina. Na početku ovog stoljeća većina djela istekla je autorskopravna zaštita. Poznato je da je većina djela rasprodana već u prvih petnaest godina trajanja autorsko pravne zaštite, koja kasnije nije obnovljena. Cilj projekta *Gutenberg* je digitalizirati 10.000 tekstova, a krajem 1999. godine tražena je minimalna financijska potpora, kako bi se ovo hvale vrijedno djelo moglo nastaviti. Usp. Hart, M. S. *Digital text : Project Gutenberg: breaking down the barriers of ignorance and illiteracy.* // *Metamorphosis of the book*, str. 75-79

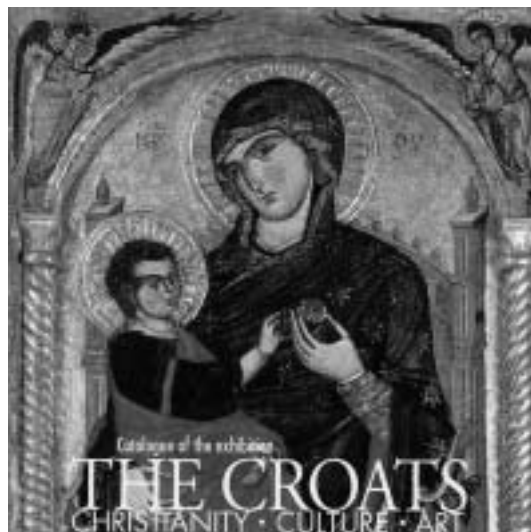
9 URL: <http://www.netLibrary.com>

10 Kiernan, V. *An ambitious plan to sell electronic books?!* // *The Chronicle of Higher Education* (Apr 16, 1999).
URL: <http://proquest.umi.com>

od papira, takva bi izdanja trebala predstavljati novo izdanje i nositi vlastitu ISBN oznaku. Za označavanje ISBN-om ostaje ključno pitanje, tko je nakladnik nezaštićenih elektroničkih knjiga nastalih digitalizacijom tiskanih knjiga? Nakladnik autorski nezaštićenog djela je onaj koji ga objavljuje i ima pravo ostvarivati dobit. Poznato je da već dulje vrijeme većina elektroničkih knjižara i drugih ustanova nudi djela koja su digitalizirana postupkom skeniranja i stavlja ih na raspolaganje u većini slučajeva bez naknade. Tako se postupkom digitalizacije pravno nezaštićenog djela daje na raspolaganje javnosti djelo a da se ne ističe nakladnik. Najčešće onaj koji taj pothvat izvodi odnosno naručuje sebe naziva distributerom. U slučaju autorski zaštićenih djela takav distributer tekstova sklapa ugovor s nakladnikom koji kod distributera naručuje postupak skeniranja i stavljanja u promet.

U počecima digitalizacije tj. 1995./6. godine objavljivanja su sabrana djela pojedinih autora na CD-ROM-u. Tako je sabrana djela Johanna Wolfganga Goethea objavio nakladnik *Chadwyck Healy* prvo na kompaktnom disku, a kasnije i na mreži. Čini se da je pitanje kulturnog prestiža postalo objaviti klasike književnosti u elektroničkom obliku. Takav je vrlo skup projekt *Literature Online*¹³ nakladnika *Chadwyck Healy*, koji je objedinio čak 18 baza podataka s izvornim djelima engleskog i američke književnosti uključivši bibliografiju, rječnik i članke iz književnih časopisa. U okviru tog sveobuhvatnog projekta objavljeno je 260.300 književnih djela na engleskom nastalih u rasponu od 1400 godina tj. od 600. godine. Tako donosi 256.000 pjesama, 4000 dramskih djela i 300 romana. Od neprocjenjive su vrijednosti za istraživače 1.500.000 znanstvenih članaka i 13.200 bibliografskih referenci. Časopisi i knjige mogu se direktno naručiti, a ponuđen je i forum za raspravu. Ovdje dolazi do izražaja još jedna vrijednost elektroničkog medija. Naime 75 posto tekstova, koji su ovdje dostupni u elektroničkom obliku, rasprodano je u tiskanom. Cijena pristupa kompletnoj

bazi *Literature Online* iznosi 7500 britanskih funti za četiri istovremena korisnika.

Elektronički medij mijenja pristup znanju donoseći neke prednosti. Vrlo je pogodan za objavljivanje opsežnih djela, jer može sadržavati velik broj informacija koje se brzo prenose. To su prvenstveno referentna djela kao npr. enciklopedije, rječnici, bibliografije i leksikoni. U povijesti nekih referentnih djela je objavljivanje na kompaktnom disku često bila samo međufaza u prijelazu iz tiskanog oblika na Internet.

Jedno od klasičnih referentnih djela koja je već u jesen 1998. objavljeno na mreži je *The Grove Dictionary of Art*¹⁴ Objavljivanje ove enciklopedije na Internetu odvijalo se usporedo s velikim promjenama u elektroničkom nakladništvu, a postupno se razvijala i sklonost knjižničara prema elektroničkoj građi. Ranih osamdesetih godina *The Grove Dictionary of Art* bio je zamišljen kao opsežno tiskano referentno djelo. Do 1993. godine kada je započeo tisak kompleta svezaka razmišljalo se o objavljivanju na CD-ROM-u. No ta je misao napuštena, jer tadašnja tehnologija nije omogućavala pohranu 26 milijuna riječi i 15.000 ilustracija na jedan jedini disk. Uz to je i otkup prava za elektroničku reprodukciju bio vrlo skup. Konverzija tiskanog oblika ove enciklopedije u elektronički trajala je manje od godinu dana, a mrežna verzija objavljena je dvije godine nakon tiskanog izdanja u 24 sveska. Ovo elektroničko izdanje na mreži ima sve prednosti takvih publikacija kao što su lakoća pristupa, uporabe, povezivanje s ilustracijama i mogućnost osuvremenjivanja. Uspostava veza s ilustracijama pokazala se najuspješnijim svojstvom ove edicije, a da se pri tom nije povećala cijena pretplate. Zanimljivo je usporediti podatke o ilustracijama u tiskanom i elektroničkom izdanju. Tiskano izdanje donosi 20.000 ilustracija, od toga 400 u bojama, što je bila najveća stavka u cijeni tiskanja. Kada se prije šest godina razmatrala mogućnost izdavanja na CD-ROM-u, ustanovljeno je da bi otkup elektroničkih prava za ilustracije i njihova

digitalizacija povećali cijenu ilustracija tri puta. Elektronička verzija ove enciklopedije na mreži omogućuje vezu s više od 15.000 ilustracija. Ona osim toga pruža direktnu vezu s *The Bridgman Art Library*, koja trenutno nosi 30.000 slika, a do kraja 1999. namjerava imati 100.000 digitaliziranih slika. Postoji razlika između slika s vanjskim vezama i slika iz *The Bridgman Art Library*. Vanjske veze su na Internetu pronašli urednici enciklopedije, tako da uz natuknicu čitatelj dobiva popis slika koje su važne za tekst pa ih može pogledati. U većini slučajeva slike su povučene s mrežnih stranica muzeja, što predstavlja dodatnu uslugu. Mrežne stranice muzeja su stabilne i slike su dobre kvalitete, a u mnogo se slučajeva može dobiti dodatna informacija ili građa o djelu ili umjetniku zastupljenom u enciklopediji kao i o postavu samog muzeja ili galerije. U lipnju 1999. veze su bile uspostavljene sa 180 različitih mrežnih stranica. Jasno je da su i muzeji zainteresirani da sa svojih mrežnih stranica uspostave veze s ovom enciklopedijom. Za razliku od spomenutih vanjskih veza *The Bridgman Art Library* omogućuje korisniku da neovisno o tekstu enciklopedije direktno pretražuje slike po naslovu djela i umjetnikovom imenu ili pak kombinaciji parametara kao što su nacionalnost, stoljeće, tema, materijal ili lokacija. Već ovo mnoštvo ilustracija, i to većina njih u boji, daleko nadmašuje mogućnosti tiskanog izdanja.

Druga prednost ove mrežne verzije pred tiskanim izdanjem je mogućnost revizije članaka, dodavanja novih i povećavanje funkcionalnosti cijelog proizvoda. Redakcijski odbor enciklopedije započeo je reviziju 41.000 članaka i 500.000 bibliografskih navoda. Zato su kontaktirali 6.802 izvorna autora članaka diljem svijeta i zamolili ih da osuvremene svoje tekstove, tako da će rezultati najnovijih istraživanja biti uključeni u mrežnu verziju. Ovako temeljito revidirani tekstovi pravi su kapital za nakladnika. S vremenom namjerava objaviti u tiskanom obliku pojedine tematske sveske kao sporedni proizvod ove velike preradbe. Na taj se način održavanje elektroničkog izdanja i izdavački plan tiskanih naslova međusobno nadopunjuju te se čak može govoriti i o nekoj vrsti simbioze elektroničkog nakladništva i tiskanih izdanja. Godišnja pretplata na ovu enciklopediju na mreži iznosi 900 funti za 1-5 istovremenih korisnika. No 3900 funti iznosi jednogodišnja pretplata na enciklopediju na mreži i komplet od 24 tiskana sveska.

Ugledni američki nakladnik biografija **H. W. Wilson** iskoristio je svoja tiskana referentna izdanja *Current Biography 1940-*, *World Authors/Artists/Musicians/Film Directors*, *Famous First Facts* i *Junior Authors & Translators* za stvaranje novog izvora na Internetu pod nazivom ***Wilson Biographies Plus Illustrated***. Zapravo to nije bio prijenos podataka u omjeru 1:1, jer se nastojala postići ujednačenost cijelog izdanja. Vrlo su važnu ulogu odigrali urednici, koji su pregledavali biografije da bi odabrali 15.000 natuknica, osuvremenili profil izdanja, standardizirali imena i dodali polja s

oznakama. Uključili su podatke iz 100 Wilsonovih biografskih izvora, 26.000 ilustracija i 31.000 cjelovitih članaka iz časopisa.¹⁵

Skupina nakladnika pod nazivom ***The Gale Group***¹⁶ također je iskoristila svoje tiskane i mrežne izvore u području biografija i književnosti da bi nastali novi proizvodi na mreži ***Biography Resource Center*** i ***Literature Resource Center***. Integrirali su razne izvore kao što su cjeloviti tekstovi iz časopisa i novina uključivši i rezultate istraživanja primarnih izvora u području književnosti i biografija. Nakladnik smatra da su objavljivanjem na Internetu ta referentna djela ponovno otkrivena.

Knjižničari su svjesni da u elektroničkom okruženju moraju intenzivno i neposredno surađivati s nakladnicima, kako bi što prije dobili bibliografske podatke o elektroničkim publikacijama i mogli stručno obavljati posao.

Izveštaj M. Rynänen pod nazivom *European Parliament resolution on The role of libraries in modern society (No. A4-0248/98)*, 25 June 1998.

(URL:http://www.kaapeli.fi/~eblida/role_lib.htm) ističe jedinstvenu ulogu knjižnica u informacijskom dobu. Smatra se da su upravo knjižničari nositelji promjena, jer su standardi i metapodaci dio njihove svakodnevice. Od njih se očekuje da posreduju između sadržaja, nove tehnologije i korisnika. Očekuje se da knjižničari elektroničku knjigu prepoznaju, sekcioniraju i uključe u postojeću deponitarnu i bibliografsku funkciju knjižnica.

Problem je u tome što se cijela koncepcija obveznog primjerka tj. zakonska obveza dostave publikacija nacionalnim bibliografskim centrima u svrhu pohrane i korištenja pisane riječi određene zemlje temelji na materijalnom obliku, što ne odgovara elektroničkom okruženju. Međunarodna konferencija o nacionalnoj bibliografskoj kontroli održana 25.-27. studenoga 1998. u Kopenhagenu donijela je preporuke: "istaknula je važnost uvođenja i poštivanja stručnih normi i zakon-

11 Taj broj se konstantno povećavao tako da je u veljači 2000. godine zbirka sadržavala 10.000 digitaliziranih knjiga zaštićenih autorskim pravom i 3000 naslova nezaštićenih autorskim pravom. Total number of e-books.//netLibrary e-book news, February 2000, str. 1-2. e-mail: ebooknewsnetlibrary.omm.com

12 Henneberg, I. *Autorsko pravo*, str. 134.

13 URL: <http://www.lion.chadwyck.co.uk>

14 Sutter, E. *Grove electronic encyclopedia presentation (u sklopu okruglog stola) Reference Classics Go Online*. American Library Association Annual Conference, June 28, 1999. (usmeno priopćenje)

15 URL: <http://www.hmwilson.com/ala/alarbb.ppt> (22.07.1999.)

16 URL: <http://www.galegroup.com>

skih propisa, kao i važnost pravodobna izlaženja nacionalne tekuće bibliografije. Time je posredno potvrdila i to da će nacionalne bibliografije, ta stara i već dugo poznata bibliografska pomagala, služiti svrsi i u idućem stoljeću.¹⁷

Općenito prevladava mišljenje da se elektroničke publikacije trebaju arhivirati na nacionalnoj razini i da za to trebaju biti odgovorne nacionalne knjižnice. Dok su jednoglasna mišljenja da propisima o obveznom primjerku treba obuhvatiti elektroničku građu u materijalnom obliku (CD-ROM i diskete), uz arhiviranje onih na mreži postavlja se više praktičnih pitanja. Zanimljivo je da neki predlažu da ustanove odabrane za pohranu građe provedu i selekciju.

Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu ima zadatak sustavnog prikupljanja ne samo tiskanih nego i elektroničkih publikacija objavljenih u Hrvatskoj.¹⁸

O pravilima korištenja arhivirane elektroničke građe različita su mišljenja. Knjižnice u davanju građe na korištenje do sada uglavnom nisu razlikovale je li ona nabavljena kao obvezni primjerak ili kupljena pod određenim uvjetima. Većina se nakladnika i neke knjižnice zalažu za tu distinkciju. Zatim dok većina knjižnica smatra da istu elektroničku publikaciju može istodobno čitati više korisnika, mišljenja nakladnika su različita. Naime za razliku od jednog primjerka tiskane knjige, elektroničku knjigu može istodobno čitati više ljudi. Zato nakladnici u ugovore unose ograničenja, tako da su uvjeti više nalik onima za tiskanu knjigu.

Prednosti elektroničke knjige su brz izvor informacija te ekonomičan oblik pohrane i distribucije sadržaja, ali ona, na žalost, nije pogodna za dugotrajno čitanje. No, elektroničkim je nakladništvom iz temelja izmijenjeno staro pravilo da se sadržaj prvo otisne a tek onda raspača. Elektronička se knjiga prvo raspača mrežom a tek onda prema potrebi otisne. U posljednjih je godinu dana naročito usavršena tehnika tiska na zahtjev (engl. print-on-demand). Ta je tehnika tiskanja i raspačavanja knjige utemeljena na digitalnoj tehnologiji, a omogućuje da se kupcu na zahtjev otisne i dostavi određena knjiga tamo gdje i kada zatreba. U stroj se zapravo stavlja digitalizirani sadržaj, a iz njega u samo nekoliko minuta izlazi otisnuta knjiga. Stoga će čovjek, želeći čitati određeni sadržaj posegnuti za oblikom knjige, koji je najprimjereniji trenutku i njegovoj potrebi.

Budućnost je knjige upravo u komplementarnosti elektroničke i tiskane knjige.

LITERATURA

1 Bakken, F., *Digital object identifier*. // Information Europe : EBLIDA Magazine 2, 4 (December 1997).

2 Hakala, J.; Koch, T., *URN user guide*. Created: 23. 02. 1998. Last update: 03. 03. 1998. URL: <http://www.lub.lu.se/metadata/URN-help.html> (2.2.1999.)

3 Hart, M. S., *Digital text : Project Gutenberg: breaking down the barriers of ignorance and illiteracy*. // Metamorphosis of the book, str. 75-79.

4 Henneberg, I., *Autorsko pravo*. Zagreb : Informator, 1996.

5 Horvat, A., *Nacionalna tekuća bibliografija u službi Univerzalne bibliografske kontrole*. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 43,1/2(2000), str. 1-8.

6 Kiernan, V., *An ambitious plan to sell electronic books!* // The Chronicle of Higher Education (Apr 16, 1999). URL: <http://proquest.umi.com> (17.06.1999.)

7 Sutter, E. *Grove electronic encyclopedia presentation* (u okviru) *Reference Classics Go Online*. American Library Association Annual Conference, June 28, 1999. (usmeno priopćenje)

8 Total number of e-books. // netLibrary e-book news, February 2000, str. 1-2. e-mail: ebooknews@netlibrary.Omm.com

9 Ugovor o autorskom pravu Svjetske organizacije za intelektualno vlasništvo usvojen na diplomatskoj konferenciji 20. prosinca 1996., Zagreb : Državni zavod za intelektualno vlasništvo, 1997.

10 Živković, D., *Elektronička knjiga*, Zagreb : Multigraf, 2001.

*Adresa:

Dr. sc. Daniela Živković

Nacionalna i sveučilišna knjižnica

Hrvatski ured za ISBN i ISMN

Hrvatske bratske zajednice 4

10000 Zagreb

tel. 01/6164087, fax 01/6164371

e-pošta: dzivkovic@nsk.hr

ELECTRONIC BOOKS AND MUSEUMS

Electronic publishing has been developing for 13 years now, but in publishers' plans, e-books have been given a more prominent position only since 1998. The authoress gives a definition of e-books and explains their specific nature with respect to printed books. She draws attention to the importance of the copyright contract by the World Organisation for Intellectual Property, put forward in 1996. She provides the result of her research into the development of electronic publishing in Croatia, comparing it with trends in other countries. These results provide an insight into the future tasks of the professions that deal with books, and especially into the tasks of librarians as the agents of change brought about by the introduction of information and communication technology. She mentions the advantages of modern printing technology on demand and, in conclusion, gives her view of the future of books.

17 Horvat, A. *Nacionalna tekuća bibliografija u službi Univerzalne bibliografske kontrole*. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 43, 1/2(2000), str. 8.

18 Imajući u vidu razvoj elektroničkog nakladništva posljednjih godina, Konferencija ravnatelja europskih nacionalnih knjižnica (CENL) i Udruženje europskih nakladnika (FEP) usvojili su *Izjavu o depozitu elektroničkih publikacija na dobrovoljnoj osnovi*. *Izjava* je poslužila kao polazište za raspravu koju je Nacionalna i sveučilišna knjižnica organizirala 23. travnja 2001. godine u povodu Dana hrvatske knjige pod nazivom "Elektroničke publikacije i obvezni primjerak: pohrana i korištenje". Zaključeno je da se pravilnikom koji ima uporište u spomenutoj izjavi odrede uvjeti isporuke elektroničkih publikacija Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici. *Pravilnik o dostavi i depozitu elektroničkih publikacija na dobrovoljnoj osnovi Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici*, donesen u studenom 2001. godine, predviđa da nakladnici dostave devet primjeraka elektroničkih publikacija u materijalnom obliku. Za mrežne publikacije dostavlja se verzija za najmanje dva korisnička mjesta. Dobrovoljnim potpisivanjem ugovora s Nacionalnom i sveučilišnom knjižnicom elektronički nakladnik preuzima obvezu isporuke elektroničke građe na način određen pravilnikom. Usp. URL: <http://www.nsk.hr>

“IZVJEŠĆA ZAGREBAČKIH MUZEJA” I “IZVJEŠĆA HRVATSKIH MUZEJA” - TISKANO I ELEKTRONIČKO IZDANJE

MARKITA FRANULIĆ □ Muzejski dokumentacijski centar, Zagreb

IM 32 (3-4) 2001.
TEMA BROJA
TOPIC OF THIS VOLUME

sl.1 Prva izvješća muzeja izašla su 1994. godine na inicijativu MDC-a kao "Izvešća gradskih muzeja"

sl.2 Dizajn ovitka za "Izvešća zagrebačkih muzeja" 1995. i 1996. godine izradio je Boris Ljubičić.

Muzejski dokumentacijski centar (MDC) od 1994. godine objavljuje godišnja *Izvešća zagrebačkih muzeja*, a od 1999. godine *Izvešća hrvatskih muzeja*. Publiciranje izvješća postala je redovita godišnja djelatnost MDC-a, ali ona se svake godine odobrava i financira kao poseban program od Ministarstva kulture RH i Gradskog ureda za kulturu Zagreba.

Iako zajedno čine jedinstven projekt s jedinstvenim ciljem: davanjem pregleda djelatnosti hrvatskih muzeja, *Izvešća zagrebačkih muzeja* i *Izvešća hrvatskih muzeja* objavljuju se kao zasebne publikacije, zbog različitog vremena pokretanja svake od njih, zbog različitog načina financiranja te zbog tehničkih i organizacijskih razloga.

Kao što im samo ime govori, *Izvešća* daju pregled rada u muzejima u RH u razdoblju od jedne godine, strukturiran prema administrativno-geografskoj podjeli (prema županijama) te stručnoj - prema 16 odrednica i

63 pododrednice.

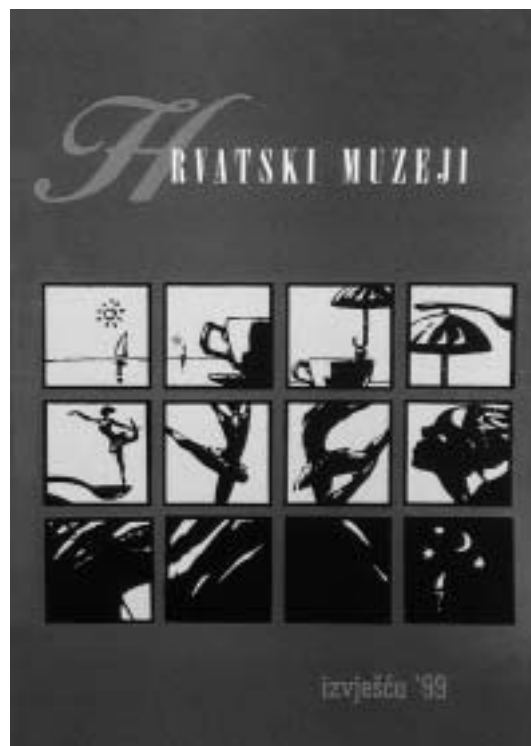
Publiciranje izvješća o radu muzeja pokrenuto je kako bi se struci i javnosti dao pregled rada muzeja, u smislu što cjelovitijeg predstavljanja svih segmenata muzejskog rada. *Izvešća* također služe posredovanju u komunikaciji među muzejima jer se putem njih predstavlja vlastiti rad, stječe uvid u rad drugih, otvaraju se mogućnosti za analiziranje, uspoređivanje i suradnju. Ona su namijenjena i osnivačima i financijerima muzeja, kako bi se opravdala uložena sredstva, ali i predstavio rad na temelju kojeg se može dobiti novac za buduće projekte. Uostalom, do njihova publiciranja, u ovakvom obliku, izvješća su isključivo tome i služila. *Izvešća* su, također, pregled individualnog rada svakog stručnog djelatnika u muzeju jer je izvješće muzeja ujedno izvješće svakog pojedinog stručnjaka koji u njemu radi.

Prilikom uređivanja, tekst dopunjujemo podacima iz Registra muzeja, galerija i zbirki u RH, baze podataka

1 U *Godišnjaku muzealaca i galerista Istre*, dio publikacije namijenjen je objavljivanju izvješća muzeja. Ta se izvješća objavljuju u izvornom obliku kakav muzej pošalje. Zanimljivo je da su neki muzeji i u toj publikaciji (br. za 1999. godinu) strukturirali izvješće prema odrednicama MDC-a. To su Povijesni muzej Istre (str. 47-50.) i Zavičajni muzej u Buzetu (str. 32-37.). *Muzejski vjesnik*, u osnovnim crtaima, daje pregled djelatnosti muzeja i muzealaca regije prema pojedinim djelatnostima. *Glasnik slavonskih muzeja* objavljuje izvješća muzeja ili izvješća o pojedinim djelatnostima muzeja (npr. izložbenoj) bez neke zadane strukture.

2 *Narodne novine*, 142 (1998), čl. 2. i 3.

sl.3a i sl.3b "Izvešća zagrebačkih muzeja" i "Izvešća hrvatskih muzeja". Od 1997. godine ovitak osmišljava dizajnersko-umjetnički dvojac Greiner i Kropilak, a crtež radi Danijel Žeželj.

³ Informacijski sustavi kao vrsta komunikacijskih sustava koji odabiru, organiziraju, pobranjuju i diseminiraju javno znanje (s ciljem) da bi komunicirali s korisnicima. Vidi u: Tuđman, Miroslav; Boras, Damir; Dovedan, Zdravko. *Uvod u informacijsku znanost*. Školska knjiga, Zagreb, 1992., str. 48.

⁴ Isto, str. 49.

⁵ Pravilnik o stručnim i tehničkim standardima za određivanje vrste muzeja, te muzeja i galerija unutar ustanova i drugih pravnih osoba, za njihov rad, kao i za smještaj i čuvanje muzejske građe i muzejske dokumentacije (Stručna komisija izradila je prijedlog Pravilnika, ali on još nije donesen)

⁶ Tuđman, Miroslav. *Obavijest i znanje*. Zavod za informacijske studije, Zagreb, 1990., str. 218.

⁷ Prijedlog Pravilnika o vođenju muzejske dokumentacije, u skladu sa Zakonom o muzejima (1998.)

koju vodimo u MDC-u, tako da svaki muzej predstavljamo svojevrsnom osobnom iskaznicom s izborom osnovnih podataka o njemu: tip muzeja, vrsta, djelokrug, godina osnutka, osnivač, broj stručnih djelatnika, ime ravnatelja, te popis svih stručnih djelatnika i njihovo stručno zvanje. Naime, nije svejedno kolikim brojem i kojom vrstom stručnih djelatnika, koji obavljaju djelatnost o kojoj izvješća govore, muzej raspolaže jer je i to kriterij za procjenu rada.

U Hrvatskoj se muzejska izvješća, osim u *Izvešćima* u izdanju MDC-a, publiciraju i u sklopu drugih muzejskih publikacija: u godišnjacima koje izdaju pojedini muzeji te u glasilima regionalnih muzejskih udruga. U tim se publikacijama ona ne objavljuju sustavno, niti postoji zadana struktura za njihovo pisanje.¹

"IZVJEŠĆA" KAO DIO INFORMACIJSKOG SUSTAVA.

Jedan od parametara koji bitno određuju *Izvešća zagrebačkih muzeja* i *Izvešća hrvatskih muzeja* jest zakonski okvir koji definira muzejsku djelatnost kao djelatnost od interesa za Republiku Hrvatsku koja se obavlja kao javna služba.² Dakle, faktor javnosti djelovanja bitan je čimbenik djelatnosti muzeja, a on se očituje i u objavljivanju izvješća o radu.

Drugi parametar je institucija koja ih izdaje: MDC kao INDOK centar za muzejsku djelatnost čiji je zadatak ne samo prikupljanje podataka, nego i njihova obrada te predočavanje i publiciranje dobivenih informacija. U MDC-u izvješća muzeja postaju dijelom informacijskog sustava³, čak i svojevrsan informacijski sustav, koji slijedi procese koji karakteriziraju svaki informacijski sus-

tav, a to su: 1. prikupljanje podataka kao izvora informacija, 2. obrada podataka i njihovo prestrukturiranje, 3. organiziranje i pohrana informacija, 4. pretraživanje i pronalaženje, te 5. diseminacija i davanje informacijskih usluga.⁴

Upravo stoga i postoje odrednice kao određen oblik standardizacije, ne toliko muzejske djelatnosti (tome služe zakonski akti⁵), nego ponajprije podataka koji čine *Izvešća* i rezultata koji iz toga proizlaze. Pritom se vodimo definicijom standardizacije kao "proces stvaranja i primjene pravila za sistematski sreden pristup nekoj posebnoj djelatnosti radi dobrobiti svih zainteresiranih i uz njihovu suradnju, a posebno radi unapređivanja opće ekonomičnosti, funkcionalnosti i sigurnosti"⁶.

Odrednice, najprije 12 njih, a danas 16 (1. Skupljanje građe, 2. Zaštita, 3. Dokumentacija, 4. Knjižnica, 5. Stalni postav, 6. Stručni rad, 7. Znanstveni rad, 8. Stručni i znanstveni skupovi u organizaciji i suorganizaciji muzeja, 9. Izložbena djelatnost, 10. Izdavačka djelatnost, 11. Edukativna djelatnost, 12. Odnosi s javnošću, 13. Marketinška djelatnost, 14. Ukupan broj posjetitelja, 15. Financije, 16. Ostale akcije) omogućuju sustavnost i preglednost podataka.

Svjesni smo da se sva raznolikost rada u muzeju ne može svesti na obredni broj odrednica, ma koliko ih bilo, i da uvijek postoje ustanove i pojedinci koji unutar cjelokupne djelatnosti ili pojedinih segmenata čine iskorake. Odrednice svakako nisu sveobuhvatne i svi se tipovi muzeja ne mogu na jednak način prepoznati u njima. Taj smo problem pokušali riješiti dodavanjem

određenog broja novih pododrednica, na temelju iskustva u radu na publikaciji, na temelju sugestija muzeja i na temelju nekih zakonskih akata.⁷ Širenjem opsega rada u muzejima, u skladu s promjenama uloge muzeja u društvu, i odrednice bi se neprestano mogle dodavati, ali upravo zbog standardizacije, njihov broj mora biti ograničen.

ELEKTRONIČKO IZDANJE. To se osobito očituje u elektroničkom izdanju *Izvešća* gdje postojanje odrednica u punom smislu dolazi do izražaja. Uređivanje tiskanog i elektronskog izdanja razlikuju se najviše u poznavanju svakog pojedinog od medija u kojima se objavljuju.

Kad su izrađene web-stranice MDC-a, 1996. godine, *Izvešća zagrebačkih muzeja* predstavljena su u sklopu izdavačke djelatnosti naslovnom stranicom publikacije, tj. samo informacijom o njihovu postojanju. Od 1998. godine *Izvešća zagrebačkih muzeja* objavljuju se u elektroničkom izdanju na web siteu MDC-a (<http://www.mdc.hr/Izdavastvo/Izvesca/index.htm>). U tom izdanju *Izvešća*, odabirom muzeja s popisa, moglo se čitati izvješće tog muzeja. Tiskana izvješća praktički su samo prebačena u drugi medij, čime su postala dostupnija široj publici. Od godine 1999. uvedena je mogućnost pretraživanja i sortiranja, odabirom i kombiniranjem muzeja i odrednica. Podaci se sada mogu grupirati prema pojedinim odrednicama, tj. djelatnostima, što olakšava analizu i uspoređivanje podataka u okviru pojedine djelatnosti, kao i prema vrstama muzeja, što je i jedan od ciljeva ovog projekta.

Put je, dakle, išao od statičkog prezentiranja informacije na Internetu do interaktivnog izdanja. Današnje elektroničko izdanje *Izvešća* rezultat je, kako napretka tehnologije i njezina praćenja, tako i promjena u načinu razmišljanja o predstavljanju građe kojom raspolažemo, odnosno svijesti o potrebi da se korisnicima omogući što bolji pristup fondovima kojima raspolažemo.

Za elektroničko izdanje radi se posve novi prijelom teksta u HTML-u. Osim tehnoloških specifičnosti, to izdanje nema fotografija kako bi pristup i pretraživanje bili brži i učinkovitiji.

Planovi za budućnost, kada je riječ o elektroničkom izdanju, ovise između ostalog, i o razvoju tehnologije, ali i o prisutnosti ostalih muzejskih resursa na Internetu. Ovisno o postavljanju ostalih fondova MDC-a na Internet, uspostavljat ćemo veze (linkove) između njih i *Izvešća*. *Izvešća* pojedinih muzeja linkovima ćemo povezati s njihovim web-siteovima. Cilj je povećanje interaktivnosti i hipertekstualnih veza, kako bi se što bolje iskoristile mogućnosti medija.

S obzirom na korištenje informacijskih tehnologija u hrvatskim muzejima, tiskano izdanje *Izvešća* bit će neophodno još neko vrijeme. Prilikom prikupljanja izvješća muzeja za 2000. godinu, putem e-maila prikupljeno je 12 od 31 izvješća zagrebačkih muzeja i 13 od

72 izvješća hrvatskih muzeja, dakle ukupno 25 izvješća od 103. Stoga je projekt izravnog unosa izvješća u bazu na webu, uz administriranje urednika, ipak projekt za neku dalju budućnost.

“IZVJEŠĆA” KAO IZVOR GRAĐE. *Izvešća* treba shvatiti kao prostor na kojemu se iz godine u godinu akumuliraju podaci o pojedinome muzeju ili radu pojedinog stručnjaka. Primjerice, ako je dobro predstavljena publicistička djelatnost nekog kustosa, taj kustos u *Izvešćima* ima pripremljenu i objavljenu bibliografiju koju može koristiti u različite svrhe. Ako pogledamo u budućnost, iz ovako strukturiranih *Izvešća*, mogu se (pro)izvesti različiti derivati u različitim medijima (tiskovine, web, CD ROM-ovi): bibliografije, pregledi izložaba u određenom muzeju u stanovitom razdoblju, ili u muzejima određenog područja; pregled skupljačke djelatnosti, uz npr. popratnu studiju o odnosu kupnje građe i donacija i brojni drugi (praktički onoliko njih koliko je odrednica i pododrednica). Ako *Izvešća* shvatimo i kao takav izvor građe za druge projekte, podatak poput onog “kustosi su objavljivali tekstove u stručnim publikacijama” malo znači ako ne daje konkretne podatke, iako ga i takvog objavljujemo jer je izvor informacije da je takva djelatnost postojala.

Stoga, da bi podaci bili što ujednačeniji, te da bi se olakšalo stvaranje derivata o kojima sam govorila, uputama za pisanje izvješća, prilažemo upute o pisanju bibliografskih jedinica, te upute o vrsti i opsegu podataka kojima se predstavljaju izložbena i izdavačka djelatnost.

Iz muzejske zajednice dolaze prigovori da izvješća MDC-a previše inzistiraju na vrsti i količini, a manje na kvaliteti rada.⁸ No, smatram da samokvalifikacija neke izložbe riječima “održana je zanimljiva i atraktivna izložba” govori mnogo manje o zanimljivosti i kvaliteti izložbe nego konkretan podatak o broju posjetitelja i njezinoj medijskoj popraćenosti.

Prostor za samoocjenjivanje muzeja i prezentiranje imagea pojedinog muzeja trebala bi biti publikacija u izdanju samoga muzeja, što nije uvijek i financijski zahtjevno.

sl.4 Od 1998. godine “Izvešća zagrebačkih muzeja” objavljuju se u elektroničkom izdanju na web siteu MDC-a (<http://www.mdc.hr/Izdavastvo/Izvesca/index.htm>).

⁸ Kovačić, Goranka. *Kvaliteta i standardi u muzejima*. // *Vijesti muzealaca i konzervatora*. 2/3 (2001.), str. 78-81.

Ipak bih željela reći da, osim činjenica koje govore same za sebe, izvješća koja dođu na urednički stol, svojim sadržajem, stilom, izgledom, pa čak i načinom na koja su došla do tog stola, uredniku govore mnogo više nego što se na prvi pogled može činiti. Urednik, naime, iz takvoga čitanja između redaka, može stvoriti svojevrstan psihogram muzeja i odnosa u njemu.

Izvješća, kakva mi objavljujemo nisu namijenjena prikazu tih nijansi, ali originali izvješća pohranjeni su u arhivi MDC-a i dostupni su korisnicima.

JOŠ NEKE ČINJENICE I BROJKE.

□ Publiciranje izvješća o radu muzeja pokrenuto je 1994. godine, u vremenu kada je Hrvatska još uvijek bila u ratu, kada je građa većine muzeja pohranjena da bi se uopće mogla sačuvati, a i sam opstanak mnogih muzeja bio je upitan. Prva izvješća muzeja izašla su na inicijativu MDC-a kao *Izvješća gradskih muzeja*. Kroz 12 odrednica predstavljen je rad 11 muzeja čiji je osnivač grad Zagreb.

□ 2000. godine u obje publikacije predočen je rad 106 muzeja na oko 1100 kartica teksta.

□ Urednice: Višnja Zgaga - 1. godište; Lada Dražin Trbuljak - 2. i. 3.; od 1997. Markita Franulić

□ Naklada je od početnih 100 primjeraka narasla najprije na 200, potom na 500, a danas je ukupna naklada obju publikacija 1150 primjeraka *Izvješća* se besplatno distribuiraju svim muzejima u Hrvatskoj i svakom stručnom djelatniku muzeja zastupljenom u *Izješćima*.

□ Priprema za tisak radila se u kući do izdanja za 2000. godinu kada pripremu preuzima profesionalni grafički studio. Napravljen je djelomični redizajn publikacije, kao i tehnička poboljšanja u pripremi fotografija.

□ Dizajn ovitka: ovitke za 1995. i 1996. izradio je Boris Ljubičić, korištenjem tipičnih zagrebačkih motiva koji je grad rabio i u druge svrhe.

Od 1997. godine ovitak osmišljava dizajnersko-umjetnički dvojac Greiner i Kropilak, a crtež radi Danijel Žeželj, svjetski poznati strip autor. Izborom ovih autora nastojali smo uvesti dizajn koji će, upravo stripovskim imageom, publikaciju učiniti vizualno privlačnijom.

□ *Izvješća hrvatskih muzeja* pokrenuta su 1999. godine sa željom da se dade pregled rada svih hrvatskih muzeja. Kao i prva *Izvješća zagrebačkih muzeja* i ovu je publikaciju financirao MDC, a tek naknadno je odobreno njezino financiranje. Prvo godište dalo je pregled rada 65 muzeja. *Izvješća hrvatskih muzeja* za 2000. godine donose izvješća o radu 72 muzeja iz svih hrvatskih županija, odnosno većine onih koji su dovoljno opremljeni i stručno ekipirani za obavljanje muzejske djelatnosti. Ta će publikacija imati i svoje elektroničko izdanje.

“REPORTS BY ZAGREB’ S MUSEUMS” AND “REPORTS BY CROATIAN MUSEUMS” - THE PRINTED AND ELECTRONIC EDITION

For seven years in a row, the Museum Documentation Centre has been publishing (printing) annual Reports by Zagreb’s Museums, and for the second year in a row Reports by Croatian Museums. The publication of the reports dealing with the work of museums was initiated in order to provide the profession and the public at large with an insight into the work of museums. By setting up guidelines for writing reports, we have tried to introduce certain standards into the work of museums and to promote greater professionalism. The reports also serve as a form of mediation in the communication between museums since they present their own work, gain insight into the work of others, as well as providing the possibility of analysis, comparison and cooperation. When MDC’s web pages were created, the Reports were presented together with other publications, namely only with an image of their front page - in other words, only in the form of a notice that they were published. From 1998, the Reports by Zagreb’s Museums are presented in electronic form at MDC’s website (URL:<http://www.mdc.hr/Izdavastvo/Izvjescia/index.htm>). In this form the Reports could be browsed by selecting a particular museum. In 1999 we introduced the option of searching and sorting according to particular parameters and by a combination of parameters. From this year onwards, the Reports by Croatian Museums will also be presented in electronic form. At the presentation of the project we present various forms of publishing Reports, from printed publications, through static presentations on the Internet to the contemporary interactive form of presentation. The new Reports are the result of technological progress, as well as a change in thinking concerning the presentation of our holdings.

ZVJEZDANA ANTOŠ □ Etnografski muzej, Zagreb

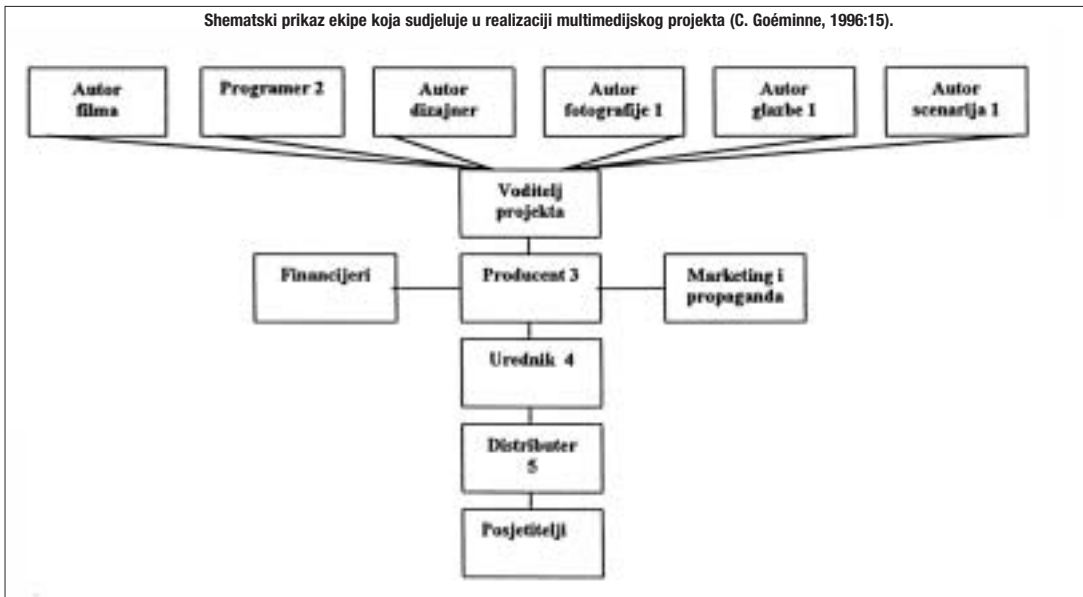
Upravo zbog prednosti CD-ROM izdanja, poput muzeja u svijetu u Hrvatskoj se postupno sve više muzeja odlučuje za objavljivanje elektroničkih publikacija, bilo da su pored njih objavili i tradicionalne publikacije ili da su se opredijelili isključivo za ovaj suvremeni oblik. Objavljivanje elektroničke publikacije uglavnom je opsežan projekt koji uključuje dugotrajne pripreme koje obuhvaćaju planiranje, istraživanje korisnika pa sve do vrednovanja multimedijских izdanja, te osvrta na praktično iskustvo pri izradi elektroničke publikacije. U ovome izlaganju namjera je prikazati jedan teorijski način planiranja multimedijskog projekta uz osvrt na prednosti i mogućnosti koje nude elektronička izdanja.

PLANIRANJE MULTIMEDIJSKOG PROJEKTA. Definiranje multimedijskog projekta ovisi o tome za što je i kome je namijenjen. U muzejima u svijetu izdaju se CD-ROM-ovi s cjelovitim prikazom muzejskih zbirki, s prikazom pojedinih izložaba ili pojedinih zbirki. Također se objavljuju i CD-ROM izdanja isključivo obrazovnog karaktera, zatim za zabavu i edukaciju djece, a neki muzeji objavljuju i sadržaje s muzejskom računalnom

igrom. Prema tome, potrebno je odrediti tko su korisnici. Prema Ružiću, pravilno izrađen i funkcionalan interaktivni dokument ispunjava nekoliko važnih zahtjeva u korisničkom okruženju: razvija interes za određena područja, jača želju za istraživanjem svijeta i upoznavanjem novih činjenica, stvara podlogu za izradu različitih modela komuniciranja s multimedijским sadržajima, pomaže u usvajanju znanja i vještina potrebnih u određenim područjima (F. Ružić, 1994: 98).

S obzirom da multimedijски sistemi kombiniraju nekoliko vrsta informacija (tekst, zvuk, grafiku, video, animaciju i slike u pokretu) potrebno je okupiti interdisciplinarni tim stručnjaka. U projekt su uključeni stručnjaci s raznih područja (voditelj projekta, kustos(i), programer, umjetnički direktor, pisac teksta, specijalist za video/zvuk, specijalist za hardver i fotograf i snimatelj). Cijeli tim nadgledat će direktor ustanove i financijeri projekta. Svaki član tima nema isključivo precizno definirane poslove, nego ih često mora dopunjavati i uključivati se i u druga područja rada kako bi dobili što kvalitetniji proizvod. Takav tim mora biti otvoren za nove ideje jer, često, tijekom izrade projekta, dolazi do otkrivanja novih mogućnosti.

Shematski prikaz ekipe koja sudjeluje u realizaciji multimedijskog projekta (C. Goéminne, 1996:15).

sl.1-4 Stranice CD-ROM-a "Pokuštvo u Hrvatskoj"

□ *Autori* (realizacije scenarija, dizajner, fotografije, glazbe) odgovorni su za umjetnički sadržaj. Oni osmišljavaju multimedijски proizvod (točno razrađen plan, sadržaj, pojedine načine prikazivanja), nadalje njegovu interaktivno korištenje, odnosno putove i točke koje korisniku omogućavaju nesmetano kretanje dokumentom. Njihov je zadatak i formiranje dokumenta koje obuhvaća grafička i glazbena rješenja pojedinih multimedijских dijelova.

□ *Programer* (ekipa inženjera) realiziraju autorovu ideju. Odgovorni su za logičnu povezanost i izvedbu svih dijelova multimedijского proizvoda. Programer sudjeluje u razradi koncepcije s autorima.

□ *Producent* omogućuje financijsku podršku i realizaciju, izradu prve kopije *mastera* i daljnje umnožavanje ili stavljanje u *informatički kiosk*.

□ *Urednik* (izdavač) je osoba ili organizacija odgovorna za pripremu i umnožavanje multimedijского proizvoda sa stajališta njegova intelektualnog sadržaja. Urednik može, ali i ne mora, dati svoj prilog sadržaju.

□ *Distributer* omogućuje distribuciju multimedijского proizvoda. Suraduje s urednikom i producentom.

Projekt mora biti precizno definiran i mora imati jasno izložen plan s obzirom na to da li definira proces izrade multimedijске aplikacije. Plan projekta trebao bi, prema tome, sadržavati neka osnovna polazišta poput preliminarnih analiza, dizajnerskog prijedloga, razvojni put, odnosno produkcijski plan (vremenski rok, priču, podatke o zbirci, fotografije, video i zvuk). Prigodom planiranja projekta cijeli tim treba upoznat sa svim tehničkim mogućnostima. Ekipe koja, na temelju detaljno razrađenog scenarija (određivanje ciljne grupe kojoj je proizvod namijenjen, određivanje načina prezentacije sadržaja, potrebne tehnološke opreme i podrške, digitalizacije i obrade izvornog materijala, odabira alata za izradu aplikacija) obavlja daljnji posao realizacije multimedijского proizvoda. Nakon utvrđene vodeće ideje i osnovnog sadržaja pristupa se planiranju njihovih logičkih povezanosti. Utvrđuje se popis svih sadržaja i razvrstavanje sadržaja prema određenim temama. To je izrazito kreativan posao koji zahtijeva temeljno poznavanje multimedije i određene sposob-

nosti i vještinu oblikovanja multimedijского proizvoda. U ovoj je fazi stvorena početna slika sadržaja, tema i organizacija, što daje temelje za slijed prikazivanja sadržaja i njihove veze. U izradi složenijih multimedijских dokumenata koristi se interaktivni pristup u kojem korisnik sam određuje putove i interaktivne točke u dokumentu. Zato je potrebno izraditi dijagram koji će ponuditi nekoliko rješenja, dok se u praksi ne potvrdi najcjelovitije i najbolje. Gotovo svi programi za izradu multimedijских dokumenata imaju sklopove za planiranje i dizajniranje strukture dokumenata.

Publikacija u elektroničkom obliku čita se na zaslonu komputera. Budući da čitanje na zaslonu nije jednako onom na papiru, stoga je dizajnersko rješenje multimedijских aplikacija jedan od važnijih elemenata.

Dizajner mora biti upoznat s koncepcijom projekta od samoga početka i s tim na koji je način organizirano znanje. Produkcija je obično limitirana kapacitetom spremanja, primjerice, na CD-ROM-u je limitirana na 650 Mb. Stoga je važno napraviti preliminarno dizajnersko rješenje koje se, tijekom izrade projekta, razrađuje i nadograđuje. Ključni element je skica koja uvjetuje opću strukturu multimedijске aplikacije i definira smisao cijele priče. Pri tome se mora misliti i na korisnika kojemu dizajnerska rješenja moraju biti razumljiva i pobuđivati mu znatiželju. U multimedijским interaktivnim rješenjima dizajner odlučuje o tome kako će se korisnik kretati kroz multimedijски sadržaj. Dizajn interaktivnih multimedija uključuje i selekciju općih informacija koje će korisnik pretraživati. Zbog toga je prigodom ugradnje sadržaja u izradi multimedijских proizvoda važno točno definirati i obrazovne veze između određenih sadržajnih jedinica. Nakon završetka faze u kojoj se provodi definiranje organizacije sadržajnih jedinica multimedijского dokumentu, pristupa se izradi pojedinačnih sadržajnih jedinica. Posebnu značajku interaktivnih multimedijских dokumenata čini obilježje potpune interaktivnosti korisnika i sadržaja koji se teško mogu ostvariti tradicionalnim medijima. Omogućeni su pogledi u informacijske sadržaje uz istodobno stvaranje novih kombinacija, poput sustava prividne stvarnosti (VR).

ANALIZIRANJE KORISNIKA I VREDNOVANJE MUZEJSKIH MULTIMEDIJSKIH IZDANJA.

CIDOC-ova radna grupa za multimediju je 1997. godine na konferenciji u Nürnbergu donijela *Kriterije za vrednovanje multimedije s područja baštine* (Criteria, 1997.). Kriteriji su sastavljeni od skupine tema koje se bave sadržajem, funkcionalnošću, multimedijalnim okruženjem, primjenom, te sveukupnim dojmom multimedijskog proizvoda. Svaka od tih tema ima postavljenih petnaestak pitanja koji će pomoći muzejskim stručnjacima pri planiranju multimedijskog projekta i kako napraviti zadovoljavajući multimedijski proizvod. Upravo neka od pitanja iz *Kriterije*¹ moguće je postaviti i korisnicima multimedijskog proizvoda kako bismo dobili korisne podatke pri izradi novog projekta. Analiziranje korisnika potrebno je provesti već u fazi planiranja multimedijskog projekta, zatim tijekom izrade dobro je obaviti nekoliko testiranja proizvoda kako bismo na vrijeme otklonili tehničke ili neke druge nedostatke.

Jedno od važnih pitanja je i koji je efekt određeni program ostavio na posjetitelja? Je li što naučio? Taj ćemo odgovor pronaći ako kombiniramo više različitih metoda anketiranja posjetitelja i odredimo kriterije prema kojima ćemo vrednovati rezultate istraživanja. U anglo-američkim muzejima vrlo je razvijeno ispitivanje ponašanja posjetitelja. Istraživanje korisnika muzejskih publikacija moguće je provesti unutar muzejskoga prostora ako je CD-ROM instaliran u *informatičkom kiosku*. Tada je moguće koristiti metodu promatranja ili snimati korisnike video-kamerom. Istraživanje se može provesti i metodom intervjua. Pri tome treba ostaviti mogućnost rasprave s posjetiteljima. Intervjui se mogu provoditi tako da se ispituje grupa ljudi ili pojedinci. Otvorena je mogućnost korištenja spomenute metode prigodom ispitivanja korisnika, prije no što krenemo s razvojem nekoga multimedijskog sistema i tijekom izrade multimedijskog proizvoda. Prije nego se korisnik testira o uporabi određenog programa potrebno je raspitati se o njegovu iskustvu. Pri provedenom istraživanju dobit ćemo korisne podatke o pokretanju određenog programa, koji je pristup korisnika, koliko se dugo zadržavaju pred pojedinom informacijom, te koje "navigacijske" staze upotrebljavaju. Svi će ti podaci biti korisni pri izradi novoga projekta. Za statističke analize

koriste se "on-screen" upitnici, kojima se jednostavnim načinom dolazi do vrijednih podataka. Oni su osmišljeni tako da se dobiju povratne informacije od korisnika kojemu je ponuđeno nekoliko pitanja i odgovora o mogućnostima korištenja programa. Najjednostavniji način ispitivanja posjetitelja je stavljanje knjige dojmova pored interaktivne multimedije. Tim ćemo načinom dobiti jednostavne, ali korisne informacije. Korisno je da muzej sačuva knjigu dojmova, tako da te podatke možemo usporediti s dobivenim podacima tijekom provođenja ankete korisnika multimedijških aplikacija. Muzejsko je osoblje ponekad iznenađeno, nakon provedene ankete, saznanjem o pravim korisnicima multimedijških sistema. Takav je slučaj zabilježio Musée d'Orsay u Parizu. Za program koji je bio osmišljen za odrasle posjetitelje, u kojemu su bile prezentirane informacije o povijesnim zbivanjima u vremenu 1848. do 1914. godine, nakon provedene ankete došli su do spoznaje da je program više koristila mlada publika s visokim stupnjem znanja.

ICOM-ov AVICOM (Komitet za audio-vizualne komunikacije i nove tehnologije) od 1996. godine je pokrenuo Međunarodni festival pod nazivom F@IMP² na kojemu muzejske institucije i srodne kulturne ustanove mogu predstaviti svoja multimedijalna izdanja. Iz sveukupnog broja prikupljenih muzejskih izdanja s područja filma i videa, multimedije i Interneta iz svake skupine odabiru tri najbolje. Zanimljivo je da se svake godine prijavljuje na natjecanje u prosjeku oko 30 novih CD-ROM izdanja iz raznih muzeja u svijetu. Na F@IMP-u 2001. godine napravljena je retrospektiva svih nagrađenih muzejskih izdanja između kojih su odabrali najbolja iz vremena od 1996. do 2000. godine. Tako je primjerice, najbolje muzejsko CD-ROM izdanje proglašeno *Biblijski prikazi u umjetničkim djelima iz zbirke Hermitaga* u izdanju Ruskog Međunarodnog Multimedijalnog centra u Moskvi, druga nagrada dodeljena je za CD-ROM *Egipatske dragocjenosti u Europi, 1000 najznačajnijih djela* u izdanju CCER Sveučilištu u Utrechtu, te treću nagradu dobio je Nacionalni odbor za antikvitete iz Helsinkija za CD-ROM *Dvorac Olavinlinna, tijekom povijesnih zbivanja u Olavinlinn*.

¹ Svi podaci su dostupni na adresi URL:<http://www.archimuse.com/cidoc.mmwg.eval.crit.html>

² Sve informacije mogu se dobiti na adresi URL:<http://unesco.org/world/avicomfaimp.html>

sl.5 CD-ROM "Pokućstvo u Hrvatskoj"

Buduća istraživanja i vrednovanja muzejskih multimedij-skih izdanja pridonijeti će povećanju našeg znanja o daljnjim mogućnostima i načinima korištenja informatičke tehnologije u muzejima.

OSVRT NA PRAKTIČNO ISKUSTVO. Godine 1998. je Etnografski muzej u Zagrebu izdao CD-ROM *Pokućstvo u Hrvatskoj* (Z. Antoš, 1999), uz koji je bio otisnut i katalog izložbe. CD-ROM su za vrijeme trajanja izložbe posjetitelji mogli pregledati na *informatičkom kiosku*. CD-ROM *Pokućstvo u Hrvatskoj* kao elektronički katalog izložbe ima prednost pred tiskanim katalogom jer omogućuje interaktivno sudjelovanje korisnika i omogućuje dokumentiranje oblika multimedijske prezentacije korištenih na izložbi (video-film i multimedij-ski prikaz). Uporaba je multimedije na izložbi *Pokućstvo u Hrvatskoj* omogućila da izložene predmete povežemo s realnim prostornim i vremenskim kontekstom, te da ih iz statičnosti stavimo u pokret.

Kao voditeljica projekta, te autorica teksta i scenarija okupila sam interdisciplinarni tim stručnjaka (informatičar, dizajner, fotograf, snimateljica, glazbenik). Osnovna je bila ideja da osmišljena elektronička publikacija bude namijenjena korisnicima raznih interesa i generacija, te osobama koje se nikada prije nisu susrele s takvim proizvodom. Budući da čitanje na zaslonu nije jednako onome na papiru, potrebno je bilo pažljivo prilagoditi dizajn. Odlučili smo se za višezjezičnu prezentaciju (hrvatski, engleski, njemački) uz suvremenu ambijentalnu glazbu Hrvoja Crnića Boxera koja je posebno odabrana i prilagođena ovom projektu.

S kojima smo se problemima pri izradi CD-ROM-a susreli? Na samom početku, kako smo imali minimalna financijska sredstva, bilo je potrebno odlučiti tko će nam izraditi CD-ROM. Odlučili smo se na kupnju programa Macromedia director 6.0. i Adobe Premiere 4.0., te da ćemo proizvod realizirati unutar Muzeja i uz pomoć vanjskih suradnika. Financijska sredstva za

umnožavanje CD-ROM-a osigurali smo sponzorstvom jedne tvrtke. Drugi problem pojavio se kod izrade CD-ROM-a pri komprimiranju video-filma i multimedij-skog prikaza. Posljednje tri godine obično su mi korisnici i kolege postavljali pitanja zašto je film i multimedij-ski prikaz u tako malom prozorčiću. Unatoč komprimiranju, odnosno sažimanju podataka na 250 Mb (multimedij-ski prikaz) i 130 Mb (video-film) na CD-ROM-u nije bilo slobodnog prostora za veći prikaz. S obzirom na nastojanje da se dokumentiraju svi multimedij-ski segmenti izložbe, odlučili smo se za prikaz multimedij-skih segmenata izložbe u malom prozorčiću.

Tijekom trajanja izložbe provedeno je istraživanje o korištenju interaktivnog sistema; zanimalo nas je koliko vremena se zadržavaju korisnici, te koja je njihova dob.

Pri istraživanju korištena je metoda promatranja. Zaključeno je da su interaktivni sistem prigodom grupnih posjeta pažljivo pregledali mlađi korisnici (školske dobi). Prigodom obiteljskih i pojedinačnih posjeta interaktivni je sistem bio jednako zanimljiv raznim dobnim skupinama, a za pretraživanje su se lakše odlučili ljudi koji se koriste kompjutorom u svakodnevnom životu. Prosječno vremensko zadržavanje korisnika ispred informatičkog kioska je 5 minuta. Mlađi korisnici su posebno hvalili glazbenu podlogu na CD-ROM-u (etno-tehno).

Pored navedenih prednosti izrada CD-ROM izdanja bitno je jeftinija od tiska klasičnog kataloga. Ono što će sigurno povećati broj elektroničkih publikacija je njihova konačna cijena. CD-ROM *Pokućstvo u Hrvatskoj* objavljen je u nakladi od 1000 primjeraka, a prodaje se u pola cijene od cijene istoimenog tiskanog kataloga, što je za kupovnu moć u Hrvatskoj vrlo povoljno. Nedostatak kod prodaje CD-ROM izdanja u muzejima u Hrvatskoj je da se jedino za vrijeme trajanja pojedine izložbe može pregledati CD-ROM na informatičkom kiosku, što će ujedno potaknuti korisnika na kupnju. Jedan je od razloga da većina muzeja nema informatički kiosk u vlasništvu, nego ga najčešće posuđuju za trajanja izložbe.

O samom tržištu interaktivnih medija u europskim muzejima nema pouzdanih podataka, no sudeći prema broju multimedij-skih izdanja vjerojatno je u porastu (Francuska, Velika Britanija, Italija i Njemačka). Činjenica je da u europskim zemljama velik broj ljudi - potencijalnih korisnika koji posjeduju privatna računala. S obzirom na iskustva u svijetu i porast potražnje za elektroničkim izdanjima nadajmo se da će se i u hrvatskim muzejima povećati potražnja za elektroničkim publikacijama što će ujedno potaknuti muzeje na izdavanje elektroničkih kataloga.

LITERATURA

1 Antoš, Zvezdana (1998.): *CD-ROM Pokućstvo u Hrvatskoj*, Etnografski muzej, Zagreb

2 Antoš, Zvezdana (1999.): *Realizacija multimedijalnog projekta CD-ROM-a Pokućstvo u Hrvatskoj*, Informatički bilten, 9, (1-4), MDC, Zagreb, <http://www.mdc.hr/izdavaštvo/mdc-bilten>

3 Chadwick, John (1999.): *A survey of characteristics and patterns of behavior in visitors to a museum Web site*, Conference Proceedings Museum and Web, Archives & Museums Informatics, Pittsburg

4 Goëminee, Chantal (1998.): *La production et l'exploitation d'une oeuvre multimedia, aspects juridiques*, Study series AVICOM, 5, ICOM, 14.

5 McManus, Paulete (1994.): *Procjena: Opisivanje i razumijevanje posjetitelja muzeja, njihovih potreba i reakcija*, u: Informatica Museologica, 25/1-4, 70-73.

6 *Multimedia Evaluation Criteria*. (1997.): ICOM/CIDOC/Multimedia Working Group, URL: <http://www.archimuse.com/papers/cidoc/cidoc.mmwg.eval.3.html>.

7 Trant, J.; Davis, B; Starre, J. (ed.) (1996.): *Introduction to Multimedia in Museums*, ICHIM, Den Haag

8 Živković, Daniela (2001.): *Elektronička knjiga*, Multigraf, Zagreb

9. Ružić, Fjodor (1994.): *Multimedija*, Mozaik knjiga, Zagreb

Series of horizontal lines for writing.

MULTIMEDIA MUSEUM PUBLICATIONS

In her paper, the authoress' aim is to present a theoretical model for planning a multimedia project, with special mention of the advantages and possibilities of electronic editions.

The development of optical memory equipment like the laser disc (CD) has brought about new possibilities for compiling and distributing various combinations of information media - text, image, moving image, video, animation and sound. Information media have a large capacity and longer life span; they are simply and quickly produced and enable the user to communicate with the contents interactively. Precisely because of the many possibilities of computer media, many museums all around the world publish CD editions like digital catalogues on CD ROMs, encyclopaedias in CD-I format, as well as Photo CD, which is used by museums for images of the digital photographs of masterpieces. The form of multimedia documents is also determined by the way in which they are to be used and by their prospective users. A multimedia project is by its very nature interdisciplinary and is usually carried out by a team of experts. It is important for all contents of a multimedia project to be authorised and for them to meet certain standards. The systematic analysis of users, awareness about the needs of museum visitors and future research will increase our knowledge and help museums to make use of the advantages offered by the medium.

Series of horizontal lines for writing.

MALE KUĆNE PUBLIKACIJE MUZEJA GRADA ZAGREBA

MAJA ŠOJAT-BIKIĆ □ Muzej grada Zagreba, Zagreb

sl.1 Uz izložbu "Slikana kronika iz Jurjevske ulice, Anka Krizmanić - mapa Zagreb" Muzej grada Zagreba je izdao prvi put i popratni CD-ROM s prezentacijom izložbe.

sl.2 Ako je izložba namijenjena djeci koriste se simboli i metafore bliske djeci da pobude njihovo zanimanje (primjerice, šaljivi likovi nalik onima iz crtanih filmova).

sl.3 Na interaktivnom informacijskom kiosku se mogu pogledati prošle izložbe, prezentacije događanja u Muzeju i "Zagrebački ljetopis".

Muzej grada Zagreba započeo je 2000. godine praksu izdavanja popratnih CD-ROM-ova uz izložbe i događanja u muzeju. Iste godine postavljen je i interaktivni informacijski kiosk uz recepciju muzeja na kojem posjetitelji mogu pretraživati različite sadržaje. Elektroničke publikacije, bilo na CD-ROM-u, bilo na kiosku, služe u izložbene, edukativne, promidžbene i istraživačke svrhe.

PUBLIKACIJE NA CD-ROM-U. Do sada su izdana tri CD-ROM-a uz monografske izložbe i jedan vezan uz događanje u Muzeju.

Anka Krizmanić - Mapa Zagreb. Uz izložbu *Slikana kronika iz Jurjevske ulice, Anka Krizmanić - mapa Zagreb* (travanj-svibanj 2000. godine) Muzej grada Zagreba izdao je prvi put i popratni CD-ROM s

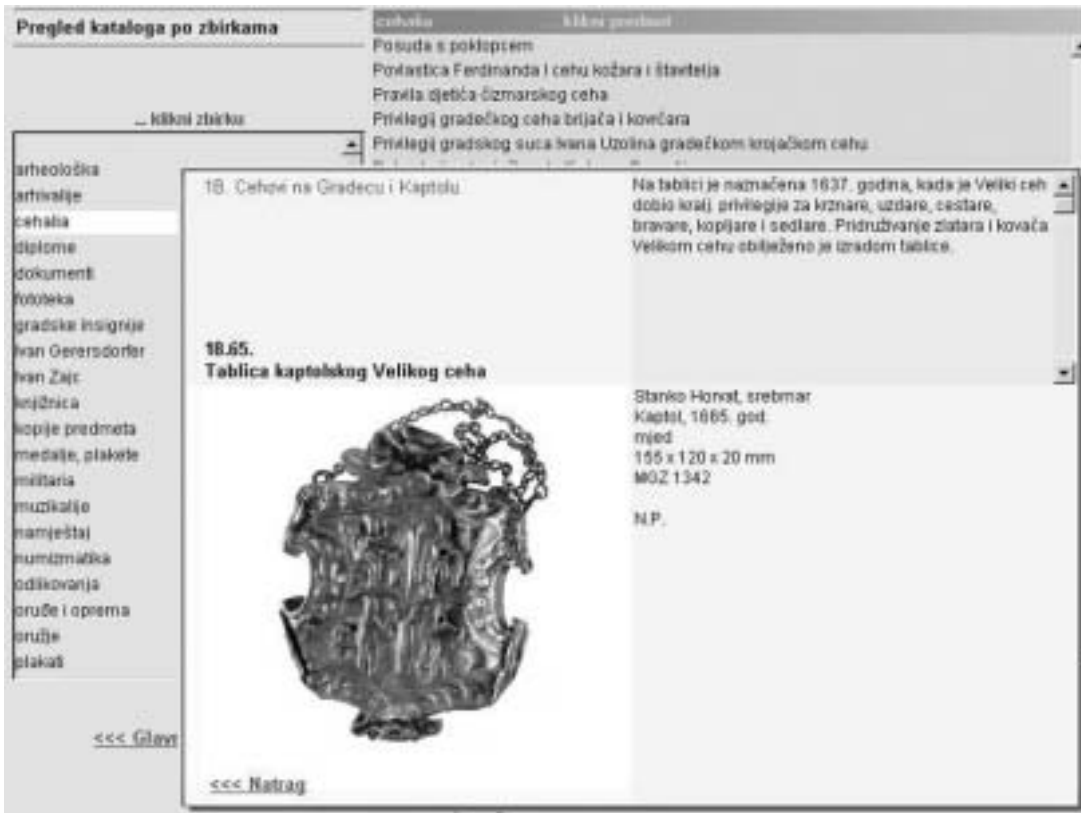
prezentacijom izložbe. Prezentacija izložbe je interaktivna i dvojezična (hrvatski/engleski). CD-ROM sadržava uvodni tekst o grafičkoj mapi Zagreb, sve crteže iz mape (50 crteža), kao i fotografije iz života slikarice i Jurjevske ulice u kojoj je živjela. Tako je grafička mapa Zagreb, koju autorica nije uspjela za života tiskati, doživjela svoje CD izdanje i postala dostupna javnosti i nakon zatvaranja izložbe i vraćanja mape u muzejsku čuvaonicu.

Vladimir Guteša - Prvi fotograf Muzeja grada

Zagreba. U povodu monografske izložbe *Vladimir Guteša - prvi fotograf Muzeja grada Zagreba* (lipanj-srpanj 2000. godine), posvećene utemeljitelju stalne foto-službe Muzeja, izdan je prvi CD-ROM koji obrađuje dio bogate muzejske fototeke. Prezentirano je 113 crno-bijelih i toniranih fotografija te 14 crteža i akvarela Vladimira Guteše. Fotografije i crteži nastali su u vremenskom razdoblju od 1902. do 1959. godine i prikazuju zagrebačke motive, tako da je ovaj CD-ROM ujedno posvećen i Zagrebu. Dio fotografija dokumentira tadašnji stalni postav i povremene izložbe u Muzeju grada Zagreba. Fotografije se mogu tematski birati (*Zagrebačke ulice, trgovi i zgrade; Dvorišta i vrtovi; Parkovi i vile; Izgradnja grada; Život na ulici; Promet; Razglednice; Muzej grada Zagreba*).

Ljerka Njerš - Hommage Milki Trnini. CD-ROM donosi cjelovit dvojezičan (hrvatski/engleski) katalog izložbe *Ljerka Njerš Hommage Milki Trnini, raku keramika, glinotisci* (svibanj 2001. god.). Prezentirani su glinotisci

sl.4 U tijeku je projekt izrade kataloga stalnog postava Muzeja grada Zagreba na CD-ROM-u. Radna verzija je već instalirana na interaktivnom informacijskom kiosku na recepciji Muzeja.

inspirirani kostimima Milke Trnine koje čuva Muzej grada Zagreba, glinotisci aktova i raku keramika.

Žive slike - Fašnik u Muzeju grada Zagreba 2000. g.

Ovaj CD-ROM služi u informativne i promidžbene svrhe i prezentira, sada već tradicionalno fašničko događanje u Muzeju grada Zagreba, kada sve osoblje Muzeja oblači povijesne kostime i komunicira s posjetiteljima uživljeno u svoje povijesne uloge (living history). Materijal s ovog CD-ROM-a prikazan je i na Internetu na stranici Hrvatskog muzejskog društva (www.hrmod.hr/fun).

KAKO NASTAJU PUBLIKACIJE. CD-ROM-ove u cijelosti oblikujemo i produciramo u samome Muzeju.¹ Na taj način ažurno pratimo i dokumentiramo izložbe i događanja u Muzeju bez posebnih dodatnih troškova. CD-ROM-ovi reproduciraju se u kući prema potrebi, prodaju po popularnoj cijeni ili dijele u promidžbene svrhe. Digitalizirani materijal koristimo i za druge potrebe (muzejska baza podataka, tiskana izdanja, predavanja).

Koncipiranje i oblikovanje elektroničke publikacije shvaćamo kao dio cjelokupnog procesa oblikovanja izložbe, a ne kao izolirani tehnički zadatak. Ako je, primjerice, izložba namijenjena djeci, koriste se simboli i metafore bliske djeci da pobude njihovo zanimanje (primjerice, šaljivi likovi nalik onima iz crtanih filmova).

Nema fiksnih pravila o primjeni metafora za objašnjenje izložbe. Izbor metafore osniva se na svrsi, sadržaju i publici.

Također je važno "pakiranje" proizvoda - naljepnica CD-ROM-a i kutija. Sav materijal mora biti sličnog vizualnog dizajna i usklađen s koncepcijom i likovnim oblikovanjem izložbe (primjerice, prednja strana kutije odgovara uvodnom, a stražnja zaključnom izložku na izložbi).

PUBLIKACIJE NA INTERAKTIVNOM INFORMACIJSKOM KIOSKU. Na kiosku se mogu interaktivno pretraživati različiti sadržaji. Želimo ostvariti interaktivnost u muzeju i muzejskog posjetitelja pretvoriti u muzejskog korisnika, što je posve u trendu osuvremenjavanja društvene uloge muzeja.

Na kiosku se mogu pogledati prošle izložbe, prezentacije događanja u Muzeju i *Zagrebački ljetopis*. Uz edukativnu akciju *Jačajmo se* kojom je obilježen Dan muzeja 2001. godine priredili smo za djecu jedan izbor fotografija koje prikazuju kako izgledaju ljudi koji se ne bave športom, za razliku od športaša. Kao metafore koristimo šaljive likove natmurenog i vedrog djeteta.

Zagrebački ljetopis nudi kronološki prikaz najznačajnijih događaja iz gradske povijesti s izborom fotografija iz muzejske fototeke, abecedno pretraživ indeks događaja i popis svih dosadašnjih gradskih načelnika.

Kiosk koristimo po potrebi i u izložbenom prostoru kao dopunu izložbi. Tada je on dio izložbene cjeline koji na efektivan način pridonosi razumijevanju izložbe, uočavanju njenih cjelina i prostorne organizacije. Kiosk

¹ O prednostima produkcije u samoj kući kao i kriterijima koji se nastoje zadovoljiti vidi više u: Šojat-Bikić, Maja. *CD-ROM Vladimir Guteša - prvi fotograf Muzeja grada Zagreba*, Informativa Museologica 31 (3-4) /izd. Muzejski dokumentacijski centar, Zagreb, 2000., str. 106-107. (op.ur.)

promatramo kao komplementaran, a ne alternativan način pružanja informacija posjetitelju.

OD "MALIH" PREMA "VELIKIM" PUBLIKACIJAMA. U tijeku je projekt izrade kataloga stalnog postava Muzeja grada Zagreba na CD-ROM-u. Radna verzija je već instalirana na kiosku na recepciji Muzeja.

Podlogu katalogu čini baza podataka s osnovnim podacima i slikom svih predmeta izloženih u stalnom postavu. Oko 2300 predmeta opisano je u bazi sljedećim podacima: tema stalnog postava, zbirka, vrsta predmeta, naslov, autor, proizvođač, mjesto nastanka/nalaza, vrijeme nastanka/nalaza, materijal, tehnika, veličina, priča o predmetu. Zato što podlogu katalogu čini baza podataka, on je potpuno nelinearan i pretraživ po svim relevantnim kriterijima: po temama, zbirkama, vrsti predmeta, autorima, kronološki, abecedno. Naročito nam se važno čini pretraživanje kataloga jednog povijesnog muzeja po povijesnom kontekstu i omogućavanje navigacije između muzejskih predmeta, ljudi, institucija, događaja i mjesta događanja. Slika svakog predmeta može se zumirati. Korisnik sam kontrolira sekvencu i prezentaciju informacija. Katalog je namijenjen širokoj publici, istraživačima i muzejskom osoblju.

U tijeku je također izrada aplikacije kojom ćemo predstaviti izbor fotografija iz muzejske fototeke s kraja 19. i početka 20. stoljeća. Aplikacija će biti instalirana na kiosku u sklopu teme stalnog postava *Iz fotografskog ateliera*, a moći će se pretraživati tematski, kronološki i po autorima.

LESSER ELECTRONIC PUBLICATIONS OF THE ZAGREB CITY MUSEUM

In 2000 the Zagreb City Museum initiated the practice of issuing accompanying CD ROMs along with exhibitions and events in the Museum. To date we have issued three CD ROMs accompanying monograph exhibitions (*Anka Krizmanić - The Zagreb Album*, *Vladimir Guteša - The First Photographer of the Zagreb City Museum*, *Ljerka Nerš - Hommage to Milka Trnina*) and one accompanying a special event (*Living Pictures - The Carnival at the Zagreb City Museum*). The CD ROMs are wholly designed and produced at the Museum without any special additional cost. In this way we can keep up to date in following and documenting exhibitions and events in the Museum.

CD ROMs are reproduced in the Museum as required, they are sold at popular prices or handed out for promotion purposes. The digital material can be used for other needs (as a museum database, for printed publications, lectures). These small publications add to everything the Museum has to offer and provide visitors with information about objects in the Museum's storerooms and photographic records that they would otherwise be unable to access. When an exhibition is closed, its electronic record remains, and it can be viewed either in the Museum or at the information kiosk. The kiosk also offers other forms of content linked with various events (for example, the educational drive *Let us Grow Stronger* for Museum Day) or particular themes from the history of the city of Zagreb (e.g., *Zagreb Chronicles*).

ELEKTRONIČKA PUBLIKACIJA NAJAVE IZLOŽBE I PREZENTACIJA IZLOŽBE “MARIJA BRAUT - RETROSPEKTIVA”, CD-ROM

KORALJKA JURČEC KOS □ Galerija Klovičevi dvori, Zagreb

DUBRAVKA TOMLJANOVIĆ □ Galerija Klovičevi dvori, Zagreb

IM 32 (3-4) 2001.
TEMA BROJA
TOPIC OF THIS VOLUME

sl.1 Prikaz stranice na CD-ROM-u
“Retrospektivna izložba fotografija Marije
Braut”

UVOD. MS Power Point 2000 prezentacija retrospektivne izložbe fotografija Marije Braut na CD-ROM-u izrađena je u cilju dodatnog i slikovnog predstavljanja izložbe novinarima, budućim posjetiteljima galerije, ljubiteljima fotografije, povjesničarima umjetnosti, a prikladna je i kao medij kojim se potrebne obavijesti dostavljaju mogućim sponzorima.

Nastanak ovog CD-ROM-a vezan je uz rad na razvoju sitea Galerije Klovičevi dvori na adresi www.galerija.klovic.hr, a koji je nakon određenog vremena dizajniranja, ažuriranja podataka i prilagođavanja programskim i promidžbenim zahtjevima djelatnosti galerije pokazao određena ograničenja.

Naime, kako je svaki site određen veličinom zakupljene domene na serveru, pojedini zahtjevniji projekti (u smislu količine podataka i kvalitete reprodukcija), kao što su to obrada i prezentacija zbirki u pohrani ili retrospektivne izložbe, nisu mogli dobiti adekvatni prostor na web stranicama. Zato smo izradile nekoliko CD-ROM-ova. Jedan od njih predstavljamo ovom prigodom, budući da su izložbe osnovna djelatnost Galerije

Klovičevi dvori, a jedan će biti predstavljen u sklopu seminara *Arhivi, knjižnice, muzeji - mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture* u Rovinju potkraj studenoga (CD-ROM *Pozdrav s Vidikovca/Kula Lotrščak*), na radionici posvećenoj promicanju kulturnog turizma. Osim prethodno spomenutih, Galerija Klovičevi dvori izdala je još dva CD-ROM-a, koji u potpunosti zamjenjuju kataloge izložaba: Karina Sladović *Slike i crteži* i Nada Falout *Zamišljaji*.

OSNOVNE I ZAJEDNIČKE KARAKTERISTIKE DOSAD IZRAĐENIH CD-ROM-ova. CD ROM, kao muzejska publikacija na novom mediju zapisom veličine cca 700 MB omogućava korisniku cijeli niz tekstualnih i slikovnih podataka neograničenih brojem stranica ili reprodukcija u katalogu, depljanu ili sl. i koji omogućava njihovo povezivanje putem linkova kao na Internetu.

Također, CD ROM omogućava prilagodbu sličnog ili istog sadržaja specifičnim korisnicima:

- likovnoj publici mlađe dobi, koja za više nego pristupačnu cijenu dobiva *katalog* izložbe na disku jednostavnom za upotrebu i jednostavnom za distribuciju
- može se poslati elektronskom poštom na bilo koju adresu, a na vlastitom PC-u može se printati ili koristiti bilo koji dio slikovnog ili tekstualnog materijala
- novinarima i svima koji će izložbu popratiti slikom ili riječju prilikom najave, otvorenja ili u toku trajanja
- sponzorima, kojima je u pravilu nemoguće unaprijed dostaviti obimniji slikovni i tekstualni materijal jer je sama izložba još u pripremljenoj fazi
- na kraju, cijelu prezentaciju može se učiniti dostupnom i trajnom, u mjeri u kojoj to želi web master, i putem Interneta.

Vežano uz navedeno treba spomenuti da je i izvedba i namjena prilagodljiva svakom pojedinom zahtjevu jer su ovi CD-ROM-ovi izrađeni prema našim mogućnostima, u okviru Galerije Klovićevi dvori, korištenjem isključivo naših znanja, računalnih programa i računala.

SPECIFIČNOSTI CD ROM-a "RETROSPEKTIVNA IZLOŽBA FOTOGRAFIJA MARIJE BRAUT". CD-ROM najave retrospektivne izložbe fotografija Marije Braut slijedi nekoliko osnovnih načela:

- ne previše podataka, bez kompliciranih linkanja stranica na stranice
- jednostavno linearno pregledavanje i ne previše stručni podaci
- ne previše vizualnih efekata

Korišten je jednostavan tekst o povijesti hrvatske fotografije i tek osnovne činjenice iz životopisa Marije Braut. Osnovni naglasak je na samim fotografijama koje su prenesene na CD medij u tif.formatu koji omogućava vrlo visoku rezoluciju pogodnu za daljnju grafičku obradu. Dakle, sama fotografija nije tretirana dokumentarno, niti samo informativno, već uz nastojanje da se korisniku omogući doživljaj njene umjetničke vrijednosti i složenosti, iz čega je vidljiva nakana da elektronska publikacija ne zamijeni izložbenu prezentaciju, već da bude njena dopuna.

ZAKLJUČAK. Slično kao i umjetničko djelo na Internetu, umjetničko djelo na CD-ROM-u (bila to slika, skulptura ili fotografija) ne možemo tretirati kao zamjenu za razgledanje originala ili listanje kataloga. Listanje kataloga zbiva se logičnim linearnim slijedom, od početka do kraja, navigacija Internetom ili popularno surfanje događa se najčešće spiralno uz puno grananja, a pregledavanje CD-ROM-a ovisi o složenosti prikaza i izboru samog korisnika, koji odlučuje koji tip podataka mu je potreban i zanimljiv, te ga u određenom trenutku po izboru aktivira. Samo jedan vizualni aspekt može putem programskih mogućnosti za obradu slika ponu-

diti cijeli niz grananja. Mala ikona koja daje osnovnu informaciju o postojanju slikovnog zapisa putem linka čini *ulaz* na preglednijoj, slikovito rečeno veći i detaljniji zapis. On može ponuditi i video bilješku o djelu, sliku skulpture ili čak kretanje mobila u prostoru i itd.

Na recepciju djela putem monitora najviše utječe pozadina koja (vrlo često popularna crna) daje privid dubine i neutralnog prostora što je u stvarnosti nemoguće, a najčešće nije ni potrebno, te dimenzije samog monitora koje su uvijek u suprotnosti s virtualnom dubinom prostora unutar kojega se smješta umjetničko djelo, odnosno njegov *defaultni* kadar.

CD ROM kao ni site nikad nećemo moći sagledati *listanjem* kao neki izložbeni katalog.

THE ELECTRONIC PUBLICATION PREVIEWING THE EXHIBITION AND THE PRESENTATION OF THE EXHIBITION MARIJA BRAUT - A RETROSPECTIVE

In April of 2000, senior computer systems administrator Dubravka Tomljanović and senior curator Koraljka Jurčec-Kos activated the Gallery's Internet site (www.galerijaklovic.hr) and, after a period of designing, bringing the information up to date and adapting the web to the demands of the specific activities of the Klovićevi dvori Gallery, they saw that it would be possible to prepare certain information, to make it complete and visually attractive for users in a similar way (but not virtually or on-line) in a hard medium.

The product can be distributed to the press instead of classic press clippings at press conferences or to sponsors, and the entire presentation can also be accessed via the Internet.

The presentation of the exhibition will take place in the Gallery in November 2001 (*Marija Braut - A Retrospective*). It was developed experimentally in March 2001 in order to provide additional information for the press and sponsors. The CD as a medium has enabled the timely and practical preview along with an accompanying visual information (the number of images is not limited by the number of reproductions and pages in the catalogue, but by the amount of space on the CD, which allows many more images or photographs as well as an abundance of various information).

In this way the exhibition was presented in advance and it was additionally promoted, while the amount of information was adapted to the user and potential sponsors. This cannot be achieved in promoting an exhibition by means of correspondence, catalogues or even monographs.

HELENA PUHARA □ Muzeji i galerije Konavala, Cavtat

LUKO PIPLICA □ Cavtat

Radeći na ovom CD-ROM-u, težište našeg zanimanja usmjerili smo prema razdoblju srednjeg vijeka, sačuvanog uglavnom u sakralnoj arhitekturi, kao jednom od zagonetnih perioda u povijesti Konavala. Namjera nam nije bila prekapati po povijesnim činjenicama, niti donositi neke pretpostavke ili konačne teze, već široj publici pokušati predstaviti ozračje i prostor u kojemu ti spomenici postoje.

Na području Konavala materijalne tragove kontinuiteta života pratimo još od prapovijesnih vremena.

Crkvice u Konavlima ima osamdesetak i čine gustu mrežu točaka koje oplemenjuju pejzaž. Smještene na rubovima brda, prijevojima, uza stare cestovne komunikacije, zauzimaju osamljeno, ali važno mjesto u ulozu čuvara zajednice. Mnoge od tih građevina potječu iz kasnijih perioda, ali kontinuitet sakralnog mjesta od srednjeg vijeka ili ranije potvrđuju nadgrobni spomenici i njihova reljefna plastika, ali i rijetka arheološka istraživanja.

Konavle su granični prostor podložen čestim stradanjima, naročito rušilačkim pohodima susjeda, kao i prirodnim katastrofama - potresima, čega je i posljedica i uništavanje sakralnih građevina. Mnoge od njih su u kasnijim periodima potpuno ili djelomično pregrađivane što je i jedan od razloga da se malom broju crkava pomoću karakteristične morfologije može potvrditi srednjovjekovno porijeklo.

KONAVLE - MEDIAEVAL GRAVEYARDS, PRESENTATION OF THE CD

Konavle, the southernmost part of Croatia, have been inhabited since prehistoric times. Its archaeological topography has been partially explored, while the greater part of the area has not been surveyed in a comprehensive and expert manner, nor have sites been registered or published.

This CD ROM covers some thirty mediaeval sites of graveyards and churches in Konavle. It has a one-hour digital recording with the option of singling out individual images. This is a romantic walk through a landscape that shows the current state of sites where excavations have taken place as well as of sites where there have been no excavations done so far - from those that have been forgotten to those that are still being used. Impressed by the hidden nature of original forms, and presenting only the scope of our relationship towards these places, we do not aim at interpreting them but only wish to draw attention to them.

sl.1 Sv. Ivan Vodovoda

PROGRAM GALERIJE NA INTERNETU - www.galerija-rigo.hr

JERICA ZIHERL □ Galerija Rigo, Pučko otvoreno učilište Novigrad, Novigrad

sl.1 URL:<http://www.galerija-rigo.hr/96/ivekovic.htm> (5.3.2002)

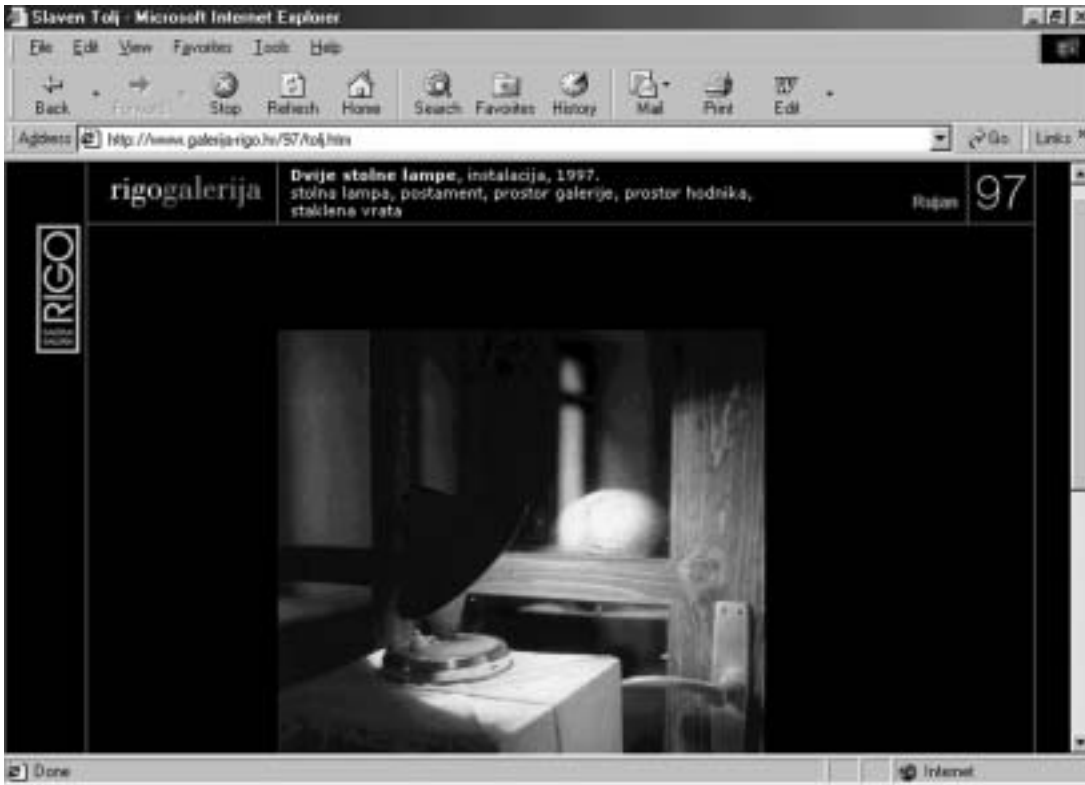
UVOD. Pripremajući se za temu ovog izlaganja, a to je predstavljanje web-siteta Galerije Rigo, koje bi trebalo govoriti o prijenosu jednog medija (kataloga) na drugi medij (Internet), naišla sam na niz zapreka koje su me dovele u prilično kaotično stanje. Naime, za klasično obrazovanog povjesničara umjetnosti, kojemu je osnova Wölfflinova interpretacija umjetnosti i "formalistička" artikulacija povijesti umjetnosti, poprilično je zbunjajuće suočiti se s terminologijom, a napose s teorijom novih medija kao što je Internet, odnosno www.

Usprkos mnogim proizvedenim web stranicama diljem svijeta, relativno je malo teorijskih radova koji teže k objašnjavanju novih fenomena suvremenih medija aplicirajući pritom neke od ideja i misli iz povijesti umjetnosti. Jedan od tekstova koji mi se je učinio relevantnim za moju temu članak je Igora Markovića *Periferija vs. provincija, U potrazi za starim/novim terminima*. U

članku autor primjenjuje termine iz historiografije hrvatske povijesti umjetnosti kod opisivanja internetskih sadržaja i web-umjetnosti, a koji se mogu primijeniti i na multimedijalnu umjetnost općenito. Radi se o tezama Ljube Karamana o provincijskoj, perifernoj i graničnoj umjetnosti, koje Marković preuzima govoreći o cyberspaceu u topološkom smislu. U našem slučaju primijenit ćemo Karamanove termine u geografskom smislu.

GALERIJA RIGO - PRMJER OPKORAČENJA "PROVINCIJALNE, PERIFERNE I GRANIČNE SREDINE".

O čemu je riječ? U istarskom Novigradu od 1995. godine djeluje Galerija Rigo, koja je svojom programskom djelatnošću usmjerena ka suvremenim umjetničkim izričajima. Ako uzmemo u obzir da je Novigrad mala sredina (cca 3.800 stanovnika), udaljena

sl.4 URL:<http://www.galerija-rigo.hr/97/97.htm> (5.3.2002)

kako od manjih tako i od većih kulturnih središta, a sam prostor Galerije je samo 20 m²,¹ tada Novigrad spada u sredinu koju Karaman naziva perifernom. Uzimajući u obzir povijesne činjenice (da se zaustavimo samo na nedavnoj prošlosti - Slobodan Teritorij Trsta, Zona A, Zona B itd.), ali i sadašnje stanje (granica sa Slovenijom i Italijom), onda je Novigrad svakako i granična sredina. Naposljetku, uzmiemo li u obzir činjenicu da je Novigrad bez ikakve likovne tradicije, da su izložbe u Galeriji Rigo razumljive uskom krugu Novigrada, tada on pripada i Karamanovoj provincijskoj sredini. No u kontekstu djelatnosti novigradske Galerije Rigo periferno, provincijsko i granično ne nosi konotacije rubnog (u smislu izoliranog), zaostalog, zatvorenog ili zaboravljenog. Upravo primjenom/korištenjem elemenata, nazovimo to uvjetno, medija literarne kulture (katalog) i medija digitalne kulture (Internet), djelatnost Galerije Rigo opkoračuje svaku isključivost. Periferno, provincijsko i granično stanje pomoću tih elemenata prerastaju u jedno šire, šareno i otvoreno stanje.

Polazne točke opkoračenja. Četiri su polazne točke kojima Galerija Rigo opkoračuje Karamanove teze, a koje su u međusobnom suodnosu. Najprije bismo istaknuli program Galerije. Osvrnemo li se na izložbe i događaje koji su se u ovih šest godina održavali u Galeriji, vidimo da njezini izlagački i ostali programi prerastaju lokalne i regionalne okvire.²

Druga se točka opkoračenja odnosi na izradu i distribuciju kataloga izložaba Galerije Rigo. Od samih začetaka njezina djelovanja, gotovo svaka izložba

popraćena je katalogom ustaljenog formata (16x16 cm). Takav, standardiziran katalog (od nekih 40-ak stranica), koji sadržava logo galerije, dvojezični uvodni tekst, crno-bijele reprodukcije i one u boji te bibliografske podatke umjetnika, vrlo je brzo postao zaštitnim znakom Galerije. Katalogi nisu pristupačni samo posjetiteljima Galerije, već se šalju "ciljanoj grupi" (umjetnicima, likovnim kritičarima, galerijama i muzejima suvremene umjetnosti u Hrvatskoj i inozemstvu i sl.).

Treća točka opkoračenja, a koja je usko vezana uz prve dvije, galerijska je promotivna aktivnost. Medijska priopćenja uoči same izložbe, najave i osvrti izložaba, kao i tematski članci nastali neposrednom prisutnošću likovnog kritičara ili posredno putem kataloga, ostvaruju solidnu medijsku popraćenost, kako u nacionalnim tako sve češće i u internacionalnim medijima (npr. *Flash Art*).

I naposljetku, četvrta točka koja definitivno opkoračuje, zapravo ukida Karamanove termine jest prisutnost Galerije Rigo na Internetu.

VIRTUALNI MUZEJI I GALERIJE. Primjenom suvremenih tehnologija koje omogućuju nove mogućnosti komunikacije brzim širenjem digitalnih medija uzdrmani su temelji "literarne kulture". Internet i pojava www ostvaruju kako radikalne tranzicije s medija na medij tako i radikalne promjene informacijskog procesa. Sve više muzeja i galerija putem interaktivnih baza podataka predstavljaju svoje zbirke ili izložbe u obliku prikaza na zaslonu. Jednostavna kretnja - prst prislonjen na taktilni

¹ Getulio Alviani nazvao ju je "najmanjom galerijom na svijetu".

² Navest ćemo samo neka od imena koja su izlagala u galerijskom prostoru: Goran Trbuljak, Sanja Iveković, Vlasta Delimar, Đanino Božić, Vlado Martek, Željko Kipke, Julije Knifer, Ivan Picelj, Getulio Alviani, Silvo Šarić, Victor Vasarely, Sonia Delaunay, Keiichi Tahara, Kenneth Snelson, Janusz Kapusta. Također su bili predstavljeni i neki od međunarodnih umjetničkih pokreta kao Arte povera ili Nove tendencije, a Galerija je Rigo bila i organizator međunarodnog skupa *S koje strane granice/Da che parte di confine*.

zaslon, klik mišem ili čak samo pokret očiju omogućavaju nepomičnom posjetitelju/gledatelju kretanje kroz prostorije muzeja ili galerije, od jednog djela do drugog, od jednog slikara do drugog. Taj novi posjetitelj/gledatelj može sam kadrirati slike, uvećavati ih, umanjivati, uspoređivati ili pozvati upomoć kritičke tekstove i podatke - on je sam sebi vodičem u trodimenzionalnom virtualnom muzeju ili galeriji. Ništa na takvim putovanjima nije unaprijed određeno, jer posjetitelj/gledatelj može slobodno birati svoj vizualni itinerar.

WEB-SITE GALERIJE RIGO. Nadmoćna prisutnost Interneta i opći trend globalizacije naveli su nas (da ne kažemo natjerali) na izradu web-sitea Galerije Rigo. Kako Galerija nema u osnovi ekonomsku podlogu, tj. stvaranje profita,³ glavni cilj galerijskog sitea bio je predstaviti galerijsku programsku djelatnost. Budući da se radi o umjetničkoj djelatnosti, izradu sitea uvjetovali smo sadržajem, dok je forma bila prepuštena grafičkim dizajnerima.⁴ Kako im je zadatak bio predstaviti umjetnost, mladi dizajneri nisu pohrlili za najnovijim programima, već su, dosljedni svom minimalističkom izrazu, koristili primarne aspekte web dizajna, a to je balansiranje između forme, funkcije, sadržaja i svrhe. Kako je izrada web dizajna multidisciplinarna te u sebi sadržava utjecaje vizualnih umjetnosti i tehnologije, a mora zadovoljavati i osnovne potrebe korisnika kao što su *utility* i *usability*, dizajnerski je dvojac uspješno riješio problem prijenosa jednog medija u drugi, a da pritom nijedan medij nije ništa izgubio od svojih osnovnih karakteristika.

Pregledom web-sitea Galerije Rigo vidimo da se on (relativno) brzo otvara. Uvodna stranica *Home page* sadržava grafički i tekstualni dio. Stranicom diskretno dominira vertikalni logo Galerije koji u jednom trenutku prelazi u animirani GIF, koji nam daje kratki presjek nekoliko radova koji su bili izloženi u Galeriji (kao blitz koji ostaje u memoriji gledatelja). Donji dio stranice podijeljen je tankom bijelom linijom na horizontalno-vertikalni raster. Podloga stranica je crna. Tekstualni dio sadržava sažet opis Galerije, brojeve od 95 do 01 (koji označavaju godine od 1995. do 2001). Bijela i narančasta boja slova i čitka tipografija u dobrom su kontrastu s crnom podlogom. Sistem navigacije vrlo je jednostavan te je za "surfanje" potrebno minimalno iskustvo rada na kompjutoru. Klikom na određenu brojku otvara se popis imena umjetnika koji su te godine izlagali u Galeriji. Imena su ispisana bijelim slovima, a kad se kursorom izabere određeno ime, boja slova pretvara se u narančastu. Klikom se otvara stranica sa slikom ili slikama odabranog umjetnika koje su popraćene legendama i kratkim tekstom kritičara. Pomoću osnovnih znakova navigacije < back, > next i O home, može se vratiti na uvodnu stranicu, ići naprijed ili natrag. Na svakoj se stranici nalazi logo Galerije i adresa, tako da je na svim linkovima uvijek poznat izvor.

³ Svakako moramo spomenuti da Galerija ne djeluje na tržišnoj osnovi, ona je potpuno non-profit, a njezin rad sufinanciraju kako grad Novigrad tako i Istarska županija, Ministarstvo kulture i sponzori.

⁴ Oblikovanje www.galerija-rigo.hr bio je povjeren mladim zagrebačkim dizajnerima Vanji Cuceliću i Kreši Đuriću, koji su se već profilirali svojim dizajnerski rukopisom na promo projektima kao što su Jamnica, Festival plesnog i neverbalnog teatra, ZeKaM, IstarLiveMusic i najnoviji FAK YU.

Što se tiče korištenog jezika na siteu, mi smo odlučili, usprkos današnjem monopolu engleskog jezika (koji se pretvara i u kulturni monopol) da tekstualni dio bude pisan na hrvatskom jeziku. Tome nije bio razlog samo činjenica da će profesionalni korisnik sitea moći pročitati sadržaj putem slika, već i uvjerenje da će razvojem umjetne inteligencije i simultanog kompjutorskog prevodenja jezik prestati biti barijera korištenja raznih informacijskih sadržaja.

Iako mislimo da site Galerije Rigo zadovoljava sve uvjete dobrog web dizajna, svjesni smo da dobar dizajn nije i ne može biti svrhom galerijske prisutnosti na Internetu. Bolje je o tome govoriti u smislu dugoročne prednosti Interneta, odnosno shvatiti i prihvatiti činjenicu da su multimedijnska informacijska integracija i sve razgranatija "svjetska paučina" Interneta temelji radikalno novog pristupa doživljavanju svijeta, pa tako i svijeta umjetnosti. Zato smo se i odlučili izići iz Galerije Rigo, odnosno Galeriju dovesti u svaki dom, ne čekajući da posjetitelj/gledatelj dođe k nama u točno određeno vrijeme, već da nam u posjet dođe kad god to zaželi.

ZAKLJUČAK. Da smo na dobrom putu, svjedoči i projekt na kojem se radi već nekoliko godina. Jedno od pitanja svjetske informacijske znanosti i prakse jest pitanje kako će izgledati biblioteka budućnosti i koji će biti njezin utjecaj kako na pojedinca, odnosno na organizaciju, tako i na društvo u cjelini. Digitalna biblioteka, kao centar svekolikog znanja i informacija, oslonjena je na ideju multikulturalnosti. Putem multikulturalne digitalne biblioteke moći ćemo čitati informacije sa svih jezika i iz svih kultura koristeći se pritom vlastitim jezikom.

Digitalna biblioteka budućnosti mogla bi opet postati ono što je bila u dalekoj prošlosti - glavno rasadište znanja, pokretač i nositelj obrazovanja te tvorac novih ideja, znanstvenih, kulturnih i razvojnih proboja. Dodamo li tome e-mail i multimedijalne mogućnosti te elektronične komunikacije unutar ekskluzivnih grupa ljudi koje veže neki profesionalni interes, dobivamo infrastrukturu za "digitalna udruženja i druženja". Tako će nam tehnologija napokon dati pretpostavke za ostvarenje opće renesanse duha. A u toj renesansi, sigurni smo, značajno mjesto, kao i u onoj prošloj, pripada umjetnosti.

Pitanje je samo želimo li mogućnosti digitalne biblioteke pravodobno iskoristiti i to na način da postanemo sastavni dio njezina registra. Novigradska Galerija Rigo sigurno to želi. Portalom, koji smo vam ovom prilikom pokazali, učinili smo u tome smislu prvi, najteži, ali odlučan korak.

LITERATURA

¹ Marković, Igor: *Periferija vs. provincija, U potrazi za starim/novim terminima*, Život umjetnosti 61/62, god. XXXIII./1999., Institut za povijest umjetnosti, Zagreb, 1999., str. 66-69.

2 Powel A., Thomas: *Web Design: The Complete Reference*, Osborne/McGraw - Hill Companies, Berkeley (California), 2000.

3 Sreća, Velimir: *Digitalna knjižnica*, BUG, br. 42, svibanj 1996., BUG d.o.o, Zagreb, 1996., str. 20-21.

4 Woolley, Benjamin: *Mondi virtuali*, Bollati Boringhieri, Torino, 1993.

THE PROGRAM OF THE RIGO GALLERY ON THE INTERNET

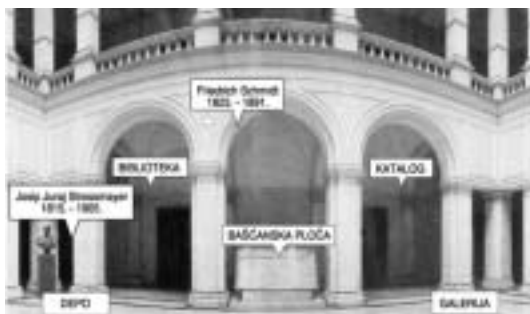
The Rigo Gallery, located in small rooms in the basement of a Baroque palace in the old town centre in Novigrad, was opened in 1995. It is aimed at contemporary art (from Istria, Croatia, Europe and the whole world) and attempts to find a way of establishing communication in a town without a significant artistic tradition. Up to this year, information about the activities of the Gallery was transmitted not only through the press and television programmes, but also through successfully thought out and designed exhibition catalogues. Starting out from the fact that the Internet (which Croatia joined in 1991) has become an interesting form of communication, we have decided to present the activities of the Rigo Gallery on our own web pages.

We have recognised that in formatting web pages it is essential to strike a balance between the form, function, content and aims. Since we are dealing with presenting visual art, we have devoted special attention to the design of the web pages.

INFORMATIČKI ALAT KUSTOSA ILI CD-ROM STROSSMAYEROVE GALERIJE (PROJEKT)

ĐURO VANĐURA, INDIRA CVEK FLASCHAR, LJERKA DULIBIĆ, IVAN LUKINAC, BORIVOJ POPOVČAK □ Strossmayerova galerija
starih majstora HAZU, Zagreb

sl.1 Struktura sadržaja na CD-ROMu
Strossmayerove galerije

Osnovni inventar Strossmayerove galerije starih majstora Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti bio je prvi galerijski sadržaj iz Hrvatske dostupan preko Interneta, odnosno od kraja 1995. godine preko Carneta. Od tog doba traje projekt proširenja ponude preko elektronskog medija i digitalnog objedinjavanja svih postojećih baza podataka u Galeriji. Novi mediji i primjeri koji su u međuvremenu u svijetu realizirani postavili su opće pitanje za koju dobnu i obrazovnu granicu se rade slični projekti. Kolektiv se Strossmayerove galerije opredijelio za starije srednjoškolce, natprosječno zainteresirane za slikarstvo i galeristiku, kao najnižu populacijsku razinu konzumenata.¹

Cjelokupan projekt bit će realiziran u obliku CD-ROM-a, na kojemu će biti osnovni podaci:

1. O utemeljitelju galerije biskupu Josipu Jurju Strossmayeru
2. O palači Akademije i njezinom projektantu Friedrichu Schmidtu
3. O Bašćanskoj ploči koja se čuva u atriju
4. Ulazak u Biblioteku omogućit će pretraživanje postojeće stručne literature
5. Obilazak Depoa*
6. Obilazak Galerije*
7. Katalog ili kustoski alat, zbirka baza podataka koja je središnji i najkompleksniji dio projekta. (*Katalog je povezan s obilaskom Depoa i Galerije)

Alat za kustosa u galeriji radni je naziv relacijske baze podataka koja sintetizira i pokazuje sveukupnost svih fizičkih baza kontinuiranih u Galeriji, sad već 130 godi-

na. Kustos je središnje, službeničko mjesto u pinakoteci, a alat mu služi za brzo pretraživanje, sortiranje i opisivanje povjerenih mu umjetnina. Intencija za dizajn alata nije bila uvođenje elektronike u galeriju, nego traženje oblika i sredstva koji će ubrzati stručnjaku prodornost kroz postojeće baze i istovremeno zaštititi originalne dokumente. Drugi, slični projekti tražili su novu primjenu novih, elektronskih medija u galeriji, a mi smo ušli u silicijev svijet tražeći pomoć u manipulaciji i svladavanju fizički zatečenih baza oko slika u Galeriji.

Osnovni ciljevi postavljeni za organizaciju i uporabu novih radnih medija, bili su:

1. Zadržati vizualni identitet zatečenih baza, prvenstveno kartoteke
2. Prirediti takvu kartoteku za mikrofilmiranje i ostale oblike trajnog, sigurnosnog zapisa
3. Uspostaviti relacije između baza kartoteke, kataloga, izložaba, autora, literature i restauriranja
4. Operirati s originalima u novostvorenim bazama, koje će omogućiti dalju, jednostavnu realizaciju kustoskih zadataka: pretraživanje, katalogizacija, izrada izložbenih pregleda, kataloga ili znanstvenih članaka.

Osnova današnjeg alata nastala je početkom 1995. godine na osnovi francuskog programa *4th Dimension*. Taj je softver pružao perfektne relacijske mogućnosti i različite oblike pretraživanja, slaganja izlaznih varijanti, a i izvanredno se ponašao u manipuliranju s najvećim memorijskim problemom, s pohranom i daljim radom s fotografijama. Taj smo program napustili zbog ograničenog, pripadajućeg tekst-procesora, koji nije volio module stilskih različitosti i paragrafe ispod vidljivije maske. Rješenje postavljenih zahtjeva pronašli smo u *FileMakerPro*. Rad u *layoutu* je nevjerojatno jednostavan, a indeksacija polja je automatska. Tromost kod velikih fotografija riješili smo izradom *previewa*, a relacije između pojedinih baza sveli smo na primarno traženje i otvaranje. Njegov tekst-procesor podržava sve stilove i paragrafe, a jednakovrijedno manipulira s vidljivim i zamaskiranim zapisima.

Izgled i raspored postojeće, stare kartoteke jednostavno smo preslikali u novi medij, samo s nešto preciznijim, detaljnijim rubriciranjem. Naime, digitalnom

¹ Osim pregleda slika, niže obrazovana populacija teško će koristiti široke mogućnosti zapisane na CD-ROM-u. S druge strane, povjesničarima slikarstva, osim originala, ništa više neće trebati od materijala iz Strossmayerove galerije. Pariški Louvre izdao je CD-ROM organiziran kao didaktički priručnik namijenjen populaciji do početka studiranja povijesti umjetnosti, pa stručnjaci imaju malo koristi od njega. Ciljajući prema visoko obrazovanim korisnicima, naša želja je upravo obratna.

mediju je primjerenije i operativnije, na primjer, razdvajanje imena i prezimena autora u zasebna polja zbog kasnijih, različitih mogućnosti sortiranja. Isto tako odvojene su dimenzije na novoj kartici, pa lako možemo izdvojiti, na primjer, slike koje su više ili uže od metra ili nekoliko centimetara.

Nužnost postojanja vidljivih i zamaskiranih zapisa ilustrira upravo polje predviđeno za autore. Naime, atribucije su se u Galeriji često mijenjale kroz stoljeće postojanja i rada, a naš alat omogućuje pronalazak slike pod kojom god je atribucijom tražili ili iz kojeg god vam izvora je poznata atributivna odrednica. Na primjer, traženje Hansa Memlinga otvorit će *Prijestolje mudrosti* i pokazati današnju atribuciju Majstoru slike *Virgo inter virgines*. Dalje relacije će jednostavno otkriti kako ta izmjena potječe iz *The Burlington Magazine* 1927. godine.

Ostala polja u gornjem dijelu kartice su standardna, s pregledom prostora i vremena nastanka, tehnike, smještaja, ulaska u fundus, vrijednosti i fototeke. Prvi problem pri ispunjavanju novih kartica pokazao se kod naslova djela. Trebalo je ujednačiti portrete i pejzaže, a najveće razlike su se pokazale u ikonografskom imenovanju Bogorodice, Madone, Marije, Majke...

Rubriku deskripcije razdijelili smo na polja s namjenom nastanka, na motiv i temu, a u klasičnu deskripciju smo namijenili upis strukturalnih i formalnih karakteristika iz osnova povijesti umjetnosti. Svrha takve razdiobe traži detaljniju analizu i prezentaciju, a tiče se prvenstveno primarne znanstvene discipline u galerijskoj ustanovi.² Cilj nam je, ukratko, bio postaviti što otvoreniju bazu, koja će bez krutosti sortirati i pretraživati fundus, bez obzira na stupanj interpretativne obrađenosti pojedinog djela.³ Unutar kartice ne postoji hijerarhija podataka, određenja ili razina opisa, nego svatko može na ulazu postaviti svoje kriterije, koji će se ponašati jednakovrijedno i sukladno. Na primjer, možemo tražiti sva djela koja u krčmi (motiv) prikazuju pet osjetila (tema) za moralno prosvjetiteljstvo (namjena) u Nizozemskoj (prostor) poslije XV. st. (vrijeme), a potječu iz donacije Balokovića (ulaz). To je još jedna prednost naše baze, jer su sva polja međusobno kompatibilna za pretraživanje, izdvajanje i sortiranje.

Posebno treba istaknuti i pokazati automatsku indeksaciju svakog polja ponaosob. Ona omogućuje bazu pregledati i pretraživati po postojećim zapisima, bez nužnih, prethodnih zahtjeva ili namjera. Jednostavno se označi željeno polje i s komandom IND se otvara abecedni popis svih dosadašnjih unosa. Iz indeksa je moguće tražiti određeni podatak ili izabrati postojeću stvar za novi unos. Isto tako indeks služi i za najjednostavniju korekturu postojećih unosa, jer su lako vidljive sve pisarske pogreške, inverzije ili promjene bilo kojeg slova. Na primjer, upisi Strossmayer i Stros Mayer dvije su različite riječi u indeksu.

Baza je apsolutno otvorena i pristupačna, bez lozinki ili

sl.2 Kartica inventara Strossmayerove

zaporki. Kustos koji radi izmjenu podataka jednostavno se potpiše, a polje s datumom je automatsko i svaka izmjena je odmah registrirana. Javno, CD-ROM ili web verzija baze omogućit će pretraživanje i sortiranje, ali ne i izmjene podataka.

Druga strana kartice je njezina klasična poledina. Tu su rubrike kataloga fundusa ili stalnog postava, zatim literatura u kojoj se djelo citira, izložbe na kojima je djelo izlagano i objavljeni restauratorski zahvati s trenutnim, fizičkim stanjem. Rubrika za komparativni materijal predviđa pohranu reprodukcija replika i varijanti pronađenih u svjetskim zbirka, ali i foto zapise infracrvenih ili rentgenskih slojeva našeg djela.

Ovako opisana i ispunjena kartica spremna je za obostrani tisak i dalju obradu. Jednostavno ju je zamijeniti u postojećoj, fizičkoj kartoteci ili je mikrofilmirati za arhiv.

U dnu ekranskog okvira kartice postavljene su komande kretanja i rada u kartoteci, ali i sve relacije prema drugim, podupirućim bazama podataka. Listanje kartoteke može ići naprijed i natrag po inventarskim brojevima ili po programskoj kontroli, gore desno, odmah na željeni broj. Brojevi 1 ili 2 otvaraju prvu, odnosno drugu stranu kartice. Slijede komande F za traženje i A za vraćanje u cjelokupnu kartoteku, te otvaranje relacijskih baza. Autorska baza su životopisi imena kojima je djelo pripisano. Fototeka je baza podataka o crno-bijelim, dija ili digitalno zabilježenim djelima. Katalog je baza podataka svih dosadašnjih kataloga Strossmayerove galerije, a u relaciji prema Literaturi otvaraju se tekstovi iz monografija, knjiga i

² Iskustva iz prakse nas upućuju na slučajeve u kojima treba razlikovati, na primjer raka u alegoriji proljeća od neke marine ili mrtve prirode. Nije svaka slika božice Dijane mimezis lova, ali nije niti simbol Noći ili samo Mjeseca. Zatim, često u Galeriji, osobito učenici, traže primjere različitih oblika kompozicije, perspektive ili načina predočavanja volumena ili osvjetljenja. Stoga smo nastojali razdvojiti sve formalne i ikonografske elemente u posebne rubrike, kako bi svaki tražitelj mogao postaviti svoje varijable izlučivanja i sortiranja primjera. Završetkom unosa svih poznatih nam detalja dobit ćemo u indeksu strukturu općih i posebnih pojavnosti u galerijskom fundusu. Tek tada ćemo vidjeti moguću, kvalitetnu analizu vrsti imenica i glagola u deskripciji slika starih majstora.

³ Pretraživanje baze slika, londonska je National Gallery postavila kruto po šest tipova: *Religiozne slike, Kompozicije, Alegorije i aktovi, Portreti, Svakodnevni život, Vizure i Mrtve prirode*. Bez obzira na dalje grananje pojedinih grupa, neka slika sveca ili krčme sve se više udaljuje od moguće alegorijske teme.

sl.3 Struktura relacijskih baza s indeksom

časopisa koji citiraju predmet od kojega smo krenuli tražiti. U bazi Izložaba mogu se naći katalozi povremenih izložaba na kojima je djelo izlagano. Komanda EXP namijenjena je izvozu svih željenih polja i rubrika u neki drugi program, za neki drugi posao, kao što je pisanje članaka ili kataloga.⁴

Sve su relacije određene između polja upisa u karticu i inventarskog broja. Odabir relacije iz kartoteke otvara relacijsku bazu na prvoj stranici gdje se taj podatak spominje, a povratak u kartoteku ide na najniži broj koji se citira na otvorenoj stranici baze. Prema tome, ulazak u kartoteku i pregled inventara moguć je i preko svih podataka zapisanih u relacijskim bazama. Možemo tražiti slike, na primjer, izlagane u atriju po katalogu iz 1922. (baza Katalog), ili one o kojima je pisao Grgo Gamulin 1962. godine (baza Literatura). Jasno, isto tako možemo pronaći i naš prvi primjer, ako zatražimo u bazi Katalog ili Autor Hansa Memlinga, relacija će nam otvoriti stranicu u kartoteci s današnjom atribucijom.

Odabrani nam softver ostavlja sve moguće, nove programe otvorenima i lako dostupnima, tako da se ne narušava osnovna ili već zadana struktura, a koje moguće zatrebamo tijekom vremena s iskustvom u unosu podataka i rada u današnjoj strukturi relacija i operativnosti. Sa cjelokupnim unosom postojećih podataka i baza u elektronski medij dobit ćemo apsolutno otvoreni alat za sva individualna traženja i sortiranja građe u Strossmayerovoj galeriji. Dugoročni nam je cilj biti lako dostupna institucija, otvorena svim pitanjima i informacijama. Strossmayerova galerija bi trebala biti ustanova s otvorenom čuvaonicom ili depoom

⁴ Tu smo načinili jedini kompromis između originalnosti dokumenata i praktične operativnosti. Publicirani se tekstovi o umjetninama unose u baze kao čisti tekst, a ne kao slika ili neki drugi tip digitalnog zapisa tiskane publikacije, jer citiranost je najčešći oblik korištenja literature, pa je na ovaj način najlakše odabrati i uzeti željeni detalj.

za posjetitelje, ali isto tako otvorena i sa stručnjacima i njihovim radom koji samo služi brizi za povjereni im fondus.

CURATORS COMPUTER TOOLS

We have organised the electronic tools for curators at the Strossmayer Gallery of Old Masters of the Croatian Academy of Science and Art in the relational database *File maker*.

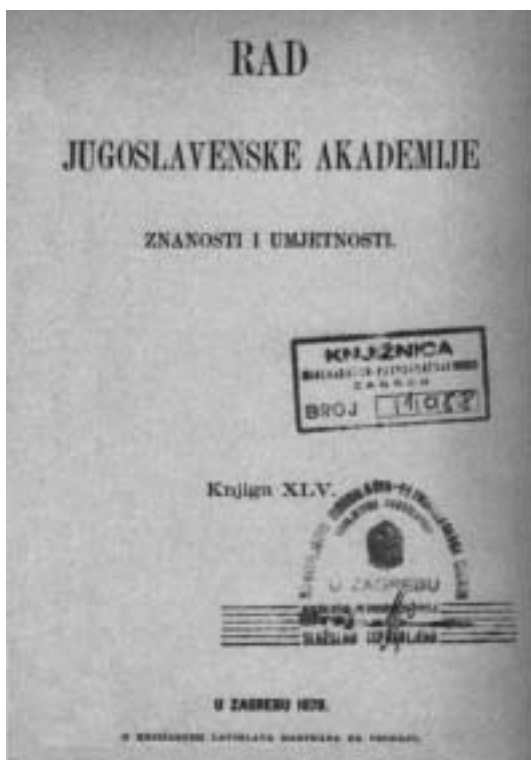
The basic database is the gallery index file indexed according to all criteria that were required over the century-old operations of the Gallery. Special links were set up with the database of the photographic records, the library, the collection of newspaper cuttings, the protection of works of art and the database of the authors whose works form the Gallery holdings.

All the databases work with originals. There are several reasons for this. The first is the work of curators and the possibility of an easy search, cataloguing and sending of information from the holdings to other publications or documents. The second reason is the summary nature of all information relating to the holdings for printing classic card-files and transferring them to microfilm. The third is the writing of all databases on CD ROMs and moving the tools to the Internet, so that everyone can access all data and all documents.

O NUŽNOSTI OSNIVANJA ZBIRKE ZNANSTVENO OBRAĐENIH UZORAKA MINERALA I STIJENA U HRVATSKOME PRIRODOSLOVNOME MUZEJU

IM 32 (3-4) 2001.
IZ MUZEJSKE TEORIJE I PRAKSE
MUSEUM THEORY AND PRACTICE

BISERKA RADANOVIĆ - GUŽVICA □ Hrvatski prirodoslovni muzej, Zagreb

sl.1 Naslovna stranica časopisa "Rad jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti" u kojem je 1878. godine objavljeno znanstveno djelo "Prilozi poznavanju geoloških odnošaja zemlje. Dvije crtice" i znanstveno obrađen uzorak granita iz Zadra.

sl.2 Gjure Pilar (1846.-1893.), prvi školovani hrvatski geolog, mineralog i petrolog, autor znanstvenog djela "Prilozi poznavanju geoloških odnošaja zemlje. Dvije crtice".

Znanstvenom djelatnošću iz područja mineralogije i petrografije bavili su se brojni muzejski djelatnici tijekom 154 godine postojanja mineraloško-petrografskih zbirki u okviru Narodnog muzeja, potom Mineraloško-petrografskog muzeja i u novije vrijeme Hrvatskoga prirodoslovnog muzeja. Prisjetimo se Gjura Pilara, Mije Kišpatića, Frana Tućana, Ljudevita Barića i drugih. Pored znanstvenih djela objavljenih u priznatim stranim i domaćim znanstvenim časopisima, u današnjem Mineraloško-petrografskom odjelu Hrvatskoga prirodoslovnog muzeja pohranjeni su znanstveno obrađeni mineraloški i petrografski uzorci koji predstavljaju osnovu spomenutih znanstvenih djela. U novije vrijeme, osim navedenog, u fundus pristiže i građa koju su obradili znanstvenici iz drugih institucija, dijelom potaknuti i objavljenim člankom *Tipovi uzoraka minerala i potreba trajnog čuvanja proučavanih mineraloško-petrografskih uzoraka* (Radanović-Gužvica & Zebec, 1989.).

Tijekom inventarizacije mineraloških i petrografskih uzoraka bilježi se i podatak o objavljenim znanstvenim djelima vezanim uz pojedine uzorke. Na taj način uspostavljena je veza između muzejskog predmeta i znanstvenog djela proizašlog analizom tog uzoraka, te autora znanstvenog djela. Takvi muzejski predmeti postaju materijalni dokazi znanstvenih spoznaja, a to ih čini višestruko vrednijima.

Za sada je jedan dio znanstveno obrađene mineraloške i petrografske muzejske građe raspoređen u različitim postojećim zbirkama koje predstavljaju zasebne tematske cjeline, dok drugi dio spomenute građe još nije podvrgnut reviziji i nije utvrđena veza uzorak - znanstveno djelo - autor. U prvom slučaju znanstveno obrađeni uzorci minerala i stijena nalaze se zajedno s ostalom srodnom građom koja je determinirana samo na razini jednostavnijih iskustvenih metoda. Znanstveno obrađeni uzorci uklopljeni u različite tematske zbirke

nisu dovoljno istaknuti, te se ne može spoznati njihov pravi značaj i vrijednost. Zbog spomenutih nedostataka u dosadašnjem sustavu razvrstavanja mineraloške i petrografske muzejske građe po zbirkama, nametnula se potreba za osnivanjem Zbirke znanstveno obrađenih uzoraka minerala i stijena. Na taj način bi ovi izuzetno vrijedni muzejski predmeti bili objedinjeni u jedinstvenoj zbirci, te povezani sa sveukupnom pripadajućom dokumentacijom (od izvornih rezultata dobivenih analitičkim metodama do objavljenog znanstvenog djela).

Korištenjem kompjutorskog programa PC-INVENT za inventarizaciju mineraloških i petrografskih uzoraka (Bukovec & Glumac, 1991.; Bukovec et al., 1993.) otvorile su se brojne mogućnosti pregleda podataka o mineraloškoj i petrografskoj muzejskoj građi prema različitim kriterijima, što je rezultiralo cjelovitijim uvidom u stanje pojedinih zbirki. Prema sadašnjem pregledu stanja pojedinih zbirki utvrđeno je da je 636 inventiranih uzoraka minerala i stijena vezano uz 77 znanstvenih djela. Preliminarnim pregledom bibliografskih podataka iz područja mineralogije i petrografije vezanih uz autore koji su bili djelatnici Muzeja utvrđen je znatno veći broj objavljenih znanstvenih djela, ali za sada još nisu determinirani uzorci minerala i stijena koji su obrađeni u njima. Revizijom starijih uzoraka moglo bi se utvrditi koji od njih su obrađeni u pojedinim znanstvenim djelima, te bi se na taj način povećao broj veza uzorak - znanstveno djelo - autor, odnosno proširila Zbirka znanstveno obrađenih uzoraka minerala i stijena.

Proces znanstvene obrade mineraloške i petrografske muzejske građe i dalje traje, tako da će se broj znanstveno obrađenih uzoraka povećavati i na taj način. Osim toga, zbirka će se popunjavati i znanstveno obrađenim uzorcima s pripadajućim podacima o objavljenim znanstvenim djelima koje će donirati znanstvenici iz drugih institucija.

LITERATURA

1 Bukovec, D. & Glumac, B. (1991.). *Primjena PC-a pri dokumentaciji prirodoslovne muzejske građe*.- Geološki vjesnik, 44, 325, Zagreb.

2 Bukovec, D, Zebec, V. Igaly, G. & Perović, D. (1993.). *Informatički projekt dokumentacije muzejsko galerijske građe*.- Natura Croatica, Vol. 2(2), 149-164, Zagreb.

3 Radanović-Gužvica, B. & Zebec, V. (1989.). *Tipovi uzoraka minerala i potreba trajnog čuvanja proučavanih mineraloško-petrografskih uzoraka*.- Geološki vjesnik, 42, 383-384, Zagreb.

CONCERNING THE NEED FOR CREATING A COLLECTION OF SCIENTIFICALLY CATALOGUED SPECIMENS OF MINERALS AND ROCKS AT THE CROATIAN NATURAL SCIENCE MUSEUM

The Department of Mineralogy and Petrography at the Croatian Natural Science Museum contains, amongst others, the scientifically catalogued mineral and rock samples that represent the basis of scientific papers published on the basis of the results of analyses of these specimens. One part of the scientifically catalogued rock and mineral samples has been allotted to various collections that represent individual thematic entities, while another part of these holdings has not as yet been revised and has not undergone study to determine the link between the sample, the scientific paper and the author. Scientifically treated specimens that are a part of various thematic collections are not given the prominence they deserve, so that their real significance and value go unregistered. Because of these shortcomings in the present system of classifying mineral and rock specimens into collections, there is now a need for creating a Collection of scientifically catalogued specimens of minerals and rocks. In this way these exceptionally valuable museum objects would come together in one single collection and be linked with the corresponding documentation (from the original results obtained by analytical methods to the published scientific paper)."

ZNAČAJ I MUZEOLOŠKA VRIJEDNOST TEHNIČKE GRAĐE MUZEJA BELIŠĆE I SPOMEN-PODRUČJA JASENOVAC

HELENA BUNIJEVAC □ Hrvatski željeznički muzej, Zagreb

IM 32 (3-4) 2001.
IZ MUZEJSKE TEORIJE I PRAKSE
MUSEUM THEORY AND PRACTICE

sl.1 Spomen vlak Gutmannove željeznice nakon ratnog oštećenja na novoj lokaciji u tvorničkom krugu

VALORIZACIJA KAO OBNOVITELJSKI POTICAJ. Kao što znamo, tijekom trajanja Domovinskoga rata stradanja i razaranja nisu bili pošteđeni ni kulturna baština, galerijske i muzejske ustanove zajedno sa svojim vrijednim zbirka i građom. U sljedećem prikazu osvrnut ću se na malen segment stradale tehničke građe koja je bila dio izložbenih cjelina u Muzeju Belišće i Spomen-području Jasenovac. Svrha napisa je valorizacija muzeološke vrijednosti spomenute tehničke građe, koja može biti podloga za njezino obnavljanje i dovodenje u izvorno stanje.

Uspomena na Gutmannove željeznice. Spomenička cjelina Belišća zaokružena je godine 1976. postavljanjem kompozicija vlaka popularne Slavonsko-podravke željeznice (SPŽ). Pod sintagmom Slavonsko-podravke željeznice razumijevam željeznički sustav koji je obučavao ukupno 182 kilometra željezničke pruge širine kolosijeka 1000 mm. Sustav su godine 1884. počela graditi četvorica braće iz

mađarske plemićke obitelji Gutmann i to od vlastite novoizgrađene pilane u Belišću do mjesta Harkanovca i Koške u okolici Našica, gdje su eksploatirali drvenu građu iz bogatih šumskih kompleksa. Ta prva pruga popularno nazvana *Gutmannove željeznice*, ukupno dugačka 16 kilometara, bila je isključivo u funkciji šumske željeznice. Daljnje širenje željezničke mreže i na ostala područja u istočnoj Slavoniji bilo je uvjetovano potrebom izgradnje pruga koje će biti otvorene za cjeloviti javni prijevoz. Takve pruge su prema ondašnjim zakonskim određenjima mogla graditi samo dionička društva, pa su braća Gutmann godine 1889. osnovala dioničko društvo Slavonsko-podravke željeznice sa 80-postotnim vlasničkim udjelom. Odmah potom otpočeli su s intenzivnom gradnjom željezničkih pruga koje su za promet otvarali etapno, sve do godine 1908. Sve su pruge bile građene s prilično rijetkom kolosiječnom širinom 1000 mm, ostvarivale su priključne veze s već izgrađenim gospodarskim (vicinal-

sl.2 i sl.3 Kompozicija vlaka, sastavljena od parne lokomotive 20-184, tendera 26-095 i pet dvoosovinskih teretnih vagona, tzv. G vagona, postavljena je u Spomen-područje Jasenovac početkom osamdesetih godina XX. stoljeća.

nim) prugama u svojem okruženju, s time što su u Osijeku ostvarile i priključak na ondašnju državnu prugu Budimpešta-Beli Manastir-Osijek-Dalj-Vinkovci-Slavonski Brod.

Izgradnja prilično široke pružne mreže SPŽ-a poduprla je intenzivan industrijski razvoj Belišća i tako u začetku utjecala na gospodarsko oblikovanje mjesta i njegove šire okolice. Uz to, ta ista pružna mreža zadovoljavala je prometne potrebe na tom području sve do šezdesetih godina XX. stoljeća, kada je, opterećena agresivnijim razvojem i konkurentskom sposobnošću cestovnoga prijevoza, počela iskazivati predznake nerentabilnosti. Stoga je u razdoblju između 1966. i 1970. godine slijedilo postupno obustavljanje prometa na pojedinim pružnim dionicama nekadašnje Slavonsko-podravске željeznice, a 25. prosinca 1970. na tom je području uspostavljena nova željeznička veza između Belišća i Bizovca prugom normalne širine kolosijeka.

Lokomotiva SPŽ 50-58 jedini primjerak te serije.

Očuvanje uspomena na SPŽ potaknulo je Društvo pri-

jatelja starina Belišće i to poticanjem obnove željezničke kompozicije uskotračne željeznice i njezinim postavljanjem godine 1976. u spomen-područje *Kombinata Belišće*. Za tu svrhu u željezničkim je radionicama restaurirana parna lokomotiva oznake SPŽ 50-58, tender za drva oznake JŽ 17, službeni vagon, dva putnička vagona, jedan zatvoren teretni vagon i četiri otvorena teretna vagona. Izložena lokomotiva iz serije je 50, ima četiri vezane osovine, snagu od 100, a u SPŽ vodila se pod brojem 58. Proizvedena je godine 1913. u Tvornici lomotiva Krauss u Münchenu (Njemačka). U vozni park SPŽ lokomotiva je zaprimljena godine 1919. kao osma lokomotiva iz navedene serije. Poput ostalih lokomotiva serije 50, i lokomotiva s oznakom 58 bila je jaka lokomotiva idealna za teretni promet. Opterećenje joj je bilo 360 tona pa je s lakoćom vukla teretne vlakove s 50 tovarnih vagona. Zanimljivo je napomenuti da su lokomotive navedene serije bile posljednje koje su ispod trupa lokomotiva imale ugrađen tender za vodu (zapremnine 2 kubična metra). Lokomotive iz sljedeće serije SPŽ 60 već su imale posebne tendere za vodu i gorivo koji su bili vezani za lokomotivu.

Lokomotiva SPŽ 50-58 poznata je pod popularnim imenom *Partizanka*. Ime je dobila nakon Drugog svjetskog rata zbog svojih "ratnih zasluga". Naime, lokomotivu su godine 1942. na pruzi Čačinci-Voćin zarobili partizani, godine 1943. osposobili su je za promet te je od 18. listopada 1944. pa sve do završetka rata vukla tzv. partizanski vlak na relaciji Osijek-Belišće-Donji Miholjac.

Kompozicija spomen-vlaka koja je postavljena u povijesno obilježenoj prostoru u Belišću ima izuzetnu vri-

jednost kao jedini sačuvani segment željeznice koje više nema, a koja je više od 80 godina pokrivala prometne potrebe područja kojim je prolazila i posredno utjecala na ukupni gospodarski razvoj tog dijela Slavonije. Kao takva SPŽ je s vremenom postala simbol belišćanskog industrijskoga kompleksa. Navedena kompozicija jedini je sačuvan kompleksan izložak razvoja željeznice u sustavu SPŽ. Pritom, posebnu vrijednost ima lokomotiva 50-58 jer je jedini sačuvan primjerak lokomotive iz navedene serije, te jedna od ukupno tri sačuvane lokomotive SPŽ-a (lokomotiva oznake SPŽ 33 čuva se u Tehničkom muzeju u Zagrebu, a lokomotiva SPŽ 81 postavljena je u Slavonskoj Orahovici kao spomen-lokomotiva).

Posebna vrijednost lokomotive 20-184. Kompozicija vlaka, sastavljena od parne lokomotive 20-184, tendera 26-095 i pet dvoosovinskih teretnih vagona, tzv. G vagona, postavljena je u Spomen-područje Jasenovac početkom osamdesetih godina XX. stoljeća. Sastav kompozicije određen je prema pretpostavkama da su vlakovi identičnoga sastava tijekom Drugog svjetskog rata u jasenovački logor dovozili ljude nepoćudne za ondašnju vlast NDH.

Lokomotivu tender i vagone Spomen-području Jasenovac donirala je uprava ondašnjega JŽ-a, a operativni dio posla vezan uz uređenje i postav na izložbeni prostor odradilo je ondašnje Željezničko poduzeće Zagreb (ŽP Zagreb). Lokomotiva 20-184, izvorne oznake SHS 6184, proizvedena je godine 1922. u Tvornici strojeva Düsseldorf-Derendorf (Njemačka). U Hrvatskoj je nakon 1924. godine prometovalo ukupno 130 lokomotiva navedene serije. Vukle su teretne i putničke vlakove na svim našim prugama, a u prometu su se zadržale sve do godine 1974. Teretni vagoni uvršteni u izložbenu kompoziciju dvoosovinski su, svi imaju drvenu oplatu, a građeni su tridesetih godina XX. stoljeća.

Izložena kompozicija ima neupitnu vrijednost zbog povijesne konotacije jasenovačkoga područja. Uz to, posebna vrijednost kompozicije sadržana je i u činjenici što je lokomotiva 20-184, koja je u njezinu sastavu, jedini primjerak parne lokomotive serije 20 sačuvan u Hrvatskoj.

THE SIGNIFICANCE AND THE MUSEOLOGICAL VALUE OF THE TECHNICAL HOLDINGS OF THE BELIŠĆE MUSEUM AND THE JASENOVAC MEMORIAL CENTRE

During the Patriotic War, the cultural heritage, gallery and museum institutions and their valuable collections and holdings were not spared from damage and destruction. The author deals with the segment of damaged technical holdings that were part of the exhibitions of the Belišće Museum and the Jasenovac Memorial Centre. The aim of the text is the valorisation of the museological value of these technical holdings that can serve as the basis for their restoration to their original form.

IZVJEŠĆE S GODIŠNJE KONFERENCIJE CIDOC-A 2001.

MAJA ŠOJAT-BIKIĆ □ Muzej grada Zagreba, Zagreb

---

1. UVOD. Komitet za dokumentaciju (CIDOC) Međunarodnoga komiteta za muzeje (ICOM) održao je redovnu godišnju konferenciju u sklopu trijenalne 20. generalne skupštine ICOM-a u Barceloni, 1.- 6. srpnja 2001. godine. Skupštinu je pratio i sajam trgovine i institucija na kojem su izlagači ponudili niz novih tehničkih rješenja namijenjenih muzejima i sličnim institucijama za potrebe organiziranja izložaba, vođenja dokumentacije, promocije, dizajna, sigurnosti, rasvjete itd.

Na uvodnoj plenarnoj sjednici 20. generalne skupštine ICOM-a jedan od govornika, prof. sociologije **Manuel Castells** sa sveučilišta u Barceloni, analizirao je **ulogu muzeja u informatičkoj eri**, eri globalne komunikacije. Ne radi se više samo o tome je li muzej na Internetu ili nije. Stvari više nisu tako jednostavne. Nova komunikacija briše granicu između dodirljivog i nedodirljivog, fizičkog i virtualnog i stvara novi koncept vremena i prostora. Vrijeme se dezintegrira, prostor se globalizira. Prekida se sekvencijalna struktura vremena. Imamo tehnološke mogućnosti komprimiranja vremena. Kulturno-povijesna sekvenca se prekida. Sami gradimo percepciju vremena. Nastaje novi tip kulture - stvarna virtualnost (real virtuality). Kulturna praksa se mijenja ovisno o tehnološkim sustavima. Tehnologija utječe na muzeje. Muzeji su arhivi vremena koji čuvaju poruke i postaju mauzoleji ako ne komuniciraju. Muzeji koji komuniciraju s društvom postaju otvorena mjesta, mjesta kulturne inovacije. Javljaju se i dileme - tehnologija i globalna informacijska mreža nasuprot individualizaciji poruka, globalno nasuprot individualnome, muzeji na mreži nasuprot muzejima s identitetom. Tehnološki alati omogućuju da muzej postane otvoreno mjesto, a njegov posjetitelj korisnik. Kao dobar primjer otvorenih muzeja koji komuniciraju s publikom, muzeja kulturne inovacije navedeni su Museo Guggenheim u Bilbaou (www.guggenheim-bilbao.es), Tate Gallery u Londonu (www.tate.org.uk) i The Tech Museum u San Joseu, Kalifornija (www.thetech.org).

2. TEME PLENARNIH SJEDNICA CIDOC-a

2.1. Dokumentacija u španjolskim muzejima

2.1.1. Dokumentacija u katalonskim muzejima: Program DAC. Rosa Maria Montserrat, Servei de Museus de la Generalitat de Catalunya

Predstavljen je program DAC (Documentación Asistida de Colecciones) za vođenje muzejske dokumentacije: njegove razvojne etape, karakteristike i budućnost. Razvoj programa pokrenula je i financirala katalonska vlada.

Početak projekta datira u razdoblje 1980.-82. godine. Katalonski muzeji bili su tada u vrlo lošem stanju i bez dovoljno osoblja. Vlada je napravila studiju stanja muzejske dokumentacije, a potom studiju informatizacije koja je obuhvatila ispitivanje mogućnosti uvođenja IT, normiranje rječnika radi pretraživanja i pilot program.

U Kataloniji je 1991. godine bilo 246 muzeja, od kojih je većina djelovala kao "skladište". Samo 102 muzeja zadovoljavaju minimalne uvjete da uopće budu muzeji. Prema tipologiji, 54 muzeja su specijalizirana (23 arheološka muzeja, 15 umjetničkih, 14 prirodoslovnih, 2 numizmatička), a 192 opća. Prema broju predmeta u fondusu većina muzeja su mali muzeji; samo 5 muzeja ima više od 100.000 predmeta (najveći je Zoološki muzej).

Godine 1992. vlada je donijela uredbu po kojoj muzeji moraju inventirati građu.

Razvoj samog programa za muzejsku dokumentaciju DAC počeo je 1993. godine. Program je neobvezatan i besplatan. Program je morao biti što jednostavniji i zadovoljiti raznolik tipologiju muzeja. Tehnološku platformu čine Windows, jezik C++, Btrieve baza podataka. U razdoblju 1993.-1996. godine prva verzija instalirana je u 107 muzeja. Osposobljeno je 225 muzejskih djelatnika. Kao pilot muzeji odabrani su raznorodni muzeji kako bi se obuhvatile različite discipline, različiti modeli dokumentacije i različita terminologija:

□ Museu Nacional d'Art de Catalunya (MNAC)
(www.gencat.es/mnac/)

□ Museu Nacional Arqueòlogic de Tarragona (MNAT)

(www.mnat.es)

▫ Museu d'Art Contemporani de Barcelona (MACBA)
(www.macba.es)

▫ Museu de la Ciència i de la Tècnica de Catalunya
(MNACTEC) (www.museum.mnactec.com)

▫ Museu de Zoologia (MZB)
(www.museuzoologia.bcn.es)

▫ Museu d'Arts, Indústries i Tradicions Populars
(MAITP)

Baza podataka podijeljena je na grupe podataka: humanističke, prirodoslovne i slika/zvuk. Pretraživanje može biti po bilo kojem polju. Program je adaptibilan i fleksibilan - muzeji sami biraju koja će polja popunjivati.

Od 1997. godine kao tehnološka platforma programa koristi se Windows 95, provodi se standardizacija rječnika, klasifikacija (linearna i stablo). Svaki muzej može dodavati termine u rječnik. Datoteke se po tipovima dijele na dokumentacijske i komplementarne (izložbe, restauratorsko-konzervatorski radovi, kretanje muzejskog predmeta itd.). Eksploatacija baze podataka obuhvaća diseminaciju, izdavaštvo (katalozi, CD), Internet. U razvoju programa planira se prijelaz na SQL server.

Broj korisnika programa DAC (verzija 3.0) popeo se 2001. godine na 161, a među njima su 102 muzeja. Od 4.300.000 predmeta u katalonskim muzejima, 1.000.000 predmeta inventirano je u pisanoj, papirnatog dokumentaciji, 250.000 predmeta u programu DAC, a 150.000 u drugim bazama podataka.

2.1.2. Dokumentacijski sustav Ministarstva kulture:

Program DOMUS. Andrés Carretero, Ministerio de Educación y Cultura

DOMUS je program za muzejsku dokumentaciju, kataloge i svakodnevno upravljanje zbirka španjolskog Ministarstva kulture. Program je vlasništvo Ministarstva, koje ne očekuje nikakve financijske efekte od njegova razvoja. DOMUS nije jedini program i nije najbolji, ali funkcionira i dostupan je muzejskoj zajednici. Na njemu rade već 10 godina. Generalna pravila ne postoje niti se očekuju. Svi su muzeji iznimke, za razliku od knjižnica, koje su normirane. Primarna zadaća muzeja bilo je istraživanje. Danas bi to trebala biti diseminacija.

Težimo muzeju kao javnome servisu, a kakva je dokumentacija? Knjižnica ima korisnike, a muzej posjetitelje. Posjetitelji nisu korisnici i to nije dobro. Knjižnice su dobro strukturirane i imaju dobro razvijenu komunikaciju s javnošću. I muzeji moraju težiti tome cilju.

Kad muzej kompjutorizira svoju djelatnost, u kompjutor unosi i loše navike i način rada posljednjih 100 godina. S aspekta dokumentacije ne postoje "veliki" i "mali" muzeji. Primjerice, Prado ima samo 10.000 predmeta. U muzejima postoje i druge stvari koje treba dokumentirati - film, zvuk itd. - i koje se ne smiju zanemariti.

Osamdeset posto muzejskih zadaća u budućnosti odnosit će se na informiranje publike (cilj je posjetitelja pretvoriti u korisnika). Više pozornosti treba usmjeriti malim muzejima, jer nemaju dovoljno ljudi, pa jedan djelatnik radi više stvari, dok u velikim muzejima uvijek postoji netko tko će napraviti određeni posao.

Kompjutorski program nikada nije gotov. Kad se počne koristiti, već je zastario. Ljudi sjede 10-15 godina ispred ekrana i unose podatke pomoću zastarjelog programa. Zato uvijek treba omogućiti prijenos postojećih podataka u novi program.

Plan razvoja obuhvaća zajednički katalog svih muzeja, ujednačavanje termina, formaliziranje strukture rječnika, pretraživanje po svim zbirkama. U budućnosti bi se mogao, primjerice, na taj način tražiti predmet za neku izložbu. Možda će, jednom, u budućnosti postojati standardizirani muzejski jezik.

2.1.3. Dokumentacijski sustav vojnih muzeja:

Program Ministarstva obrane. Isabel Bravo, Ministerio de Defensa, Subdirección General de Patrimonio Histórico-Artístico

Godine 1994. započela je kompjutorizacija zbirki vojnih muzeja i institucija. Uvažene su specifičnosti zbirki: slikarstvo, skulptura, zastave, hladno oružje, vatreno oružje, uniforme itd. Napravljena je generička klasifikacija: oružje, municija i eksplozivi, razna oprema, instrumenti, vozila, insignije, numizmatika, filatelija, industrijska oprema, arheološka zbirka.

Svaki predmet u zbirci ima svoj zapis (60 polja), sliku i povijesne činjenice. Osnovne grupe polja u bazi podataka su:

1. identifikacija predmeta
2. opis, materijal, ulaz u muzej
3. produkcija, povijesni kontekst - regimenta, geografija, osoba.

Osim ovog osnovnog zapisa, baza podataka sadržava i fotografski zapis, zapis kretanja predmeta i tapis konzervatorsko-restauratorskih radova.

Programsku platformu čine Oracle DB, Win NT, klijent/server model.

Program se sada koristi u 35 muzeja i zbirci. Ukupno je uneseno 47.143 zapisa o pokretnim spomenicima, od toga 26.444 fotografskih zapisa. Podaci se iz vojnih muzeja periodički slijevaju u centralnu bazu Ministarstva obrane, što olakšava inspekciju fundusa.

2.1.4. Muzejska dokumentacija: Program autonomne uprave Valencije. Mónica Vázquez, Generalitat Valenciana, Dirección General del Patrimonio Artístico

Autonomna vlada pokrajine Valencia pokrenula je vlastiti projekt muzejske dokumentacije. Program se distribuira besplatno. Kao baza podataka koristi se Access 97. Ovo je samo jedan od programa koji se koristi u španjolskim muzejima (ima ih 1400). Razvoj

svih tih raznih programa počeo je kad nije ni bilo nacionalnog standarda. Ni jedan program nije najbolji. Najbolji je onaj koji se koristi. Osim raznolikosti programa za muzejsku dokumentaciju, problem u Španjolskoj čini i dvojezičnost. Baze podataka za sada još uvijek nisu dvojezične. Automatizacija prijevoda tezaurusa je moguća, ali slobodnog teksta za sada ne.

2.1.5. Dokumentacijski odjel Pomorskog muzeja u Barceloni (Museu Marítim de Barcelona)

Pomorski muzej u Barceloni ima oko 7.000 predmeta, 1.500 nautičkih karata, 25.000 fotografija te bogatu arhivu. Od 1995. godine koristi program DAC. Za jedan predmet popunjava se 160 polja u zapisu baze podataka. Za dio predmeta koriste i manji zapis. Dokumentacijski odjel otvoren je za korisnike, kojima su na raspolaganju i kopije fotografija. Muzej je član Udruge pomorskih muzeja Mediterana i, među ostalim, surađuje s Pomorskim muzejem u Dubrovniku. Pomorski muzeji Mediterana surađuju na izradi standarda za opis predmeta i tezaurusa. Internet adresa muzeja je www.diba.es/mmaritim/.

2.2. Izvješća CIDOC-ovih radnih grupa. Na plenarnoj sjednici CIDOC-a radne grupe podnijele su svoja izvješća o radu u proteklom razdoblju:

Internet. Predstavljena je dotmuseum (.museum) domena, nova domena muzejske zajednice koja je nastala inicijativom ICOM-a (više informacija na www.icom.org/release.museum.html i www.icann.org). Domenu će moći koristiti muzeji koji su to po ICOM-ovoj definiciji muzeja - za pristup će biti dovoljno članstvo u ICOM-u. Treba razviti tezaurus i sustav imenovanja domena. Cilj je osigurati muzejima prisutnost i identitet na mreži.

Dokumentacijski standardi. Kao rezultati rada ove grupe nastali su model podataka, terminologija, CIDOC-ove kategorije, konceptualni referentni model (CRM) koji će grupa predstaviti ISO-u kao potencijalni standard.

Arheološka nalazišta. Grupa je radila na standardu za opis arheoloških nalazišta, rječniku, ima svoju stranicu na Internetu, razvila je prototip baze podataka i publicirala standarde.

Dokumentacijski i informacijski centri. Cilj ove grupe je napraviti popis svih muzejskih dokumentacijskih centara na Internetu.

Multimedija. Grupa ima svoju stranicu na Internetu, povezanu sa CIDOC-ovom stranicom. Rad je započela 1993. godine na CIDOC-ovoj konferenciji u Ljubljani. Godine 1996. objavila je Uvod u multimediju za muzeje, koji se nalazi i na Internetu (www.rkd.nl/pblctns/mmwg/print.htm), a 1997. godine imala je radionicu u Nürnbergu. O radu MM grupe na ovoj konferenciji vidi 3. CIDOC-ova radna grupa za multimediju.

2.3. Što je dokumentacija, danas i u budućnosti. Različiti pogledi.

2.3.1. Dokumentacija sa stanovišta muzejske uprave. Torben Lundbaek, Nationalmuseet, Danska

Muzeji su u službi društva, a zapravo su vrlo zatvorene institucije. Posjetiteljima je otvoren samo mali dio zbirke. Dajemo li podatke istraživačima i drugim zainteresiranim osobama? Nije to samo pitanje sredstava, nego stava prema dokumentaciji. Kustos ima stav
Informacija se ne može dati jer ja na tome radim ili Ne dam informaciju jer će me onda pitati još više, pa ću morati više raditi. Zamislite da vam knjižničari biraju što ćete čitati, a što nećete. Kustosi vam biraju što ćete vidjeti i saznati.

S druge strane, pružanje informacija može ugroziti, primjerice, arheološka nalazišta i dovesti do nedopuštene trgovine. Zato nećemo reći gdje se u muzejima nalaze izuzetno vrijedni predmeti. Primjerice, umjetnički muzeji ne žele prikazati fotografije svojih slika na Internetu jer će onda pasti prodaja fotografija u dućanu, kao i broj posjetitelja. Naprotiv, doći će više ljudi u muzej.

Budućnost je otvorena za sve. Totalna dostupnost podacima o zbirkama već je moguća. U planiranju svih muzejskih aktivnosti dokumentaciji se mora dati veća pozornost.

2.3.2. Dokumentacija sa stanovišta konzervatora.

Jorgen Wadun, ICOM Conservation Committee, Nizozemska

Dokumentacija konzervatorsko-restauratorskih radova ne smije biti ograničena samo na fotografiju prije i poslije radova. Postoji problem rječnika, tehničkog opisa stanja predmeta. Konzorcij muzejskih laboratorija pokrenuo je projekt u tom smislu. Postavljeno je pitanje treba li se CIDOC baviti i takvom vrstom dokumentacije. Zaključak je da konzervatorsko-restauratorska dokumentacija treba biti integralni dio muzejskog informacijskog sustava.

2.3.3. Dokumentacija sa stanovišta sigurnosti.

Günther Dembski, ICOM Security Committee, Austrija

Sa stanovišta sigurnosti u muzejima najvažnija je upravo dokumentacija - fotografija i opis predmeta (projekt Object ID Fundacije Getty). Dokumentacija ima i svoju drugu stranu - pruža informaciju o poželjnom predmetu eventualne krađe. Navedeni su primjeri takvih loših iskustava u Kabinetu numizmatike u Beču ("znanstvenik" iz Belgije proučavao je dokumentaciju i usput krao predmete) i Nacionalnom muzeju u Tirani (predmeti objavljeni u katalogu izložbe ukradeni su i vjerojatno su završili u Italiji).

Zbog sigurnosti negativni se moraju čuvati na posebnome mjestu, odvojeno od fotografija. U opisu predmeta kako ga definira Object ID (10 polja) jedan od najvažnijih podataka je posebnost predmeta, svojstvo koje

ga razlikuje od svih drugih predmeta (distinguishing feature).

2.3.4. Dokumentacija sa stanovišta komunikacije.

Jordi Llompart, novinar i producent, Španjolska

Vrijednost kulturne baštine raste zadnjih godina, ali je s druge strane masovna turistička eksploatacija degradirana. Muzejima bez inovacija dani su odbrojani. Muzeji moraju iskorištavati medije. Ako se sami ne brinu za prisutnost u medijima, nitko se drugi neće brinuti. Kultura čini samo pet posto ukupnih informacija u medijima. Poticaji moraju dolaziti iz samih muzeja. Oni moraju više komunicirati, moraju iskoračiti u društvo. Ima muzeja kojima sve nedostaje, u kojima su zbirke prezentirane na zastarjeli način. Primjer jednog takvog tragičnog muzeja je Arheološki muzej u Kartumu, koji ima vrlo veliku i značajnu kolekciju, ali nema sredstava i profesionalnog osoblja.

2.3.5. Dokumentacija sa stanovišta novih muzeja živeće kulture (living culture). Doug Evelyn, National Museum of the American Indian, SAD

Nacionalni muzej američkih Indijanaca najveći je muzej te vrste u svijetu (www.nmai.edu). Ima 800.000 predmeta i jedan je od 10 najposjećenijih muzeja u New Yorku. Od toga broja 10.000 predmeta ima bar-code kao identifikaciju i kompjutorski je obrađeno. Pomoć u dokumentacijskom radu muzej traži i dobiva od predstavnika indijanske zajednice u SAD, koji pričaju priče i interpretiraju muzejske predmete. Takvi komentari prikupljeni su od predstavnika indijanskih plemena za 50.000 muzejskih predmeta.

2.3.6. Dokumentacija sa stanovišta suvremene umjetnosti. Harald Krämer, Universität Köln

Godine 1999. pokrenut je projekt *Metodologija dokumentiranja suvremene umjetnosti*. Bit će objavljen u posebnoj publikaciji. Posebnosti dokumentiranja suvremene umjetnosti proizlaze iz sljedećih zahtjeva i problema:

- instalacije i performansi postaju posebne jedinice u dokumentaciji
- treba dokumentirati i vlastitu interpretaciju umjetnika
- kako dokumentirati korištenje interaktivnih umjetnina
- kako dokumentirati virtualne umjetnine, primjerice, one koje postoje samo na Internetu.

2.4. SPECTRUM: Razvoj standarda. Matthew Stiff, MDA

MDA (www.mda.org.uk) radi na trećem izdanju Spectruma u suradnji s proizvođačima softvera za vođenje muzejskih zbirki. Spectrum Factsheets raspoloživi su on-line. Spectrum 3 imat će niz novosti (prijelaz s objektno-orijentiranog na sve aspekte muzejskog života - ljudi, izložbe,...). MDA razvija i *Spectrum for Archivists* (u muzejima ima puno arhivskog materijala).

Pokrenut je novi projekt - Spectrum Knowledge - smjernice za upravljanje informacijama u muzeju i strukturiranje informacija.

MDA je objavio i sljedeće publikacije:

- *Standards in Action*
- *How to Use Spectrum*
- *The Spectrum IT Guide*
- *Working with Archaeology.*

2.5. Virtualni muzej Kanade. Lyn Elliot Sherwood, CHIN, Kanada

Ciljevi projekta Virtualnog muzeja Kanade (www.virtualmuseum.ca) su:

- angažiranje publike svih životnih dobi u kulturnom naslijeđu Kanade
- suradnja muzeja i CHIN-a
- dvojezičnost (engleski, francuski)
- visoko kvalitetni sadržaji i mogućnosti pretraživanja.

Vizija koju je kanadska vlada imala prilikom pokretanja projekta:

- Kanadani svih životnih dobi bit će svjesni svojeg kulturnoga naslijeđa
- kanadski muzeji doći će do šire publike u zemlji i inozemstvu
- muzeji će biti prepoznati kao dio kanadske školske infrastrukture.

Projekt je vrijedan 19 milijuna kanadskih dolara, započeo je 1999. godine i trajat će tri godine. Projekt financiraju vlada i sponzori. Dvadeset posto proračuna projekta potrošeno je na odnose s javnošću, što je rezultiralo sa 6,5 milijuna dolara prikupljenih od sponzora. Virtualni muzej Kanade lansiran je u ožujku 2001. godine. Fokusiraju se grupe korisnika (učitelji, učenici, roditelji, opći) i analizira povratna veza. U četiri mjeseca od lansiranja bilo je 700.000 posjeta. Publiku najviše zanimaju priroda, društvo i povijest, a umjetnost manje. Izazov koji stoji pred uredničkim odborom Virtualnog muzeja je pretvoriti ovu suhoparnu statistiku u smisleno znanje te postići ravnotežu između javnih i kustoskih prioriteta. Virtualni muzej za sada je uspješniji kao izvor informacija, a manje kao društveni prostor.

2.6. Muzeji i razdoblje nacizma. Doug Evelyn, AAM/ICOM, SAD i Jesmond Calleja, Art Gallery of New South Wales, Australija

American Association of Museums (AAM, www.aam-us.org) pokrenuo je istraživanje porijekla muzejskih predmeta za koje postoji sumnja da su ukradeni i premješteni iz Europe u doba nacizma. Nacisti su planski premjestili milijune umjetnina, od kojih se dio nalazi u muzejima diljem svijeta. Američki muzeji provode opsežno istraživanje porijekla problematičnih umjetnina u svojim zbirkama. Prvenstveno

su to slike i judaica. Podaci o sumnjivim umjetninama stavljaju se na Internet. AAM će napraviti portal (Nazi-era Provenance Information Portal) s informacijama o ovoj problematici, smjernicama i procedurama postupanja u slučaju sumnje u porijeklo predmeta, te linkovima na stranice muzeja koji posjeduju takve predmete.

Sličan projekt pokrenula je i australska organizacija AAMD (Association of Art Museum Directors). Svaki australski muzej mora napraviti reviziju zbirki. Za sada je otkriveno oko 100 djela nepoznatog porijekla u umjetničkim galerijama za koje se sumnja da su pristigla u razdoblju 1933.-1945. godine. Kompletno istraživanje bit će gotovo do kraja 2001. godine.

3. CIDOC-ova RADNA GRUPA ZA MULTIMEDIJU.

Godine 1997. u Nürnbergu je MM grupa izradila zahtjeve za multimediju za muzeje sa stanovišta korisnika, dok je ove godine radila na zahtjevima sa stanovišta produkcije. Grupa traži jeftin i jednostavan softver za produkciju MM muzejskih proizvoda. Na radionici je predstavljen i testiran jedan takav software - *Conveyor*. Grupa je izradila i nacrt smjernica za proizvođače takvih softvera koji će objaviti na svojoj stranici, povezanoj sa CIDOC-ovom Internet stranicom.

Program *Conveyor* dolazi iz Velike Britanije, iz institucije The Regency Town House (www.rth.org.uk/conveyor), koja izrađuje MM prezentacije za muzeje. Izradom *Conveyora* htjeli su s muzeja skinuti teret programiranja i omogućiti i malim muzejima, koji nemaju ni dovoljno ljudi, niti dovoljno financijskih sredstava, da sami izrađuju svoje prezentacije i na zabavan i edukativan način pričaju svoje muzejske priče. *Conveyor* nudi kao komponente prezentacije pozadinu, panoramu, sliku, zvuk, navigaciju. Razvijen je pomoću alata Macromedia. Nova verzija bit će u Javi. Program je instaliran u oko 1500 muzeja u svijetu.

4. SAJAM TRGOVINE I INSTITUCIJA. Uz ostale proizvode namijenjene muzejima, prezentirani su računalni sustavi za vođenje muzejske dokumentacije i multimedijjskih projekata. Svoja rješenja ponudile su, među ostalima, tvrtke:

▫ Gallery Systems iz Londona
www.galleriesystems.com,
e-mail: info@galleriesystems.com,
korisnici: Smithsonian Institution, The Metropolitan Museum of Art, The J. Paul Getty Museum, The Museum of Modern Art, National Gallery London, The Tate Gallery i dr.

▫ Ke Software iz Carltona, Australija
www.kesoftware.com,
e-mail: info@kesoftware.com,
korisnici: The Smithsonian Institution's National Museum of Natural History, The Canadian Museum of

Civilization, The National Gallery of Australia i dr.

▫ ADLiB Information Systems
www.adlibsoft.com,
e-mail: info@nl.adlibsoft.com,
korisnici: ADLiB sustava su više od 800 muzeja, knjižnica i arhiva u 20 zemalja

▫ Ifigenia Plus iz Madrida
www.ifigenia.es,
e-mail: plus@ifigenia.es.

REPORT FROM CIDOC'S ANNUAL CONFERENCE IN 2001

The author provides an exhaustive review of the themes from the plenary sessions of the Committee for Documentation (CIDOC) of the International Committee on Museums (ICOM) that took place at the time of the regular annual conference within the framework of the triennial 20th General Conference of ICOM in Barcelona on July 1st to 6th 2001.

ZAŠTITA FILMSKOG I DRUGOG AUDIOVIZUALNOG GRADIVA (analiza, mjere i prijedlozi)

MATO KUKULJICA □ Hrvatski državni arhiv, Hrvatska kinoteka, Zagreb

Razmatranje problema zaštite filmskog i audiovizualnog gradiva u cjelini pretpostavlja sagledavanje jedinstvenog položaja kinematografskog medija u sadašnjem trenutku. U našoj široj stručnoj javnosti ne postoji svijest o krhkosti i ugroženosti kinematografskog medija, medija dvadesetog stoljeća, nad kojim se nadvila po tko zna koji put opasnost od njegova uništenja bez mogućnosti restauracije i rekonstrukcije.

Dok zemlje Europske zajednice jedna za drugom otvaraju nove filmske arhivske institucije s najsofisticiranijim sustavima dugotrajne pohrane i zaštite svojih filmskih zbirki (Italija, Portugal, Španjolska, Norveška, Njemačka i dr.), nakon 21 godine postojanja *Hrvatske kinoteke* kao nacionalnog filmskog arhiva koji je i u nepovoljnim uvjetima na temelju ostvarenih rezultata, posebno na području zaštite i restauracije Nacionalne filmske zbirke, postao punopravnim članom *Međunarodnog (svjetskog) udruženja filmskih arhiva (FIAF¹)* i *Europskog udruženja filmskih arhiva (ACE²)*, još uvijek nije riješeno pitanje trajne pohrane Nacionalne filmske zbirke. Hrvatska kinoteka jedini je nacionalni filmski arhiv u Europi koji nema vlastitu kino dvoranu.

Svrha ovog napisa jest skrenuti pozornost, dati cjeloviti uvid u otvorene probleme zaštite, restauracije i dugotrajne pohrane filmskog i ostalog audiovizualnog gradiva, analizirati pojedina stručna rješenja i prijedloge, iznijeti vlastita stajališta utemeljena na europskoj praksi i dugodišnjem vođenju projekta zaštite, restauracije i rekonstrukcije Nacionalne filmske zbirke. Stavljanje u fokus novonastale situacije u zaštiti i pohrani filmskog i

drugog audiovizualnog gradiva ima za svrhu pomoći u rješavanju konkretnih problema u zaštiti i pohrani filmskog i audiovizualnog gradiva u našim kulturnim institucijama koje pohranjuju arhivsko, knjižno i muzejsko gradivo. Nimalo bolja situacija nije ni s velikim dijelom elektronskih zapisa.³

SADAŠNJI KONTEKST U KOJEM SE NALAZI SVJETSKA FILMSKA BAŠTINA.

Ni u jednoj drugoj umjetnosti ne postoji opasnost od uništenja najvećeg dijela sačuvanog kulturnog naslijeđa kao u mediju kinematografskog filma koji je obilježio 20. stoljeće. Proizvođač filmske vrpce, američka kompanija Eastman Kodak, kad je riječ o filmskom gradivu u boji - sve do prije dvije-tri godine kad počinje intenzivno korištenje⁴ poliester filmske vrpce u svrhu zaštite, restauracije i trajne pohrane filmskog gradiva - jamčio je vijek trajanja slikovnih zapisa na filmskoj vrpci u boji do 15 godina. Poznato je da niti jedan filmski arhiv ili istraživački centar u svijetu nije uspio ostvariti njihove projektirane "idealne" uvjete za dugotrajnu pohranu filmskog gradiva u boji (long term storage), a to znači konstantno čuvanje izvornog filmskog gradiva u boji na - 17 stupnjeva C i najviše do 25% vlage. Po njihovim procjenama ovi uvjeti trebali bi osigurati dugovječnost nestabilnijeg i osjetljivijeg filmskog gradiva u boji i zaustavljanje bilo kojih štetnih kemijskih procesa u filmskoj vrpci.

Najnovija istraživanja koja je proveo *Nacionalni centar*

IM 32 (3-4) 2001.
ZAŠTITA
CONSERVATION

sl.1 Laterna magica Gloria E.P., Njemačka, 1902.

sl.2 Dia projektor, Chicago, SAD, 1937.

1 Federation Internationale des Archives du Film

2 Association des Cinematheques Europennes

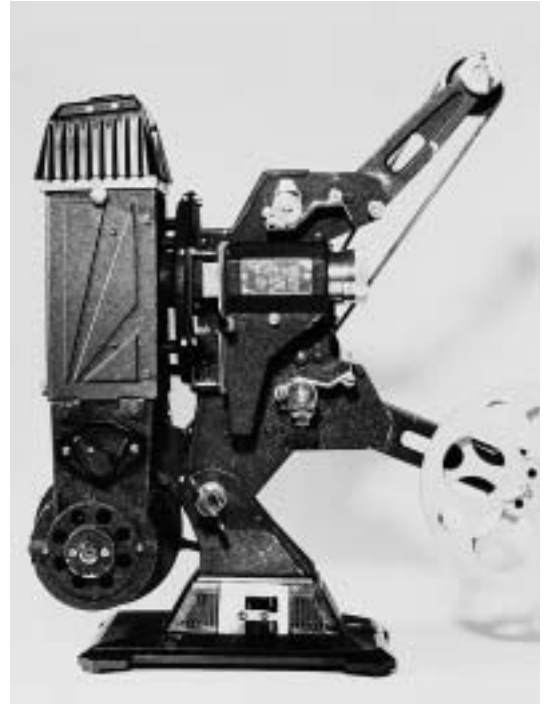
3 Kad je riječ o elektronskim zapisima na starijim formatima video vrpce ili na VHS vrpce, čiji je vijek trajanja, sposobnost čuvanja zabilježenih informacija do 15 godina, Hrvatska televizija rješava presnimavanjem na mnogo kvalitetniju profesionalnu Betacam video vrpce. Veliki dio gradiva snimljen je na ovu najjeftiniju i najdostupniju video vrpce za vrijeme Domovinskog rata. Postavlja se pitanje što je s drugim regionalnim televizijskim centrima, privatnim imateljima ovog često vrlo vrijednog arhivskog gradiva? I ta video vrpca ima trajnost od samo 20 godina. Kako sačuvati ogromne količine snimljenih elektronskih zapisa? Gdje pronaći potrebna financijska sredstva, potreban broj stručnih djelatnika, opremu da bi se ti zapisi komprimirali i tako čuvali? Pravih odgovora još nema. Ista pitanja mogu se postaviti i za zvučne zapise. Provođe li arhivi stručni nadzor nad radom regionalnih, županijskih, gradskih i privatnih radiostanica? Koliko znam ne. Ne postoje ni upute što trajno čuvati i presnimavati na sigurnije nosače za dugotrajnu pohranu.

4 Poliester filmska vrpca izumljena je 1955. godine ali se sve do prije tri-četiri godine koristila samo za izradbu filmskih kopija zbog svoje robustnosti i izdržljivosti. Pojava vinegar - sindroma (sindroma vinskog octa - naziv nastao prema karakterističnom mirisu koji je intenzivan pri razgradnji i povećanoj kiselosti filmske vrpce na acetatnoj podlozi) uočena je i izazvala je pravu pometnju u europ-

sl.3 Projektor PATHE BABY, 9,5 mm, Francuska, Pariz, 1927., najpopularniji projektor 20-ih i 30-ih godina

sl.4 Projektor 9,5 mm, PATMEX, Njemačka 1931., iz ostavštine dra Maksimilijana Paspe

skim filmskim arhivima početkom 90-ih godina. Američka kompanija Eastman Kodak, najveći proizvođač filmske vrpce, prestala je s proizvodnjom filmske vrpce na acetatnoj podlozi polovicom devedesetih godina i upravo zahvaljujući lošim iskustvima s filmskom vrpcom s acetatnom podlogom intenzivirala je proizvodnju materijala za kopiranje filmske vrpce u boji (interpozitiv i internegativ) i na crno-bijeloj podlozi (dublpozitiv i dublnegativ) na poliester filmskoj vrpici.

5 Centre National de la Cinematographie - Bois d'Arcy

6 Najvjerovatniji je razlog što su kratke filmske priče pune avantura, egzotičnih krajeva i čudesnih zbivanja dosadile gledateljima, proizvođači tih filmskih materijala počeli su ih uništavati jer nisu zadovoljavali tadašnji ukus publike. Tome je pridonijela pojava filmskih djela sa složenijom i osmišljenijom fabulom (pričom).

7 Nitratno filmsko gradivo uništavalo se i iz sasvim pragmatičnih razloga: iz filmske vrpce vađeno je srebro, što se radilo i u našim laboratorijima. Još su živi filmski djelatnici koji mogu posvjedočiti da su velike količine nitratne filmske vrpce potkraj četrdesetih godina služile u tadašnjem kombinatu Borovo za izradbu češljeva i druge galanterije.

za kinematografiju u Parizu⁵ (2000. godine) pokazuju da je od 100.000 filmskih djela koja su snimljena u povijesti francuske kinematografije sačuvano samo 20.000 naslova ili 80%. Istovjetna iskustva, posebno za razdoblje nijemog razdoblja kinematografije postoje i u drugim europskim kinematografijama, kao i u SAD-u.

Ključni trenuci u povijesti kinematografskog medija koji su doveli do njegovog uništenja jest pionirsko razdoblje od 1895. do 1910. godine (uništeno 90% snimljenog filmskog gradiva).⁶ Nakon pojave zvuka 1927. godine uništeno je daljnjih 50% snimljenog filmskog gradiva, te nakon otkrića acetatne filmske podloge (po tadašnjem mišljenju sigurnosne vrpce u odnosu na nitratnu filmsku vrpcu) još 50% filmskog gradiva.⁷

Unatoč prihvaćenim metodama i mjerama zaštite filmskog gradiva, potrebno je stalno na temelju dugotrajnih i temeljitih znanstvenih istraživanja otkrivati pravu prirodu filmske vrpce i njenog trajanja i izdržljivosti, uz evši u obzir sve tehničke i tehnološke promjene u proteklih stotinu godina. Svjetsko filmsko naslijeđe prema znanstvenim istraživanjima i mišljenju stručnjaka iz europskih filmskih arhiva nalazi se u opasnosti od potpunog uništenja.

Prema istraživanju Međunarodnog udruženja filmskih arhiva (FIAP - Statistical Survey) iz 1995. godine, a proveo ga je Nacionalni centar za kinematografiju iz Pariza, filmski arhivi u svojim spremištima čuvaju ukupno **2.102 milijuna metara** filmskog gradiva ili **1.594.365 naslova**, od čega se na europske filmske arhive odnosi 1.300 milijuna metara filmskog gradiva ili 870.000 naslova filmova.

Procjena je filmskih arhivista i filmskih restuatora,

voditelja filmskih zbirki iz Europe i SAD-a da će nakon 2010. godine biti uništeno više od 20%⁸ svjetskog filmskog naslijeđa i to prvenstveno filmskog gradiva na nitratnoj podlozi⁹ zbog nepridržavanja osnovnih standarda u zaštiti filmskog gradiva. To su: primjereni uvjeti dugotrajne pohrane filmskog gradiva (-5 stupnjeva C i 25% vlage uz provjetravanje spremišta svakih sat i pol), nedovoljan broj stručnih djelatnika za sustavan pregled i prematanje pohranjenog filmskog gradiva.

Druga procjena uglednih stručnjaka za zaštitu filmskog gradiva predviđa da će u ovom desetljeću nestati oko 200 milijuna metara filmskog gradiva. Za usporedbu: najveća filmska zbirka na svijetu jest ona koju čuva Kraljevska kinoteka u Bruxellesu (Cinematheque Royale, Bruxelles) s 280 milijuna metara filmskog gradiva, što je više od 10% od ukupne svjetske filmske baštine.¹⁰ U opasnosti je i filmsko gradivo na acetatnoj podlozi zbog kisele podloge filmske vrpce jer napreduje proces razgradnje filmske vrpce a uzrok tome je čuvanje filmskog gradiva na visokoj temperaturi i vlazi u spremištima niza europskih, američkih i filmskih arhiva s drugih kontinenata.

Ove se prosudbe pored činjenice da nema dovoljnog broja stručnih djelatnika u filmskim arhivskim institucijama koje rade na ovom zadatku temelje i na nedovoljnim tehničkim kapacitetima specijaliziranih laboratorija za zaštitno presnimavanje filmskog gradiva podjednako na nitratnoj i acetatnoj podlozi.¹¹ Nema ni potrebnih financijskih sredstava (preko 5 milijardi kuna) za provođenja mjera zaštite i sustavno presnimavanje samo izabranog izvornog filmskog gradiva (oko 30% od ukupnog fonda filmskog gradiva na nitratnoj vrpici) na novu otporniju poliester filmsku vrpcu.

Koliko je veliko zakašnjenje u temeljitim znanstvenim istraživanjima osnovnih karakteristika i prirode filmskog gradiva, pokazuje činjenica da je tek na Simpoziju u Madridu u okviru Kongresa *Međunarodnog udruženja filmskih arhiva* (FIAF) 1999. godine odlučeno da ugledni znanstveni instituti za istraživanje plastičnih masa u Madridu, Manchesteru i Rochesteru prikupe podatke o svim sirovinama koje su se koristile u povijesti kinematografskog medija i utvrde njihove osnovne karakteristike i ponašanje u određenim uvjetima pohrane. Takva baza podataka stvorena je samo nastojanjem *Nacionalnog filmskog arhiva* (Filmoteca Espagnola) u Madridu za španjolsku kinematografiju.

Tek posljednjih godina razvija se znanstvena metoda identifikacije filmske vrpce. Filmski arhivisti svaki dan pri otvaranju svake kutije s filmskim gradivom nalaze se u situaciji da moraju identificirati gradivo i utvrditi mnoge važne činjenice: od vrste filmske vrpce, njene starosti, fizičkog stanja, oblika oštećenja, zapaljivosti, o kojoj je generaciji filmske vrpce riječ itd. Potpuno ovladavanje ovom metodom koja traži temeljito povijesno obrazovanje o nastanku i razvitku filmskog medija, poznavanje filmske tehnologije, karakteristika najvažnijih filmskih sirovina stvorenih u povijesti kinematografskog medija, omogućit će filmskim arhivistima nepogrešivo iščitavanje često skrivenih informacija koje se nalaze na filmskoj vrpici iz određenog vremena. To je preduvjet za poduzimanje bilo kojih mjera zaštite i restauracije ali i određivanja uvjeta dugotrajne pohrane.

Ni na jednom sveučilištu u svijetu još se ne predaje zaštita i restauracija filmskog gradiva. Naziv filmski arhivist za stručne djelatnike u filmskim arhivima utvrđen je tek Statutom Međunarodnog udruženja filmskih arhiva 1993. godine. Pojam filmski restaurator rabi se u stručnim i znanstvenim tekstovima tek posljednjih 5-6 godina.

SUOČAVANJE FILMSKIH ARHIVISTA S VIŠEGODIŠNJOM ZABLUDOM O DUGOTRAJNOSTI FILMSKE VRPCE.

□ neutemeljeno prihvaćanje filmske vrpce s acetatnom podlogom kao sigurnosne filmske vrpce

Prema najnovijim znanstvenim istraživanjima i iskustvima posebno europskih filmskih arhiva (*Kraljevska kinoteka* u Bruxellesu, *Filmoteca Espagnola* u Madridu, *Nederlands Filmmuseum* u Amsterdamu, *Cineteca del Comune* di Bologna s najvršnjim filmskim laboratorijem za zaštitu i restauraciju filmskog gradiva u Europi), te Instituta za stalnost slikovnog zapisa iz Rochestera (Image Permanence Institute) dokazano je da filmsko gradivo na acetatnoj podlozi u sebi ima samorazarujuće mehanizme koji potječu od kisele podloge filmske vrpce, kao i filmska vrpca s nitratnom podlogom zbog stalnog emitiranja dušičnog dioksida.

U cijelosti su odbačena davno prihvaćena usvojena stajališta u dugovječnosti crno-bijele filmske vrpce na acetatnoj podlozi, od 200-300 godina, koja je u svojim

sl.5 Projektor Ditmar 9,5 mm Austrija, Beč, 1937, iz ostavštine Oktavijana Miletića

propagandnim i stručnim materijalima godinama uporno navodila najveća kompanija za proizvodnju filmske vrpce na svijetu, moćna američka kompanija Eastman Kodak.

□ pojava razgradnje filmske vrpce s acetatnom podlogom (vinegar syndrome)

Pojava sindroma vinskog octa (vinegar syndrom)¹² koji je u europskim filmskim arhivima prepoznat početkom devedesetih godina - iako se još uvijek ne znaju svi razlozi zbog kojih dolazi do razgradnje filmske vrpce na acetatnoj podlozi - natjerala je europske filmske arhive na zajedničku akciju i pokrenut je s američkim institucijama i arhivima znanstveni projekt istraživanja ponašanja filmske vrpce u različitim uvjetima pohrane.¹³ Američki filmski ekspert i višegodišnji voditelj *Filmskog arhiva* Američke filmske akademije na Beverly Hillsu, Michael Friend, za razliku od europskih stručnjaka navodi da je pojava razgradnje filmske vrpce s acetatnom podlogom (prepoznata kao vinegar syndrome) spoznata deset godina nakon početka proizvodnje filmske vrpce na acetatnoj podlozi. Znači već šezdeset godina.

Ako su svi stručnjaci u filmskim laboratorijima te samo proizvodnoj kompaniji Eastman Kodak znali da filmska vrpca koja je puštena u korištenje 1951. godine ima kiselu podlogu, postavlja se opravdano pitanje zašto nisu poduzimali pravodobne mjere za njenu zaštitu? Za tvrdnju Michaela Frienda dobili smo potvrdu i iz *Muzeja moderne umjetnosti* (Museum of Modern Art) i to još 1958. godine. Jedan od neobjašnjivih paradoksa u zaštiti filmskog gradiva!

Znanstveni istraživači okupljeni u *Image Permanence Institute* u Rochesteru posljednjih desetak godina intenzivno istražuju utjecaj vlage i viših temperatura na filmsku vrpca s acetatnom podlogom. Svojim znanstvenim istraživanjima i objavljenim rezultatima posebno se ističu Jean-Louis Bigourdan¹⁴ i James Reilly.¹⁵

8 Ovaj podatak zasigurno treba uvećati za najmanje 10-20% jer nema preciznih podataka o stanju nacionalnih filmskih zbirki iz Ukrajine, Rusije, Bjelorusije, Moldavije i drugih zemalja bivšeg Istočnog bloka.

9 Stalno ispušta dušični dioksid koji razara filmsku emulziju, u kontaktu s povećanom vlagom nastaje dušična kiselina, kontaminira sve drugo pohranjeno filmsko gradivo, zapaljuje je i gori već na temperaturi od 120 stupnjeva C, ima eksplozivne karakteristike, temperatura plamena doseže 1300-1500 stupnjeva C. Spremišta za dugotrajnu pohranu filmske vrpce na nitratnoj podlozi potrebno je graditi pod zemljom, 300 m udaljena od ostalih objekata ili filmskih spremišta.

10 Podaci preuzeti iz istraživanja Međunarodnog udruženja filmskih arhiva - FIAF (Federation Internationale des Archives du Film) iz 1995. i 2001. godine.

11 Storage of Acetate Film Materials: *A Discussion at the National Archives and Records Administration - New York University*, Journal of Film Preservation, br. 48, 1994., str. 51-53.

12 Robley, Les Paul: *Attack of the Vinegar Syndrome*, American Cinematographer, lipanj 1996., str. 111.

13 Sa strane Europskog udruženja filmskih arhiva (Association de Cinematheques Europennes - ACE) sudjeluju stručnjaci iz 12 filmskih laboratorija, centara za restauraciju i znanstvenih instituta za istraživanje plastične mase okupljenih pod nazivom GAMMA grupa. Njihov rad koordinira Kinoteka u Bologni.

sl.6 Kamera 35 mm, Njemačka, model Xinamo, 1925. iz ostavštine Aleksandra Gerasimova

14 Bigourdan, Jean Louis: *Preservation of Acetate Base Motion Picture Film: From Stability to Film Preservation in Practice i Vinegar Syndrome: An Action Plan*, prvi put javno prezentirana dugogodišnja znanstvena istraživanja s preciznim uputama filmskim arhivistima na Simpoziju o vinegar sindromu u Bologni, srpanj 1999. godine, ovi znanstveni radovi objavljeni su u priručniku za filmske arhiviste: *Vinegar Syndrome - An Handbook*, GAMMA Group - ACE, Bologna, srpanj 1999., str. 11-46 i str 46-61.

15 Reilly, James: *Preservation of Acetate Base Motion Picture Film: Environmental Assessment and Cost Management, Image Permanence Institute*, objavljeno u priručniku *Vinegar Syndrome - An Handbook*, GAMMA Group - ACE, Bologna, srpanj 1999., str. 61-75.

16 To iskustvo imali smo u restauraciji originalnog negativ (koji je bio u kameri) dugometražnog igranog filma **Vlak bez voznog reda**, redatelj Veljka Bulajića iz 1959. godine, te dugometražnog igranog filma **Milijuni na otoku**, redatelj Branka Bauera iz 1955. godine. Zbog loših uvjeta čuvanja ovog filmskog gradiva u spremištima Jadran filma (ljetne temperature preko 30 a zimske ispod 10 stupnjeva C i konstantna vlaga od 80-90%), došlo je do skupljanja filmske vrpce i smanjivanja perforacija pa originalni negativ, koji u sebi ima najviše informacija, nije upotrebljiv za provođenje mjera zaštite i izradbu novih zamjenskih

Utvrdili su da su karakteristične manifestacije vinegar sindroma koji je zahvatio filmsko gradivo:

- miris kiselog okusa koji podsjeća na vinski ocat,
- skupljanje filmske vrpce,¹⁶
- kristalizacija filmske vrpce,
- omekšavanje filmske emulzije i odvajanje od filmske baze,¹⁷
- gubljenje, blijedenje boje,¹⁸
- oksidacija srebra.

Činjenica je da nema mogućnosti zaustavljanja ovog procesa kad započne, i on ovisno o dosegnutoj kiselosti filmske vrpce (između veličina 3 i 4) vodi do potpune razgradnje i uništenja filmske vrpce. Na kraju procesa razgradnje postaje amorfnu masu koja se zbog povećane hidrolize pretvara u kašasti oblik.

I pored znanstvenih objašnjenja o štetnom utjecaju visoke temperature i vlage na filmsku vrpcu s acetatnom podlogom filmski arhivisti u svom svakodnevnom radu na zaštiti filmskog gradiva uočili su i druge čimbenike koji utječu na pokretanje određenih procesa u filmskoj vrpci, kao što su:

- nepoštivanje procedura u laboratorijskoj obradi filmskog gradiva,
- podnaslovljavanje filmskih kopija kemijskim putem,
- utvrđeno je da je diacetatna podloga podložnija ovom procesu od triacetatne filmske vrpce,
- posebno se spominju češći slučajevi ovog fenomena na filmskom gradivu koje je djelomično popravljano postupkom plastificiranja, voskiranja, matiranja i sl.¹⁹

Nizozemski filmski muzej (Netherlands Film Museum) iz Amsterdama²⁰ potkraj listopada 1998. godine poslao

je filmskim arhivima, članovima Europskog udruženja filmskih arhiva (ACE) upozorenje da su primijetili da se vinegar sindrom pojavljuje u filmskim kutijama u kojima su bile fotokopije s određenim podacima. U prvoj fazi proizvodnje fotokopije su imale u sebi određene kemijske sastojke.

Postoji stručno mišljenje pojedinih filmskih arhiva da pojavi vinegar sindroma pogoduje i nazočnost željeza, tj. hrde u limenim kutijama u kojima se čuva filmska vrpca. Poznato je da takve iste kutije izazivaju oksidaciju magnetskih zvučnih zapisa.²¹

Pojedini istraživači, posebno iz *Europskog udruženja televizija* - European Broadcasting Union (EBU), tvrde da je kod filmske vrpce koja se čuva zajedno sa zvučnim zapisima, na primjer, magnetska vrpca i COM-MAG 16-mm filmska vrpca u boji,²² pojava vinegar sindroma češća nego kod ostalih formata i razdvojenog načina čuvanja zvučnih i slikovnih zapisa.

U *Hrvatskoj kinoteci*, u posljednje dvije godine, vinegar sindrom pojavljuje se na kopijama stranih filmova s podnaslovima, te na 16-mm kopijama iz zbirke filmova *Filmoteke 16*, starim oko 30 godina, koje su čuvane u vrlo lošim uvjetima sa stalno visokom vlagom oko 80-90%.

Najčešći oblici kontrole koju provode europski filmski arhivi jesu:

- otvaranje kutija i vizualni pregled materijala,
- mali broj institucija rabi indikatore jer ih je nemoguće fizički rasporediti u veći broj filmskih kutija u svim spremištima zbog premalog broja stručnih djelatnika, njihove preopterećenosti, kao i zbog cijene indikatora,
- inspekcija spremišta provodi se sistemom pregleda slučajno izabranih uzoraka svakih mjesec dana,
- filmsko gradivo na kojem je započeo proces razgradnje odmah se izdvaja iz spremišta u zasebne prostore.

Vrijedan podatak dobiven necjelovitim istraživanjem u europskim filmskim arhivima govori da, kada je riječ o vrsti filmske vrpce, najviše slučajeva vinegar sindroma zabilježeno je na sljedećim filmskim sirovinama:

- Agfa Geavert filmskoj vrpci (194 slučaja) - to je i najstarija vrpca u većini novijih filmskih arhivskih institucija - osnovanih nakon pedesetih godina,
- filmskoj vrpci Eastman Kodak (58),
- filmskoj vrpci Ferrania (5).²³

Preporuka istraživača jest: ako osjetite miris vinskog octa kad otvorite kutiju s filmskom vrpcom, fotografskim gradivom ili mikrofilmskim gradivom odmah je treba dislocirati iz spremišta i presnimiti. Bilo da je riječ o originalnom negativu ili kopiji, treba ih uništiti da ne bi kontaminirali obližnju filmsku vrpcu u spremištu.

Te preporuke moraju se s jednakom pažnjom držati voditelji filmskih, muzejskih, fotografskih ili mikrofilmskih zbirki jer sva filmska vrpca korištena u

našoj zemlji u razdoblju između 1951. godine do prije tri - četiri godine bila je na acetatnoj podlozi.

Europski filmski arhivi u svojim spremištima čuvaju 70-80% filmskog gradiva na acetatnoj podlozi.²⁴

Iz znanstvenih istraživanja Jean Louisa Bigourdana koja je prezentirao najprije na simpoziju u Bologni u srpnju 1999. godine, pa potom u siječnju 2000. godine na *Joint Technical Symposiumu* u Parizu i u nešto proširenom obliku na *Simpoziju o zaštiti i restauraciji filmskog gradiva* u srpnju 2001. godine u Bologni u okviru čuvenog festivala novo pronađenih i restauriranih filmova *Il Cinema Ritrovato*, mogu se izvući zaključci koji će uvelike pomoći filmskim arhivistima u preciznoj orijentaciji u zaštiti filmskog gradiva. Nakon višegodišnjeg provođenja znanstvenog istraživanja utjecaja određenih temperaturnih uvjeta i vlage na filmsku vrpce, tj. povećane kiselosti u pohranjenoj filmskoj vrpce u roli od 300 metara, rezultati su sljedeći:

□ filmska vrpca čuvana na 21 stupnju C i 50% vlage 7 mjeseci kiselost 1

□ filmska vrpca čuvana na 21 stupnju C i 35% vlage 11,5 mjeseci kiselost 1,5

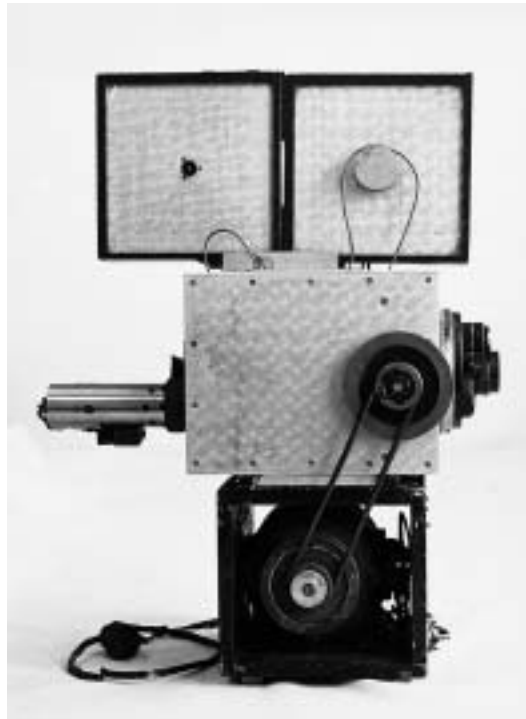
□ filmska vrpca čuvana na 21 stupnju C i 50% vlage 21 mjesec kiselost 3²⁵

Drugi dio njegova znanstvenog istraživanja daje precizne upute filmskim arhivistima i drugim imateljima filmskog gradiva zaduženim za trajnu pohranu filmskog gradiva (long term storage) i upozorava što će se dogoditi neprovođenjem sustavnog poboljšanja uvjeta pohrane filmskog gradiva (preporuka stalno snižavanje temperature i vlage):

postotak vlage	2 stupnja C	21 stupanj C
80% vlage	200 godina	17 godina
70% vlage	250 godina	25 godina
60% vlage	350 godina	40 godina
40% vlage	700 godina	50 godina
30% vlage	900 godina	70 godina
20% vlage	1250 godina	90 godina ²⁶

Podaci iz ove tabele precizno pokazuju odnos vlage i temperature i dugotrajnosti filmskog gradiva na acetatnoj podlozi. Sva istraživanja rađena su na novoj filmskoj vrpce.

□ **iskustva i nastojanja Hrvatske kinoteke kao Nacionalnog filmskog arhiva u poboljšanju uvjeta pohrane filmskog gradiva²⁷**

sl.7 Tonska kamera, ručna izradba, Aleksandar Gerasimov, 1931., na njoj je snimljen prvi ton film "Plitvice"

Iskustva *Hrvatske kinoteke* u pohrani filmskog gradiva (dvadesetogodišnje iskustvo) kreću se od ranih saznanja o utjecaju vlage i temperature posebno na filmsku vrpce u boji. Budući da je preuzela Nacionalnu filmsku zbirku od producenata tijekom osamdesetih godina,²⁸ 1983. godine izgrađeno je novo spremište za dugotrajnu pohranu izvornog filmskog gradiva u boji prvotno s 15 stupnjeva C i 50% vlage, a zatim je 2000. godine doradom klimatizacijskog sustava temperatura snižena na 10 stupnjeva C a vlaga na 35-40%. Izvorno crno-bijelo filmsko gradivo pohranjeno je na 15 stupnjeva C i 40% vlage.

Ovi bitno poboljšani uvjeti pohrane filmskog gradiva nakon što je preuzeto gradivo preko dvadeset i više godina čuvano u neklimatiziranim spremištima Jadran filma i Zagreb filma s oscilacijama temperature od ljetnih oko 30 stupnjeva C i zimskih 10 stupnjeva C i konstantne vlage od 80-90%, znatno produžuje vijek trajanja filmske vrpce, poboljšava njeno stanje i smanjuje kiselost filmske vrpce. Kad je riječ o filmskom gradivu u boji, trajnost filmske vrpce s do sada sačuvanim informacijama produžuje se i do 100 godina a crno-bijelog filmskog gradiva i za 150 godina.

Treba nastojati doseći stalne uvjete od 5 stupnjeva C i 30% vlage za izvorno filmsko gradivo u boji i 10 stupnjeva C i 35% vlage za izvorno crno-bijelo filmsko gradivo (filmska vrpca s acetatnom podlogom). Što se tiče filmskog gradiva na nitratnoj filmskoj vrpce priklanjam se praksi europskih filmskih arhiva a ona se drži trajne pohrane na 5 stupnjeva C i 30% vlage.

Ne predlažem prihvaćanje standarda preporučenog od Tehničke komisije *Međunarodnog udruženja filmskih*

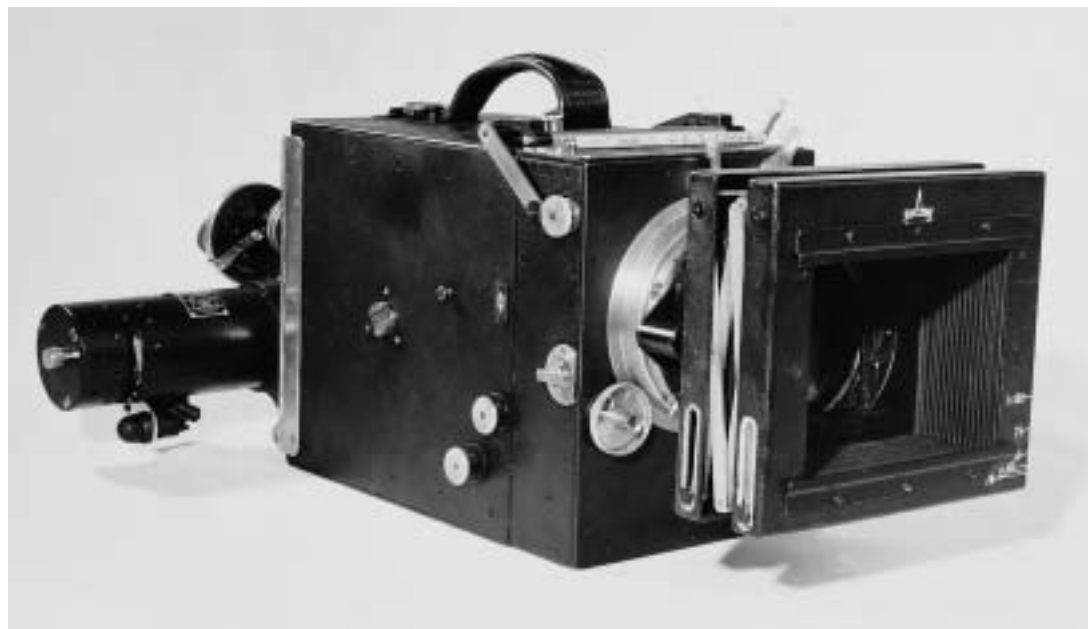
izvornih materijala (dublpozitiv i dublnegativ) kopiranjem na novu stabilniju filmsku vrpce jer ne može proći ni kroz jedan stroj za kopiranje.

17 Taj teško rješiv problem u restauraciji filmskog gradiva na acetatnoj podlozi uspješno je riješio filmski tehnolog Ernest Gregl lijepeći pod mikroskopom milimetar po milimetar filmske emulzije na filmsku bazu. Na taj naoko jednostavan način popravljen je originalni negativ i omogućeno je kopiranje i izradba novih dublpozitiva i dublnegativa na novoj poliesterskoj vrpce vrijednih djela hrvatskog filma: dugometražnih igranih filmova **Rondo**, redatelja Zvonimira Berkovića iz 1966. godine, i filma **H-8**, redatelja Nikole Tanhoferova iz 1958. godine.

18 Kad je riječ o gubitku i blijeđenju boje, u najtežem stanju bio je dugometražni igrani film redatelja Vladimira Tadeja **Družba Pere Kvržice**, iako je taj proces prijetio uništenju klasičnih djela hrvatskog filma: **Breza** (A. Babaja), **Imam dvije mame i dvate** i **Tko pjeva zlo ne misli** (K. Golik), **Predstava Hamleta u selu Mrduša Donja** (K. Papić) i niza drugih dugometražnih igranih, animiranih i dokumentarnih filmova snimljenih šezdesetih i sedamdesetih godina. Hrvatska kinoteka svojim Projektom zaštite i restauracije Nacionalne filmske zbirke uspjela je pravodobno restaurirati nave-

sl. 8 Kamera 35 mm PARVO DEBRIE, 1933., iz ostvaštine Oktavijana Miletića, snimljeni filmovi "Šešir", "Živjet će ovaj narod" "Bakonja fra Brne" i dr.

sl.9 Kamera Bolex, 16 mm Švicarska, 1935., iz zbirke filmskog amatera, Ladislava Ilina

dene i niz drugih filmova značajnih za povijest hrvatske kinematografije presnimavajući njihove originalne negativne slikovnog i zvučnog zapisa na novu stabilniju i kvalitetniju filmsku vrpcu. Njihovo slikovno stanje poboljšano je do 30%.

Filmski restauratori iz iskustva u zaštiti i restauraciji filmskog gradiva spoznali su, ono što je zasigurno proizvođač filmske vrpce znao, da je filmska vrpca u boji tvornice Eastman Kodak iz šezdesetih i sedamdesetih bila nestabilna i nekvalitetna, posebno s aspekta dugotrajne pohrane.

19 Prije otkrića laboratorijskog postupka pri kopiranju tzv. "mokrog kopiranja" koje djelotvorno "pokri-va" mehanička oštećenja filmske vrpce, od pedesetih do početka osamdesetih godina na taj način pokrivate su ogrebotine i mehanička oštećenja na filmskoj vrpici.

20 Vidi: Winderckx, Marianne: *Monitoring of the Collections and Prevention Methods at the Cinematheque Royale de Belgique, The Vinegar Syndrome, An Handbook*, GAMMA Group i ACE, Bologna, srpanj 1999.

21 Fossati, Giovanna i Polle, Ad: *Archives Facing Vinegar Syndrome Decay: A Survey by The Netherlands Filmmuseum, Answers and Analysis, The Vinegar Syndrome, An Handbook*, GAMMA Group i ACE, Bologna, srpanj 1999.

Novo znanstveno utemeljeno stajalište (gospodin Peter Z. Adelstein iz Image Permanence Institute)

arhiva (FIAF), koja predlaže trajnu pohranu filmskog gradiva na nitratnoj filmskoj vrpici na -5 stupnjeva C i 25% vlage. Razlog je što čuvanje filmskog gradiva na tako niskoj temperaturi dovodi do zamrzavanja filmske vrpce koje je vrlo opasno kad je posrijedi nitratna filmska vrpca koja stalno emitira dušični dioksid u svoju okolinu i teško je spriječiti kondenzaciju tj. nastanak dušične kiseline koja razara filmsku emulziju.

Treba naglasiti da se svi postupci zaštite i restauracije filmskog gradiva koji se sustavno provode od početka osamdesetih godina odnose se na popravljivanje oštećenja na filmskoj vrpici, posebno filmova proizvedenih u razdoblju od pedesetih do sedamdesetih godina na kojima su zbog prevelike vlage i temperature vidljive posljedice kao što su: sužavanje filmske vrpce i perforacija, bubrenje filmske vrpce zbog pretjerane vlage, odvajanje emulzije od filmske podloge, pojave gljivica, gubitak boje²⁹ i kontrasta i dr.

□ **preporuka za korištenje dostupnih rješenja u poboljšanju uvjeta trajne pohrane filmskog i fotografskog gradiva**

Treba naglasiti da u nedostatku financijskih sredstava za ugradbu sofisticiranih sustava klimatizacije koji omogućuju stalnu izmjenu zraka u spremištima svakih sat i pol, stručni djelatnici *Hrvatske kinoteke* odlučili su se za kombinaciju sustava za hlađenje i odvlaživača koji mogu dati prihvatljive rezultate. Na žalost, za takva rješenja još uvijek se ne odlučuju arhivske³⁰ a još manje muzejske institucije očekujući skupa i u financijskom pogledu teško dostupna rješenja a gradivo propada. Jedan odvlaživač s mogućnošću smanjivanja vlage od 70% na 40% u prostoru od 50 četvornih metara, za 24 sata iz zraka u spremištu izvuče oko 12 -25 litara tekućine a košta samo 7000 kuna.

Konkretni primjer: sustav hlađenja za spremište veličine 400 četvornih metara, visine 4,5 metra, koštao je 210 000 kuna a tri odvlaživača 21.000 kuna. Sadašnji uvjeti u tom spremištu u kojem se čuvaju filmske kopije u boji je 14 stupnjeva C i 35-40% vlage. Prije spomenute intervencije u istom spremištu bilo je 16-18 stupnjeva C i 60-70% vlage.

Svaki konzervator, kustos ili voditelj fotografske ili arhivske zbirke mora se upitati koliko često mjeri vlagu i temperaturu u spremištima svoje institucije i što je poduzeo da bi ugroženo bilo arhivsko, muzejsko, filmsko ili fotografsko gradivo zaštitio dostupnim sredstvima i na primjeren način koji će bitno poboljšati uvjete pohrane a time i vijek tih djela ili zapisa.

I za fotografske zbirke treba primijeniti ista iskustva filmskih arhiva i preporuča se odvojena pohrana nitratnog od acetatnog filmskog gradiva, zatim izvorno filmsko gradivo u boji po potrebi je odvojeno čuvati od crno-bijelog filmskog gradiva. U posebnim spremištima treba čuvati filmske kopije, također odvojeno filmske kopije u boji od filmskog gradiva na crno-bijeloj filmskoj vrpici.

Hrvatska kinoteka ima sedam zasebnih spremišta:

- za izvorno filmsko gradivo u boji,
- za izvorno filmsko gradivo na crno-bijeloj vrpci,
- posebno spremište za filmske kopije u boji,
- posebno spremište za filmske kopije na crno-bijeloj podlozi,
- zasebno spremište za pohranu tonskih zapisa na perfomagnetskim ili magnetskim vrpcama,
- zasebno spremište za elektronske zapise (VHS video vrpce, U-matic video vrpce i Betacam video vrpce),
- te dislocirano spremište za pohranu nitratnog filmskog gradiva koje ne smije biti u objektima u centru grada.

Taj nužan standard u primjerenom čuvanju nekonvencionalnog arhivskog gradiva bilo je moguće ostvariti tek nakon iseljenja arhivskih odjela iz objekta u kojem je smještena Hrvatska kinoteka.

Kad je riječ o fotografskim zbirka nedopustivo je zajedno čuvati gradivo na nitratnoj filmskoj vrpci s gradivom na acetatnoj filmskoj vrpci. Uzajamno kontaminiraju i oštećuju jedno drugo a rezultati su najuočljiviji na gradivu u boji. To što se teže vide na gradivu snimljenom na crno-bijeloj podlozi ne znači da to gradivo svaki dan postupno ne gubi svoja temeljna svojstva i sačuvane informacije od elastičnosti, gustoće, oštine, kontrastnosti, posebno strada najosjetljiviji dio fotografskog i filmskog gradiva - emulzija.

▫ radikalna promjena uvjeta dugotrajne pohrane filmskog gradiva

Na temelju navedenih znanstvenih stajališta i praktičnih iskustava u radu europskih filmskih arhiva, te iskustava u pohrani filmskog gradiva *Hrvatske kinoteke* koja posljednjih godina sudjeluje u radu mnogih ekspertnih grupa koje se sustavno bave zaštitom i restauracijom filmskog gradiva, iz temelja se mijenjaju uvjeti dugotrajne pohrane (long term storage) izvornog filmskog gradiva na acetatnoj podlozi i to s nekadašnjih 15 stupnjeva C i 50% vlage na -5 stupnjeva C i do 25-30% vlage.

Američki znanstveni istraživači iz *Instituta za stalnost slikovnog zapisa* u Rochesteru inzistiraju na dugotrajnoj pohrani izvornog filmskog gradiva u boji na -16 stupnjeva C i 20% vlage jer tada prestaju svi procesi u filmskoj vrpci. Niti jedan europski filmski arhiv nije prihvatio taj predloženi standard dugotrajne pohrane filmskog gradiva u boji. I pored niza eksperimenata (švedski je najpoznatiji ali još uvijek nije dovršen i znanstveno istražen, naime kupljena je hladnjača za zamrzavanje mesa od 200 četvornih metara i zamrznuta je određena količina filmske vrce na -20 stupnjeva C u vakumiranim spremnicima), nitko ne zna što se uistinu događa s filmskom vrpcom, posebno s osjetljivom film-

sl.10 Spremište *Hrvatske kinoteke* za pohranu filmskih kopija u boji (temperatura 15 C i vlaga 40 %)

skom emulzijom životinjskog podrijetla, nakon dugotrajnog zamrzavanja na niskim temperaturama. Koje su stvarne posljedice za čuvanje informacija, posebno na filmskom gradivu u boji?

Takav pristup u dugotrajnoj pohrani filmskog gradiva zahtijeva izgrađivanje zasebnih komora za privođenje filmskog gradiva do radne temperature. To su vrlo skupa postrojenja što još više poskupljuje ionako skupu pohranu filmskog gradiva. U slučaju potrebe brzog korištenja pohranjenog filmskog gradiva potrebno je najmanje 3-4 dana da bi se ono moglo nakon zamrzavanja privesti radnoj temperaturi i koristiti. Novootvoreni filmski arhivi u Lisabonu, Madridu i Bologni odlučili su čuvati izvorno filmsko gradivo u boji na 5 stupnjeva C i 25-30% vlage. To treba biti uputa i za druge europske filmske arhive.

Jedna od novih preporuka glasi: filmske kutije i kod nitratne i acetatne filmske vrpce moraju na rubovima imati otvore da bi se stalnom izmjenom zraka (svakih sat i pol) mogao odvoditi zrak iz spremišta s kiselim sastojcima ili dušičnim dioksidom.

Druga je preporuka: potrebno je prematati i provjetravati izvorno i drugo pohranjeno filmsko gradivo svake dvije godine. U svakodnevnoj praksi filmskih arhiva, pogotovo onih s velikim brojem naslova, činjenica je da pojedine filmske kutije nisu otvarane i po trideset i više godina. Predstavnici jednog od najvećih filmskih arhiva u svijetu priznali su da, kad je riječ o kratkometražnim filmovima (dokumentarnim filmovima, žurnalima, propagandnim i obrazovnim filmovima), zapravo i ne znaju što se sve nalazi pohranjeno u njihovoj filmskoj zbirci. Tu su u prednosti novije filmske

prezentirano na *Simpoziju o zaštiti i restauraciji audiovizualnog gradiva* u Bologni u srpnju 2001. godine, ukazuje da je **magnetofonske vrpce potrebno čuvati na 10 stupnjeva C** i njihov vijek trajanja produžava se na više od 50 godina. Do sada je u fonografskim zbirka bilo ustaljeno mišljenje da je dovoljno čuvati magnetofonske vrpce na sobnoj temperaturi (22 - 23 stupnja C).

22 *Storage of Magnetic Tape and Cinefilms*, EBU document, kolovoz 1974.

23 Odgovor je poslalo 18 filmskih arhiva od 31 filmskog arhiva učlanjenog u Europsko udruženje filmskih arhiva. Hrvatska kinoteka u svojim 21 godinu rada, međutim, ima vrlo dobro iskustvo sa stabilnošću filmske vrpce Agfa Geavert i prava je sreća da su svi prvi animirani filmovi u boji snimljeni na toj vrpci. Stručni djelatnici Hrvatske kinoteke imaju sasvim drukčije iskustvo s filmskom vrpcom Ferranija jer, na primjer, kopija **13 reklamnih animiranih filmova** (autori Nikola Kostelac i Dušan Vukotić) iz 1954. godine potpuno je izbljedita a originalni negativ na filmskoj vrpci Agfa Geavert u izvrsnom je stanju i početkom osamdesetih bilo je moguće zaštititi i restaurirati ove značajne filmove za početak reducirane animacije u našoj kinematografiji.

sl. 11 Kutije za trajnu pohranu filmske vrpce

24 To se odnosi i na Nacionalnu filmsku zbirku koja se čuva u Hrvatskoj kinoteci. Tek prije tri godine započeta je zaštita i restauracija filmskog gradiva na poliester filmskoj vrpce.

25 Ovaj stupanj kiselosti filmske vrpce traži hitnu intervenciju, dislokaciju takvog filmskog gradiva iz spremišta, brzo preimavanje na poliester filmsku vrpce i zatim uništenje da bi se spriječilo, kontaminiranje ostalog filmskog gradiva u spremištu.

26 Podaci uzeti iz Reilly James: *IPi Storage Guide for Acetate film*, Rochester, N.Y., Image Permanence Institute, Rochester Institute of Technology, 1993.

27 Kukuljica, Mato: *Projekt zaštite, restauracije i rekonstrukcije Nacionalne filmske zbirke*, Riječi, časopis za književnost, kulturu i znanost, Matica hrvatska, Sisak, broj 1-2, 2001., str. 157-187.

28 Hrvatska kinoteka kao Nacionalni filmski arhiv utemeljena je 1979. godine a početkom osamdesetih na temelju *Zakona o kinematografiji* iz 1976. godine započinje preuzimati filmsko gradivo od producenata.

arhivske institucije, kao i institucije s manjim brojem naslova filmova.

Iz iskustva u radu *Hrvatske kinoteke* zbog izuzetno velikog broj količine godišnjeg priljeva filmskog gradiva (oko 2 milijuna metara godišnje) i nedovoljnog broja stručnih djelatnika u tehničkom odjelu, tek nakon 19 godina bilo je moguće izvršiti reviziju velikog dijela Nacionalne filmske zbirke te istodobno premotati, pregledati, provjetriti, očistiti i preambalažirati pohranjeno filmsko gradivo iz metalnih hrđavih kutija u plastične kutije (neutralna plastika).

Obadviije preporuke izuzetno su korisne i moraju biti glavne smjernice u radu na adekvatnoj pohrani filmskog gradiva. Filmski arhivisti moraju biti svjesni da zbog stalne razgradnje kisele filmske podloge, ne poduzmu li se temeljite promjene u načinu čuvanja ove filmske vrpce, vijek trajanja se ograničuje na četrdesetak godina.

Ovo saznanje kao i rezultati istraživanja kada je riječ o filmskoj vrpce na nitratnoj podlozi, za koju je zbog visokog stupnja zapaljivosti potrebno graditi spremišta najmanje 300 metara od najbližih objekata bilo koje namjene sa stalnom izmjenom zraka u spremištu svakih sat i pol i kontrolom fizičkog stanja filmske vrpce svakih šest mjeseci, pokazuje da su **filmski arhivi diljem svijeta, zacijelo prekasno, shvatili da se filmska baština nalazi pred uništenjem me bude li radikalnih promjena u odnosu filmskih arhiva u čuvanju filmskog gradiva ali i u sustavnom provođenju mjera zaštite i restauracije filmskog gradiva.**

NOVI ELEKTRONSKI MEDIJI I ZAŠTITA I RESTAURACIJA FILMSKOG GRADIVA³¹.

Nada da će novi elektronski mediji, posebno digitalna tehnologija, pomoći u spašavanju filmskog gradiva jalova je nada zbog sporosti prijenosa podataka s filmske vrpce na digitalni medij, nedefiniranih sofvera prilagođenih a nastalih s prvotnom ulogom da riješe probleme za potrebe filmove s naglašenim vizualnim efektima. Zaseban je problem i brza promjena hardvera.³² Jedan dugometražni igrani film ima oko 140 000 sličica i svaku treba unijeti u računalnu radnu stanicu. Operater na računalnoj stanici uz pomoć filmskog arhivista, filmskog restauratora, redatelja ili snimatelja filma treba izvršiti na svakoj sličici korekcije oštine, gustoće odstraniti mehanička oštećenja.

Pri digitalnoj restauraciji filmske vrpce u boji zadatak je mnogo složeniji jer treba korigirati nedostatak određenih boja, ujednačiti ih u svim sličicama i sekvencama filmskog djela, što i najopremljenijim centrima za digitalnu restauraciju s visoko obrazovanim stručnjacima za računalnu tehnologiju u SAD-u omogućuje digitalnu restauraciju oko tri dugometražna igrana filma godišnje. Enormna cijena koštanja provođenja postupka zaštite i restauracije filmskog gradiva uz pomoć digitalne tehnologije još je uvijek čini nedostupnom filmskim arhivima, posebno u Europi.

Za usporedbu: digitalna restauracija jednog dugometražnog igranog filma iznosi i do 1 milijun GBP. Američki podaci, iako se javno ne objavljuju, govore o 3-5 milijuna USD. Rijetko koji europski filmski arhiv, možda jedino *Britanski filmski institut* (British Film

sl.12 Diploma dodijeljena Oktavijanu Miletiću za drugu nagradu kojom je nagrađen na 3. međunarodnom festivalu neprofесиjskog filma za film "Poslovi konzula Dorgena", Pariz, 1933. Diplomu je potpisao osobno predsjednik žirija, otac filma, Louis Lumière.

Institute), u sklopu kojeg djeluje *National Film Archive*, koji je aktivirao britansku javnost i pokrenuo 2000. godine zasebni program Nacionalne lutrije za zaštitu i restauraciju filmskog gradiva na nitratnoj podlozi uz dodatnu pomoć *Gettyjeve fondacije* i BBC-ja, raspolaze tolikim ukupnim sredstvima u svom jednogodišnjem programu rada.

Još ni jedan europski filmski arhiv nije uspio uporabom digitalne tehnologije zaštititi i restaurirati jedan dugometražni igrani film! Ovu tehnologiju mogu za sada koristiti samo velike američke filmske kompanije koje nakon restauracije klasična filmska djela daju u svjetsku distribuciju i ponovno prikazivanje, te na taj način pokrivaju trošak restauracije i ostvaruju enormnu zaradu. Najbolji primjeri su poznata filmska ostvarenja: *Zameo ih vjetar*, *Snjegulica i sedam patuljaka* i *Ratovi zvijezda*.

Umjesto toga nužno je radikalno mijenjati uvjete čuvanja filmskog gradiva, snižavati temperaturu i vlagu,³³ sustavno provoditi mjere zaštite izradbom zamjenskog izvornog filmskog gradiva i izradbom sigurnosnih kopija na poliester filmskoj vrpici fotografsko-kemijskom metodom³⁴ a vrijeme će zbog svih gore iznesenih razloga učiniti svoje. Vrijeme je najveći neprijatelj filmskog medija.

Novi projekt američke kinematografije koja do 2010. planira u cijelosti u snimanju i prikazivanju filmskih djela prijeći na digitalnu tehnologiju (uz pomoć satelita isodobno bit će moguća premijera određenog filma u svih 15 000 kinodvorana u SAD-u) novi je udarac kinematografskom mediju iako je očekivati da Europa sa

svojim ekonomskim mogućnostima takav projekt (kao i uvođenje digitalne televizije) može realizirati tek za dvadesetak godina. Razlozi za takav projekt su ekonomske prirode jer ušteda po jednom filmu zbog činjenice da nije potrebno izrađivati filmske kopije (jedna kopija košta 2000 USD), ne treba ih slati širom SAD-a i svijeta, iznosi i do 30 milijuna USD po jednom filmu.

Nestat će filmska vrpca iz produkcijske i postprodukcijske prakse, koristit će se samo u arhivske svrhe, čime će poskupjeti njena cijena a filmski arhivi postat će filmski muzeji koji čuvaju muzejske artefakte. Bit će to vrlo skoro. Filmski arhivi u Europi posljednjih 10 godina počeli su žurno u sklopu svojih institucija osnivati vlastite filmske laboratorije (do sada je osnovano 11 filmskih laboratorija u okviru filmskih arhivskih institucija) jer će doći do zatvaranja filmskih laboratorija posebice komercijalnih s kojima su u manjim zemljama prisiljeni surađivati i filmski arhivi na programu zaštite filmskog gradiva.³⁵

Skandinavske zemlje, koje su u projekciji kulturnih potreba uvijek vizionarske, već grade ili izrađuju projekte filmskih muzeja. Norveška ga je je dovršila 2000. godine, Švedska je u razradbi projekta, Danska i Finska također. Filmski arhivi postat će jedina mjesta na kojima će se moći doživjeti filmska projekcija klasičnih filmskih djela u istom ambijentu s filmskom vrpcom i filmskim projektorom kakav je bio u vrijeme njihova stvaranja. To će biti posljednji udarac mediju filma i pitanje je hoće li s današnjim financijskim mogućnostima, brojem stručnih djelatnika, brojem specijaliziranih

29 Zanimljivo je američko iskustvo u zaštiti i restauraciji filmskog gradiva čiji arhivi imaju veliki broj stručnjaka, izvanredno tehnički opremljene laboratorije, sačuvanu tehničku dokumentaciju o snimanju svakog pojedinog filma i puno bolje uvjete pohrane a u situaciji su da kao i Hrvatska kinoteka zaštićuju i restauriraju filmove iz šezdesetih i sedamdesetih godina koje je zahvatio proces gubljenja boje (**Goli u sedlu** redatelja Dennisa Hoppera iz 1969., **Pet lakih komada** redatelja Boba Rafelsona iz 1970., **U vrelini noći** redatelja Normana Jewisona iz 1970., **Amadeus** redatelja Miloša Formana čak iz 1984. godine).

30 Mr. sci. Tatjana Mušnjak, voditeljica Središnjeg laboratorija za konzervaciju i restauraciju Hrvatskog državnog arhiva, u posebnoj Preporuci predlaže arhivskim institucijama koje čuvaju arhivsko gradivo na papiru i pergameni da je za njihovu pohranu potrebno osigurati uvjete pohrane od 13 do 18 stupnjeva C i 55 do 65% vlage. Treba naglasiti da je potrebno odvojeno čuvati arhivsko gradivo na papiru od arhivskog gradiva na pergameni (koja je kao i emulzija na filmskoj vrpici životinjskog podrijetla) i traži strože uvjete dugotrajne pohrane (13 stupnjeva C i do 55% vlage). Na to nas prisiljava

činjenica da je oko 70-80% arhivskog ali i knjižnog gradiva na tzv. "kiselom" papiru. **Za sada znam samo za jedno spremište u našim arhivskim institucijama u kojem su osigurani ovi uvjeti.**

Osim hitne potrebe neutralizacije "kiselog" papira bilo bi nužno odvojiti arhivske dokumente na kiselom papiru u zasebne prostorije, ali to je tako opsežan i složen zadatak (spremišta samo Hrvatskog državnog arhiva u centralnoj zgradi čuvaju više od 35 kilometara arhivskog gradiva) da ga je teško iz više razloga provesti.

Ono što arhivi mogu uz mala financijska sredstva odmah učiniti jest ugraditi na staklene površine spremišta filtre-folije za zaštitu od ultraljubičastih zraka koji štite papir, a filtri s preko 50% zaštite smanjuju i temperaturu koja nastaje izravnom utjecajem svjetla i sunca. To se odnosi i na zaštitu filmskog, fotografskog i ostalog gradiva.

31 Opširnije: Kukuljica, Mato: *Nove elektronske tehnologije-pomoć u restauriranju filmskog gradiva*, Hrvatski filmski ljetopis, godište 7, broj 26, Zagreb, srpanj 2001., str. 132-151.

32 Iskustvo Švedskog filmskog instituta pokazuje da su uložili oko 3-5 milijuna USD u računalnu tehnologiju i softver, školovali 4 stručnjaka u SAD-u, nakon povratka uzele su ih druge bogatije kompanije a nakon 3-4 godine eksperimentalnog rada računalna tehnologija i softver su postali zastarjeli i potrebno je ulagati nova financijska sredstva u opremu i školovanje stručnjaka za rad na računalnim stanicama specijaliziranim za restauraciju filmskog gradiva.

33 Europski filmski arhivi odlučili su graditi nova spremišta i u posljednje tri godine otvoreni su novi filmski arhivi u Lisabonu, Bologni i Madridu s primjerenim uvjetima dugotrajne pohrane filmskog gradiva umjesto da troše enormna sredstva u još uvijek nedefiniranu digitalnu tehnologiju.

filmskih laboratorija uspjeti preživjeti.

To je razlog više da svaki filmski arhiv mora imati dugoročnu politiku zaštite i restauracije filmskog gradiva na temelju koje se utvrđuju godišnji prioriteta ali i hitne intervencije na filmskom gradivu koje je posebno ugroženo bilo da je započela razgradnja filmske vrpce ili proces dekompozicije filmskog gradiva u boji.

Pred filmskim arhivistima je i novo područje elektronskih medija i u sljedećih 10 godina zasigurno će se pronaći optimalna rješenja za dugotrajnu pohranu filmskog gradiva i drugih audiovizualnih zapisa. Ali u tih 10 ili 20 godina u mnogim zemljama tranzicije zbog siromaštva i nedostatka financijskih sredstava zauvijek će nestati 20-30% filmskog naslijeđa.

Medij filma koji je obilježio 20. stoljeće nije uspio izboriti status koji imaju likovne umjetnosti s najsajnijim građevinama, sofisticiranim sustavima zaštite i čuvanja i tisućama stručnjaka koji bdiju nad najvećim klasičnim djelima likovne umjetnosti. Što će biti s arhivskim i knjižnim blagom koje je tiskano na papiru s kiselom podlogom, iako je na sreću taj proces razgradnje sporiji, čini se da će ići putem koji prati i medij filma.

ZAKLJUČAK. U najtežim situacijama, u siromaštvu, u nemogućnosti osiguranja najnužnijih financijskih sredstava za uređenje spremišta u bilo kojoj od institucija koje čuvaju arhivsko, knjižno ili muzejsko gradivo treba se pridržavati usvojenih procedura i metodologije rada u zaštiti i pohrani gradiva. Stručne, prostorne i druge probleme moguće je nadvladati upornošću, stručnošću i prikupljenim činjenicama koje će snagom stručne argumentacije one koji odlučuju o kulturnoj politici uvjeriti u potrebu ulaganja i neće dopustiti da depoi ili spremišta, navodim poznate institucije samo kao primjer, Hrvatskoga povijesnog muzeja ili Muzeja suvremene umjetnosti u Zagrebu, ili Muzeja Slavonije u Osijeku, Znanstvene knjižnice u Splitu, Državnog arhiva u Osijeku, budu tako vlažna ili ruševna da su u opasnosti muzejski eksponati, arhivsko ili knjižno gradivo značajno za ukupnu kulturnu baštinu Republike Hrvatske.

Ponekad će trebati dugo čekati adekvatna rješenja. Bez stručnog rada, stručnih argumenata i nastojanja treba pronalaziti parcijalna, jeftina rješenja koja će nam pomoći da mirnije savjesti, kao stručnjaci odgovorni svaki u svom stručnom ili znanstvenom području, čekamo optimalna rješenja. Istodobno nužno je uporno i temeljito obavljati svoje svakodnevne zadatke na zaštitu i restauraciji djela od posebne važnosti za kulturno naslijeđe u cjelini.

U svom stručnom radu preskočiti barijere užih stručnih područja jer postoje zajednički često istovrsni problemi i u arhivu, muzeju i knjižnici. Češći zajednički stručni skupovi, stalna izmjena iskustava trebala bi nadomjestiti pojedinačne probleme kada ne možemo odmah ći

najboljim i najcjelovitijim rješenjima. Ako Hrvatski državni arhiv ima Središnji laboratorij za konzervaciju i restauraciju papira i Fotoslužbu (mikrografija, reprografija) opremljene na razini europskih laboratorija, ako Hrvatska kinoteka svojim htijenjem, angažmanom i znanjem uspješno više od 20 godina rješava probleme zaštite filmskog gradiva a u posljednje vrijeme i zvučnih zapisa, tada ćemo potražiti pomoć od tih stručnih centara, jer jedino putem specijalizacije i stručnog rada možemo primjereno rješavati probleme u svojim područjima. U takva stajališta uvjerava me iskustvo u suradnji s pojedinim muzejima, u Varaždinu, Osijeku, Splitu, Sisku, Zagrebu, Puli, Rijeci i dr. Zahvaljujući takvoj suradnji trajno je zaštićeno i restaurirano filmsko gradivo velike vrijednosti koje nadilazi regionalnu pripadnost. I ovaj stručni napis podrška je takvom nastojanju.

LITERATURA I IZVORI

1. Enciklopedije, knjige, priručnici, rukopisi

- 1 *Archiving the Audiovisual Heritage*, I and II, FIAF, FIAT, Berlin 1987., Ottawa 1992.
- 2 *Arhivistički standardi i postupci Državnog arhiva Québec*, Québec, 1993. (grupa autora), prijevod Hrvatskog državnog arhiva 1994.
- 3 *Basic Principles of Preserving Colour Films Produced in Process which Used Colour Separations on Nitrate Film*, Peter Williamson, Robert Gitt i John Kuiper, FIAF Preservation Commission, svibanj 1993.
- 4 Bowser, Eilen-Kuiper, John: *A Handbook for Film Archives*, FIAF, Gerland Publishing, New York-London, 1991.
- 5 Brown, Harold: *Physical Characteristics of Early Films as Aids to Identification*, FIAF, Preservation Commission, 1980.
- 6 Case, Dominic: *Motion Picture Film Processing*, London, Focal Press, 1987.
- 7 Eastman Kodak Company: *Tinting and Toning of Eastman Positive Motion Picture Film*, New York, Rochester, 1916., ponovljena izdanja 1918., 1922., 1924. i 1927.
- 8 *Filmska enciklopedija*, Leksikografski zavod »Miroslav Krleža«, glavni urednik dr. Ante Peterlić, I i II dio, 1986. i 1990.
- 9 Gregor, Ulrich i Patalas, Enno: *Istorija filmske umetnosti* (Geschichte des Films), Institut za film, I-III, Beograd, 1977.
- 10 *Handling, Storage and Transport of Cellulose Nitrate Film*, FIAF, Preservation Commission 1992.
- 11 Honore, Paul: *A Handbook of Sound Recording: A Text for Motion Picture and General Sound Recording*, New York-London, A.S. Barnes-Thomas Yoseloff, 1980.
- 12 Kukuljica, Mato: *Čuvanje, zaštita i vrednovanje hrvatske filmske baštine*, magistarski rad, Zagreb, prosinac 1996.
- 13 Kukuljica, Mato: *Ciljevi i dosezi zaštite i restauracije filmskog gradiva*, doktorat, Zagreb, prosinac 2000.

- 14 *Leksikon filmskih i televizijskih pojmova*, Univerzitet umetnosti u Beogradu, glavni urednik: Marko Babac, Beograd, I dio 1993., II dio 1997.
- 15 Neal, Steve: *Cinema and Technology: Image, Sound, Color*, London, Macmillan Education, The British Film Institute, 1985.
16. Peterlić, Ante: *Osnove teorije filma*, Filмотeka 16, Zagreb, 1982., 2001.
- 17 *Preservation and Restoration of Moving Images and Sound*, FIAF, Preservation Commission, 1986.
- 18 Sadoul, Georges: *Povijest filmske umjetnosti*, Naprijed, Zagreb, 1962.
- 19 Škrabalo, Ivo: *101 godina filma u Hrvatskoj (1896.-1997.)*, Nakladni zavod Globus, 1998.
- 20 Tanhofer, Nikola: *Filmska fotografija*, Filмотeka 16, Zagreb, 1981.
- 21 *The Book of Film Care*, Eastman Kodak, Rochester - New York, 1992.
- 22 *The Restoration of archive Motion Picture Film*, Nizozemski filmski muzej, neodvršeni radni materijal (rukopis), grupa autora, 1998.
- 23 Wasley, John: *Black and White Photography*, London-Boston, Focal Press, 1983.
- 24 *Zagrebački krug crtanog filma* (Građa za povijest hrvatske kulture), Zavod za kulturu, Zagreb I. - IV., glavni urednik Zlatko Sudović, 1978.-1986.
- 2. Znanstveni, stručni radovi i prethodna priopćenja**
- 1 Babac, Marko: *Perforacija, Leksikon filmskih i televizijskih pojmova*, I dio, Univerzitet umetnosti u Beogradu, Beograd, 1993., str. 563-566.
- 2 Bigourdan, Jean-Louis: *Preservation of Acetate Base Motion Picture film: From Stability Studies to Film Preservation in Practice*, Image Permanence Institute, Rochester Institute of Technology, The Vinegar Syndrome - An Handbook, GAMMA Group - ACE, Bologna, srpanj 1999., str. 11-46.
- 3 Bigourdan, Jean-Louis: *Vinegar Syndrome: An Action Plan, Image Permanence Institute, Rochester Institute of Technology, The Vinegar Syndrome - An Handbook*, GAMMA Group - ACE, str. 46-61.
- 4 Bigourdan, Jean-Louis i Reilly, James: *Effectiveness of Storage Conditions in Controlling The Vinegar Syndrome: Preservation Strategies for Acetate Base Motion Picture Film Collections, paper presented at the 5th Joint Technical Symposium*, Paris, January 20-22., 2000.
- 5 Borde, Raymond: *Krbka umjetnost*, UNESCO Glasnik, 1984.
- 6 Edmondson, Ray i Henning Schow : *Nitratni ultimatum*, UNESCO Glasnik, kolovoz 1984.
- 7 *Handling, Preservation and Storage of Nitrate Film*, H. Karnstadt, V. Opela, G. Pollakowski i D. Razgonyi, FIAF, Preservation Commission, travanj 1986., str. 1-18.
- 8 Heuer, Harry: *Safe Handling of Nitrate-Based Motion Picture Film, Motion Picture and Television Environmental Steering Committee*, Eastman Kodak Company, Rochester, Camera, Eastman Kodak New York, Winter 1995., str. 1-30.
- 9 Jacobsen, Morten: *Standards for the Long-Term Storage of Film*, EBU, Review-Technical, broj 250, prosinac 1991., str. 251-256.
- 10 Katz, Ephraim: *Step printing*, The International Film Encyclopedia, The Macmillan Press Ltd., str. 1088.
- 11 *Kodak Vision Color Print Film 2383*, posebna stručna edicija, veljača 1998., posvećena poliester filmskoj vrpici
- 12 Kukuljica, Mato: *Metode, mjere i otvorena pitanja zaštite filmske građe*, Hrvatski državni arhiv, Arhivski vjesnik, god. 36, Zagreb 1993., str. 69-84.
- 13 Kukuljica, Mato: *Vrednovanje i kriteriji za izlučivanje i trajnu pobranu filmske građe*, Hrvatski državni arhiv, Arhivski vjesnik, god. 37, Zagreb, 1994., str. 101-114.
- 14 Kukuljica, Mato: *Novine u zaštiti audiovizualnog gradiva*, Hrvatsko slovo, broj 26 i 27, 1995.
- 15 Kukuljica, Mato: *Nove elektronske tehnologije-pomoć u restauriranju filmskog gradiva*, Hrvatski filmski ljetopis, Zagreb, god. 7. (2001), broj 26, str. 132-151.
- 16 Kukuljica, Mato: *Projekt zaštite, restauracije i rekonstrukcije Nacionalne filmske zbirke*, Riječi, Matica hrvatska, Sisak, broj 1-2, 2001., str. 157-187.
- 17 Midžić, Enes: *Proporcija slike*, Filmska enciklopedija, II. dio, 1990., str. 379-380.
- 18 Miletin, Milan: Ferrania, *Leksikon filmskih i televizijskih pojmova*, Univerzitet umetnosti u Beogradu, I dio, Beograd, 1993., str. 163.
- 19 Patalas, Enno: *On »Wild« Restoration, or Running a Minor Cinematheque*, Journal of Film Preservation, broj 56, 1998.
- 20 Reilly, James: *Image Permanence Institute*, Rochester Institute of Technology, Vinegar Syndrome-An Handbook, GAMMA Group - ACE, Bologna, srpanj 1999., str. 61-75.
- 21 Reilly, James: *IPI Storage Guide for Acetate film*, Rochester, NY, Image Permanence Institute, Rochester Institute of Technology, 1993.
- 22 Robley, Les Paul: *Attack of the Vinegar Syndrome*, American Cinematographer, lipanj 1996., str. 111,
- 23 *Storage of Acetate Film Materials: A Discussion at the National Archives and Records Administration*, Journal of Film Preservation, broj 48, 1994., str. 51-53.
- 24 *Storage of Magnetic Tape and Cinefilms*, EBU document, kolovoz 1974.
- 25 *The Effects and Prevention of Vinegar Syndrome*, grupa autora, Journal of Imaging, Science and Technology, Volume 38, Number 3, May/June 1994, str. 249-261.
- 26 Usai, Paolo Cherci: *The Color of Nitrate*, Image, broj 34, str. 29-38.

34 Cijena restauracije i izradbe novih zamjenskih izvornih materijala (interpozitiv, internegativ, "nulta" i korekcijska kopija) jednog dugometražnog igranog filma primjenom ove fotografsko-kemijske metode iznosi oko 55.000 DEM. Toliko je koštala restauracija dugometražnog igranog filma **Vlak u snijegu**, redatelja Mate Relje, koji je restauriran u listopadu 2001. godine.

35 Primjer najopremljenijeg i novoizgrađenog filmskog arhiva u Lisabonu pokazuje da se za oko 3 milijuna USD može nabaviti kvalitetna oprema filmskog laboratorija koji može kopirati filmsko gradivo na crno-bijeloj i filmskoj vrpici u boji.

27 Weinderickx, Marianne: *A Study on the Collection of Cinematheque Royale de Belgique, Vinegar Syndrome - An Handbook*, GAMMA Group - ACE, Bologna, srpanj 1999., str. 75-79.

3. Zakoni, preporuke, konvencije, izvješća, standardi

1 *American National Standard for Imaging Media - Processed Safety Photographic Films-Storage (Proposed ANSI Standard)*, National Association of Photographic Manufacturers, February, 1994.,

2 *Konvencija o zaštiti europskog audiovizualnog naslijeđa, Vijeće Europe (nacrt)*, 1996., 1999., 2000.

3 *Recommendation for the Safeguarding and Preservation of Moving Images, General Conference of UNESCO, Beograd, 1980.*

4 *Statut Međunarodnog udruženja filmskih arhiva, FIAF, Bruxelles, 2001.*

5 *Statut Europskog udruženja filmskih arhiva, ACE, Amsterdam, 1998.*

6 *Zakon o arhivskom gradivu i arhivima*, Hrvatski državni arhiv, Zagreb, 1997.

4. Dokumentacijsko gradivo

1 Dokumentacija *Hrvatske kinoteke* 1979.-2001.; (godišnji programi i izvještaji)

2 Dokumentacija Međunarodnog udruženja filmskih arhiva (FIAF), izvješća, stručne analize, dokumenti, 1993.-2001.

3 Dokumentacija Europskog udruženja filmskih arhiva (ACE), izvješća, stručne analize, dokumenti, 1997.-2001.

Sve kamere i projektori pohranjeni su u Muzejskoj zbirci projekcijske i snimateljske tehnike Hrvatske kinoteke.

THE PROTECTION OF FILM AND OTHER AUDIOVISUAL HOLDINGS (analysis, measures and proposals)

In dealing with the problem of protecting film and other audiovisual holdings as a whole presupposes an understanding of the unique status of the cinematographic medium in our time. In our professional circles there is no awareness about the fragility and the endangered state of the cinematographic medium, the medium of the twentieth century that is being, once again, threatened - the danger being its destruction without the possibility of restoration or reconstruction.

The aim of this paper is to draw attention to and provide a comprehensive insight into the unresolved problems of the protection, restoration and long-term storage of film and other audiovisual holdings, to analyse individual professional solutions and proposals, to expound the author's personal views that are based on European practice and long-term implementation of the project of protecting, restoring and reconstructing the National Film Collection. The aim of placing into focus the newly developed situation with respect to the protection and storage of film and other audiovisual holdings is in assisting in solutions of concrete problems in the sphere of protecting and storing film and audiovisual holdings in our cultural institutions that store archival, library and museum holdings. The situation with respect to a large part of electronic recordings is in no way more optimistic.

MUZEJI, ZBIRKE I RIZNICE U VLASNIŠTVU VJERSKIH ZAJEDNICA

ŽELIMIR LASZLO □ Muzejski dokumentacijski centar, Zagreb

Muzejski dokumentacijski centar (MDC) uspješno vodi Registar muzeja, galerija i zbirki u Republici Hrvatskoj koji sadržava relevantne podatke o muzejima. Međutim, znatan dio kulturne baštine, koji je podjednako značajan i vrijedan kao i muzejski, u vlasništvu je vjerskih zajednica. One pak dio tog blaga čuvaju i izlažu u svojim muzejima, zbirkama i riznicama. U Registru muzeja, galerija i zbirki u RH vodilo se tek nekoliko muzeja u vlasništvu vjerskih zajednica, iako je svima jasno da "muzejskih činjenica" (muzeja, stalnih izložaba, zbirki) na terenu ima mnogostruko više od službeno zabilježenih.

Kako bi se kako tako ispunila praznina MDC je pokrenuo program *Muzeji, zbirke i riznice u vlasništvu vjerskih zajednica*. Program je započeo 1997. godine kada smo uz pomoć Biskupske konferencije rimokatoličke crkve razaslali prvu anketu. Upitnici su doprli do svake župe i samostana. Ostalim vjerskim zajednicama upitnike smo poslali sami. Temeljem ankete koja se produžila i u 1998. godinu, sačinili smo prvi popis, koji smo dalje dopunjavali i korigirali u suradnji s Ministarstvom kulture, Upravom za zaštitu kulturne baštine i njihovim povjerenstvima na terenu, s promjenjivim uspjehom. Primjerice, s konzervatoricom Lukrecijom Pavičić-Domijan iz Zadra uspostavili smo izvrsnu suradnju zahvaljujući kojoj je područje nadležnosti Zadarskog povjerenstva dobro obrađeno, dok za šibensko područje nismo bili te sreće i nismo uspjeli ostvariti suradnju.

Suradivali smo, naravno, i s muzejima (primjerice izvrsno s kustosicom Gradskog muzeja Trogir - Dankom Radić), a koristili smo i svaki izvor podataka do kojeg smo mogli doći.

Anketu smo ponovili 2001. godine.

Popis koji je pred vama rezultat je petogodišnjeg napora. Svjesni smo da ni on nije dostatan ili dovoljno dobar, te ga zato ne nudimo kao vodič, već kao radni materijal namijenjen muzealcima i konzervatorima, s nadom da ćemo s vremenom, uz njihovu pomoć, izraditi bolji i potpuniji. Stoga pozivamo sve koji nam mogu pomoći da nam dostave dopune, ispravke i preinake podataka.

Svjesni smo i neujednačenosti opisa zbirki. Ponegdje je on opsežan, a ponegdje štur i nedostatan ovisno o podacima s kojima raspolažemo.

Nazivlje, također nije ujednačeno. Uvrstili smo sve inačice i lokalne nazive onako kako su u anketama iskazani. Dakako, trebalo bi sačiniti rječnik nazivlja crkvenih predmeta, ali trenutačno, koliko znamo, nitko na njemu ne radi. Ovako nemamo standardizirano nazivlje.

Problem su i nedovoljno definirani kriteriji po kojima se neka zbirka uvrštava u naš registar. Jedan od kriterija je faktično postojanje izložbene djelatnosti. Sve što se izlaže javnosti, pa bilo to doista minijaturno, kao primjerice, u Benediktinskom samostanu na Čokovcu, uvrstili smo u popis, jer se radi o muzeološkoj činjenici. Uvrstili smo i sve one zbirke koje postoje, ali nisu izložene, ukoliko postoji namjera da se u budućnosti izlože. Uvrstili smo i sve uvjetno rečeno bivše muzeje ili bivše stalne izložbe, kao primjerice Dijecezanski muzej u Zagrebu ili zbirku župe u Tisnom, koji su u međuvremenu utruli, pa nemaju ni osoblja, ni izložbe, ali imaju zbirke. Ima zbirki čije je stanje zbog ratnih okolnosti početkom devedesetih godina nepoznato. I njih smo uvrstili nadajući se da će se kad tad one nanovo oformiti.

Naš popis ne treba uzimati kao dovršenu stvar. Iz njega će neke jedinice nestati, a druge ćemo dodavati. Treba ga shvatiti kao Registar u nastajanju. No jedno je sigurno - bez rada na terenu, bez obilaska vjerskih zajednica, bez suradnje s muzejima i konzervatorskim povjerenstvima, bez strpljivog i mukotrpnog skupljanja podataka neće se daleko odmaknuti.

Popis može, a nadamo se da i hoće, imati neku ulogu u određivanju odnosa države prema muzejima, zbirkama i riznicama u vlasništvu vjerskih zajednica. Njima naime treba pomoć.

Sve razvijene zemlje Europe planski na različite načine pomažu vjerskim zajednicama u muzejskim poslovima. Primjerice u Bavarskoj postoji služba od dvadeset stručnjaka koji unutar konzervatorske službe pomažu isključivo nevladinim muzejima, dakle privatnim, crkvenim i sličnim. U Nizozemskoj sličan posao raspodijeljen je na muzeje. Ima, dakle različitih rješenja. I nas, prije ili kasnije čeka nešto slično. Planska pomoć je nužna, jer zbirke u vlasništvu vjerskih zajednica nisu samo zbirke pojedine konfesije, vjerske organizacije, nego su kulturno dobro sviju nas. Radi se o općoj stvari i općem dobru. Popis može biti prvi korak u predstojećem poslu.

Popis koji slijedi izbor je osnovnih podataka koje smo prikupili. Podataka imamo daleko više, ali što zbog razloga sigurnosti od krađa, što zbog za širi krug nezanimljivih podataka, odlučili smo se za ovaj suženi opseg, za koji se nadamo da je dovoljan da se stekne dojam o muzeju, zbirci ili riznici.

Jedinice u popisu su označene pa donosimo značenje pojedinih oznaka:

jedinice bez oznaka - podaci se temelje na odgovorima na raspisane ankete ili su provjereni u konzervatorskim povjerenstvima ili su utvrđeni očevidom. Podatke treba uzeti kao vjerodostojne.

* - nije odgovoreno na zadnju anketu 2001. godine ali su podaci provjereni iz drugih izvora (prethodna anketa 1997. godine, registracija, katalozi i sl.) no ipak mogu ponegdje biti neažurirani.

** - nije odgovoreno na naše ankete, ali postoje naznake u dokumentima (registraciji, ranijim popisima i sl.) o postojanju zbirke. Podaci nisu provjereni očevidom i trebalo bi ih provjeriti i dopuniti. Treba ih uzeti s malom rezervom.

(?) - podaci nisu pouzdani. Radi se ili o zbirkama koje su postojale a sada ih više nema, ili je stanje nepoznato ili su podaci o njima kontradiktorni. Opravdanost uvrštavanja u popis valja provjeriti.

BIBINJE
ZBIRKA CRKVENIH PREDMETA -
RIZNICA

Župni ured Sv. Roka
23205 Bibinje
T: 023/261-031
Rimokatolička vjerska zajednica
Zadarska nadbiskupija, Župa Sv. Roka
Osnovano 1999. g.

Zbirka je smještena u obnovljenoj srednjovjekovnoj crkvi sv. Ivana sa zvonikom na preslicu, datiranim glagoljskim natpisom iz 1760. g. U crkvi se nalazi drveni oltar baroknih oblika vjerojatno rad nekog domaćeg majstora na što upućuje rustična obrada. Glavninu zbirke čini liturgijsko posuđe: procesijski križevi, kaleži pokaznice, ciboriji, lađice, svijećnjaci i kandila, slike od 15. do 19. stoljeća. Među predmetima ističu se tri kaleža i dva procesijska križa koja se datiraju u kraj 15. ili početak 16. stoljeća. U zbirci su izložena i zvona.

Zbirka se može pogledati uz prethodni dogovor.

BJELOVAR
CRKVENE ZBIRKE FRANJEVAČKOG
SAMOSTANA I ŽUPE**

Mihanovićeva 6
43000 Bjelovar
T: 043/243-407
Rimokatolička vjerska zajednica
Varaždinska biskupija, Franjevački samostan i župa

U knjižnici se čuva oko 4.500 svezaka od kojih oko 55 svezaka čine knjige od 16. do 19. stoljeća. Ostale zbirke nisu registrirane niti popisane.

BLATO
ZBIRKA ŽUPE SVI SVETI*

Župni ured
20271 Blato
Otok Korčula
T: 020/851-852
Rimokatolička vjerska zajednica
Dubrovačka biskupija, Župa Svih Svetih

U zbirci se čuvaju, a većim dijelom i izlažu crkveni predmeti i umjetnine. Među njima ima slika, vrijednih knjiga, crkvenoga ruha i ponajviše crkvenog srebra (svijećnjaka, relikvijara, kanonskih tablica s okvirima, križeva...) uglavnom iz doba baroka. Predmeti su smješteni u vitrine i u njima dostupni razgledanju. Zbirka se može pogledati uz prethodnu najavu i dogovor.

Dominikanski samostan
21420 Bol
Otok Brač
T: 021/635-757
Rimokatolička vjerska zajednica
Dominikanski samostan
Osnovano 1967 g., novi postav 1975. g.

Arheološka zbirka samostana sadržava predmete iz prehistorije, podmorske arheologije, a u lapidariju su izloženi antički i starokršćanski spomenici. Numizmatička zbirka sadržava novac Ilira, starih Grka i Rimljana, Bizantinaca, te onaj hrvatsko-ugarskih vladara, venecijanske republike, Turaka, kao i nešto novijih komada. Vrijedna je i arhivska građa i to posebno ona od 1462. do 1690. godine.

Srebrno liturgijsko posuđe potječe od 16. do 19. stoljeća. Od drvene plastike tu su oltarni i procesijski svijećnjaci i skupina anđela svijećonoša iz 18. i 19. stoljeća. Zbirka crkvenog ruha je također bogata i sadržava pluvijale, dalmatike, misnice, stole...

Posebno su zanimljivi predmeti vezani s glagoljskim obilježjima murvičkih pustinjaka iz Dračeve luke - rimski misal pisan glagoljicom iz 1483. g. i sakristijski ormar s natpisima na ladicama. Od knjiga valja spomenuti misne i ostale knjige (antifonari, graduali, te inkunabule) iz 14. i 15. stoljeća.

U pinakoteci se čuvaju slike koje su nastale od 15. do 19. stoljeća.

Dostupno uz prethodnu najavu i dogovor.

Blaca
21420 Bol
Otok Brač
Rimokatolička vjerska zajednica

Stanje zbirke nije poznato. Sama Blaca su napuštena.

52420 Buzet
T: 052/662-340
Rimokatolička vjerska zajednica
Porečko-pulska biskupija, Župa Uzašašća Marijina

Ul. Sv. Nikole 3
20210 Cavtat
T: 020/478-249
Rimokatolička vjerska zajednica
Dubrovačka biskupija, Župa u Cavtatu
Osnovana 1952. g.

U Pinakoteci se čuvaju i izlažu slike i skulpture od 15. stoljeća do recentnih djela.

Tu su pohranjeni i izloženi predmeti crkvenog srebra kao što su kaleži, pokaznice, plakete, kadionice, križevi, svijećnjaci, predočnice (karteglorie) i svjetiljke.

Otvoreno od 10 do 13 i od 16 do 19 sati.

Potočna 4
35404 Cernik
T: 035/369-043
Rimokatolička vjerska zajednica
Požeška biskupija, Župa sv. Petra ap., Franjevački samostan u Cerniku
Osnovana 1995. g.

U odnosu na najširu publiku i bez obzira na religiozna uvjerenja izložba želi postići snažan uljudbeni učinak i dati značajan doprinos općoj kulturi, i to ne samo na mjesnoj ili regionalnoj nego i na nacionalnoj razini. Ona će svakom posjetitelju omogućiti uvid u civilizaciju i kulturu Svete Zemlje, zemlje i naroda što su posredstvom Biblije odigrali bitnu ulogu u oblikovanju svjetske, posebno europske, pa tako i hrvatske uljudbe i kulture.

Izložba će sadržavati više cjelina: Biblijsko-arheološku zbirku T. Vuka; Zbirku biblijskih izdanja na originalnim jezicima T. Vuka; Zbirku biblijskih izdanja na hrvatskom jeziku (B. Duda, T. Vuk) i izbor biblijskih izdanja iz knjižnice

BOL
MUZEJSKA ZBIRKA
DOMINIKANSKOG SAMOSTANA*

BLACA
ZBIRKA EREMITORIJE (?)

BUZET
RIZNICA ŽUPNE CRKVE UZAŠAŠĆA
MARIJINA(?)

CAVTAT
PINAKOTEKA ŽUPE*

CERNIK
BIBLIJSKO-ARHEOLOŠKA
MUZEJSKA IZLOŽBA U
FRANJEVAČKOM SAMOSTANU

CERNIK
GALERIJA SUVREMENE
UMJETNOSTI U FRANJEVAČKOM
SAMOSTANU

Franjevačkog samostana u Cerniku.
 Dostupno uz prethodnu najavu i dogovor.

Potočna 4
35404 Cernik
T: 035/369-043
Rimokatolička vjerska zajednica
Požeška biskupija, Franjevački samostan u Cerniku
Osnovana 1991. g.

Dio zbirke izložen je u samostanskom hodniku. U toku je priprava prostorije za stalni postav. Izložena su djela baroknih majstora iz crkvenog inventara, donacija Ferdinanda Kulmera (sva ulja, akrili i crteži, te reprezentativan izbor sepija i litografija), izbor iz djela lokalnih umjetnika (kipovi, slike i duborezi) koji su sudjelovali u likovnim kolonijama u samostanu. Tematika je općenita, s izrazitom zastupljenošću religioznih motiva.

Zbirka sadržava 455 umjetnina.

Galeriju je moguće razgledati uz prethodnu najavu i dogovor.

CRES
ZBIRKA I PINAKOTEKA ŽUPNOG
UREDA (?)

Ante Tentora 16
51557 Cres
Otok Cres
T: 051/571-255
Rimokatolička vjerska zajednica
Krčka biskupija, Župa u Cresu

CRES
MUZEJ SAMOSTANA SV. FRANJE

Trg sv. Frane 6
51557 Cres
Otok Cres
T: 051/571-217
Rimokatolička vjerska zajednica
Samostan sv. Frane franjevaca konventualaca
Osnovan 1985. g.

Muzej sadržava sakralnu, etnografsku, arheološku, prirodoslovnu i kulturno-povijesnu zbirku, te zbirku arhivalija. Za javnost je otvorena 1985. godine, a autor postava i izbor materijala sačinio je dr. Anđelko Badurina.

Zbirka sadržava slike od 15. do 20. stoljeća, a dio njih su portreti franjevaca ili franjevačkih svetaca. Ističe se i vrijedna slika Bogorodica s djetetom, Andrea De Murana iz 15. stoljeća. Skulpture i crkveno posuđe su iz 14./15. st. pa sve do 20. stoljeća. Od knjiga treba istaknuti inkunabulu Senjski misal iz 1494., tiskan glagoljicom na hrvatskom jeziku.

Naglasak zbirke je na eksponatima koji govore o franjevcima i njihovoj prošlosti, a popratni materijal je sve ono što ih je pratilo u svakodnevnom životu i povezivalo s narodom.

Otvoreno: svakodnevno (osim nedjeljom) od 10 do 14 sati - ljeti, a uz najavu - zimi.

ČAKOVEC
CRKVENE ZBIRKE FRANJEVAČKOG
SAMOSTANA I ŽUPE**

Franjevački trg 1
40 000 Čakovec
T: 040/312-806
Rimokatolička vjerska zajednica
Franjevački samostan

Samostan posjeduje vrijednu zbirku srebra uglavnom liturgijskog posuđa iz 17. i 18. stoljeća. Vrijedna je i knjižnica s oko 60.000 svezaka s knjigama od 16. do 19. stoljeće.

Dostupno uz prethodnu najavu i dogovor.

DUBROVNIK
GALERIJA ZAVJETNIH SLIKA
BRODOVA U KAPUCINSKOM
SAMOSTANU*

Liechtensteinova 16
20 000 Dubrovnik
T: 020/332-557
Rimokatolička vjerska zajednica
Kapucinski samostan Gospe od milosrđa

Zbirka sadržava slike i makete brodova iz 18. i 19. stoljeća. Nastala je prikupljanjem zavjetnih darova. Dostupno uz prethodnu najavu i dogovor.

Ul. sv. Dominika 4

20 000 Dubrovnik

T: 020/321-427

Rimokatolička vjerska zajednica

Dominikanski samostan

Osnovan je 1969./70. godine, a 1986. godine proširen i obogaćen.

Zbirka sadržava slike, crkvene metalne predmete (liturgijsko posuđe, relikvijari), kiparske izloške, te nakit od zlata, srebra i dragog kamenja. Biblioteka samostana sadržava knjige, od 11. stoljeća na dalje. U prvoj prostoriji, zapravo crkvi bratovštine Rozarija, nalazi se dio crkvenog ruha, liturgijskih predmeta, relikvija te nekoliko umjetničkih djela naših i stranih autora iz 17. i 18. stoljeća. U neposrednoj blizini je Galerija suvremene umjetnosti u kojoj su djela naših hrvatskih umjetnika. U trećoj prostoriji (kapitulu) izložene su brojne relikvije, vrijedni rukopisi, umjetničke slike, a među njima i jedan Tizian. U četvrtoj muzejskoj prostoriji izložena su kapitalna djela dubrovačke slikarske škole 15. i 16. stoljeća; zbirka zavjetnih darova u zlatu, srebru i dragom kamenju. Od relikvija pozornost privlači prst sv. Dominika koji je donesen iz Bologne 1233. godine, te relikvija mađarskog kralja sv. Stjepana i križ srpskog kralja Stjepana Uroša II. U sredini prostorije nalazi se Biblija iz 11. stoljeća.

Otvoreno: ljeti od 9 do 18, a zimi od 9 do 17 sati.

Poljana M. Držića 2

20 000 Dubrovnik

T: 020/411-715

Rimokatolička vjerska zajednica

Dubrovačka biskupija, Gradski župni ured Gospe velike

Osnovan 1721. g.

Zbirka sadržava zlatarske i srebrnarske crkvene predmete. Uvrštava se među najznačajnije riznice u Hrvatskoj. Ističu se mnogi vrlo stari relikvijari. Mnogi od dragocjenih predmeta nose žig Dubrovačke republike. Sadašnji Moćnik stolnice nastao je skupljanjem iz crkava, samostana, bratovština i privatnih posjeda tijekom postojanja Dubrovačke republike, kako s teritorija same Republike, tako i iz Italije i zemalja Male Azije. Godine 1721. Moćnik koji je privremeno bio u dominikanskom samostanu prenesen je u tada novu katedralu, te se ovaj datum može smatrati osnutkom današnjega.

Moćnik je moguće pogledati u vrijeme kada je crkva otvorena ili uz prethodnu najavu i dogovor.

Trg Marina Držića 2

20 000 Dubrovnik

T: 020/332-566 (centrala biskupskog ordinarijata)

Rimokatolička vjerska zajednica

Dubrovačka biskupija

Pri uređenju starog biskupskog dvora pinakoteka je zatvorena. Sadašnje stanje nije poznato.

Placa 2

20 000 Dubrovnik

T: 020/321-410

F: 020/321-029

e-mail: mala.braca@du.hinet.hr

Rimokatolička vjerska zajednica

Franjevački samostan (OFM - Mala braća)

Osnovana 1950. g.

Samostan obiluje vrijednim slikama i skulpturama. Od značajnih slika u zbirci treba spomenuti renesansnu sliku *Ecce Homo* i sliku s prikazom Navještenja iz 17. stoljeća. Od skulptura gotičkog sv. Nikolu u polikromiranom drvu. Vrijedna je i predela Sv. Antuna Padovanskog rad Franje Matkova iz 15./16. stoljeća. Samostanska biblioteka sadržava 50.000 knjiga, a od njih čak 2.108 rukopisa. Posebnu cjelinu čini glazbeni arhiv s oko 6.000 jedinica.

DUBROVNIK

MUZEJ DOMINIKANSKOG

SAMOSTANA SV. DOMINIKA

DUBROVNIK

MOĆNIK (RIZNICA) STOLNE

CRKVE*

DUBROVNIK

BISKUPSKA PINAKOTEKA**

DUBROVNIK

MUZEJSKA ZBIRKA I STARA

APOTEKA MALE BRAĆE

DUBROVNIK
ZBIRKA ŽIDOVSKJE BOGOVŠTINE
OPĆINE DUBROVNIK**

No samostan Male braće u Dubrovniku poznat je ponajviše po doista izuzetnoj apoteci iz 1317. godine s mnoštvom očuvanih predmeta.
 Otvoreno od 9 do 18 sati ljeti, dok je zimi otvoren povremeno i skraćeno.

Žudioska 3
20 000 Dubrovnik
T: 020/321-028
Židovska vjerska zajednica
Židovska općina Dubrovnik

DUBROVNIK
ZBIRKA IKONA SRPSKO-
PRAVOSLAVNE CRKVENJE OPĆINE

Ulica od Puča 20
20 000 Dubrovnik
T: 020/426-260
e-mail: srpska-pravoslavna-crkvena-općina@du.tel.hr
Srpskopravoslavna vjerska zajednica
Crkvena općina Dubrovnik

Zbirka sadržava ikone od 16. do 19. stoljeća, sve radovi na drvenim tablama raznih škola: bokokotorske, dvije majstora dubrovačkih, dvije majstora iz sjeverne Dalmacije, ruske, grčke, italo-kretske, italo-bizantske i jedna crnogorsko-hercegovačkog majstora. Tu su i portreti njih 18, a od toga 9 od Vlahe Bukovca.
 Otvoreno: od 9 do 13 sati.

ĐAKOVO
DIJECEZANSKI MUZEJ ĐAKOVAČKE
BISKUPIJE I GALERIJA PORTRETA

Strossmayerov trg 6
31 400 Đakovo
T: 031/813-270
F: 031/812-310
Rimokatolička vjerska zajednica
Biskupija Đakovačka i Srijemska
Osnovan 1952. g.

Izuzetno je vrijedna zbirka portreta u biskupskoj palači u autentičnom ambijentu s namještajem, svjetiljkama, porculanom itd. Valja spomenuti i 4 kartona J. F. Overbecka, kao posebnu vrijednost i kuriozum u Dijecezanskom muzeju. Muzej sadržava zbirku slika, numizmatičku zbirku, zbirku medalja, skulpture i crkveno ruho.
 Dio predmeta iz dijecezanske zbirke prenesen je u Muzej J. J. Strossmayer.
 Muzej nije otvoren za javnost. Dio se može pogledati uz prethodnu najavu i dogovor.

ĐAKOVO
SPOMEN MUZEJ BISKUPA JOSIPA
JURJA STROSSMAYERA

Luke Botića 2
31400 Đakovo
T: 031/813-698
Rimokatolička vjerska zajednica
Biskupija Đakovačka i Srijemska
Osnovan 1991. g.

Muzej čuva i izlaže predmete vezane uz život i djelovanje biskupa Josipa Jurja Strossmayera. U zbirci su skupljeni dokumenti, predmeti i umjetnine. Muzej je dio Dijecezanskog muzeja Biskupije u Đakovu. Sve je složeno kronološkim redom. Izložba počinje s krsnim listom, te se kroz 6 prostorija posjetitelji mogu upoznati sa životom biskupa i njegovim djelovanjem. U posljednjoj prostoriji je slika biskupa na odru. Fundus sadržava 11 knjiga, 8 originalnih dokumenata, 18 slika, crteža i skica, 12 raznih predmeta kojima se služio Strossmayer, te gipsanu bistu i posmrtnu masku - ukupno 126 predmeta.
 U potkrovlju muzeja je novi izložbeni prostor i tamo se priređuju povremene izložbe.
 Otvoreno: od 8 do 19 sati, subotom od 8 do 14 sati.

HVAR
ZBIRKA UMJETNINA
FRANJEVAČKOG SAMOSTANA*

Franjevački samostan Hvar, pp. 12
21450 Hvar
Otok Hvar
T: 021/741-193
Rimokatolička vjerska zajednica
Franjevački samostan - Hvar
Osnovana krajem 19 st.

Franjevački samostan u Hvaru, skupa s crkvom, sagrađen je polovicom 15. stoljeća. U negdašnjoj blagavaonici je glasovita *Posljednja večera* s kraja 16. stoljeća, nepoznatog autora (možda Ponconi - Pončun). U toj prostoriji su izložene i druge važnije slike iz raznih stoljeća. U drugoj izložbenoj prostoriji su: vrijedna numizmatička zbirka, Ptolomejev atlas tiskan 1524. godine, zatim slike među kojima i one Palme Mlađega, Blaža Trogirana i Bassana. Vrijedni su i korali i antifonarij kao i kaleži, relikvijari i ruho.

U dvorištu je poznati hvarski čempres, koji spada u prirodne raritete po svojoj razgranatoj krošnji.

Biblioteka ima desetak tisuća primjeraka s velikim brojem inkunabula (oko 70) i brojnim knjigama iz 17. i 18. stoljeća u čemu je valjda najbogatija među samostanskim knjižnicama u Dalmaciji.

Otvoreno: ljeti od 9 do 12 sati, a zimi od 11 do 12 sati.

Pjaca 1

21 450 Hvar

Otok Hvar

T: 021/742-160

Rimokatolička vjerska zajednica

Hvarska biskupija

Osnovan 1963. g.

Muzej je smješten u palači Hvarske biskupije. Izložene su ikone iz hvarskih crkava Gospe Anuncijate i Gospe Kruvenice iz 14. i 15. st., slike iz ostalih hvarskih crkava te vrijedni liturgijski srebrni i tekstilni predmeti poput misnice i kaleža biskupa Tomasinija i pastorala biskupa Pritića.

21450 Hvar

otok Hvar

T: 021/741-052

Rimokatolička vjerska zajednica

Samostan benediktinki Sv. Ivana Krstitelja i Sv. Antuna Opata

Osnovana 1986. g.

Zbirka sadržava slike i to: tempere na drvu, među kojima je najstarija *Poklonstvo kraljeva* iz 15/16. stoljeća, a tu su još i ikona *Bogorodice Dajlje* iz 16. stoljeća, a *Sv. Ivan Krstitelj*, *Sv. Josip vodi Isusa*, *Sv. Spiridon...* su iz 17. stoljeća, a ima i nekoliko slika na drvu iz 18. stoljeća. Uzašašće Marijino je iz 18. stoljeća i slikano je uljem na bakru. Od ulja na platnu ističu se slike iz 17. i 18. stoljeća većinom venecijanskog podrijetla, a među njima *Posljednja večera* i *Anđeli skidaju Krista sa križa* iz 17. stoljeća. Iz 18. stoljeća potječu slike s prikazima: *Abraham žrtvuje Izaka*, *Gospa s Raspetim*, *Pietà...* Tu je i nekoliko slika iz 19. stoljeća.

U zbirci se čuvaju skulpture rađene u drvu, polikromirane kao što su *Sv. Ivan Krstitelj* iz 17. stoljeća i *Sv. Antun Padovanski* i *Gospa Snježna* iz 18. stoljeća.

Od srebra tu su svijećnjaci, ciboriji, kaleži, pokaznice, kandila... uglavnom venecijanski radovi iz 17. i 18. stoljeća. Jedan kalež s pliticom je dubrovački rad.

Od relikvijara treba spomenuti šest srebrnih iz 17./18. stoljeća i dva drvena iz 18. stoljeća. U jednoj vitrini izloženo je 20 kutijica s moćima svetaca iz 18. stoljeća.

Benediktinke čuvaju i crkveno ruho i radove u svilu. Interesan je i zlatarski alat, vage, križići i ukrasi majstora Pavlovića iz 18. i 19. stoljeća, kao i kuhinjski predmeti (28 komada) iz keramike i stakla.

Otvoreno: od 10 do 12 i od 17 do 19 sati.

32236 Ilok

Župni ured

Franjevački samostan

T: 032/590-073

Rimokatolička vjerska zajednica

Franjevački samostan Sv. Ivana Kapistrana

21260 Imotski

T: 021/842-165

Rimokatolička vjerska zajednica

Franjevački samostan i župa sv. Frane

Osnovana 1962. g.

HVAR

BISKUPIJSKI MUZEJ*

HVAR

ZBIRKA BENEDIKTINSKOG

SAMOSTANA SV. IVANA

KRSTITELJA I SV. ANTUNA OPATA

ILOK

ZBIRKA FRANJEVAČKOG

SAMOSTANA (?)

IMOTSKI

ZBIRKA FRANJEVAČKOG

SAMOSTANA

Muzej čuva predmete uglavnom prikupljene s područja Imotske krajine. Arheološka zbirka sadržava predmete iz ilirskih i rimskih vremena pronađenih na arheološkim lokalitetima u blizini Imotskog, naročito s lokaliteta Dikovača koji je otkrio fra Ivan Tonković. Uz zbirku sakralne umjetnosti postoji i zbirka građanskog života Imotskog u 19. stoljeću s nizom fotografija, predmeta umjetničkog obrta, te zbirka biskupa Vujčića. Uz etnografske predmete iz imotskih sela postoji i zbirka starog oružja. Pinakoteka sadržava slike i grafike od 17. do 18. stoljeća, kolekciju slika poznatih slikara (Ivekovića, Šimunovića, Crnčića, Uzelca...). Zanimljiva je i drvodjelska umjetnička radionica - Rako. Samostan posjeduje bogati arhiv i biblioteku (primjerice kodeks iz 1422. godine). Otvoreno u svako doba dana uz prethodnu najavu u župnom uredu.

KALI
CRKVENA ZBIRKA ŽUPE

23272 Kali
Otok Ugljan
T: 023/281-450
Rimokatolička vjerska zajednica
Zadarska nadbiskupija, Župa u Kalima

Zbirka je bila u prostoru do župne kuće. Posljednjih godina zbirka nije dostupna javnosti jer se prostor koristi za potrebe župe. U prostoru je ostao tek mali dio eksponata a ostatak se čuva u sakristiji župne crkve i u župnoj kući. U ljeto godine 1999. u tom je prostoru bio izložen dio građe u povodu 700. obljetnice spomena župe Kali. Dio dostupan uz prethodni dogovor.

KAMPOR
MUZEJ FRANJEVAČKOG
SAMOSTANA**

Kampor 7
Kampor 51280
Rab
Otok Rab
T: 051/724-957
Rimokatolička vjerska zajednica
Franjevački samostan - Kampor
Osnovan 1960. g.

Muzej čuva predmete crkvene umjetnosti, a među njima i zbirku crkvenog srebra i zbirku knjiga među kojima rukopise i misale iz 15 stoljeća. Vrijedna je i etnografska zbirka u kojoj se čuvaju predmeti iz 19. i 20. stoljeća, kao i numizmatička zbirka.

KARLOVAC
MUZEJSKA ZBIRKA
FRANJEVAČKOG SAMOSTANA *

Mažuranićeva 2
47 000 Karlovac
T: 047/615-951
Rimokatolička vjerska zajednica
Franjevački samostan (OFM)

Zbirka slika i skulptura sadržava slike franjevačke provenijencije od 17. do 19 stoljeća. Među slikama ističu se one autora kao što su Metzinger i Layer, te slike križnog puta sjevernjačkog autora i slika anonimusa: *Marokanski mučenici* iz prve polovice 18. stoljeća.

Skulpture su iz razdoblja od 17. do 19. stoljeća. Poglavitno se radi o skulpturama s oltara.

Riznica sadržava liturgijsko posuđe, svijećnjake i slične predmete umjetnog obrta. Posebno su vrijedni srebrna pokaznica generala Herbertsteina iz 1684. g., rad H. J. Widta, augsburškog majstora i kadionica, također augsburški rad s kraja 17. st.

Porculan kao i namještaj su uglavnom bečki radovi 19. st.

Zbirka školstva sadržava dio franjevačke knjižnice s raritetima vezanima uz školstvo (posebno za franjevačku gimnaziju) u Karlovcu od 17. do 19. stoljeća.

KARLOVAC
DIJECEZANSKI MUZEJ ZAGREB -
ODJEL U DUBOVCU **

Župni dvor, Boškovićeva 36
47 000 Karlovac
T: 047/417-031
Rimokatolička vjerska zajednica
Zagrebačka nadbiskupija, Župa Sv. Josipa i Majke božje - Dubovac
Osnovan 1978. g.

Muzej sadržava predmete od 17. do 19. stoljeća iz župa Hrnetić, Rečica, Prilišće i Dubovac. Uglavnom se radi o baroknim predmetima.
Predmeti su bili izloženi od 1978. do 1991. godine kada su zbog ratne opasnosti sklonjeni.

Mažuranićeva 4
47 000 Karlovac
Srpska pravoslavna crkva
Eparhija u Karlovcu

Stanje zbirke nije poznato. U ratu je zgrada oštećena miniranjem u prosincu 1993. g., nakon čega je zbirka odmah evakuirana. Predmeti su pregledani, popisani 1994. godine i adekvatno pohranjeni.

Župni ured
21 215 Kaštel Lukšić
T: 021/227-557
Rimokatolička vjerska zajednica
Splitsko-makarska nadbiskupija, Župa Uznesenja Blažene Djevice Marije - Kaštel Lukšić

53405 Kistanje
Manastir Krka
Srpska pravoslavna crkva

Zbirka sadržava stare ikone i knjige.
Sudbina zbirke poslije Domovinskog rata nije poznata.

Trg mira 11
49290 Klanjec
T: 049/550-074
Rimokatolička vjerska zajednica
Zagrebačka nadbiskupija, Franjevački samostan

Muzej u sklopu samostana bit će uskoro otvoren.

Ulica sv. Marije 4
10312 Kloštar Ivanić
T. 01/28-92-611
Rimokatolička vjerska zajednica
Franjevački samostan Sv. Ivana Krstitelja i župa u Kloštru
Osnovana 1993. g.

Na stalnoj izložbi prikazani su predmeti prikupljeni iz župe i samostana, ali i iz starog samostana (sada su u njemu časne sestre). Slike su uglavnom barokne, a mnoge od njih su s franjevačkom tematikom. Izloženo je i nešto malo crkvenog ruha isto tako baroknog. Među mnogim predmetima crkvenog srebra posebno se ističe gotička kadionica. Knjižnica sadržava oko 3.600 svezaka knjiga od 15. do 20. stoljeća. Ima knjiga s područja medicine, ljekarništva, teologije, filozofije i lingvistike. Tu su i tri inkunabule i oko 150 raritetnih knjiga na hrvatskom, slovenskom, latinskom i njemačkom jeziku.

Izložba se može razgledati uz prethodnu najavu i dogovor.

Trg sv. Marka bb
20260 Korčula
Otok Korčula
T: 020/711-049
Rimokatolička vjerska zajednica
Dubrovačka biskupija, Župni ured sv. Marka
Osnovana 1962. g.

Zbirka sadržava pravilnik (matrikulu) bratovštine i druge dokumente, odijela bratovštine, zastave, procesijske rekvizite, crkveno srebro (svijećnjaci, relikvijari, pacifikali) radove venecijanskih i dubrovačkih majstora iz 17. i 18.

KARLOVAC
MUZEJ PRAVOSLAVNE EPARHIJE
GORNJOKARLOVAČKE

KAŠTEL LUKŠIĆ
ZBIRKA CRKVENE UMJETNOSTI **

KISTANJE
ZBIRKA MANASTIRA KRKA (?)

KLANJEC
ZBIRKA FRANJEVAČKOG
SAMOSTANA (?)

KLOŠTAR IVANIĆ
RIZNICA I PINAKOTEKA
FRANJEVAČKOG SAMOSTANA I
ŽUPE *

KORČULA
ZBIRKA IKONA BRATOVŠTINE SVIH
SVETIH *

KORČULA
ZBIRKA BRATOVŠTINE BLAŽENE
DJEVICE MARIJE OD UTJEHE *

st., svijeće torci iz 17. i 18. stoljeća i devet ikona iz doba kandijskog rata (1645.-1669.) s Krete.
 Otvoreno samo uz prethodnu najavu i dogovor.

Trg S. Radića
20260 Korčula, Stari grad
T: 020/711-049
Rimokatolička vjerska zajednica
Dubrovačka biskupija, Župni ured sv. Marka
Osnovana 1965. g.

Zbirka bratovštine smještena je u kući bratovštine u neposrednoj blizini crkve sv. Mihovila na prvom katu. Mješovitog je karaktera i sva je u jednoj dvorani. Osnivači zbirke su bratimi i pokojni don Ivo Matijaca. U zbirci se nalaze slike Chiozota, slika iz kapele Gospe od Sniga ili od Ploča, slike iz obiteljske kapele Španić i druge slike. Tu su i povelja i dokumenti o osnutku Bratovštine iz 1603. godine. U zbirci je i jedina zavjetna slika s temom broda u oluji na otoku. Tu su i torci i cerefali, vosak i svijeće ove bratovštine iz 17., 18. i 19. stoljeća. Bratovština čuva i najveću voštanu svijeću tzv. zero na cijelom otoku. Otvoreno od 10 do 13 i od 18 do 22 sata ljeti, zimi zatvoreno.

KORČULA
OPATSKA RIZNICA SV. MARKA *

Trg sv. Marka
20260 Korčula
Otok Korčula
T: 020/711-049
Rimokatolička vjerska zajednica
Dubrovačka biskupija, Župni ured sv. Marka
Osnovana 1957. g.

Opatska zbirka je najvrednija zbirka na otoku i jedna od najvrednijih u Dalmaciji. Sastoji se od zbirke liturgijskog posuđa, skulptura, originalnog namještaja, numizmatike, zbirke suvremene umjetnosti itd. Zbirka se nalazi na prvom katu bivše biskupske palače danas župne kuće. Osnovana je zaslugom Don Iva Matijace i Ljube Babića. Izložena su takva djela kao što su: poliptih Bogorodice s djetetom i svecima Blaža Jurjeva Trogirana iz 1431. godine; slike dubrovačke slikarske škole; srebrno crkveno posuđe katedrale sv. Marka; crkveno ruho (najstarija je misnica iz 15. stoljeća); crkvene knjige od 12. do 18. stoljeća; zbirka grafika (s djelima Tiepola, Palme...) i slike talijanskih renesansnih autora (učenika Veronesea, Carpaccia i Tiziana). Tu je i numizmatička zbirka. U baroknoj dvorani su slike talijanskih baroknih slikara, zbirka medalja i zavjetnih pločica. Zbirka čuva i slike suvremenih slikara i kipove Kršinića, Palavicina. Otvoreno od 10 do 13 i od 17 do 19 sati u sezoni.

KORČULA
ZBIRKA BRATOVŠTINE SV. ROKA

Stari grad
20 260 Korčula
Otok Korčula
T: 020/711-049
Rimokatolička vjerska zajednica
Dubrovačka biskupija, Župni ured sv. Marka
Osnovana 1965. g.

Zbirka se nalazi u kući bratovštine sv. Roka na prvome katu u jednoj dvorani. U zbirci se čuvaju slike dalmatinskih slikara, kip *Uskrslog Krista* Petra Palavicina, anđeli kipara Marina Radice, nadgrobna ploča obitelji Rozanović, bratimska odijela, statut bratovštine i torci svijećnjaci, cerefali i srebrni svijećnjaci bratovštine. Otvoreno samo uz prethodnu najavu i dogovor.

KOSTAJNICA
ZBIRKA FRANJEVAČKOG
SAMOSTANA I ŽUPE (?)

44430 Hrvatska Kostajnica
T: 044/851-021
Rimokatolička vjerska zajednica
Franjevački samostan

Samostan je bio pod okupacijom. Prema pismu fra Antuna Hajmilera (od 31. siječnja 1998.) sve je u ratu "uništeno, ukradeno, odneseno, popaljeno". Spašena je samo samostanska kronika i jedna pokaznica, te jedan kalež iz župne crkve sv. Nikole.

Košljun
51521 Punat
Otok Krk
T: 051/854-017
Rimokatolička vjerska zajednica
Franjevački samostan na Košljunu
Osnovan 1894. g.

Sakralna (muzejska) zbirka sadržava crkveno srebro (križeve, kaleže, pokaznice...), slike i rukopisne i tiskane knjige, te dokumente od kojih mnoge na pergameni.

Tu je i etnografska zbirka s narodnim nošnjama, zatim numizmatika, keramika i arheološka zbirka s iskopinama iz doba antike.

Otvoreno od 9.30 do 12.30 i od 15 do 17 sati ljeti. Zimi po potrebi.

Samostanska 3
49000 Krapina
T: 049/371-455
Rimokatolička vjerska zajednica
Franjevački samostan

Samostan ima knjižnicu koja sadržava oko 4.000 svezaka. Datira od polovice 17. stoljeća kada franjevci dolaze u Krapinu. Posebno su vrijedne tri inkunabule, te knjige s područja teologije, filozofije, medicine i farmacije.

Samostan posjeduje i slike, skulpture, ruho i posude, ali ono nije još u potpunosti popisano.

Obala I br. 4
22213 Krapanj
T: 022/350-313
Rimokatolička vjerska zajednica
Franjevački samostan sv. Križa
Osnovan 1974. g.

Muzej sadržava vrlo značajne i zanimljive zbirke vezane uz spužve, spužvarstvo, i koralje i koraljarstvo. Druga specifičnost ovog muzeja je *Trajna izložba slika Ambroza Testena*, brata franjevca koji se odlikovao specifičnim ekspresionističkim likovnim izrazom. Tu je, dakako, i zbirka sakralnih predmeta i umjetničkih slika.

Uz izložbe moguće je razgledati i franjevačku blagovaonicu (refektorij) i klaustar samostana.

Otvoreno: od 10 do 12 i od 17 do 19 sati ljeti, a zimi uz prethodnu najavu i dogovor

10454 Krašić
T: 01/6270-703
Rimokatolička vjerska zajednica
Zagrebačka nadbiskupija, Župa Presvetog Trojstva
Osnovana 1978. g.

Zbirka je posvećena uspomeni na kardinala. Javnosti su dostupne dvije prostorije u kojima je zatočeničke godine kućnog pritvora provodio Blaženi Alojzije kardinal Stepinac, nadbiskup zagrebački. Tu su namještaj i predmeti koje je koristio kardinal, fotografije (biskupska, majčina...), portret sa suđenja, osobni predmeti, oltar za svetu misu, misno ruho i posude, i posmrtna maska.

Otvoreno: u dogovoreno vrijeme uz prethodnu najavu.

Antuna Mahnića 18
51 500 Krk
Otok Krk
T: 051/221-341
Rimokatolička vjerska zajednica
Krčka biskupija

U zbirci se čuva mnogo vrijednih predmeta. Tu je riznica biskupije sa oko 71 predmetom, a posebno je važno crkveno srebro. Među slikama treba istaknuti poliptih sv. Lucije, Paola Veneziana, iz 14. stoljeća.

KOŠLJUN
MUZEJ, RIZNICA I SAKRALNA
ZBIRKA FRANJEVAČKOG
SAMOSTANA *

KRAPINA
ZBIRKA FRANJEVAČKOG
SAMOSTANA (?)

KRAPANJ
MUZEJ FRANJEVAČKOG
SAMOSTANA

KRAŠIĆ
SPOMEN SOBA BLAŽENOG
ALOJZIJE STEPINCA

KRK
ZBIRKA KRČKE BISKUPIJE**

**KUNA PELJEŠKA
FRANJEVAČKI MUZEJ ***

**Kuna bb
20243 Kuna Pelješka
T: 020/742-033
Rimokatolička vjerska zajednica
Franjevački samostan Gospe od Loreta (Delorite)
Osnovan 2000. g.**

U franjevačkom muzeju čuvaju se i izlažu slike, skulpture i crkveno srebro. Od slika treba spomenuti triptih *sv. Vida* rad domaćeg majstora s prijelaza 16. u 17. stoljeće; triptih *sv. Nikole* rad Dubrovačkog slikara iz 1732. godine; *sv. Franju u ekstazi*, talijanskog majstora iz 18. stoljeća; slike Celestina Medovića; te slike pučkih slikara iz 17. i 18. stoljeća. Posebnu zbirku čine radovi Ambroza Testena (1897.-1984.), samoukog slikara franjevca, te zbirka suvremenih domaćih autora. Od drugih predmeta većina ih je skupljena iz okolnih kapela. U zbirci crkvenog srebra posebnu vrijednost imaju predmeti s dubrovačkom puncom. Potječu iz vremena od 15. do 19. stoljeća. Među knjigama ističe se primjerice inkunabula, Biblija iz 1545. godine.

**LABIN
ZBIRKA SAKRALNIH UMJETNINA
(?)**

**Uspon A. Negrija b.b.
52220 Labin
T: 052/852-482
Rimokatolička vjerska zajednica
Porečko-pulska biskupija, Župa rođenja Blažene Djevice Marije u Labinu**

**LEPOGLAVA
CRKVENA ZBIRKA U ŽUPI (?)**

**Trg prvog hrvatskog sveučilišta 3
42250 Lepoglava
T: 042/792-566
Rimokatolička vjerska zajednica
Varaždinska biskupija, Župa Sv. Marije u Lepoglavi**

Postoje kompletni popisi za predmete u župi, bivšem samostanu i crkvi. Postojanje zbirke ili izložbe - neizvjesno.

**LOPUD
CRKVENI MUZEJ ***

**Zlatarska 1
20222 Lopud
Otok Lopud
T: 020/759-038
Rimokatolička vjerska zajednica
Dubrovačka biskupija, Župa Blažene Gospe od Šunja
Osnovan 1931. g. (1974. g. preuređen)**

U muzeju se čuva crkveno srebro među kojem se ističe relikvijar iz 8. ili 9. stoljeća, a tu su i srebrnarski radovi koji potječu iz 15. do 19. stoljeća. Vrijedno je crkveno ruho i posebno lopudska čipka. Muzej posjeduje zbirku vrijednih umjetničkih slika. U etnografskoj zbirci su predmeti iz 18. do 20. stoljeća. U lapidariju se čuvaju i izlažu kameni fragmenti. Može se pogledati uz prethodnu najavu i dogovor.

**LUBENICE
ZBIRKA ŽUPNE CRKVE (?)**

**Ante Tentora 16
51557 Cres
Otok Cres, Lubenice
T: 051/571-255
Rimokatolička vjerska zajednica
Krčka biskupija, Župa sv. Marije Velike**

**LUDBREG
STALNI POSTAV ZBIRKE
SAKRALNE UMJETNOSTI***

**Dvorac Batthyany
42230 Ludbreg
T: 042/811-116
Rimokatolička vjerska zajednica
Varaždinska biskupija, Župa u Ludbregu
Osnovano 1998. godine**

Predmeti su prikupljeni iz okolnih župa i samog Ludbrega upravo za namjenu njihova izlaganja u prostorijama uz kapelu sv. Križa u dvorcu Batthyanyi. Zato osim izloženih predmeta u zbirci i nema drugih. O stalnom postavu brine se Pučko otvoreno učilište "Dragutin Novak" iz Ludbrega. Zbirka se sastoji od izloženih originalnih arhivskih dokumenata i faksimila koji ilustriraju čudo Krvi Kristove. Od crkvenih predmeta izloženo je uglavnom crkveno srebro i ruho.

Posjet je moguć uz prethodnu najavu.

Franjevački put 1
21300 Makarska
T: 021/611-256
Rimokatolička vjerska zajednica
Franjevački samostan

Muzej sadržava nekoliko zbirki:

- Zbirku ljuštura morskih mekušaca Jadranskog i svjetskih mora koja sadržava ljušturu vrsta. U stalnom izložbenom postavu je oko 3.000 primjeraka razvrstanih po geografskoj rasprostranjenosti.
- Paleontološku zbirku fosilnih avertebrata koja sadržava fosile većim dijelom s područja Dalmacije, a manjim dio građe je iz inozemstva. Starost fosila je od trijasa do novijih perioda. Samo manji dio građe izložen je u klaustru starog samostana u atriju.
- Malakološki muzej dio je Instituta "Planina i more". Institut posjeduje i florističke zbirke: Herbarij biokovskog područja i zbirku živog autohtonog bilja (mali botanički vrt dostupan javnosti).

Otvoreno: od 9 do 12 i od 17 do 19 sati u sezoni, a u predsezoni i posezoni od 11 do 12 sati.

Franjevački put 1
21300 Makarska
T: 021/612-259
Rimokatolička vjerska zajednica
Franjevački samostan

Zbirka sadržava predmete od 15. do 20. stoljeća i to slike, kipove i crkveno srebro. Slike su uglavnom barokne venecijanskog podrijetla. Ističe se slika Bogorodice sa svecima iz 16. stoljeća u maniri Bellinijeve škole, te dvije Madone slikane na drvenoj podlozi.

Među crkvenim srebrom ističe se kalež iz 15. stoljeća.

Zagorska 2
21300 Makarska,
T: 021/611-365
Rimokatolička vjerska zajednica
Splitsko-makarska nadbiskupija, Župa sv. Marka

Kralja Tomislava 1
34500 Našice
T: 031/613-396
Rimokatolička vjerska zajednica
Franjevački samostan
Osnovano 2000. godine

Izloženo je 125 predmeta skulptura, slika, liturgijskog posuđa, liturgijskog ruha, predmeta umjetničkog obrta, zastava i obilježja društava, te knjižno i arhivsko blago samostana.

U prostoriji samostanske klauzure u koju se ulazi iz izložbenih prostora rekonstruirano je okruženje svakodnevnog života našičkih franjevaca.

Posjet je moguć uz prethodnu najavu.

Župni ured
23232 Nin
T: 023/264-162
Rimokatolička vjerska zajednica
Zadarska nadbiskupija, Župa sv. Anselma
Osnovana 1983. g.

MAKARSKA
MALAKOLOŠKI MUZEJ

MAKARSKA
ZBIRKA FRANJEČKOG
SAMOSTANA**

MAKARSKA
ZBIRKA ŽUPNE CRKVE SV. MARKA
(?)

NAŠICE
BLAGO FRANJEVAČKOG
SAMOSTANA

NIN
RIZNICA ŽUPNE CRKVE
SV. ANSELMA

Zbirka sadržava izuzetno vrijedne predmete od srebra i zlata i to čak iz 8. stoljeća pa do 14. stoljeća. Među njima je moćnik u obliku ruke sv. Asela biskupa iz 13./14 stoljeća; moćnik bursa sv. Marcele, Asela i Ambrozija iz 8. stoljeća; ophodni križ zlatara Stjepana iz 14./15 stoljeća; Zečevski kalež iz 17. stoljeća i Zečevska kalvarija (ljevano zlato) iz 16. stoljeća. Zbirka se sastoji od relikvijara, crkvenog posuda i nešto tekstila. Svi predmeti su vrlo velike vrijednosti. Ističe se i gotički kip u polikromiranom drvu.

Zbirka je dio Stalne izložbe crkvene umjetnosti u Zadru.

Od lipnja do rujna zbirka se može pogledati od 9 do 12 sati i od 16 do 21 sat. U ostale mjeseci uz prethodni dogovor.

OBROVAC
ZBIRKA IKONA PRAVOSLAVNE
CRKVE SV. TROJICE (?)

23450 Obrovac
Srpskoppravoslavna crkva, Parohija

Ikone su dijelom sačuvane i čekaju restauriranje.

OBROVAC
ZBIRKA MANASTIRA VAZNESENJA
BOGORODICE - KRUPA (?)

Krupa kod Obrovca
Srpskoppravoslavna crkva, Manastir Vaznesenja Bogorodice

Crkvena zbirka sastojala se od crkvenog ruha (odežde - 18. i 19. stoljeća), ikona (oko 50) i crkvenog posuda. Zbirka je deponirana na sigurno.

OKUČANI
GALERIJA SV. VIDA

A. Starčevića 21
35430 Okučani
T: 035/378-888
e-mail: bozidarblazevic1@sz.hr
Rimokatolička vjerska zajednica
Franjevci (provincije Bosne Srebrne)

Postav djela je promjenjiv. Radi se o prodajnoj izložbi ulja, akvarela, kipova...

Otvoreno od 9 do 13 sati, a po potrebi i poslije podne.

OMIŠ
PINAKOTEKA - MUZEJ
FRANJEVAČKOG SAMOSTANA U
OMIŠU

Put skalica 16
21310 Omiš
T: 021/863-355
T. 021/862-400
Rimokatolička vjerska zajednica
Franjevački samostan
Osnovana 1986. g.

U prizemlju samostana 1986. uspostavljena je Pinakoteka. U njoj su vrijedni predmeti koje su donijeli sa sobom franjevci iz Prološkoga blata. Kasnije skupljeni su još neki predmeti.

U zbirci su dva barokna srebrna kaleža vlasništvo utemeljitelja samostana fra Stjepana Vrljića. Sačuvan je i njegov Misal okovan srebrom. Od knjiga zanimljiva je: *Pistule i Evangelya po sfegodischie horvatskim yazickom stumacena*. Izdana je u Veneciji 1586. Tu su i priručnici za obredno pjevanje (18. stoljeća), zavjetni darovi (18. i 19. stoljeća), kanonske barokne ploče, jeruzalemski križevi (18. stoljeća), procesijski križ (18. stoljeća).

Slike: *Krist, Poklonstvo pastira, Gospa od Rozarija, Uznesenje Marijino, Sv. Jeronim, Naviještenje, Sv. I. Nepomuk, Sv. Karlo Boromejski, Pietà*... su iz 18. stoljeća. Među arhivalijama ističe se *Arkivalna* knjiga napisana bosančicom - kronika bijega fratara iz Prološkog blata (Imotski) 1715. godine. Arhiv nadalje sadržava zbirku rukopisa na bosančici od 16. do 19. stoljeća. Tu je i 46 turskih dokumenata pisanih bosančicom, a dijelom i arapskim pismom od kojih najstariji potječe iz 15. stoljeća. Arhiv sadržava i glazbeni fond i to psaltire i antifonar velikog formata iz 18. stoljeća kao i 397 partitura.

U biblioteci se čuvaju knjige i rukopisi doneseni iz Prološkog blata. Ima ukupno oko 10.000 knjiga.

Otvoreno prema dogovoru.

OREBIĆ
ZBIRKA UMJETNINA
FRANJEVAČKOG SAMOSTANA**

Celestina Medovića 6
20250 Orebić
T:020/713-075
Rimokatolička vjerska zajednica
Dubrovačka biskupija, Franjevački samostan Vele Gospe

Samostan posjeduje značajnu zbirku crkvene umjetnosti. Registrirano je 210 predmeta. Među njima ističe se gotičko-renesansno drveno raspelo iz 15. stoljeća i reljef, *Madona s djetetom*, kamen 15/16. stoljeća. Otvoreno uz prethodni dogovor.

Trg Vatroslava Lisinskog 3
31000 Osijek
T: 031/208-177
Rimokatolička vjerska zajednica
Franjevački samostan sv. Antuna
Osnovana 1989. g.

U muzejskoj zbirci franjevačkog samostana čuvaju se slike iz 18. i 19. stoljeća, vrijedne drvene polikromirane skulpture, crkveno posuđe i ruho. Posebno je vrijedna ostavština skopskog nadbiskupa Sume. Na početku Domovinskog rata dio eksponata je oštećen kao i prostor u kojem se zbirka nalazila. Nakon toga cijela zbirka premještena je u Zagreb. Kako prostor još uvijek nije obnovljen, a svi oštećeni eksponati još nisu restaurirani (restauriran je dio), zbirka je potpuno nedostupna.

Kapucinska 41
31000 Osijek
T: 031/201-182
Rimokatolička vjerska zajednica
Kapucinski samostan
Osnovana 1967. g.

Zbirka se sastoji od crkvenog ruha, zastava, drvenih polikromiranih skulptura, desetak slika i drugoga. Bila je izložena prije Domovinskog rata, a za rata je evakuirana. Trenutačno stanje nije poznato.

Trg J. Križanića 2, Osijek II
31000 Osijek
T: 031/208-990
Rimokatolička vjerska zajednica
Đakovačka i Srijemska biskupija, Župa sv. Mihaela Arkandela

Župa posjeduje vrijedne kasnobarokne slike, polikromirane skulpture, vrlo vrijednu zbirku liturgijskog posuđa i crkvenog ruha. Građa je zbog rata evakuirana, a po povratku građe predviđa se uređenje jedne ili dvije prostorije za stalnu izložbu.

Velika i značajna je zbirka muzikalija.
 Nije dostupno.

Osor 51554 Nerezine
Otok Cres
T: 051/237-112
Rimokatolička vjerska zajednica
Krčka biskupija, Župa u Osoru

Franjevački samostan Sv. Duje u Kraju
23262 Pašman
T: 023/85-779
Rimokatolička vjerska zajednica
Franjevački samostan Sv. Duje
Osnovana zbirka 1912./1915. g., a 1996. g. otvorena riznica.

Franjevački samostan čuva zbirku pretežno ženskih narodnih nošnji, zbirku tradicijskog lončarstva, tradicijski nakit, nešto pokućstva i metalna oruđa.

U prizemnom prostoru, nekadašnjoj biblioteci izloženi su najvredniji slikarski radovi, kvalitetno liturgijsko posuđe i votivni predmeti uz nekoliko drvenih kipova iz 18. stoljća i tri škrinje iz 18. i 19. stoljeća. Knjižnica je vrijedna, ali nesređena.

Zbirka se može pogledati uz prethodni dogovor.

OSIJEK
SAKRALNA ZBIRKA
FRANJEVAČKOG SAMOSTANA*

OSIJEK
ZBIRKA KAPUCINSKOG
SAMOSTANA*

OSIJEK
ZBIRKA ŽUPE SV. MIHAELA U
TVRĐI

OSOR
SAKRALNA ZBIRKA ŽUPNE CKVE
(?)

PAŠMAN
ZBIRKA I RIZNICA FRANJEVAČKOG
SAMOSTANA SV. DUJE U KRAJU

POREČ
ZBIRKA CRKVENE UMJETNOSTI U
BISKUPIJI EUFRAZIJANE

52440 Poreč, katedralni kompleks
T: 052/432-064 (biskupski ordinarijat u Poreču, ul. J. Dobrile 3)
Rimokatolička vjerska zajednica
Porečko-pulska biskupija
Osnovana 2000. g.

Zbirka se sastoji od rimskih mozaika (najstariji iz 3. st.), među kojima je dio starokršćanski, koji su nađeni u samoj Eufrazijani. Od skulptura ističu se dva raspeća u polikromiranom drvu od kojih je jedan romanički, a drugom je gornji dio korpusa romanički, a donji gotički, te još nekoliko izvrsnih kasnogotičkih skulptura. Od slika najvredniji je poliptih Vivarinija. Od srebra tu su križevi (najstariji križ iz 13. st.) kaleži, relikvijari...od kojih je samo dio izložen. Vrijedna je i zbirka crkvenog ruha. Jedna prostorija u kojoj se sačuvala autentična oprema prikazana je ambijentalno s originalnim baroknim namještajem.

Otvoreno: ljeti u predsezoni od 10 do 13 i od 17 do 19 sati, u punoj sezoni od 10 do 19 sati, zimi uz prethodnu najavu.

PORAT
SAMOSTANSKA ZBIRKA
SAMOSTANA FRANJEVACA
TREĆOREDACA

Samostan sv. Marije Magdalene, Porat 28
Porat 51 511
Malinska otok Krk
T: 051/865-048
Rimokatolička vjerska zajednica
Samostan sv. Marije Magdalene
Osnovana 1967. g.

Franjevci trećoredci - glagoljaši čuvaju stare knjige od kojih treba spomenuti Levakovićev brevijar, misal, Pravopis staroslavenskog jezika i latinsko - staroslavenski prijevod psalma 50., te glagoljske rukopise: *Datja* i *Prijatja* (blagajnički dnevnik) iz 1608. godine, Knjigu samostanskih livela, posudbi i dugova i Našastar (inventarna samostanska knjiga) od 17. do 19. stoljeća. Izložene svetačke slike uglavnom su iz 18. stoljeća (Sv. Franjo Paulski, Sv. Josip...), a iz 19. i 20. stoljeća su tri portreta otaca. Od skulptura tu su djela iz 16., 17. i 18. stoljeća u drvu. Interesantne su kanonske tablice tiskane 1760. godine glagoljicom. Od crkvenog srebra čuvaju se srebrni i mesingani svijećnjaci, kaleži, ciborij, procesijski križevi... koji datiraju od 17. do 19. stoljeća. Ima i nešto crkvenog ruha iz 18. i 19. stoljeća. Posebno je izložena etnografska zbirka sa posudama, preslicama, škrebetaljkama... Sačuvan je i *toš* - postrojenje za preradu maslina u ulje. Ispred samostana, na otvorenom je lapidarij odljevaka glagoljskih natpisa. Otvoreno po potrebi i prema dogovoru.

POŽEGA
DIJECEZANSKI MUZEJ POŽEŠKE
BISKUPIJE

Trg sv. Trojstva 18
34000 Požega
T: 034/290-300
Rimokatolička vjerska zajednica
Požeška biskupija
Osnovan 1999. g.

Zbirke Dijecezanskog muzeja formiraju se preuzimanjem predmeta s područja nove Požeške biskupije iz Dijecezanskog muzeja Zagrebačke nadbiskupije.

POŽEGA
ZBIRKA FRANJEVAČKOG
SAMOSTANA

Trg sv. Trojstva 21
34000 Požega
T. 034/273 553
e-mail: fra.pozega1@ofm.hr
Rimokatolička vjerska zajednica
Franjevački samostan

Samostan posjeduje mnogo vrijednih predmeta crkvenog posuda, relikvijara, ruha, namještaja i drugih predmeta. No sve je to još nesređeno, nerazvrstano, dobrim dijelom neproučeno i spremljeno po raznim ormarima i kutijama, ali sačuvano. Postoji plan uređenja prostora u kojem bi se izložili predmeti koji to zaslužuju, dakle postoji namjera da se formira, obradi i izloži zbirka, ali za sada pomanjkanje sredstava priječi ostvarenje ove namjere. Nije dostupno javnosti.

Samostan Sv. Pavla na Školjiću
23273 Preko
Otok Ugljan
T: 023/286-455
Rimokatolička vjerska zajednica
Samostan sv. Pavla
Osnovana 2000. g.

Zbirka je smještena i izložena u novouređenom prostoru stare tiskare. U zbirci su izložene uglavnom stare glagoljske knjige i rukopisi, dio oltarne pregrade, jedan plutej, nadvratnik s glagoljskim natpisom, dio liturgijskih upotrebnih premeta, dvije slike, jedna indulgencija i klišeji nekadašnje tiskare. Otvoreno prema najavi i dogovoru.

Uspon sv. Franje Asiškog 9
52100 Pula
T: 052/222-919
Rimokatolička vjerska zajednica
Franjevački samostan sv. Franje u Puli (konventualci)
Osnovana 1992. g.

Zbirka je nastala skupljanjem predmeta iz raznih crkava i kapela u Puli i u Istri. Postavljeno je oko 300 kamenih dijelova što na pročelje crkve, što u klastru, što u dvorištu (vrtu). Do sada, na žalost, zbirka nije sređena ni sistematizirana. Zgrada samostana je pred uređenjem pa sama zbirka nije konačno definirana. Među mnogobrojnim vrijednim predmetima zbirke posebno se ističe čuveni gotički poliptih. Otvoreno od 9 do 17 sati.

Gornja ulica
51280 Rab
Otok Rab
T: 051/724-805
Rimokatolička vjerska zajednica
Porečko-pulska biskupija, Župa Uznesenja Marijina
Osnovano 1991. godine

Zbirka se sastoji od dvije cjeline. U crkvi sv. Justine izloženo je 29 predmeta, vrijednih slika, kipova, raspeća, knjiga i drugih crkvenih predmeta. Drugu cjelinu čini riznica sa izloženih 19 predmeta: relikvijara, crkvenog posuđa, zavjetnih darova i drugog. Od lipnja do rujna otvoreno od 19.30 do 22 sata, zimi po potrebi.

Trsat, Frankopanski trg 12
51000 Rijeka
T: 051/217-018
Rimokatolička vjerska zajednica
Riječka nadbiskupija, Franjevački samostan sv. Marije na Trsatu

Riznica čuva velik broj vrijednog crkvenog posuđa koje potječe od 13. pa sve do 19. stoljeća. U knjižnici ističu se inkunabule, a arhiva je bogata pisanom građom. Vrijedna je i zbirka crkvenog ruha.

Frankopanski trg 12
51000 Rijeka, Trsat
T: 051/217-018
Rimokatolička vjerska zajednica
Riječka nadbiskupija, Franjevački samostan sv. Marije na Trsatu

U zbirci se čuvaju makete brodova, fotografije, ručni radovi i slike sa zahvalom uslišanih zavjetovatelja. Svi ovi predmeti prilagani su Majci Božjoj Trsatskoj.

PREKO
ZBIRKA SAMOSTANA SV. PAVLA
NA ŠKOLJIĆU

PULA
ZBIRKA FRANJEVAČKOG
SAMOSTANA

RAB
ZBIRKA SAKRALNE UMJETNOSTI
ŽUPE RAB U CRKVI SV. JUSTINE*

RIJEKA
RIZNICA FRANJEVAČKOG
SAMOSTANA, TRSAT*

RIJEKA
STALNA IZLOŽBA ZAVJETNIH
DAROVA

RIJEKA
ISUSOVAČKA BAŠTINA -
KATEDRALE SV. VIDA

Grivica 11
51000 Rijeka
T: 051/226-627
Rimokatolička vjerska zajednica
Riječka nadbiskupija
Osnovano 1995. g.

Od umjetnina u crkvi treba spomenuti: gotičko raspelo, barokne mramorne oltare goričkih majstora, Michelazzijevu propovjedaonicu iz 1731., Simonettijevu palu - kopiju Tizianove *Assunte*. Ipak veći dio vrijednih predmeta bio je nedostupan javnosti, te je stoga svrha izložbe prikazati upravo te umjetnine.

Vredniji dio izložbe čine slike - oltarne pale koje potječu s drvenih oltara iz 17. stoljeća. To su djela talijanskog poglavito venecijanskog baroka. Među njima su: *Raspeće sa sv. Magdalenom*, rađeno po ugledu na djelo Palme Mlađega; *Sveta konverzacija* s kraja 17. ili poč. 18. stoljeća; *Bogorodica s isusovačkim svecima* (katedrala je nekad bila isusovačka crkva); *Posljednja večera*; te serija slika s isusovačkim portretima. Interesantne su tri manje slike *Prikazanje u hramu*, *Naviještenje* i *Poklonstvo pastira* koje su djelo istog možda i domaćeg majstora. Srebrna i pozlaćena skulptura Bogorodice od sedam žalosti rad je J. Salera iz 1731. godine i remek je djelo augsburškog baroknog zlatarstva.

Velika je i vrijedna zbirka crkvenog ruha, a u zbirci su još i ograda od kovanog željeza, kožni antependij iz 17. stoljeća, brojni moćnici, te knjige i arhivalije.

Otvoreno utorkom i petkom do podne odnosno poslije podne.

ROVINJ
MUZEJSKA ZBIRKA
FRANJEVAČKOG SAMOSTANA*

Ul. De Amicis 36
52210 Rovinj
T: 052/830-390
Rimokatolička vjerska zajednica
Franjevački samostan u Rovinju

Muzejska zbirka franjevačkog samostana sadržava mnoge vrijedne predmete. Ljeti su oni dostupni javnosti, ali je zbirka svejedno u nastajanju i trebalo bi je stručno obraditi.

Povremeno dostupno javnosti. Zimi je potrebna prethodna najava.

ROŽAT
MUZEJ FRANJEVAČKOG
SAMOSTANA *

Rožat
20236 Mokošica
T: 020/453-249
Rimokatolička vjerska zajednica
Franjevački samostan u Mokošici

Muzej sadržava vrijedne zbirke: likovnu, arheološku i etnografsku. No sve je još u obradi, a muzej je u nastajanju. Još nije dostupno javnosti.

SAMOBOR
ZBIRKA FRANJEVAČKOG
SAMOSTANA (?)

Milana Langa 18
10430 Samobor, Kotari
T: 01/33-60-810
Rimokatolička vjerska zajednica
Franjevački samostan sv. Lenarda

Samostan posjeduje vrijedne predmete ali oni do sada nisu organizirani kao zbirka u muzeološkom smislu.

SENJ
STALNA IZLOŽBA CRKVENE
UMJETNOSTI - SAKRALNA
BAŠTINA

Cimiter 7
53270 Senj
T:053/882-109
Rimokatolička vjerska zajednica
Biskupija Gospičko-senjska
Osnovana 1986. g.

U okviru *Sakralne baštine* nalazi se sve ono što je pripadalo senjskoj biskupiji: arhiv, biblioteka i riznica. Tu je također mnogo predmeta koji su pripadali drugim crkvenim ustanovama u Senju: Sjemeništu, Konviktu, crkvama i sl. Riznica je otvorena 1986. godine, a sljedeće godine je otvorena i Stalna izložba crkvene umjetnosti.

Na stalnoj izložbi prikazani su portreti biskupa senjsko-modruških od 1617. do 1969., liturgijske i ostale vrijedne i stare knjige, crkveno posude i ostali predmeti i to počevši od 14. stoljeća, najstarija arhivska građa i crkveno ruho. Otvoreno prema potrebi i uz najavu, a u turističkoj sezoni od 7 do 15 sati.

Šetalište A. Stepinca 1

21230 Sinj

T: 021/824-300

T. 021/825-218

Rimokatolička vjerska zajednica

Franjevački samostan Gospe sinjske

Arheološka zbirka sadržava 109 prehistorijskih predmeta, numizmatiku, zbirku predmeta iz rimskog doba, te lapidarij rimskih i srednjovjekovnih spomenika.

Etnografska zbirka čuva predmete vezane uz narodni život i običaje sinjskoga kraja.

Od crkvenog srebra tu su mnogobrojni predmeti među kojima se ističu oni iz doba gotike, dok ih je većina barokna.

Vrijedne su i barokne slike, kao i crkveno ruho iz 17. i 18. stoljeća.

U samostanu su još arhiv i stara biblioteka.

Zbirke je moguće pogledati uz prethodni dogovor.

Trg Male Gospe 4

22222 Skradin

T: 022/771-071

Rimokatolička vjerska zajednica

Šibenska biskupija, Župa Porodenja Blažene Djevice Marije u Skradinu

Otvorena 1985. g.

Jezgro zbirke čini nekadašnja zbirka knjiga skradinskih biskupa (do 1830.) i kasnije skradinskih opata do danas, a bila je službeno otvorena 1939. godine. Bogati inventar nekadašnje skradinske katedrale i opatske crkve Porodenja blažene Djevice Marije izlagao se zainteresiranima i grupama turista od 1968. godine, ali je inventar sistematiziran i otvoren javnosti 1985. godine. U Domovinskom ratu sve se poremetilo. Otada zbirka više nije nanovo uspostavljena.

Zbirka se sastoji od knjižnice, etnografske zbirke, namještaja, ruha, numizmatike, rukopisa. Ističe se sedam slika portreta skradinske plemićke obitelji Marasović od A. Zuccara iz Trsta, 19. stoljeća.

Trenutačno nije dostupno javnosti.

Smoković kraj Zemunika 23222

Srpska pravoslavna crkva

Parohija u Smokoviću

Zbirka se sastoji od ikona, nakita (etnografskog) i anagrafa. Ikone od kojih su neke pravoslavne, a neke katoličke potječu iz 15. do 19. stoljeća.

Od drugih predmeta ističu se 2 vrijedna (rariteta) metalna venecijanska tanjura iz 11. stoljeća. Ineterasntni su i anagrafi (popis domaćinstava od 18. st. do poč. 20. stoljeća). Tu je i zbirka nakita koji potječe iz 19. stoljeća.

Nije dostupno javnosti.

Poljudsko šetalište 17

21000 Split

T: 021/342-254

Rimokatolička vjerska zajednica

Franjevački samostan Uznesenja Marijina

Osnovana 1964. g.

I zbirka i inventar crkve sadržavaju izuzetno vrijedne umjetnine kao što su poliptih Girolama da Santa Crocea, portret biskupa Tome Nigrisa, L. Lotta, iluminirani psaltir fra Bone Razmilića, raspelo rad F. Bakotića, te srebrno i pozlačeno posude.

Otvoreno uz prethodnu zamolbu od 10 do 12 sati.

SINJ

ARHEOLOŠKA I DRUGE ZBIRKE

FRANJEVAČKOG SAMOSTANA*

SKRADIN

SKRADINSKA CRKVENA ZBIRKA*

SMOKOVIĆ

ZBIRKA IKONA PRAVOSLAVNE

CRKVE*

SPLIT

MUZEJSKA ZBIRKA

FRANJEVAČKOG SAMOSTANA NA

POLJUDU

SPLIT
RIZNICA SPLITSKE KATEDRALE

Kraj sv. Duje 3
21000 Split
T: 021/342-589
Rimokatolička vjerska zajednica
Splitska nadbiskupija

Riznica splitske katedrale sadržava doista bogatu i vrijednu zbirku predmeta, među najznačajnijima u Hrvatskoj. Najbrojniji su predmeti izrađeni od metala. Među njima najstarija su dva mala križa (enklopiona) koja datiramo u 8. stoljeće, slijede predmeti iz srednjeg vijeka, a najbrojniji su pak oni iz 17. i 18. stoljeća, a ima, dakako, i predmeta iz novijeg doba. Riznica čuva i mnoštvo relikvijara različitih oblika (popsrja, glave, pokaznice, škrinjice...) počevši od 14. stoljeća nadalje.

Jednako značajna je zbirka starih knjiga među kojima su i takva djela kao što su *Evađelistar* iz 18. stoljeća pisan poluuncijalom i iluminiran ili *Missale romanum* i *Evađelistar* iz 12. stoljeća i cijeli niz drugih knjiga. Treba spomenuti i crkveno ruho od kojeg neke misnice datiraju od 15. stoljeća, kao i nekoliko slika od kojih je najstarija iz 13. stoljeća.

Otvoreno: ljeti od 9 do 18 sati, a u ostala godišnja doba uz prethodnu najavu i dogovor.

STARI GRAD
MUZEJSKA ZBIRKA SAMOSTANA
DOMINIKANACA

Kod sv. Petra bb
21460 Stari Grad
Otok Hvar
T: 021/765-442
Rimokatolička vjerska zajednica
Dominikanski samostan sv. Petra Mučenika (iz Verone)
Osnovana 1988. g.

Dominikanci čuvaju mnoge zbirke među kojima i zoo-fosile riba, paleolitske kamene predmete, grčko-rimske kamene spomenike, keramiku, mozaike, staklo i predmete vezane uz rimsko pomorstvo. Važna je i zbirka hrvatskih kamenih spomenika. Od ostaloga vrijedi nabrojiti numizmatiku, rimsko-bizantske ukrasne predmete, kipove i slike. Vrijedni su i rukopisi i knjige među kojima ima inkunabula, te pečati, predmeti u vezi s pjesnikom Petrom Hektorovičem.

Treba spomenuti i zbirku zavjetnih darova.

Ipak najpoznatija djela su slike: Oplakivanje J. Tintoretta i sv. Hijacint Palme Mladega.

Otvoreno od 10 do 12 i od 18 do 20 sati.

SUMARTIN
MUZEJSKA ZBIRKA
FRANJEVAČKOG SAMOSTANA**

21426 Sumartin
Otok Brač
T: 021/648-100
Rimokatolička vjerska zajednica
Franjevački samostan
Osnovano 1974. godine.

Muzej ima relativno malo predmeta koji su u cijelosti izloženi u jednoj prostoriji.

Sadržava slike, kaleže, arhivske dokumente o Sumartinu i nastanku samostana, stari atlas hrvatskih zemalja tiskan u Amsterdamu, slike suvremenog slikara iz Sumartina, Mateljana i nekoliko etnografskih predmeta.

SUPETAR
MUSEUM - SAKRALNA ZBIRKA
ŽUPE

Radnička 6
21400 Supetar
Otok Brač
T: 021/630-355
Rimokatolička vjerska zajednica
Splitsko-makarska nadbiskupija, Župa Navještenja Marijina
Osnovan 1991. g.

Zbirka je smještena u adaptirani prostor župne kuće. Sadržava predmete od vrijednih primjeraka renesanse do zavjetnih slika lokalne produkcije s početka ovog stoljeća.

Izložbu su postavili konzervatori (tadašnjeg) Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture iz Splita (mr. Vanja Kovačić i inž. Radoslav Bužančić, fotograf Živko Bačić).

Na fotopanoima prikazani su najstariji nalazi, mozaici i sarkofazi iz ranog kršćanstva u Supetru; zatim fotografije

naselja, te slike i modeli brodova; zavjetni darovi, dokumenti vezani za gradnju nove župne crkve u 18. stoljeću, staroslavenski misali iz 17. i 18. stoljeća, slike od 16. do 19. stoljeća, kasnobarokna drvena skulptura, liturgijski srebrni predmeti, srebrne zavjetne pločice lokane proizvodnje i drugi predmeti.

Otvoreno: od 10 do 12 i od 19 do 23 sata (ljeti), izvan sezone uz dogovor.

Težačka 8

22000 Šibenik

T. 022/214-745

Srpska pravoslavna crkva

Parohija, Crkva Uspenja Bogomaterne

Zbirka se sastojala od ikona (211 kom.), nakita, odjeće, kandila i drugih metalnih predmeta.

Fra Andrije Kačića Miošića 11

22000 Šibenik

T: 022/217-020

Rimokatolička vjerska zajednica

Samostan sv. Lovre

Osnovana 1965. g.

U samostanu ima lijepi broj umjetničkih slika. One su većinom već u popisu iz 1711. godine. Fond se kasnije povećavao. U pinakoteci je 38 slika. Ističu se slike: sv. *Jeronim* iz radionice Tiziana, *Oplakivanje Krista* iz radionice Tintoretta, *Madona s Djetetom* Jurja Čulinovića, *Prizori iz života pravednog Josipa* šibenskog slikara Mihovila Parčića, *Slika sv. Franje*, *Sv. Pavale od križa* radovi Strozija, više radova madonera, te Napoleonov portret.

Zbirka sadržava pretežno ulja na platnu, ima nešto ikona ulja na drvu i ulja na metalu.

Pinakoteka se može pogledati uz prethodnu najavu.

Kralja Tomislava 19

22000 Šibenik

T: 022/648-100 (biskupija)

Rimokatolička vjerska zajednica

Šibenska biskupija

Trg Dr. Šime Mazzure 8 (župa)

22240 Tisno

T: 022/439-328

Rimokatolička vjerska zajednica

Šibenska biskupija, Župa Duha Svetoga u Tisnom

Osnovana 1988. g.

Zbirka sadržava sakralne srebrne predmete, procesijske križeve, slike, drvene kipove i knjige. Do Domovinskog rata izložba je bila dostupna svim zainteresiranim tijekom cijelog dana.

Sadašnja situacija nije poznata.

Benediktinski samostan Sv. Kuzme i Damjana na Čokovcu

23212 Tkon

Otok Pašman

T: 023/285-263

Rimokatolička vjerska zajednica

Benediktinski samostan Sv. Kuzme i Damjana

Osnovana 1999. g.

U samostanu i uokolo njega pronađeno je desetak kamenih ulomaka koji su bili ugrađeni u zide (spolije). Ima ih od vremena ranog kršćanstva do baroka. Izloženi su u nevelikoj prostoriji unutar samostana.

Otvoreno od 16 do 18 sati.

ŠIBENIK

ZBIRKA IKONA PRAVOSLAVNE

PAROHije (?)

ŠIBENIK

ZBIRKA SLIKA FRANJEVAČKOG

SAMOSTANA SV. LOVRE*

ŠIBENIK

RIZNICA ŠIBENSKE KATEDRALE U

CRKVI SV. BARBARE**

TISNO

ZBIRKA SAKRALNE UMJETNOSTI U

ŽUPI **

TKON

ZBIRKA - LAPIDARIJ

BENEDIKTINSKOG SAMOSTANA SV.

KUZME I DAMJANA NA ČOKOVCU

TROGIR
ZBIRKA UMJETNINA "KAIROS" U
ŽENSKOM BENEDIKTINSKOM
SAMOSTANU SV. NIKOLE

Gradska 2
21220 Trogir
T: 021/881-631
Rimokatolička vjerska zajednica
Ženski benediktinski samostan sv. Nikole
Osnovana 1969. g.

Zbirka je smještena u prizemlju dijela samostana s obnovljenim dvorištem iz 14. stoljeća. Muzejska zbirka se sastoji od više cjelina. Od arheoloških predmeta posebno mjesto ima reljef Kairosa u kamenu, koji je rađen po uzoru na brončanu skulpturu Kairosa grčkog kipara Lisipa koji se datira u 3. stoljeće prije Krista, a tu su i dijelovi sarkofaga s prikazom Ahileja također iz 3. stoljeća prije Krista. Čuvaju se također i dijelovi uresa ranokršćanske crkve iz 6. stoljeća kao i nešto pleterne ornamentike.

Od drugih djela valja istaknuti slikano raspelo iz 14. stoljeća iz kruga Paola Veneziana, drveni rezbareni i bojani poliptih iz 15. stoljeća, sliku Bogorodice sa svecima iz kruga Blaža Jurjeva Trogirana iz 15. stoljeća i gotičku skulpturu madone. Tu su još i ikone kao i barokne slike među kojima se ističu ovalne slike N. Grassija. Bogata je i zbirka srebrnih crkvenih predmeta uglavnom iz 17. i 18. stoljeća.

Vrijedna je i zbirka čipki. Umijeće vezenja se stoljećima njegovalo u samostanu.

Među knjigama ističu se antifone iz 14. stoljeća, hrvatska pjesmarica iz 18. stoljeća i posebno *Vrtal* Petra Lučića (najstarija antologija hrvatske lirike iz 15. st.).

Otvoreno: od 8 do 12 i od 16 do 9 sati ljeti, zimi na poziv.

TROGIR
ZBIRKA SAMOSTANA OTACA
DOMINIKANACA

Bl. A Kažotić 1
21220 Trogir
T: 021/881-968
Rimokatolička vjerska zajednica
Samostan Otaca dominikanaca
Osnovano 1983. godine.

Zbirka slika sadržava djela od 15. do 18. stoljeća. Među njima ističu se: Poliptih Blaža Jurja Trogirana, gotičkog stila, iz prve polovine 15. stoljeća; renesansna oltarna pala *Gospa s djetetom i svecima* iz kraja 16. stoljeća i *Prikazanje u hramu*, venecijanskog ranobaroknog slikara Palme Mlađeg iz 1607. godine. U Zbirci je popisano 11 sve redom vrlo vrijednih slika. Od drvene plastike ističe se *Golgota*, plitki duborez u renesansnom stilu iz 16. stoljeća, a od kamene gotička *Pietà* (Bogorodica sućutna) iz 15. stoljeća, te uzidani triptih s likovima Sv. Ivana Trogirske, Sv. Jere i Sv. Lovre iz kruga poznatog renesansnog kipara Nikole Firentinca. Među liturgijskim metalnim predmetima posebno su vrijedni srebrni pozlaćeni relikvijari gotičkog stila iz 15. st. koji su se prije nalazili u crkvi sv. Križa na Čiovu. Tu su, dakako, i ostali vrijedni predmeti njih 77. Još treba spomenuti zbirku zavjetnih darova Gospi (ex vota).

Otvoreno od 9 do 12 i od 15 do 18 sati.

TROGIR
RIZNICA TROGIRSKKE KATEDRALE
SV. LOVRJENCA*

Trg Pape Pavla II
21220 Trogir
T: 021 881 428
Rimokatolička vjerska zajednica
Splitsko-makarska nadbiskupija, Župa sv. Lovre u Trogiru
Osnovana 1965. g.

U sakristiji u kojoj su gotički rezbareni ormari majstora Grgura Vidova čuva se riznica katedrale s moćnicima, crkvenim ruhom, crkvenim knjigama, slikama, obrednim predmetima...

Kaptolska biblioteka sadržava vrlo vrijedne knjige od 13. stoljeća pa sve do naših dana.

Među umjetninama ističu se: gotičko raspelo iz 15. stoljeća, bjelokosni kasnogotički triptih od 14./15. stoljeća, slika *Sv. Andrija sa četiri sveca* iz 14. stoljeća djelo iz kruga P. Veneziana, slike *Sv. Ivan Krstitelj* i *Sv. Jeronim* Gentile Bellinija, slika *Gospa u ružičnjaku* Blaža Jurjeva Trogirana, ikona *Madona s djetetom* iz 14. stoljeća, te srebrne gotičke pokaznice i križ iz 14./15. stoljeća, a tu je dakako i cijelo mnoštvo drugih umjetnički vrijednih predmeta.

Otvoreno: ljeti od 8 do 12 i od 16 do 20 sati, u ostala doba uz prethodni dogovor.

TROGIR
PINAKOTEKA CRKVE SV. IVANA
KRSTITELJA

Trg Pape Pavla II
21220 Trogir
T: 021/881-426

**Rimokatolička vjerska zajednica
Splitско-makarska nadbiskupija, Župa sv. Lovre u Trogiru**

U jednobrodnoj romaničkoj crkvi sv. Ivana Krstitelja smještena je vrlo vrijedna zbirka crkvenih umjetnina (slike, staro crkveno ruho, evanđelistari, bogati rukopisi, pečati...). Tu su djela: Nadgrobni spomenik obitelji Cipiko (reljef s prikazom oplakivanja) od Nikole Firentinca, slikana raspela romanička i gotička, poliptisi i slike Blaža Jurjeva Trogirana, platna Gentile Bellinija, P. Veneziana... Tu su sabrane najvrednije umjetnine iz trogirskih crkava. Zbirka je trenutno zatvorena zbog restauriranja slika i uređenja prostora.

21220 Trogir

Čiovo

T: 021/881-133

**Rimokatolička vjerska zajednica
Samostan sv. Ante**

Zbirka umjetnina i predmeta koja pripada crkvi sv. Ante na Čiovu ima među svojim primjercima umjetninu svjetskog značaja, a to je gotička dijadema iz početka 15. stoljeća. Druga važna umjetnina je oltarna pala sa likovima sv. Antuna i Pavla Pustinjaka, Palme Mladeg. Djelo je najvjerojatnije nastalo poč. 17. stoljeća i spada među njega najbolja djela.

Od ostalih predmeta treba spomenuti zbirku kovinskih predmeta kao što su svijećnjaci, kaleži, moćnici poglavito iz 18. stoljeća. Tu je i nekoliko drvenih predmeta: okviri za kanonske ploče i svijećnjaci također iz 18. stoljeća.

Za posjetu je potreban prethodni dogovor.

Pavlińska 8

42 000 Varaždin

T: 042/320-189

**Rimokatolička vjerska zajednica
Varaždinska biskupija**

Crkva (danas katedrala) i samostan su prvotno bili isusovački, potom pavlinski. Danas je u bivšem samostanu fakultet. Crkva je osnivanjem biskupije postala katedrala. Zbirke koje su posvjedočeno bogate nisu popisane i nema dokumentacije.

Nije dostupno javnosti.

Franjevački trg

42000 Varaždin

T: 042/213-166

**Rimokatolička vjerska zajednica
Franjevački samostan**

Zbirka crkvenog posuđa je registrirana, a popis uz registraciju sadržava 22 vrijedna predmeta.

Ostale zbirke kojih posvjedočeno ima nisu popisane.

Knjižnica je bogata i sadržava 20.000 svezaka od 16. do 19. stoljeća. Sadržava i rijetke stare hrvatske knjige i inkunabule.

Nije dostupno javnosti.

Uršulinska 3, p.p. 162

42000 Varaždin

T: 042/211-808

**Rimokatolička vjerska zajednica
Uršulinski samostan**

U samostanu se čuvaju vrijedne kasnobarokne slike kao primjerice Rođenje Kristovo djelo Jührera iz 1739. g. ili Viđenje utemeljiteljice reda, Raspeće, Sv. Uršula i Bogorodica s Djetetom - sve slike nepoznatih autora. Od skulptura treba istaknuti dvije gotičke Bogorodice, vrlo interesantan kipić Malog Isusa, rad redovnica u vosku iz 18. stoljeća i bogato barokno Raspelo s Bogorodicom iz sredine 18. stoljeća.

Vrijedna je i bogata zbirka crkvenog ruha.

Zbirka srebrnih predmeta sadržava svijećnjake, kaleže, kandila i relikvijare sve uglavnom iz 18. stoljeća. Vrijedni su i

**TROGIR
ZBIRKA SAMOSTANA SV. ANTE NA
ČIOVU**

**VARAŽDIN
ZBIRKE KATEDRALE BLAŽENE
DJEVICE MARIJE U NEBO UZETE****

**VARAŽDIN
ZBIRKE FRANJEVAČKOG
SAMOSTANA****

**VARAŽDIN
CRKVENA ZBIRKA URŠULINSKOG
SAMOSTANA**

VARAŽDIN
CRKVENA ZBIRKA KAPUCINSKOG
SAMOSTANA (?)

drveni polikromirani relikvijari.

U samostanu je bogata knjižnica i zbirka uzornika i pojedinih uzoraka ručnih radova, koja je preostala od vrlo bogatih školskih zbirki, koje su nakon II. svjetskog rata uništene.

U samostanu je postojao mali ali lijepo uređen muzej koji je sada suspendiran.

Čeka se povrat školske zgrade sestrama uršulinkama u koju će one smjestiti muzej.

Nije dostupno javnosti.

Kapucinski trg
42000 Varaždin
T: 042/213-550
Rimokatolička vjerska zajednica
Kapucinski samostan

Svakako se može govoriti o zbirci slika, liturgijskih predmeta i vrijednoj biblioteci.

No, zbirke još nisu popisane a ni formirane kao zbirke u muzeološkom smislu riječi. Posebno je vrijedna biblioteka koja sadržava knjige od 15. do 19. stoljeća.

Nije dostupno javnosti.

VELI LOŠINJ
PINAKOTEKA ŽUPNOG UREDA (?)

Vladimira Gortana 40
51551 Veli Lošinj
Otok Lošinj
T: 051/236-132
Rimokatolička vjerska zajednica
Župa sv. Antuna Opata u Velom Lošinj

Pinakoteka već dulje vrijeme ne funkcionira. Hoće li se iznova formirati i kada veliko je pitanje. U svakom slučaju zbirka župe sadržava mnogobrojne vrijedne predmete posebno slike, crkveno posuđe i ruho.

Nije dostupno javnosti.

VELIKA
ODJEL DIJECEZANSKOG MUZEJA
POŽEŠKE BISKUPIJE

Trg sv. Augustina 9
34330 Velika
T: 034/233-098
Rimokatolička vjerska zajednica
Požeška biskupija
Osnovan 1974. g.

Zbirka se sastoji od etnografske zbirke, biblioteke, arheoloških predmeta, numizmatike, crkvenih predmeta, stakla i keramike, te starih ura.

Zbirka sadržava i predmete koji su pripadali bivšem franjevačkom samostanu na istome mjestu.

VISOVAC
MUZEJSKA ZBIRKA
FRANJEVAČKOG SAMOSTANA**

Visovac bb
22324 Visovac
T: 022/775-416
Rimokatolička vjerska zajednica
Franjevački samostan
Osnovano: 1968. godine.

Zbirka sadržava predmete: etnografske, numizmatičke, crkvene predmete, knjige, nakit, medalje i pinakoteku.

VODNJAN
ZBIRKA SAKRALNE UMJETNOSTI
ŽUPE SV. BLAŽA

Sv. Roka 4
52215 Vodnjan
T: 052/511-420
MOB: 098/214-120
Rimokatolička vjerska zajednica
Porečko-pulska biskupija, Župa sv. Blaža u Vodnjaju
Osnovana 1984. g.

Crkvena zbirka u Vodnjaju jedna je od većih i bogatijih zbirki u Hrvatskoj.

Sadržava kamene ulomke, skulpture među kojima i neke gotičke, slike mnogih majstora, a među njima i Paola Veneziana, velik broj vrlo vrijednog crkvenog posuđa svih vrsta (kaleži, pokaznice, ciboriji, ladice, svijećnjaci...) i relikvijara (možda najveća takva zbirka u Hrvatskoj, prepuna srebrnih predmeta različitih oblika optočenih dragim kamenjem), te crkvenog ruha, knjiga i rukopisa.

Najvažniji i najljepši predmeti su pokazani na stalnoj izložbi.

Posebnu zbirku čine neraspadnuta tijela svetih, gdje se čuva 188 relikvija i nepoznato mnoštvo predmeta, tkanina, stakla, metalnih pločica, natpisa, pečata (autentica), relikvijara i drvenih sarkofaga.

Otvoreno: od 9 do 19 sati ljeti, zimi uz prethodnu najavu i dogovor.

Vrboska bb

21463 Vrboska

Otok Hvar

T: 021/774-095

Rimokatolička vjerska zajednica

Hvarska biskupija, Župa sv. Lovre

Zbirka se sastoji od slika i skulptura od 14. do 20. stoljeća, te riznice u kojoj se čuva crkveno ruho, srebrno crkveno posuđe, numizmatika i povelje bratovština.

Olajnica 17, pp.16

32000 Vukovar

T: 032/442-641

Rimokatolička vjerska zajednica

Franjevački samostan

Osnovana 1971. g.

Samostan je teško stradao u Domovinskom ratu. Dio zbirke je opljačkan, a dio se nalazi u Jugoslaviji. U tijeku je postupak restitucije.

Nije dostupno.

Zeleni trg 1

23000 Zadar

T: 023/251-712

Rimokatolička vjerska zajednica

Zadarska nadbiskupija

Riznica Zadarske nadbiskupije čuva izuzetno bogatu zbirku metalnih crkvenih predmeta od kojih su neki vrhunske izrade. Najstariji potječu iz srednjeg vijeka, a noviji su izrađeni nedavno. Od stilova posebno treba istaknuti gotičke i barokne predmete. Neki od njih izrađeni su od čistog zlata, ali ih je većina srebrna. Često su ukrašeni emajlom, dragim i poludragim kamenjem. Riznica posjeduje sve vrste crkvenog posuđa i liturgijskog pribora: pokaznice, kaleže, kandila, kadicione, križeve (procesijske, pektorale, oltarske...), svijećnjake... Značajna je i zbirka relikvijara. Zbirka crkvenog ruha također je vrlo vrijedna i značajna. Tu su pluvijali, misnice, dijelovi biskupskog ornata, stole, manipuli i drugi predmeti izrađeni iz tekstila.

Riznica Zadarske nadbiskupije jedna je od nekoliko najznačajnijih i najvrednijih u Hrvatskoj.

Nije dostupno javnosti.

Mihe Klaića 11

23000 Zadar

T: 023/213-262

Rimokatolička vjerska zajednica

Samostan sv. Mihovila, franjevac trećoredaca

Osnovan 1983. g.

Muzej je za vrijeme rata bio premješten i još do danas nije postavljen zbog neprikladnih prostorija, tj. velike vlage. Sanacija je u tijeku.

Zbirka sadržava vrijedne slike među kojima ističemo: *Gospu od sniga*, ulje na platnu, naknadno lijepljeno na dasku, oko 1600. godine; *Sv. Luciju*, nepoznatog majstora iz 16. stoljeća; *Posljednju večeru* iz 16./17. stoljeća; *Portret Franja Pletikosića* iz 1698. godine i *Bičevanje Krista* iz 16. st.

VRBOSKA

ZBIRKA ŽUPE SV. LOVRINCA**

VUKOVAR

**ZBIRKA FRANJEVAČKOG
SAMOSTANA**

ZADAR

RIZNICA NADBISKUPIJE

ZADAR

**MUZEJ SAMOSTANA
SV. MIHOVILA, FRANJEVACA
TREĆOREDACA**

ZADAR
STALNA IZLOŽBA CRKVE
UMJETNOSTI (SICU)

U četiri ostakljene niše izložbenog prostora smješteni su: skulptura *Bogorodice s djetetom i anđelima*, alabaster, 17. st., te crkveno posude - ophodni križevi, okviri kanonskih tablica, kaleži i kasionice iz 18. stoljeća. Trenutno nije dostupno javnosti.

Trg opatice Čike 1
23000 Zadar
T: 023/254-820
Rimokatolička vjerska zajednica
Ženski benediktinski samostan u Zadru
Osnovana 1967. g.

Benediktinke u Zadru posjeduju jednu od najvrednijih crkvenih zbirki u Hrvatskoj. Zbirka sadržava: kamene skulpture, slikarstvo, drvorezbarstvo, zlatarske radove, križeve, kaleže, ciborije, pokaznice, relikvijare (u obliku ruke, poprsja, pokaznice, pacifikali, kanonske tablice, okove ikona i drugo, vez, crkveno ruho i čipke) - ukupno oko 200 predmeta. Naravno teško je nabrojiti sve vrlo vrijedne predmete koji se čuvaju i izlažu u SICU. Ipak, među njima treba istaknuti Križić - relikvijar (enklopion) iz 7./8. stoljeća poznat (pogrešno) kao Čikin križić, relikvijare sv. Aroncija i sv. Jakova iz 9. stoljeća, srebrne relikvijare u obliku ruku optočene dragim kamenjem od kojih je najstariji onaj iz 12. stoljeća, relikvijare u obliku poprsja od kojih najstariji potiču iz 14. stoljeća, mnoštvo križeva, ikone kojih ima od 13. stoljeća, kamenu krstionicu, dio ambona katedrale i druge kamene ulomke iz 12. i 13. stoljeća, gotičke skulpture, te slike koje su slikali majstori kao što su Carpaccio ili Palma Mladi. Otvoreno: od 10 do 12.30 i od 16.30 do 18 sati.

ZADAR
ZBIRKA CRKVE SV. ŠIMUNA

Trg Petra Zoranića 7
23000 Zadar
T: 023/211-705
Rimokatolička vjerska zajednica
Zadarska nadbiskupija, župa sv. Šimuna

Zbirka sadržava slike, drvene i kamene skulpture i predmete, i dakako, zbirku crkvenog posuda, relikvijara i drugih crkvenih metalnih predmeta. Sve to u rasponu od 13. do 19. stoljeća. Posebno mjesto zauzima čuvena srebrna raka Sv. Šimuna iz 14. stoljeća, remekdjelo svekolike umjetnosti u Hrvatskoj. No u zbirci je i mnogo drugih izuzetno vrijednih eksponata. Treba spomenuti Anžuvinski kalež, pozlaćeno srebro iz 1378. godine, srebrnu renesansnu ladu domaćeg majstora iz 1537. godine i srebrnu oltarnu palu iz 1569. godine ispod koje je drvena tabla s prikazom Gospe i 12 svetitelja. Tu je i raritetna *Madona s djetetom* iz polikromiranog gipsa (13.-16. st.?). Djelomice dostupno uz prethodnu najavu.

ZADAR
RIZNICA SAMOSTANA SV. FRANE

Trg sv. Frane 1
23000 Zadar
T: 023/250-467
Rimokatolička vjerska zajednica
Samostan sv. Frane

Tijekom rata mnogobrojni vrijedni predmeti riznice su bili sklonjeni od rata. Sada treba organizirati novi postav. Riznicu je moguće pogledati uz prethodnu najavu.

ZADAR
ZBIRKA CRKVE SV PROROKA ILIJE

Trg S. S. Jankovića 3
23000 Zadar
T: 023/251-014
Srpsko-pravoslavna vjerska zajednica
Parohija Sv. proroka Ilije
Osnovano 1984. godine.

Zbirka, uz ostalo, sadržava ikone od 15. do 20. stoljeća. Zbog ratnih događanja zbirka muzejskih predmeta iz crkve Sv. proroka Ilije, 1991. godine, sklonjena je na sigurno mjesto. Zbirka nije u potpunosti sačuvana ali većim dijelom jest.

U ratu uništeni su interijeri, porazbijana stakla i nanesene su i druge štete koje do sada još nisu sanirane, tako da je zbirka nedostupna javnosti.
Otvoreno: nije dostupno.

Kaptol 31

10000 Zagreb

T: 01/48-14-727, 48-12-032

Rimokatolička vjerska zajednica

Zagrebačka nadbiskupija

Osnovana 1094. g. (osnivanjem Zagrebačke biskupije).

Riznica zagrebačke katedrale sadržava neprocjenjivo kulturno blago koje se u Zagrebu skupljalo i pomno čuvalo osam stoljeća. Ona je odraz, kulturnih, ekonomskih i drugih prilika Zagrebačke nadbiskupije i čitave Hrvatske povijesti od 11. stoljeća do naših dana. Rizničko blago sastoji se poglavito od zbirke crkvenog zlatarstva i srebrarstva i crkvenog ruha, no sadržava i zbirke liturgijskih knjiga i muzikalija, dokumenata i nacrti, te medalja. Posve je nemoguće u nekoliko riječi spomenuti sve značajne predmete riznice, ali ako bismo ipak htjeli ponešto izdvojiti, onda bi to bio popis koji bi mogao sadržavati sljedeće predmete: Od tekstila, misnicu sv. Ladislava osnivača biskupije iz 11. stoljeća; humeral biskupa Kažotića iz 14. stoljeća; kapitalno djelo Stolla, tzv. "Božji grob" iz 17. stoljeća, te cijeli niz misnica, dalmatika, pluvijala, štola, manipula, mitri i drugog ruha od 15 stoljeća do naših dana; od crkvenog zlatarstva i srebrarstva, gotičke i barokne, srebrne i zlatne, kaleže, pokaznice, relikvijare, biskupske štapove, radove zagrebačkih, augsburških, bečkih, gradačkih i drugih majstora; plenarij iz bjelokosti iz 11. stoljeća; a od slikarstva, vjerojatni Dürerov oltarni triptih. U riznici se čuvaju i predmeti primijenjene umjetnosti koji su načinjeni po nacrtima Bolléa obnovitelja katedrale. Riznici pripada i značajna numizmatička zbirka i zbirka medalja.

Posjeta je moguća samo uz prethodni dogovor.

Kaptol 31

10000 Zagreb

T: 01/48-94-846

T: 01/46-66-897

Rimokatolička vjerska zajednica

Zagrebačka nadbiskupija

Inicijativa za osnivanje pokrenuta 1935. g., osnovan 1939. godine.

Dijecezanski muzej Zagrebačke nadbiskupije osnovao je dr. Alojzije Stepinac 1939. godine. Zbirke muzeja nastale su prikupljanjem vrijednih predmeta iz cijele dijeceze. Svojedobno je muzej bio smješten u kaptolsku kuriju Ivana Znike, Kaptol 28, međutim, kurija je, prije nekoliko desetljeća, preuređena u starački dom, a muzej je ostao bez zgrade i prostorija. Zato već dulje vrijeme ne funkcionira, a njegove zbirke nisu dostupne javnosti. Tek povremeno neki od predmeta mogu se vidjeti na velikim izložbama kao što je bila ona *Sveti trag* i na mnogim drugim. Među zbirkami posebno su vrijedne: zbirka slika iz 17., 18. i 19. stoljeća; zbirka skulptura, uglavnom sačinjenih od drva i polikromiranih, i vrlo bogata zbirka crkvenog ruha. U muzeju se također čuva i zbirka grafika i manji broj metalnih predmeta i devocionalija. Velika većina predmeta u fundusima Muzeja vezana je uz religioznu tematiku ili su pak služili u liturgijske svrhe.

U inventarnim knjigama Muzeja upisana su 2.303 predmeta.

Muzej ima i svoje filijale u Dubovcu (Karlovac), Velikoj i na Sljemenu pri župnom uredu Majke Božje Sljemenske. Dijecezanski muzej sa skupinama svojih eksponata - ide u red najvrednijih takvih ustanova u cijeloj Hrvatskoj, a pojedine skupine (slike, kipovi, ruho) su najvrednije takve zbirke u sjevernom dijelu Hrvatske.

Nije otvoreno za javnost.

Kaptol 31

10000 Zagreb

T: 01/48-94-800

Rimokatolička vjerska zajednica

Nadbiskupija zagrebačka

Osnovana 1995. g.

Zbirka dokumentira život Alojzije Stepinca kardinala i nadbiskupa. Sastoji se od osobnih predmeta kardinala i uključuje njegovo crkveno ruho, liturgijsko posuđe, zlatninu dobivenu od pape i druge predmete. Život Stepinčev

ZAGREB

RIZNICA ZAGREBAČKE KATEDRALE

ZAGREB

DIJECEZANSKI MUZEJ

ZAGREBAČKE NADBISKUPIJE

ZAGREB

SPOMEN ZBIRKA IZ OSTAVŠTINE

SLUGE BOŽJEG ALOJZIJE

STEPINCA

ZAGREB
ZBIRKA SAMOSTANA SV. FRANJE
KSAVERSKOG

ilustriran je arhivskim i faksimilskim dokumentima i fotodokumentacijom. Na izložbi su i slike hrvatskih umjetnika koji su portretirali kardinala.
 Otvoreno od 8.30 do 14 sati.

Jandrićeva 11
10000 Zagreb
T: 01/46-73-801
Rimokatolička vjerska zajednica
Samostan franjevaca trećoredaca

U trećem desetljeću prošlog stoljeća bivši isusovački samostan i crkvu na Ksaveru preuzimaju franjevci trećoredci - franjevci glagoljaši. Ovdje se čuvaju dragocjenosti iz svih krajeva Hrvatske u kojima su živjeli i radili hrvatski trećoredci. Uz arhiv provincije, biblioteku i glazbeni arhiv samostan posjeduje i vrijedan uglavnom noviji inventar. Blagovaonica samostana ukrašena je djelima Z. Šulentića. Ističe se i zbirka liturgijskog posuda: kaleži iz 16 - 18. stoljeća, pacifikal i monstranca iz 19. stoljeća i drugo.
 Otvoreno: dio zbirke je dostupan uz prethodnu najavu.

ZAGREB
ZBIRKA SAMOSTANA SESTARA
MILOSRDNICA SV. VINKA
PAULSKOG

Frankopanska 17
10000 Zagreb
T: 01/48-30-245
Rimokatolička vjerska zajednica.
Samostan sestara milosrdnica sv. Vinka Paulskog.

U okviru samostana djeluje od njegova nastanka radionica za tekstil. Od nje su ostala sačuvana vrijedna djela crkvenog ruhotvorstva iz 19. stoljeća. U samostanu ima nešto vrijednog namještaja, staronjemačkog stila te vrijedan portret biskupa Haulika. U sakristijskom ormaru čuva se i srebrno liturgijsko posuđe. Uz to samostan posjeduje dokumentaciju i fotografije koje ilustriraju život i aktivnosti sestara milosrdnica i povijest samostana. Godine 1995. povodom 150. godišnjice dolaska sestara u Zagreb bila je otvorena izložba dijela predmeta iz zbirke. Međutim nakon izložbe uređenje zbirke u "muzej" čeka prostor. Pojedini predmeti mogu se pogledati uz prethodni dogovor.

ZAGREB
ZBIRKE GRKOKATOLIČKOG
SJEMENIŠTA I ŽUPE SJEMENIŠTA I
ŽUPE SV. ĆIRILA I METODA

Ćirilometodska 1
10000 Zagreb
T: 01/48-51-773
Grkokatolička vjerska zajednica
Grkokatoličko sjemenište i župa sv. Ćirila i Metoda u Zagrebu

Značajna je zbirka slika portreta biskupa i rektora sjemeništa (od 1779. do danas) među kojima su vrijedna djela, kao primjerice, portret G. Smičiklase djelo M. Stroya iz 1841. godine, slika sjemeništa iz 1788. godine i portret prvog križevačkog biskupa dr. Basilija. Tu se čuvaju i mnogobrojni predmeti koje služe u liturgiji kao što su križevi, plašćanice, svijećnjaci, petohljebnice... sve uglavnom iz 19. stoljeća, a tu je i moćnik sv. Honorata i Fulgencija. U blagovaonici je barokna slika s prikazom *Posljednje večere*. U zgradi se u jednoj sobi čuvaju predmeti žumberačkog vikarijata. Ima tu svijećnjaka, lampi, pastirskih štapova, raspela i jedna pietà tzv. *Žumberačka Bogorodica*. U sjemeništu su i ikone s ikonostasa sv. *Marije u Pećima* (Žumberak) iz 19. stoljeća.
 Zbirke je moguće pogledati uz prethodnu najavu i dogovor.

ZAGREB
ZBIRKA SAKRALNIH PREDMETA
ŽIDOVSKJE OPĆINE*

Palmotićeve 16
10000 Zagreb
T: 01/49-22-692
T: 01/49-22-693
Židovska vjerska zajednica
Židovska općina Zagreb

Zbirka sadržava mnoge predmete koji se koriste ili koji se vezuju uz kult. Židovska općina posjeduje, dakako tore, koje su od posebne umjetničke vrijednosti. Uz tore čuvaju se predmeti koji su za nju vezani kao što su plašt tore, štit tore, kruna tore, zvončići, drvene ručke, jad (ruka) za praćenje teksta. U zbirci ima i srebrnih predmeta među kojima su svijećnjaci različitih veličina, sedmerokraki (menorah), sinagogalni i kućni svijećnjaci, kaleži za vino, besamimi (perforirana metalna posuda za mirise)...Među predmetima od tekstila su molitveni ogrtači (taliti), kape za

muškarce, razna pokrivala i drugo. Od ostalih predmeta tu su šofar (lijevi rog čiste životinje), mezuze (zapis - kreda - rabina na koži) i pribor za obreziva-nje. Dio spomenutih predmeta potječe iz 19. stoljeća, a neki srebrni predmeti nose žigove iz 19. stoljeća među njima i bečke. Zbirka je nesumnjivo vrlo značajna jer čuva preostalu sakralnu baštinu Židova u Zagrebu.

Palmotićeve 16
10000 Zagreb
T: 01/49-22-692
T: 01/49-22-693
Židovska vjerska zajednica
Židovska općina Zagreb

Galerija sadržava nekoliko desetaka slika poznatih autora bez kojih je nezamislivo moderno i suvremeno hrvatsko slikarstvo. Među mnogima spomenut ćemo djela u prvome redu Milana i Ive Steinera po kojima je galerija nazvana. No, u zbirci se čuvaju djela i drugih autora kao što su: Alfred Pal, Toni Franović, Ivo Rein, Đuro Tiljak, Oskar Herman, Rafael Talvi ili Vera Dajht Kralj...

Od skulptura kojih ima manje treba navesti onu koja prikazuje *Mojsija*, a rad je Ivana Meštrovića.

Ilica 7
10000 Zagreb
T: 01/48-12-616
Srpska pravoslavna crkva
Eparhija zagrebačko-ljubljanska, Zagrebačka parohija

Muzej Srpske pravoslavne crkve u Zagrebu najznačajnija je zbirka Srpske pravoslavne crkve Hrvatskoj. Muzej je bio smješten u zgradi u Ulici Đ. Deželića, ali su nakon oštećenja zgrade (1992. godine) svi predmeti evakuirani. Dio fundusa muzeja čini građa koja se do 1983. godine čuvala u Hrvatskom povijesnom muzeju - Odjelu Srba u Hrvatskoj. Muzej sadržava značajan fond ikona srpsko-bizantinskog i italo-kretskog stila, značajan fond starih knjiga pa i inkunabula, kao i ostale predmete vezane uz kulturu Srba.

Iako muzej posjeduje predmete već od 13. stoljeća glavnina je iz razdoblja od 17. do 19. stoljeća.

Nije dostupno javnosti.

Sljemenska cesta 4
10 000 Zagreb
Rimokatolička vjerska zajednica
Zagrebačka nadbiskupija, Župa Majke Božje Sljemenske

U odjelu Dijecezanskog muzeja na Sljemeni čuvaju se različiti predmeti među kojima i zoološka zbirka, 9 originalnih karata zagrebačke biskupije iz 1922. i stilski namještaj. Međutim, najviše je, dakako, crkvenih predmeta. Od misnog ruha ističu se misnice od kojih je jedna dobivena na dar iz Njemačke (19. st.), druga je opet sva izvezena narodnim motivima i dar je markuševačkog župnika, treća je tzv. zlatna misnica dar Milke Trmine. Sve ove misnice visoke su vrijednosti.

U župnom uredu čuvaju se jaslice s likovima u naravnoj veličini.

Od drugih predmeta ističe se kalež iz 1933.g., djelo Klinkoša, koji je namjenski rađen za ovu župu.

Stenjevec 9
10090 Zagreb
T: 01/373-2729
e-mail:
http: www.zupa-stenjevec1.hr
Rimokatolička vjerska zajednica
Zagrebačka nadbiskupija, Župa Uznesenja Blažene Djevice Marije, Stenjevec

Današnji izgled župnog dvora datira iz 1847. godine, no dijelovi zgrade su znatno stariji. U njemu se čuva bogati župni arhiv sa spomenicama iz 18. i 19. stoljeća i drugi vrijedni dokumenti. Biblioteka sadržava nekoliko tisuća naslova, a među njima ima i izuzetno vrijednih kao primjerice brevijar iz 1549. godine.

Zbirka crkvenog posuđa također posjeduje nekoliko vrijednih primjeraka. Među njima ističu se kasnogotička srebrna i pozlaćena pokaznica, kalež iz druge polovice 17. stoljeća koji je dar župnika Matije, dva ranobarokna kaleža,

ZAGREB
GALERIJA "MILAN I IVO STEINER"
I ZBIRKA PROFANIH PREDMETA -
ŽIDOVSKA OPĆINA*

ZAGREB
MUZEJ PRAVOSLAVNE CRKVE,
EPARHIJE ZAGREBAČKO-
LJUBLJANSKE

ZAGREB
ODJEL DIJECEZANSKOG MUZEJA -
ŽUPA MAJKE BOŽJE
SLJEMENSKE*

ZAGREB
ZBIRKA U ŽUPNOM DVORU -
STENJEVEC

ZAGVOZD
ETNOGRAFSKA ZBIRKA U ŽUPNOM
UREDU**

dva kasnobarokna kaleža, kasnobarokni relikvijar Sv. Križa, niz svijećnjaka iz 1897., kandilo...Sačuvano je i nešto crkvenog ruha i zastava.
Zbirka nije izložena i predmeti se mogu vidjeti samo nakon dogovora sa župnikom.

21 270 Zagvozd (kod Imotskog)
T: 021/847-029
Rimokatolička vjerska zajednica
Splitsko-makarska nadbiskupija, Župa Gospe od Karmela u Zagvozdu

Zbirka posjeduje 66 etnografskih predmeta. Zbirka je registrirana kao spomenik kulture.

ZAOSTROG
MUZEJSKA ZBIRKA
FRANJEVAČKOG SAMOSTANA*

Hrvatskih rodoljuba 36
21334 Zaoštrog
T: 021/629-048
T: 021/629-200
Rimokatolička vjerska zajednica
Franjevački samostan u Zaoštrogu
Osnovana 1968. g.

Zbirka posjeduje značajan fundus etnografskih predmeta (oko 300 kom.). Bogata je knjižnica s rukopisima i knjigama od 1468. do 1929. godine i arhiv sa spisima od 15. do 20. stoljeća. 457 isprava je na turskom jeziku. Tu su, dakako, i ostali uobičajeni crkveni predmeti.

Otvoreno ljeti od 9 do 12 i od 17 do 19 sati, zimi po dogovoru.

MUSEUMS, COLLECTIONS AND TREASURES OWNED BY RELIGIOUS COMMUNITIES

The Museum Documentation Centre (MDC) keeps the Register of Museums, Galleries and Collections in the Republic of Croatia that holds relevant information concerning museums. However, a substantial part of the cultural heritage that is equally significant and valuable, as that held in museums is owned by religious communities. They keep and present a part of this heritage in their museums, collections and treasuries. The Register of Museums, Galleries and Collections in the Republic of Croatia contained only several museums that are owned by religious communities, although it is clear to everyone that the number of "museum facts" (museums, permanent exhibitions, collections) greatly exceeds the number that has been officially recorded. In order to fill the void, the MDC initiated the programme Museums, Collections and Treasuries Owned by Religious Communities.

The programme was started in 1997 when we, with the assistance of the Bishops' Conference of the Roman Catholic Church, sent out our first survey forms. We sent the survey to other religious communities on our own. On the basis of the survey that extended into 1998 we made the first list that we subsequently made additions and corrections to in collaboration with the Ministry of Culture, the Administration for the Protection of the Cultural Heritage and their commissions. The survey ended in a partial success. We cooperated, naturally, with museums as well, and we used all available sources of information. We repeated the survey in 2001. The list is the result of five years of work. It contains a selection of the basic information that we collected from 127 museums, collections and treasuries owned by religious communities. We have a lot more information in our database, but, in order to protect the heritage from theft and in order to leave out less interesting information, we decided to publish the data in a summarised form, which we hope will be sufficient for providing initial information. Since we concluded that at this stage it is not sufficient, we have not offered it as a guide, but only as a working material intended for use by museum and conservations professionals in the hope that, with their help, we will over time produce something better and more complete. We are aware of the uneven nature of the descriptions of the collections. In some cases they are comprehensive, while elsewhere they are lacking, depending on the available data. The terminology is also not uniform. We have included all the synonyms and local terms as given in the forms. Naturally, we should develop a dictionary of terms for ecclesiastical objects, but, as far as we know, no one in Croatia is working on this problem. And so we lack standard terminology.

The list can, and we hope that it will, have a role in defining the relationship of the state toward museums, collections and treasuries owned by religious communities.

MEĐUNARODNI DAN MUZEJA 2001. GODINE

IM 32 (3-4) 2001.
POGLEDI, DOGAĐAJI, ISKUSTVA
VIEWS, EXPERIENCES, EVENTS

ŽELIMIR LASZLO □ Muzejski dokumentacijski centar, Zagreb

Tema ovogodišnjeg Međunarodnog dana muzeja bila je: *Museums: building community*. Slogan ili geslo koje je preporučio sekretarijat ICOM-a teško je prevodivo na hrvatski, a da se ne izgube sva značenja koja ono sadržava, no ipak smo nakon konzultacija s prevoditeljima ponudili prijevode: *Muzeji: izgradnja zajednice ili Muzeji: stvaranje zajednice*. Neki su skratili slogan i istakli sintagmu *Gradimo zajednicu*. Temeljna poruka ni tu nije izgubljena.

ICOM-ovu temu možemo igrom riječi promijeniti pa reći: *Community: building museums* (Zajednica gradi muzeje), a da opet ne promašimo smisao ovogodišnje teme.

Svi u muzeju trebaju raditi za zajednicu i njen razvoj. Ova odgovornost je važna i u svezi je s temeljnim vrijednostima i etikom muzeja i muzejskog posla. Tako će vjerojatno glasiti jedna od rečenica u novom izmijenjenom Etičkom kodeksu ICOM-a koji se upravo priprema. Odgovornost muzeja u izgradnji zajednice nije upitna. No, da bi muzej lakše, brže i kvalitetnije obavljao svoje socijalne zadaće on prvo mora biti zamijećen. Zato su hrvatski muzeji na Dan muzeja, potaknuti osmišljenom akcijom Muzejskog dokumentacijskog centra, načinili zajedničku *gestu, čin, djelo* (performance).

Muzeji su bili pozvani da na pročelja svojih zgrada postave velike transparente (platna) s reprodukcijama ili natpisima kao što su: *Dan muzeja, Ovo je muzej, Znete li da je u ovoj zgradi muzej?...* Mnogi su angažirali suvremene umjetnike koji su im pomogli u koncipiranju i izvedbi.

Zajednički muzejski performance diljem Hrvatske privukao je pozornost građana i javnih medija i bio je osobit i pamtljiv doprinos vječnoj temi odnosa zajednice i muzeja. O tome svjedoče mnogobrojni članci u tisku, emisije na radio postajama i na televiziji.

Ove godine smo prvi put skromnim animiranim *telopom* (u trajanju od 9 sekundi) uspjeli prodrijeti u doista elitne termine HRT-a. Emitiran je 4 dana za redom do 18. svibnja. Telop je sadržavao provokativnu poruku.

U povodu Međunarodnog dana muzeja MDC je kao i svake godine tiskao tradicionalni *prigodni plakat* koji je bio distribuiran svim muzejima u Hrvatskoj i mnogim ustanovama u inozemstvu. Za prošlogodišnji dobili smo niz pohvala i nagrada, a nadamo se da će ovogodišnji postići sličan uspjeh.

Muzejski dokumentacijski centar je u Ljubljani postavio izložbu svojih plakata izdanih u povodu Međunarodnog dana muzeja i tako sudjelovao u njegovu obilježavanju u susjednoj državi.

Sekcija za edukaciju Hrvatskog muzejskog društva je u povodu Dana muzeja organizirala edukativnu igru u 30 muzeja Zagreba i okolice pod nazivom *Jačajmo se*. Trajala je mjesec dana, a završna svečanost bila je 17. svibnja u dvorani 2 Doma sportova u Zagrebu.

Ulaz u gotovo sve muzeje je, već tradicionalno, na Dan muzeja bio besplatan.

Slijedi pregled događanja u muzejima Hrvatske u povodu Međunarodnog dana muzeja.

ZAGREB

Galerija Klovičevi dvori (VIDI POSEBAN TEKST)

Hrvatski školski muzej

- Priređena je izložba: *Jačajmo se u školama*, u okviru edukativne igre *Jačajmo se*.
- U prostorima Dječje knjižnice Marina Držića predstavljen je novi stalni postav i djelatnost Hrvatskog školskog muzeja.
- Na pročelje zgrade postavljen je transparent s tekstom: HRVATSKI ŠKOLSKI MUZEJ / 100 GODINA / STALNI POSTAV.

Muzej suvremene umjetnosti

Muzej suvremene umjetnosti obilježio je Dan muzeja novim radom međunarodno priznatog umjetnika Brace

*Dođite u muzej
u svijetu svi to čine
zašto ne biste i Vi?
A i besplatno je.
Međunarodni dan muzeja -
mdc.*

sl.1 Rad Brace Dimitrijevića "Prolaznica koju sam slučajno sreo u 16.04", Zagreb, 2001.

Foto: Nada Beroš

Dimitrijevića: *Prolaznik kojeg sam slučajno sreo 23. 3. 2001, pročelje MSU-a, travanj/svibanj 2001.* Fotografirana je slučajna prolaznica (23. 3. 2001.) i njen portret, na ceradnom platnu (3x4 m) je postavljen na pročelje zgrade Muzeja suvremene umjetnosti. Umjetnik je svoj rad donirao Muzeju.

Muzej za umjetnost i obrt (VIDI POSEBAN TEKST)

ČAKOVEC

Muzej Međimurja (VIDI POSEBAN TEKST)

DUBROVNIK

Dubrovački muzeji

Za Dan muzeja zbili su se ovi događaji:

▫ Akcija: *S.O.S. za Zelenca*. Zelenci su odbijali sate na zvoniku do 1905., a od tada su u posjedu Muzeja. Potrebno ih je restaurirati. Sredstva su se, među ostalim, pokušala pribaviti prodajom doniranih razglednica s motivom Zelenca, pred Dvorom na sam Međunarodni dan muzeja. Dubrovački muzeji su tim činom nastojali uz brigu za svoj fundus, djelovati na svijest građana da barem malim prilogom sudjeluju u očuvanju naše kulturne baštine. Akcija je naišla na odličan prijam kod građana i posjetitelja Kneževa dvora.

Prodano je više od 350 komada.

Uz to u atriju dvora bili su izloženi panoji s fotografijama oštećenja.

▫ Izložba: *Slikaj se u Maškarića*. Autorica je bila Vesna Delić Gozze. Izložba ovog domaćeg fotografa s početka 20. st. bila je postavljena na Dan muzeja, 18. svibnja u Domu Marina Držića.

▫ Na pročelju zgrade Doma Marina Držića, bili su ispisani tekstovi: **I OVO JE MUZEJ, SVJETSKI DAN MUZEJA, ULAZ BESPLATAN.**

Za Dubrovačke muzeje vrijedi istaknuti podatak da je za posjetitelje s područja Dubrovnika, dakle za domaće stanovništvo, kao i za školsku djecu, ulaz tijekom cijele godine besplatan.

ĐURĐEVAC

Galerija Stari grad

Galerija nije registrirana kao muzejska ustanova, ali je unatoč tome obilježila Međunarodni dan muzeja. Želja im je da se uz galerijski postav nađe i muzejski. Zato su na kulu utvrde Staroga grada izvjesili zelenu zastavu s natpisom: **I MI ŽELIMO MUZEJ U SVOM GRADU**, te oslikanim kolovratom - koju su izradili učenici.

Na istaknuta mjesta u gradu bili su postavljeni plakati koje je Galerija za ovu priliku tiskala. Voditelji akcije bili su nastavnik likovne kulture OŠ "Grgura Karlovcinina" iz Đurđevca, Tomislav Franjić i kustosica Edita Janković Hapavel.

GOSPIĆ

Muzej Like (VIDI POSEBAN TEKST)

KARLOVAC

Gradski muzej Karlovac (VIDI POSEBAN TEKST)

KLANJEC

Galerija Antuna Augustinčića

Galerija se odlučila za konceptualističku interpretaciju zadane teme: Museums: building community, koja polazi od teze da bez gradnje individualiteta nije moguća niti gradnja zajedništva.

U prostoru stalnog postava Galerije, na sam Dan muzeja, bio je izložen uradak kojim se nastojalo za muzeje priskr-

sl.1. Kula utvrde Staroga grada na koju je bila izvješena zelena zastava s natpisom: **I mi želimo muzej**

biti jednaku brigu kakvu poklanjamo djeci /djeca imaju pravo.../, kako bi postali punovrijedni članovi društva /muzej(i) ima(ju) pravo/. Stoga se formalnostilska obilježja ovog uratka /školska ploča, učenička bilježnica; školski i domaći rad/ oslanjaju na osnovnoškolski izraz. (Kustos projekta bio je: Božidar Pejković.)

KNIN

Kninski muzej

Na državnoj cesti D-1 postavljene su dvije table (200 x 150 cm) s natpisom *Kninski muzej Kninska tvrđava*.

Uoči Dana muzeja otvorena je izložba: *Lovačke puške i pribor*, koja je ostvarena u suradnji s Hrvatskim povijesnim muzejom. Na tvrđavu su postavljene dvije zastave, jedna na glavnom ulazu, a druga na zgradi.

KOPRIVNICA

Gradski muzej Koprivnice

▫ 18. svibnja otvorena je se izložba: *Keramika situacije*. Izložba je trajala do 18. lipnja.

Odabirom muzejskih predmeta iz pojedinih odjela: arheologije, povijesti, kulturne povijesti, etnologije, te u nedostatku vlastitih predmeta suvremene umjetnosti, odabirom suvremenih autora - profesora Škole primijenjene umjetnosti i dizajna iz Zagreba, te radova u glini mlađih majstora keramičara iz Dječjeg vrtića "Smješak" u Koprivnici, Muzej grada Koprivnice uspješno je predstavio interdisciplinarni pristup muzejskih stručnjaka koji su jedinstvenom, ali zato ne manje kompleksnom temom upravo na Međunarodni dan muzeja nastojali ukazati na niz važnih pitanja koja se odnose na djelatnost Muzeja grada Koprivnice i njenog otvaranja najširem sloju korisnika: od dječje do gerijatrijske dobi. (Iz deplijana izložbe. Autorica: Draženka Jalšić Ernečić)

KRAPINA

Muzej krapinskog pračovjeka

Muzej je sudjelovao u muzejsko-edukativnoj nagradnoj igri *Jačajmo se* s izložbom *Pradavna tjelovježba* i igrom *Bacanje kamena s ramena*. Ulaz Muzeja bio je označen natpisom i plakatom *Dan muzeja*.

CRES

Creski muzej (VIDI POSEBAN TEKST)

NAŠICE

Zavičajni muzej Našice (VIDI POSEBAN TEKST)

OSIJEK

Galerija likovnih umjetnosti

▫ 17. svibnja: *Izložba akvarela austrijske slikarice Angele Kaisermayer*. Izložba je ostvarena u suradnji s Austrijskim kulturnim forumom u Zagrebu i Austrijskim društvom u Osijeku.

▫ Postavljeni su plakati s obje izložbe i natpis u dužini od 10 metara s natpisom *Galerija likovnih umjetnosti Vas očekuje*.

Muzej Slavonije (VIDI POSEBAN TEKST)

OTOČAC

Muzej Gacke

▫ 8. svibnja u povodu Dana grada postavljena je izložba iz fundusa Etnografske zbirke *Od vune i konoplje, nit do niti, do košulje i šarenice*.

▫ 18. svibnja predstavljen je *Vodič kroz zbirke Muzeja Gacke Otočac*.

▫ Na zgradi Muzeja koja se nalazi u središtu grada postavljen je transparent: *Danas je Dan muzeja*.

(kustosi akcija: Jadranka Prša i Milan Gomerčić)

OZALJ

Zavičajni muzej Ozalj

Uz Međunarodni dan muzeja povezana je 70. obljetnica Zrinsko-Frankopanskog muzeja Družbe *Braća Hrvatskog zmaja* i 30. obljetnica osnutka Zavičajnog muzeja u Ozlju. Obljetnice kao i Dan muzeja obilježene su *otvorenjem Zavičajnog muzeja* 17. svibnja 2001. godine.

POŽEGA

Gradski muzej Požega (VIDI POSEBAN TEKST)

RIJEKA

Muzej grada Rijeke (VIDI POSEBAN TEKST)

SAMOBOR

Samoborski muzej

▫ 18. svibnja u 19 sati održan je performance postavljanja platna oko muzeja. Na platnu su mladi iz Samobora crtali grafite, te na taj način upozorili na nedostatak prostora za mlade, posebno galerijskog prostora.

▫ Istog dana, također u 19 sati došli su predstavnici stranaka koje su se u to vrijeme nalazile u izbornoj utrci za vlast u Samoboru.

▫ Mladi su iz parka oko muzeja u Gradnu pustili stotinjak pastrva.

SENJ

Gradski muzej Senj

Otvorena je *Zavičajna zbirka Lukovo*, koja je utemeljena na inicijativu mještana Lukova na čelu s g. Brankom Rogičem - Bajom. Mještani su sami obnovili ribarsku nastambu i prikupili oko 200 eksponata, među kojima je veći broj etnografskih predmeta, a manji arheoloških. Ova zbirka dokaz je postojanja zajednice i predstavlja značajnu akciju na okupljanju malobrojnog preostalog stanovništva. Danas Lukovo ima samo 17 stalnih stanovnika. Muzej je obavio poslove stručne obrade predmeta i registracije zbirke. U sklopu ove akcije, Ministarstvo kulture, Uprava za zaštitu kulturne baštine iz Zagreba prezentiralo je rezultate svojih terenskih istraživanja podgorskih sela izložbom: *Narodno graditeljstvo Senjskog kraja*. Autor izložbe Manda Horvat - etnolog.

SPLIT

Fundacija Ivana Meštrovića, Galerija Ivana Meštrovića (VIDI POSEBAN TEKST)

VARAŽDIN

Gradski muzej Varaždin (VIDI POSEBAN TEKST)

VINKOVCI

Gradski muzej Vinkovci (VIDI POSEBAN TEKST)

ZADAR

Arheološki muzej

▫ 18. svibnja održana je (10 - 12 sati) *Muzejska radionica* (izrada prapovijesnog nakita).

□ 18. svibnja u 20.30 sati otvorena je izložba: *Kamenje govori (Šandalja u svijetlu litičke tehnologije)* koju su zajednički priredili arheološki muzeji iz Pule, Zagreba i Zadra.

FANICA ŠEPER □ Galerija Klovićevi dvori, Zagreb

Ovogodišnji Međunarodni dan muzeja Galerija Klovićevi dvori obilježila je intervencijom kiparice Nike Radić na pročelju Galerije s ciljem da se, prema uputama MDC-a, odnosno ICOM-a i mi uključimo u akciju, te podsjetimo javnost na značenje društvene uloge muzeja i galerija. Poznata po svojim ambijentalnim intervencijama Nika Radić se i za ovu prigodu odlučila za prepoznatljiv otklon od uobičajene skulpture, načinivši instalaciju koja se sastojala od crne vijugave, zapetljane trake s natpisom Muzej. Istoga dana, a u sklopu izložbe *Pjesak za pozornicu* poznatog talijanskog scenografa Ezia Frigeria, priredili smo video-projekciju muzičkog igrokaza Wolfganga Amadeusa Mozarta *Figarov pir - Le Nozze di Figaro* izvedenog 1982. g. u Teatro alla Scala, Milano.

INSTALACIJA ZOLTANA NOVAKA NA PROČELJU MUZEJA ZA UMJETNOST I OBRT

ANDREJA KLOBUČAR □ Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb

Na poziv Muzejskog dokumentacijskog centra, a u povodu Međunarodnog dana muzeja, zagrebački je Muzej za umjetnost i obrt 18. svibnja 2001. na svojem glavnom pročelju predstavio instalaciju Zoltana Novaka pod naslovom *Okupacija*. Na raster fasade dimenzija 90x9 m aplicirano je četrdesetak siluetnih figura "čovjeka u hodu" visine do tri metra. Sve figure drže u ruci nož; ovaj detalj dekodira temeljnu nakanu Zoltana Novaka da svojom instalacijom upozori na porast nasilja u društvenoj sredini, na opći razmah agresivnosti koje ugrožavaju vrijednosti svih oblika života. Implicitna je sugestija ove monumentalne instalacije da se i među nama kreću ljudi koju ugrožavaju našu fizičku, političku i duhovnu okolinu. Grubijani i nasilnici, s čijim manifestacijama nasilja se susrećemo svakodnevno, predočeni su orisnim likovima čije su plošine obrađene, uglavnom, smolastim premazom grube reljefne strukture, te korištenjem kolažnih elemenata.

Opseg i značaj ove akcije Zoltan Novak dogovorio je s ravnateljem Muzeja za umjetnost i obrt Vladimirom Malekovićem koji je smatrao da će njegova instalacija, koja predstavlja urbano oprostorenje ikonografije što je Zoltan Novaka već okarakteriziralo kao jednog od najoriginalnijih slikara u našoj sredini, biti djelatno upozorenje na zabrinjavajuće razmjere suvremenih psihoza u društvu gdje nesnošljivost i agresija prijete potisnuti međuljudsko razumijevanje. Instalirajući takvu poruku na pročelju jednog muzeja i škole htjelo se naglasiti da nasilnici posebice kane okupirati moralnu i civilizacijsku funkciju obrazovanja i obuzdati slobodni duh kulture.

DAN MUZEJA NA PODRUČJU CRESKO - LOŠINJSKOG OTOČJA

JASMINKA ĆUS - RUKONIĆ □ Creski muzej, Lošinjski muzej u osnivanju, Cres

---

Cresko-lošinjsko otočje u administrativnom pogledu pokrivaju dvije lokalne uprave i to grad Cres i grad Mali Lošinj s odgovarajućim muzejskim ustanovama.

Na području grada Cresa proslava Međunarodnog dana muzeja prošla je tiho, ali vrlo znakovito za Creski muzej jer su napokon završili statički sanacijski radovi na palači Arsan te kamenarsko-klesarski radovi na pročeljima. Nekoliko dana nakon 18. svibnja skinute su i skele s pročelja palače Arsan, zgrade u kojoj je smješten Creski muzej. Potrebno je još postaviti novu drveninu na palaču te prionuti na unutrašnje uređenje, što se nadamo nećemo tako dugo čekati.

Proslava Dana muzeja u Malom Lošinju ove godine je bila iznimno svečana, a popraćena je četirima izuzetno značajnim muzeološkim akcijama.

sl.1. Pročelje Klovićevih dvora s intervencijom kiparice Nike Radić
Snimila: Lidija Japec

sl.1 Instalaciju Zoltana Novaka pod naslovom "Okupacija" na glavnom pročelju Muzeja za umjetnost i obrt.

sl.1 Završni radovi na palači Arsan u Cresu (foto N. Mavrović)

sl.2 Pročelje palače Fritzy u Malom Lošinj
sa zastavama: Dan muzeja 18. svibnja i
Umjetničke zbirke Maloga Lošinja - Zbirka
Piperata - Zbirka Mihičić
(foto N. Mavrović)

U Osoru su završeni radovi na fasadi Arheološke zbirke, točnije Gradske vijećnice s loggiom, zgradom gradske straže i gradskim zatvorom. Završena je građevinska obnova studijske čuvaonice s preparatorskom radionicom, u nekadašnjem prostoru gradskog zatvora, koja je tom prigodom odgovarajuće opremljena. U međuvremenu je otkupljena zgrada gradske straže, a izrađena je i idejna dokumentacija za taj prostor kako bi se proširio stalni postav te uredio prostor za ured kustosa i sanitarije. Lapide ugrožene posolicom izvađene su iz zida loggie i stavljene na desalinizaciju, a loggia je nanovo ožbukana i oličena. Na sam Dan muzeja na pročelje je izvješena zastava s natpisom *Dan muzeja 18. svibnja* - na tamno plavoj podlozi ispisano žutim i bijelim slovima.

Za Umjetničke zbirke u Malome Lošinj završena je projektna dokumentacija za adaptaciju trećeg kata i potkrovlja palače Fritzy, gdje se planira urediti prostor čuvaonice, priručne restauratorske radionice i ureda kustosa s priručnom stručnom knjižnicom i sanitarijama, te premjestiti i proširiti stalni postav Zbirke Mihičić, kako bi se oslobodio prizemni dio zgrade za Galeriju, koja je prijeko potrebna Malome Lošinj, a u suterenu bi se napravio Art - caffè. I na zgradu Umjetničkih zbirki izvješena je istovjetna zastava s natpisom *Dan muzeja 18. svibnja*.

Hvale vrijedan potez lokalne uprave grada Maloga Lošinja je uređenje prvoga kata palače Kvarner za čuvaonicu i ured kustosa, te zapošljavanje u stalni radni odnos jednog vježbenika, povjesničara umjetnosti. Uz otkup preostalog dijela palače Kvarner, snimanjem postojećeg stanja zgrade, te isprobavanjem uzoraka optimalnog tipa žbuke stvoreni su osnovni preduvjeti da se što prije ostvari želja grada Maloga Lošinja o ponovnom otvaranju Muzeja, gdje će prvi i ujedno najvredniji eksponat biti naš *Apoksiomen*, sada na konzervaciji i restauraciji u Zagrebu.

Središnja proslava Međunarodnog dana muzeja 2001. godine za područje grada Maloga Lošinja odvijala se u Kuli u Velom Lošinj, a obilježila se svečanim otvorenjem stalnog muzejskog postava. Stalni muzejski postav u Kuli sastoji se od informativnog prostora u prizemlju, arheološko-povijesne i topografske izložbe o Velom Lošinj na prvom katu, veloselskoj povijesti pomorstva na drugom katu, te galerijskom prostoru na trećem katu. Kako nova građa bude pristizala, poklonima ili otkupom, postupno će se mijenjati i ovaj stalni postav, kako bi slavna pomoračka povijest Velog Lošinja, jednog od najznačajnijih pomorskih središta na hrvatskom Jadranu bila dostojno predstavljena stanovnicima velološinjanima i njihovim gostima.

LJUBICA RAMUŠČAK □ Muzej Međimurja, Čakovec

---

sl.1 Postavljanje poruke na ulaznu kulu

Izložba *Akvizicije Muzeju Međimurja Čakovec 1995 - 2000*. zajednička je izložba svih odjela Muzeja koja je prezentirala po izboru kustosa svakoga odjela, darovane predmete u proteklih 5 godina. U tom razdoblju Muzej je obogatio zbirke darom sa 812 predmeta, od čega je na izložbi bilo izloženo 133 predmeta. Konceptcija i postav: Ljubica Ramušćak, u suradnji s kustosima pojedinih odjela.

Na otvorenju izložbe podijeljene su zahvalnice od strane našeg Muzeja svim donatorima.

Kustosica i slikarica Erika Nađ-Jerković koncipirala je akciju s porukama koja su se na Dan muzeja odvijale simultano na nekoliko razina:

- porukama ispisanim na bijelom platnu većeg formata postavljenim na nekoliko mjesta po fasadi muzeja,
- tiskanim izabranim porukama na starim muzejskim razglednicama koje su se uručivale na nekoliko lokacija u raznim dijelovima grada,
- i deplijanom s proslavom i porukama - zapravo dokumentom o održanoj akciji.

Nakon svih održanih akcija uz Međunarodni dan muzeja mišljenja smo da smo uspjeli skrenuti pozornost javnosti na naš Muzej. Zaključujemo to po velikom odazivu donatora (njih 70-ak) i po odjeku akcije u javnim medijima: TV Čakovcu, radio HRZ 2, radio Čakovcu i lokalnom tisku.

TATJANA KOLAK □ Muzej Like, Gospić

Sagledavajući ovogodišnju temu o muzejima kao graditeljima zajednica, Muzej Like Gospić odlučio se za dvodnevni performance kako bi, muzejskoj publici, postojećoj, ali i onoj koja to tek treba postati, otvorio vrata. Zahvaljujući medijskoj potpori Županijskog radija Gospić, ali i impresivnoj skulpturi od polivinila u ljudskom obličju,

akad. kipara Ratka Petrića, pod nazivom *Ljuska*, koja je brojnim prolaznicima plijenila pažnju od svakodnevnog užurbanosti i gotovo ih natjerala da zastanu... upitaju... opipaju... - dio muzejskog performanca, osmišljen kao simbolična nagradna igra, započeo je 17. travnja, u četvrtak u prijedpodnevnim satima ispred zgrade muzeja.

Osmišljavajući pitanja za nagradnu igru, vodili smo se mišlju: koliko, zapravo naša publika zna o Muzeju Like Gospić? što zaista znači muzej? zapita li se građanska savjest i svijest koliko je često muzejski posjetitelj? provodi li Muzej doista svoju povjerenu ulogu?

No, i upiti o povijesti, arheologiji i etnologiji, likovnim stvarateljima, znanstvenicima i kulturno-povijesnim obilježjima Gospića i Like, skriveni u prapovijesnoj urni, izazvali su u poslijepodnevnim satima brojniji posjet korisnika Gradske knjižnice Gospić. Provokativnim natpisom na platnu *Znate li da je ovdje muzej*, ovješeno na pročelju, uspješno smo konkurirali političkim promidžbenim plakatima 2001. g., no i našoj izložbi političkog plakata između dva svjetska rata, koja je organizirana u suradnji s Državnim arhivom u Gospiću, te je vrijeme njezina trajanja bilo ograničeno 18. svibnja. Odziv na zajedničku igru Muzeja i njegove publike bio je zadivljujući! Premda je isprva i nedostajalo kartica s pitanjima (ispisano ih je 62), na sam Dan Muzeja u Lapidarij je s odgovorima došao veći broj posjetitelja, te su djelatnici Muzeja s velikim osmijehom na licu podijelili 43 simbolične nagrade.

A to smo i željeli saznati - ako smo danas mi iskoračili iz muzejske zgrade, koliko će posjetitelja zakoračiti u muzej i ostati...

IZ MOG PRIVATNOG MUZEJA

IGOR ČULIG □ Gradski muzej, Karlovac

Gradski muzej Karlovac je obilježio Međunarodni dan muzeja uvodeći u javni život svoju novododijeljenu zgradu, veliku vojarnu na Jelačićevom trgu, i to prije bilo kakve investicije.

Malo je Karlovčana imalo priliku iznutra upoznati ovaj spomenik s polovice 18. stoljeća kojim je otpočela monumentalna izgradnja *karlovačke zvijezde*: većinu vremena bio je podložan vojnim režimima ograničenog pristupa, potom utočište izbjeglica, naposljetku napušten i prazan.

Predstoji zacijelo zamašan poduhvat njegova uređenja prema standardima muzejske kuće - no naša je želja bila da ga od samog početka predstavimo u njegovoj svrsi unutar zajednice, a ne tek kao nekretninu u koju odlazi njen novac.

Stoga smo se odlučili organizirati izložbu koja će u neku ruku imati i vrijednost *zorne ankete*, kojom se ispituju predodžbe i očekivanja najšireg građanstva vezana uz muzejsku djelatnost i ustanovljuje kakav bi to muzej Karlovčani htjeli vidjeti, što bi u njemu htjeli zateći. Predmeti u muzejima obično dokumentiraju kolektivnu stvarnost danog vremena i prostora, ili onu vezanu za glasovite ljude. Na ovaj Dan muzeja htjeli smo saznati ponešto i o onim *osobnim stvarnostima* koje se rijetko kada imaju priliku izraziti jezikom izložbe.

Stoga je poziv na sudjelovanje na izložbi bio upućen svim građanima; pozvani su da u muzej donesu bilo koji predmet koji za njih ima povlašteno značenje - vlastite rukotvorine, osobne memorabilije ili predmete koje vrednuju prema općenitijim mjerilima vrsnoće, rijetkosti... izložba načinjena od tih predmeta smještena je u hodnicima i jednoj sobi vojarnе.

Oglašavanje i prijam izložaka trajali su dva tjedna, sama izložba tek jedan dan. Pokazalo se da razmjerno skroman odaziv - 33 izlagača - stotinjak predmeta - nije razmjeran samom interesu za izložbu. Veći broj posjetitelja osjetio je potrebu u ovom okruženju prokomentirati svoje vlastite *muzealije* požalivši što se nisu odvažili donijeti ih - čini se da su prvo morali doživjeti opuštenu atmosferu ovog događanja kako bi se pronašli u njemu. Morali smo dapače odbiti veći broj naknadnih ponuda i to zato što nam sam prostor nije pružao nikakvu sigurnost čuvanja za produženo trajanje izložbe. Ipak, nadamo se da smo i ovim događajem počeli mijenjati njihovu percepciju muzeja, u kojem su i njihovi interesi povlašteni interesi.

Stanovito raspoloženje paradoksalnosti otpočelo je zapravo već opsežnim pripremanjima i kratkotrajnošću izložbe - a nastavilo se i susretima različitih predmeta - od prepariranog pasanca do Valdecovog alegorijskog lika, od bidermajerske posudice u stoljetnom vlasništvu obitelji do Disneyeva lika kojeg je od žice načinio nečiji tata, od venecijanske Madone s kraja 16. st. (brižna je vlasnica ni na trenutak nije ispustila iz vida) do rođendanske čestitke...

Događaj je zaključio koncert karlovačkog alternativnog benda *The Scarsouls* u atriju, ispred kulise koju su načinili polaznici pedagoške radionice i pokazali je za ovu prigodu, zvane *15 metara dječjih snova*.

sl.1 i 2 Obilježavanje Dana muzeja u Gospiću

sl.1 "Nova" zgrada muzeja s natpisom: Ovo je Muzej

sl.2 Koncert "The Scarsouls" ispred "15 metara dječjih snova"

sl.1 Muzej Slavonije Kutina, 18. svibnja 2001., snimila S. Mostlavac

---

MEĐUNARODNI DAN MUZEJA U MUZEJU MOSLAVINE U KUTINI

SLAVICA MOSLAVAC □ Muzej Moslavine, Kutina

Međunarodni dan muzeja Muzej je obilježio izložbom *Kutina na starim razglednicama* te promocijom originalnog muzejskog suvenira i to: vučedolskom vazom, srednjovjekovnim pećnjacima, preslicom, drvenom škrinjicom za ruho, te setom razglednica stare Kutine 19. i početka 20. stoljeća.

Predstavljanje suvenira bilo je uoči Dana muzeja 17. svibnja, a na sam Dan 18. svibnja na pročelje zgrade Muzeja Moslavine izvjesili smo transparent s tekstom: *Ovo je muzej*. U poslijepodnevnim satima te navečer, u suradnji s KLIK-om (Kutinski likovni krug), održana je likovna kolonija na kojoj su svoje savjete iz likovnog stvaralaštva prisutni umjetnici davali slučajnim prolaznicima i drugim znatiželjnicima. Svaki pokušaj likovnog stvaranja bio je darivan tim znatiželjnicima. Nešto glasnije glazba upozoravala je građane na događanja oko Muzeja. Performance je u medijima izazvao veliku pozornost, a kod slučajnih prolaznika veliku zainteresiranost i pohvalu.

SILVIJA LUČEVNJAK □ Zavičajni muzej Našice, Našice

---

sl.1 Oldtimeri u akciji

sl.2 Natjecanje u izradi crteža Dvorca Pejačević

sl.3 Branko Greganić pokazuje rad na lončarskom kolu

U povodu Međunarodnog dana muzeja 18. svibnja 2001. u ZMN priređeno je niz aktivnosti kojima je cilj bio upozoriti okolinu u kojoj muzej djeluje na njegovo postojanje i poslanje. Cijeli dan zgrada muzeja (Dvorac Pejačević) bila je označena velikim transparentima koji su prolaznike upozoravali na činjenicu da se ovdje nalazi muzej. Centralni je imao ispisanu riječ MUZEJ, a dva manja postavljena bočno imali su po nekoliko riječi *muzej* ispisane na različitim jezicima (nazive su pronašli putem Interneta učenici 2.a razreda opće gimnazije SŠ "I. Kršnjavoga" Našice, s kojima i inače surađujemo). Transparente su od platna izradile djelatnice Zavičajnog muzeja.

Prijepodne je Muzej obišla grupa djelatnika Policijske postaje Našice (akcija *U goste muzeju*). Tijekom poslijepodneva, bilo je niz sadržaja od 18 do 22 sata. U suradnji sa SŠ "I. Kršnjavoga" - učenicima i voditeljima stručne nastave ugostiteljske struke organizirana je prodajna izložba slastica u Izložbenom salonu (torte i minjoni), uz promociju njihova originalnog koktela nazvanog *Crveni salon* (prema povijesnom nazivu prostorije u kojoj su izlagali). Za učenike i našičke ugostitelje je 17. svibnja u muzeju bilo organizirano predavanje dipl. inž. Zorana Jurića iz Zagreba na temu *Povijest prehrane u duhu tradicije i suvremenosti* i predstavljena rukopisna kuharica iz Dvorca Pejačević (danas u privatnom posjedu). Poduzeće *Feravino d.d.* imalo je degustaciju i prodajnu izložbu vina također u prostoru Izložbenog salona, a na jednom stolu bio je ovdje izložen i dio porculanskog servisa (Češka, oko 1930.) iz posjeda našičke obitelji Schupich, kao podsjetnik na tradicionalnu gastronomiju i *kulturu stola* građanskog sloja stanovništva ovoga kraja.

Učenici 2.a razreda opće gimnazije odjeveni u kostime s početka 20. stoljeća pozivali su šetajući gradskim središtem prolaznike na dolazak u muzej i dijelili im prigodne male pozivnice. Kostimi su pripremljeni u suradnji s HNK-om Osijek, nešto je posuđeno iz srednje škole u Našicama, dio u obiteljima učenika, a ostalo je izradila Jasna Jurković (muzejska tehničarka). Na tratini ispred dvorca priređeno je natjecanje u izradi crteža dvorca (tehnik pastela), a crteži su odmah i pokazani posjetiteljima na improviziranoj *izložbi* (na konopcima između svjetiljki uz tratinu ispred dvorca). Kasnije su izabrana tri najbolja rada i nagrađena izdanjima Zavičajnog muzeja, a ukupno ih je bilo 84. Na stazama oko dvorca članovi *Oldtimer kluba Našice* postavili su svoje stare motorkotače, pa su mlađi posjetitelji mogli besplatno uživati i u vožnji prikolicom BMW motorkotača iz 1939. godine.

Glazbu sa *starih gramofona* (valcer, tango, evergrin i sl.) emitirao je iz improviziranog studija s prostora trijema dvorca djelatnik Radio Našica. U prostoru predvorja dvorca postavljena je izložba radova djece i odgojiteljica Dječjeg vrtića *Zvončić Našice*. Bile su to tzv. waldo-lutke u odjeći 19. stoljeća (*Grofovska obitelj*), nadahnute fotografijama obitelji Pejačević, koje će nakon izložbe biti didaktički materijal u vrtiću. Izložena su i dva modela Dvorca Pejačević koje su izradila djeca, jedan od tijesta i jedan od lego-kockica.

Na katu muzeja, u Spomen-sobi Isidora Kršnjavoga poznati našički amaterski slikar Srećko Perković izrađivao je štafelajnu sliku, u izložbenom prostoru etnografije Ivica Majurac iz Vukojevaca radio je na tkalačkom stanu, a u postavu Lončarstvo Feričanaca radio je posuđe od gline na električnom lončarskom kolu Branko Greganić, djelatnik našičke tvornice opeka i građevnog materijala *Slavonija d.d.*. Posjetitelji su mogli navedene aktivnosti pratiti, postavljati pitanja i sami pokušati raditi sa demonstratorima ovih vještina.

Uz navedeno, priređena je i prodajna izložba našičkih i muzejskih suvenira. Aktivnosti su brojni posjetitelji ocijenili kao vrlo uspješne, a procjenjujemo da je u muzeju tijekom odvijanja programa Međunarodnog dana muzeja bilo oko 500 posjetitelja. U organizaciju ovih aktivnosti uključila su se brojna našička poduzeća, udruge i ustanove kao sponzori i suradnici.

Predviđamo ovakvu vrstu manifestacije učiniti tradicionalnom i iduće godine ponovo organizirati slična događanja, jer smo u kontaktu s posjetiteljima osjetili da su ovakvi sadržaji izuzetno dobro primljeni, a posebno smo zadovoljni činjenicom da su muzej posjetili brojni sugrađani koji inače nisu posjetitelji drugih muzejskih sadržaja i aktivnosti.

MLADEN RADIĆ □ Muzej Slavonije, Osijek

Pored brojnih javljanja i osvrta u medijima koji su uglavnom obrađivali stanje u Muzeju, probleme, planove, postojeće izložbe i sl., Muzej je postavio sada već tradicionalan prigodni postav restauriranih predmeta u razdoblju između dva Međunarodna dana muzeja. Izložene su tri drvene sakralne skulpture anđela (18.st.), dvije drvene oslikane vaze izrađene u tehnici *chinoiserie* (Dresden, 18.st.?) i tri oslikane drvene mete iz 1832. godine.

Promoviran je novi *Osječki zbornik* br. 24/25, a predstavljajući je bila prof. dr. Nives Majnarić-Pandžić s Filozofskog fakulteta u Zagrebu.

Glavni događaj trebao je biti umjetnička akcija oslikavanja fasada muzejskih zgrada broj 5 i 6 na Trgu sv. Trojstva u osječkoj Tvrdi. Intencija nam je bila da se što više približimo temi ICOM-a: *Muzeji - stvaranje zajednice*, odnosno prijedlogu MDC-a da hrvatski muzeji načine zajedničku gestu, djelo (performance) i da iskoriste pročelja zgrada za postavljanje reprodukcija značajnih umjetnina ili predmeta iz fundusa.

Predložen je i angažman suvremenih umjetnika, te smo stoga u želji da nastavimo suradnju s mladim, akademski obrazovanim umjetnicima (čiju smo izložbu pod nazivom: "GRADDONJI" prezentirali u dislociranom stalnom postavu rimske arhitekture), ponovno ih pozvali da u suradnji sa zagrebačkim umjetnicima naprave koncept obilježavanja Međunarodnog dana muzeja. Nakon nekoliko radnih sastanaka dogovoreno je da se projekt realizira u tri odvojena segmenta:

1. Oslikavanje glavne fasade zgrade br. 6 sa zajedničkom temom,
2. *Napad* umjetnika u ranim večernjim satima na fasadu zgrade br. 5, tzv. paintballom, odnosno puškama koje koriste kuglice s bojom,
3. *Party* u dvorištu zgrade broj 5 s umjetničkim instalacijama i projekcijom slajdova (tema: Umjetnički radovi i predmeti iz fundusa Muzeja Slavonije i drugih muzeja).

Iako se na prvi pogled ideja o oslikavanju fasade Muzeja čini radikalnom, naročito ako se uzme u obzir da se radi o Muzeju i zaštićenoj spomeničkoj cjelini barokne Tvrdje, ovdje je posebice važno napomenuti da je cijela ideja proistekla iz činjenice da je ugovorena vrlo skora obnova muzejskih fasada. Uostalom, slične akcije su već poznate iz suvremene umjetničke prakse u Europi, a vrlo sličan primjer je oslikavanje u crveno tzv. zgrade Secesije u Beču.

Muzej je osigurao sva potrebna materijalna sredstva i u cijelu akciju uloženo je puno truda.

Prilikom realizacije projekta pokazalo se da 11 mladih umjetnika ipak nije pripremilo zajednički koncept, odnosno da nije postojala zajednička ideja koja bi u cijelosti intervenciju oslikavanja povezala s predloženom temom.

Većina umjetnika je na vrlo suvremeni i estetski prihvatljiv način realizirala svoje radove, odnosno intervencije, dok je nekoliko njih vrlo radikalno, neprihvatljivim rječnikom i simbolima išaralo gotovo cijelu fasadu. Ovo je izazvalo različite, uglavnom burne i negativne reakcije građana, posjetitelja i djelatnika, iako je ravnatelj naložio da se odmah svi natpisi uklone.

Tzv. *napad* kuglicama u boji i *party* s projekcijom dijapozitiva protekli su prema planu, ali su loše vremenske prilike onemogućile značajniji posjet.

Najveći dio instalacija je do kraja dana uklonjen, no na žalost do obnove fasada ostaje trag uglavnom onog dijela akcije s kojom ne možemo biti zadovoljni.

Mediji su kontinuirano pratili obilježavanje Dana muzeja i cijelu akciju, a komentari su bili uglavnom senzacionalistički s rijetkim osvrtom na važnost samog događaja, njegovu posebnost, estetsku dimenziju i sl.

sl.1-3 Obilježavanje Dana muzeja u Muzeju Slavonije, Osijek
Snimio: Mladen Radić

sl.1 Zgrada gradskog muzeja Požega

DUBRAVKA SOKAČ-ŠTIMAC □ Gradski muzej Požega

U povodu Međunarodnog dana muzeja 2001. godine Gradski muzej u Požegi priredio je alternativnu i provokativnu izložbu pod nazivom *Da li je Požegi potreban muzej?*

Tekst ispisan na velikom platnu postavljen je na fasadu zgrade Muzeja na glavnom baroknom Trgu sv. Trojstva. Ova izložba izvrsno se je uklopila u cjelokupno stanje požeškog muzeja, jer od 1990. godine Muzej nema stalni postav. Budući da je Gradski muzej jedina muzejsko-galerijska ustanova u Požeško-slavonskoj županiji, a sve tri muzejske zgrade nalaze se u izrazito lošem građevinskom stanju, bogati fundus muzejske građe je ugrožen kao i muzejski djelatnici. Izložba je postavljena na prvom katu barokne zgrade koja je spomenik kulture iz 18. stoljeća, potpuno neuređena (ovdje je nekada bio stalni muzejski postav), a sada je bez stropa, bez žbuke i uređenog poda. U velikoj dvorani muzealci su osmislili izložbu tako da su istaknuli prije svega teške uvjete rada i ugroženi smještaj i stanje muzejske građe. Izloženi su originalni predmeti iz zbirki muzeja, fotografije, plakati i mnogi katalogi brojnih izložbi, stara muzejska oprema i suvenir.

Dosadašnje djelovanje Gradskog muzeja predstavljeno je muzejskim publikacijama, katalogima i plakatima mnogobrojnih izložaba.

Izložba je imala popratni letak na kome su kronološki navedeni podaci vezani uz razvoj i djelovanje ove ustanove od osnutka do danas. O izložbi je govorila ravnateljica Muzeja i predsjednik Upravnog vijeća (mr. J. Zelić) naglasivši tešku situaciju u Muzeju i hitnost njegove obnove. Otvorenju izložbe uz mnoštvo građana prisustvovala je većina predstavnika požeških političkih stranaka.

NADA SABLJIĆ-BUTORAC □ Muzej grada Rijeke, Rijeka

---

sl.1 Zahvalnica donatorima Muzeja grada Rijeke

Kao muzejski djelatnici Dan muzeja oduvijek smo doživljavali kao prigodu da ukažemo na ono što smo tijekom godine napravili (očekujući pohvalu), na ono što nismo napravili, i razloge zbog čega je tako, ali i kao mogući dan zahvale svima koji su nam pomogli da budemo uspješniji i kvalitetniji.

Ovogodišnji Međunarodni dan muzeja, 18. svibnja, u muzeju grada Rijeke obilježen je susretom s donatorima i prigodnim aktualnim razgovorom na temu: *Muzej grada Rijeke danas i sutra*.

Susret s donatorima Muzeja uvijek je pomalo dirljiv, jer dvadesetak građana donatora je proteklih nekoliko godina poklanjalo zanimljivu povijesnu i muzejsku građu, predmete i umjetnička djela u fundus Muzeja, odazivajući se na naš apel da je Muzej pravo mjesto trajne pohrane dragocjenih predmeta.

Zahvalnice u prigodi Dana muzeja najmanje je čime se možemo odužiti, ali i animirati ostale građane Rijeke da se povedu za njihovim primjerom. Jednako važno i s istim pozitivnim odjekom održan je prigodni razgovor o budućnosti Muzeja grada Rijeke, gdje je dana prilika svakom posjetitelju događanja da iznese svoj sud o ulozi Muzeja danas u društvenom životu grada u kojem žive, kao i njihovo viđenje njegove sutrašnjice.

Ravnatelj Muzeja grada Rijeke, mr. sc. Ervin Dubrović upozorio je na temeljne značajke muzeja: prikupljanje građe i njihovo adekvatno deponiranje, naglašavajući želju muzejskih djelatnika vezanu uz prostorno rješavanje problema riječkih muzeja pa i Muzeja grada Rijeke u sklopu nekadašnje Rafinerije šećera (donedavno Rikarda Benčića), iznimnog kompleksa, gdje bi muzeji *in situ* svjedočili o gospodarskoj i političkoj povijesti grada. Ostaci Riječkog lazareta u kojem je danas smješten Vatrogasni odred, također je potvrda posve neadekvatnog tretiranja gradske povijesne baštine.

Gosti razgovora Hrvoje Giaconi i Marijan Bradanović djelatnici Konzervatorskog odjela Uprave za zaštitu kulturne baštine govorili su o velikoj kulturno-povijesnoj važnosti navedenih spomenika kulture i upozorili kako su bili tretirani kroz povijest, kako danas i što bi trebalo napraviti da ih se trajno zaštiti u budućnosti.

Na Dan muzeja otvoren je za javnost novouređeni prostor trećeg kata Muzeja, gdje su izloženi vrijedni primjerci donirane ili otkupljene muzejske građe. Prostor će s vremenom ugostiti različita događanja, pa će se u njemu okupljati prijatelji muzeja, u njemu će istraživati znanstvenici, a služiti će i za korisnike muzejske i knjižnične građe, te će se povremeno pregledavati i video zapisi i presnimke vrijedne filmske arhivske građe vezane uz povijest i razvoj grada Rijeke.

MAJA ŠEPAROVIĆ □ Galerija Ivana Meštrovića, Split

Galerija Ivana Meštrovića obilježila je Međunarodni dan muzeja programom u trajanju od 15. do 21. svibnja. Našim projektom *Muzeji zajednici- zajednica muzeju*, željeli smo potaknuti interes, kreativnost i kritičnost pojedinca, međusobnu suradnju i toleranciju zajednice, posjetitelje i publiku na dolazak, a one koji nas rijetko, ili uopće ne posjećuju, podsjetiti na naše postojanje i Meštrovićeve prisutnost u Splitu.

U naše programske aktivnosti nastojali smo uključiti različitu vrstu populacije.

Za likovno nadarene osnovnoškolce organizirali smo likovnu radionicu, koju su vodili akademski kipari Kažimir Hraste i Loren Živković Kuljiš. Pozivu se odazvalo 11 škola, a sudjelovalo je 18 učenika.

Projektom *Glazbeni hommage Meštroviću*, 18. svibnja, okupili smo učenike Srednje muzičke škole *Josip Hatze* i studente glazbenog odsjeka Umjetničke akademije Sveučilišta u Splitu, koji su muzicirali na instrumentima prisutnim kod Meštrovićevih skulptura s muzičkim temama. Održana su i dva koncerta: Edite Topić-Kopetzky (harfa) i Snježane Bosotina Jelavić (flauta), te fra Antuna Mrzlečkog (lutnja).

Kako bismo i ove godine potaknuli na dolazak i na suradnju hendikepirane osobe, zamislili smo dva projekta. Prvi je ostvaren u suradnji s centrom Juraj Bonačić iz Splita, čiji su polaznici - osobe s posebnim potrebama, uz vodstvo radnog terapeuta Saše Ivković, prof. likovne kulture, modelirali glinene skulpture na temu *Meštrovićevi javni spomenici u Splitu*, a u ostvarenju drugog projekta, naziva *Dotakni i prepoznaj Meštrovićevo djelo*, sudjelovali su članovi Županijske udruge slijepih, *Jasenska Splivalo*, prof., te učenici Prve splitske gimnazije iz grupe *Baština - nama je stalo*. Na temelju opisa i uz pomoć kustosa i učenika, slijepi osobe nastojale su prepoznati jedno Meštrovićevo djelo. Doživljaji sudionika zabilježeni su audio zapisom.

Realizaciji projekta prethodilo je uvodno predavanje održano u prostorima Županijske udruge slijepih.

Vodeni idejom o imenu i gradu kao poveznici Galerije Meštrović, Kašteleta, spomenika Luki Botiču, Marku Maruliću, Grguru Ninskom i Majci i djetetu, projektom *intervencija umjetnika Ante Jerkovića* na tim prostorima i spomenicima, željeli smo *preskočiti* zid muzejske zgrade i proširiti stalni postav Galerije.

Također, ovo je bila prilika da konzervatori s kojima smo bili u dogovoru, izvrše pregled Meštrovićevih skulptura u gradskom prostoru. Premda su svi uvjeti vezani uz organizaciju bili zadovoljeni, do realizacije projekta nije došlo, jer je ravnatelj Fundacije Ivana Meštrovića, Guido Quien, prof., u posljednji tren tako odlučio.

Prigodom Međunarodnog dana muzeja tiskana je i radna bilježnica koja uključuje aspekt znanja o Meštroviću, percepcije i prostornog snalaženja u Galeriji.

U prostoru galerijske recepcije, 4. lipnja postavljena je izložba odabranih radova sudionika likovnih radionica.

Autor i voditelj idenog projekta i urednik radne bilježnice bila je: Maja Šeparović, kustosica.

Suradnik na projektu Intervencije u javnim prostorima bio je: Dalibor Prančević, kustos.

Projekt su financirali i njegovo ostvarenje omogućili: Interlight, Hotel Marjan, HP, Autocommerce, Hfele, Bobis, McDonalds, EUROsho i Kadulja A.M.- Samobor.

Zahvaljujemo: Operi HNK- Split, MHAS-u, Grafisu, Branku Čapinu i poduzeću Građevinar, Ani Ilijić i Rinu Efendiću.

ANITA PERIČIĆ □ Gradski muzej Varaždin, Varaždin

Ovogodišnji Međunarodni dan muzeja u Varaždinu obilježen je s dva prigodna programa, od kojih je prvi, pod naslovom *Spasimo kulturnu baštinu*, zapravo još uvijek u tijeku.

Kao vjerojatno u većini hrvatskih muzeja, i u Gradskom muzeju Varaždin velik dio građe u lošem je stanju te zahtijeva nužnu obnovu i prikladnu zaštitu. Poznato je da su troškovi restauriranja predmeta znatna financijska stavka u svakoj istovrsnoj hrvatskoj ustanovi, koja se uglavnom ne može podmiriti iz sve skromnijih proračunskih dotacija. U potrazi za novim mogućnostima prikupljanja potrebnog novca za tu svrhu, varaždinski muzej 2001. godine pokrenuo je akciju pod naslovom *Spasimo kulturnu baštinu*. Ovakva inicijativa namijenjena je prvenstveno varaždinskim poduzetnicima, obrtnicima i ostalim zainteresiranim građanima, koje se željelo potaknuti da, prema svojim mogućnostima, izdvoje financijski prilog dostatan, barem djelomično, za pokrivanje troškova restauriranja i zaštite predmeta. U akciji je sudjelovalo pet muzejskih odjela: Kulturno-povijesni, Povijesni, Arheološki, Etnografski te

sl.1 Razglednica tiskana u povodu Dana muzeja s malim reprodukcijama djela koja su nastala tijekom akcija

sl.2 Projekt "Dotakni i prepoznaj Meštrovićevo djelo", 17. svibnja 2001.

sl.3 Likovna radionica za likovno nadarene osnovnoškolce

Galerija starih i novih majstora. Iz njihovih fundusa izdvojeno je po 5-6 predmeta za čiju su se obnovu tražili sponzori i donatori. Među odabranim artefaktima bile su umjetnine, kulturološki i povijesni predmeti te predmeti tradicijske kulture, kao i lokalitet Paka, malo poznata utvrda nadomak Varaždinu. Ti su predmeti, odnosno lokalitet, predstavljeni i na izložbi, priređenoj prigodom Međunarodnoga dana muzeja u prostoru Staroga grada, uz koju je tiskan i popratni katalog. Ovakva prezentacija muzeološke problematike naišla je na dobar odaziv varaždinskih tvrtki, ali i građana, pa su dosad prikupljena sredstva za obnovu petnaestak predmeta. Kako se donatori, međutim, i dalje javljaju, akcija se nastavlja. Inače, Varaždinski muzej planira inicijative i izložbe takve vrste priređivati ubuduće jedanput godišnje, čime bi, kao što je to običaj u svijetu, uskoro mogao steći *mecene* za obnovu i zaštitu muzejskih predmeta i lokaliteta.

Osim spomenute akcije, u povodu Međunarodnoga dana muzeja na Entomološkom odjelu Gradskog muzeja Varaždin organizirana je prezentacija dviju muzejsko-pedagoških radionica: *Tko si ti te Ose i pčele u muzeju i prirodi*. Njih su predstavile autorice i voditeljice radionica viša kustosica Antica Bregović i prof. Mihaela Vrbnjak. Te se radionice temelje na stalnom entomološkom postavu *Svijet kukaca*, a namijenjene su djeci od predškolske dobi do 12. godine, odnosno učenicima 5. razreda osnovne škole. Prezentaciju su pratili odgajatelji, nastavnici prirode i biologije te ostali pedagoški stručnjaci iz varaždinskih osnovnih škola.

Kao i ranijih godina na Međunarodni dan muzeja, ulaz za razgled postava Gradskog muzeja Varaždin u Starome gradu, Galeriji i Entomološkome odjelu po običaju je bio besplatan, a na njima je toga dana zabilježen i povećan broj posjetitelja.

STJEPAN JOZIĆ □ Gradski muzej, Vinkovci

---

sl.1 Pročelje zgrade Gradskog Muzeja u Vinkovcima na Dan muzeja, snimili: I. Gale, M. Krznarić Škrivanko

sl.2 Pročelje zgrade Gradskog Muzeja u Vinkovcima na Dan muzeja, snimili: I. Gale, M. Krznarić Škrivanko

Gradski muzej Vinkovci obilježio je u Međunarodni dan muzeja u skladu sa svojim trenutačnim mogućnostima, a na osnovi preporuka i zadane teme.

Građani su mogli posjetiti arheološku izložbu *Vinkovci u svijetu arheologije* koja je postavljena još 1999. godine. Izložba daje pregled naseljavanja Vinkovaca od prapovijesti do srednjeg vijeka, te je postala privremeni stalni arheološki postav. Na zgradi Muzeja bili su izvješeni platneni transparenti s informacijom o Međunarodnom danu muzeja, o pripremi stalnog etnološkog postava koji bi trebao biti završen do kraja 2001. godine, te o trajanju arheološke izložbe *Vinkovci u svijetu arheologije*. Na pročelju hotela Slavonije, koji je sagrađen na lokalitetu - hotel Tržnica, bio je izvješten veliki transparent s natpisom *na ovom mjestu nađen je najstariji europski kalendar*. U predvorju hotela na dva panoa postavljena je manja informativna izložba o zaštitnom arheološkom iskopavanju, provedenom 1977./78. godine na višeslojnom lokalitetu Tržnica, na kojem je ustanovljeno veliko vučedolsko naselje. Upravo unutar tog naselja pronađena je posuda na kojoj se temelji teorija o najstarijem europskom kalendaru.

Uz stručne izložbe i informacije Muzej je prigodnim akcijama ukazao na značaj i vrijednost kulturne baštine. Na odnos građana prema muzejskim eksponatima upozorilo se postavljanjem žičane ograde oko topa iz 18. stoljeća koji se nalazi pred ulazom u muzejsku zgradu. Na panou koji je za ovu priliku bio postavljen, dati su osnovni povijesni podaci o topu, te *obavijest građanstvu!* kako *ovo nije kanta za smeće, ovo je muzejski izložak!*

Postavljanjem plakata na prozore zgrade Galerije s tekstem *Pozor prozor! Za ovo je potrebna snaga i drskost, a ne vještina* ukazalo se na dugogodišnji problem razbijanja čak i armiranih stakala na prozorima muzejskih zgrada.

Kako bi se zadovoljile razbijačke strasti, pred zgradom Galerije postavljeno je staro automobilsko staklo i čekić, kako bi svatko tko osjeti potrebu mogao *bez straha udovoljiti svojim huliganskim potrebama*. U galerijskom prostoru trajala je izložba studenata Akademije likovnih umjetnosti Široki Brijeg, realizirana u suradnji s Muzejom Široki Brijeg i Franjevačkom galerijom.

Za javne medije i novinare napisan je tekst o akcijama kojima je Gradski muzej Vinkovci popratio Međunarodni dan muzeja.

INTERNATIONAL MUSEUM DAY 2001

The theme of International Museum Day 2001 was *Museums: building community*. The slogan recommended by ICOM's secretariat is difficult to translate into Croatian without losing all the meanings of the English original. Some museums used the slogan *Building community*. The basic message was not lost. Museums were called upon to place large placards with

INTERAKTIVNA MULTIMEDIJSKA IZLOŽBA "MUZEJ KOJI SE SAKRIO"

IRENA SERTIĆ □ udruga "Heureka", Zagreb

sl 1- 6 Interaktivna multimedijaska izložba
"Muzej koji se sakrio"

Uvažavajući činjenicu da baština pripada svim dobnim skupinama i svim slojevima društva, muzejska se djelatnost u svijetu sve više okreće mladim generacijama, pa tako uz dinamične i privlačne programe koje djeci i mladima kao edukativnu nadopunu nude postojeći muzeji, koji su prije svega građeni za odrasle, velikom dinamikom niču muzeji posebno oblikovani i posvećeni djeci i mladima.

Institucija dječjeg muzeja u svijetu je poznata već čitavo jedno stoljeće. Prvi dječji muzej osnovan je 1899. u Brooklynu. Od tada njegova popularnost sve više raste te je broj novootvorenih dječjih muzeja u svijetu sve veći, osobito u posljednja dva desetljeća. Danas u SAD-u postoji više od 300 dječjih muzeja, a u Europi više od 90.

Hoće li i Hrvatska dobiti svoj prvi dječji muzej?

Nizom kulturno-edukativnih akcija namijenjenih djeci i mladima, prije nepune četiri godine udruga Heureka je započela projekt osnivanja prvog dječjeg muzeja u Hrvatskoj, ustanove koja bi, uz izuzetne mogućnosti provođenja slobodnog vremena djece i mladih u kvalitetnim kulturnim sadržajima, omogućila da se muzejska djelatnost potpuno približi djeci te omogući prenošenje kulture na djeci dostupan i prilagođen način. Kao sastavni dio projekta, u jesen 2001. godine je u oživiljenom dijelu zagrebačkog Paromlina održana prva interaktivna multimedijaska izložba za djecu u Hrvatskoj "Muzej koji se sakrio". Autorica izložbe: Irena Sertić, postav: Irena Sertić, Dalibor Martinis, oblikovanje postava: Dragutin Broz, grafički dizajn: Dalibor Martinis, lutke: Dijana Možnik, makete: Tomislav Barb, Gordana Vresnik, fotografije: Boris Cvjetanović.

Izložba je imala edukativan karakter, a cilj joj je bio da se na jednostavniji i djeci pristupačan način predstavi i približi muzejska djelatnost najmlađim posjetiocima, a izložba učini ugodnim iskustvom učenja o muzejima. Djeca su po prirodi aktivna i znatiželjna, sa snažnim potrebama za novim doživljajima i spoznajama. Stoga su u prikladno uređenom prostoru predmeti u sklopu postava stavljeni u djeci privlačno kontekstualno okruženje koje pobuđuje emocionalne reakcije, nudi dramski mini svijet u koji mladi posjetioци mogu uroniti, koji mogu istraživati, isprobavati te se njime slobodno kretati. Putem slika, posebno uredjenih vitrina, fotografija, interaktivnih izložaka - lutaka, maketa, mobila i slagalica te video filmova i kompjutorskih prezentacija na plazma ekranu koji su omogućavali intervencije, i manipulacije posjetioca, te uz pomoć brojnih radionica, izložba je mladom naraštaju prikazala razvitak muzeja i predočila fenomen muzeja na nov i zanimljiv način te objasnila temeljne pojmove o muzejima i muzejskoj arhitekturi.

Djeca su imala priliku graditi vlastito znanje o tome što su to muzeji, o tome kako su nastali i kako su se mijenjali kroz povijest, o tome što je muzejska kolekcija i muzejski predmet, o vrstama muzeja, arhitekturi, o radu kustosa i sl. Muzeji su posjetiteljima postajali razumljivi i privlačni time što im je omogućeno da za vrijeme posjeta ovoj izložbi u njima otkrivaju bezbroj zanimljivih stvari. Tako su uz raznovrsne i zanimljive predmete koje možemo naći u različitim vrstama muzeja, posjetitelji mogli vidjeti naobičan, gotovo muzejski primjer starog industrijskog pogona kroz film o proizvodnji čavala za potkivanje deva snimljen u staroj karlovačkoj tvornici ili primjere neobičnih muzeja kao što su muzej snijega i leda ili muzej pijeska.

Izložbom su se nastojali potaknuti posjetitelji da potraže odgovore na pitanja: zašto uopće skupljamo predmete? Tko je prvi započeo? Kako je došlo do toga da ta navika ili možda strast preraste u ozbiljan posao stvaranja muzeja? I, što su to muzeji, kako izgledaju te po čemu se razlikuju? Ona im je omogućavala učenje kroz istraživanje i iskustvo, ohrabivala ih da predmete diraju, proučavaju te ih na različite načine koriste. Osnovno je geslo izložbe bilo: **ZNATI nešto znači KORISTITI to**. Uz to što vidimo i čujemo, potrebno je **ČINITI** kako bismo razumjeli.

Izložba promovira principe i metode rada budućeg dječjeg muzeja koji izrastaju na najsuvremenijim pedagoško-psihološkim načelima te saznanjima iz razvojne psihologije i metodike poučavanja djece i mladih. Umjesto jednosmjernе komunikacije koju nude predmeti u vitrinama i natpisi na izložbi, ostvaren je princip interaktivnosti - dvosmjernan aktivan odnos između izložaka, ambijenta i posjetioca koji je važan u formiranju pažnje, percepcije i dugotrajnog pamćenja. Mladim se posjetiocima nudi mogućnost izbora sadržaja, omogućava prilagođavanje različitim stilovima učenja i vrstama inteligencije. Posjetioци su mogli sami postaviti pop art izložbu, složiti raspored prostorija i postav izložbe na maketi Pompidou centra ili postaviti natpise uz izložene predmete povijesnog muzeja. Objekti, predmeti i natpisi su stavljeni na visinu koja odgovara vidnom polju djeteta te postavljeni na različite načine: vizualni (mnoštvo slika koje objašnjavaju sadržaj izložbe), matematički (omogućavaju posjetiteljima upotrebu

NAGRADA PLAKATU "VOLIM KVADRAT I KRUG"

Design Zentrum Nordheim Westfalen (DZNW) u Essenu (Njemačka) dodijelio je nagradu autoru Borisu Ljubičiću i izdavaču Muzejskom dokumentacijskom centru za plakat *Volim kvadrat i krug (Love square & circle)*. Plakat je izdan u povodu Međunarodnog dana muzeja (2000.) i dvadeseti je u nizu koje je tim povodom izdao MDC. On je oblikovno rješenje teme *Muzeji za miran i skladan život* koju je preporučio ICOM. Nagrada je uručena 26. listopada 2001. u Essenu i to gospodinu Borisu Ljubičiću, oblikovatelju plakata i gospođi Višnji Zgaga ravnateljici MDC-a.

TONČIKA CUKROV □ Muzejsko dokumentacijski centar, Zagreb

POVRAT GRAĐE VUKOVARSKOG MUZEJA

Nakon mukotrpnih višegodišnjih pregovora Ministarstva kulture Republike Hrvatske s jugoslavenskim Ministarstvom vanjskih poslova, početkom prosinca, točnije 10., 11. i 12. prosinca 2001., realiziran je povratak građe i dokumentacije vukovarskih muzejskih zbirki u Gradski muzej Vukovar. U transportu je vraćena arheološka i kulturno povijesna građa vukovarskoga Gradskog muzeja te slike, crteži, grafike i skulpture Zbirke Bauer i galerije umjetnina. Zahtjevan posao revizije cjelokupnog fonda koja će točno ustanoviti koliko i koje građe nedostaje, već je započeo. Sigurno je da je dio građe uništen u prostorima dvorca Eltz još tijekom razaranja Vukovara 1991. Sigurno je također da nedostaje ustanoviti broj slika Zbirke Bauer i galerije umjetnina. Etnografskoj građi i građi iz Spomen muzeja nobelovca Lavoslava Ružičke te Povijesnog odnosno Spomen muzeja II kongresa KPJ, zasad nema traga. S restauracijom građe već se započelo kao i s pripremama za opljačkanih svjetskih umjetnina.

Stručna skupina za popis i identifikaciju građe

sl 1 Denis Vokić, restaurator iz Hrvatskog restauratorskog zavoda

sl.2 Ružica Marić, ravnateljica Gradskog muzeja Vukovar i Vladimira Pavić, MDC sudjelovale su u radu stručne skupine za popis i identifikaciju građe Gradskog muzeja Vukovara.

Gradskog muzeja Vukovar i ostale građe iz Vukovara pohranjene u muzejima u Novom Sadu (Ružica Marić, ravnateljica Gradskog muzeja Vukovar, Zdravko Dvojković, kustos Zbirke Bauer i galerije umjetnina, Mirela Dalić, kustosica arheološke zbirke, Denis Vokić, restaurator iz Hrvatskog restauratorskog zavoda, Krešimir Lendić, fotograf iz Konzervatorskog odjela u Osijeku i Vladimira Pavić, MDC) imenovana od Ministarstva kulture RH, boravila je u Novom Sadu od 5. do 9. studenoga 2001. pregledala je, popisala i snimila svu građu i dokumentaciju o građi u Muzeju Vojvodine i Muzeju grada Novog Sada, gdje je otuđena građa bila deponirana deset godina.

VLADIMIRA PAVIĆ □ Muzejsko dokumentacijski centar, Zagreb

POVRAT GRAĐE OTUĐENE IZ SPOMEN PODRUČJA JASENOVAC

Posredstvom Memorijalnog muzeja holokausta iz Washingtona, početkom prosinca 2001. vraćena je opljačkana muzejska građa u Spomen područje Jasenovac.

Građa koja je odnijeta iz zgrade jasenovačkog muzeja za vrijeme okupacije 1991. do 1995. godine, prema vijestima i dokumentaciji iz vremena i nakon okupacije selila se nekoliko puta. Očito je bila razdvojena na više lokacija (Muzej žrtava genocida u Beogradu), a također i zloupotrebljavana na "međunarodnim" izložbama o "ustaškim zločinima". Jedan dio otuđene građe završio je svoje putovanje u Arhivu Republike Srpske u Banjaluci, odakle su je preuzeli stručnjaci Memorijalnog muzeja holokausta iz Washingtona, u listopadu 2000. godine. U godinu dana, koliko je bila pohranjena u Washingtonu, popisana je i preventivno zaštićena, a podaci i fotodokumentacija građe prezentirani su na Internet stranicama www.ushmm.org/jasenovac te tako dostupni za istraživanje.

U devet velikih sanduka vraćen je samo dio dokumentarne i predmetne građe. Ostatak građe otuđen iz jasenovačkog muzeja, čiji će točan broj i popis utvrditi detaljna revizija (vraćenog) fonda koja se u muzeju već radi, bit će predmetom daljnjih pregovora s Jugoslavijom o vraćanju svega otuđenog tijekom agresije na Hrvatsku.

VLATKA PAVIĆ □ Muzejsko dokumentacijski centar, Zagreb

Godišnja konferencija Komiteta za regionalne muzeje ICOM-a, Hrvatska, 23. rujna - 28. rujna 2002. / Annual Conference International Committee for Regional Museums, Croatia, 23th - 28th Septembre 2002

Tema: MUZEJSKA KVALITETA I STANDARDI U PRAKTIČNOM RADU
Theme: MUSEUM QUALITY AND STANDARD ON A PRACTICAL LEVEL

Godišnja konferencija ICOM ICR (Komiteta za regionalne muzeje) održat će se od 23. do 28. rujna 2002. godine u Hrvatskoj. Uz ICOM ICR i Hrvatski nacionalni komitet ICOM-a organizatori konferencije su Muzeji Hrvatskog zagorja.

Komiteo za regionalne muzeje već nekoliko godina kao središnju temu rada ima pitanje kvalitete i standardizacije poslovanja u muzejima, kao i pitanja akreditacije, što pobuđuje interes stručnih djelatnika diljem svijeta. Baveći se tim pitanjima sudionici ICR-ovih konferencija slažu se da standardi ne podrazumijevaju uniformnost - kod svakog muzeja je u pitanju različita misija, program, izvori financiranja i sl., te je potrebno uvažiti posebnost svakog pojedinog muzeja ali i pokušati naći objektivne kriterije po kojima bi procjena kvalitetnog rada bila moguća.

Ovogodišnja konferencija bavi se kvalitetom pozivajući se na neposredna iskustva muzejskih profesionalaca. Konferencija će biti specifična po načinu organizacije radionica pripremljenih u nekoliko muzeja u Hrvatskoj koji su odabrani prema zadanoj problematiki. Pored Hrvatskog zagorja sudionici će obići i Varaždinsku županiju, Zagreb, i Istru, što će im pružiti dobar uvid u različitosti pojedinih regija kao i u specifičnosti različitih vrsta muzeja. Konferencija se održava na engleskom jeziku, a odabrani su sljedeći muzeji, radionice i teme za diskusije:

PREZENTACIJA I DIZAJN POSTAVA - Muzej grada Zagreba

MARKETING I UPRAVLJANJE - Muzej za umjetnost i obrt

BRIGA O POSJETITELJIMA - Muzeji Hrvatskog zagorja

SKUPLJAČKA POLITIKA - Gradski muzej Varaždin

ODRŽAVANJE POVIJESNE ZGRADE S

OKOLIŠEM - Muzej dvor Trakošćan

KOMUNIKACIJA BAŠTINE U MULTIKULTURALNOJ ZAJEDNICI - Etnografski muzej Istre

ČUVANJE I ZAŠTITA - Eufrazijana.

U odabiru tema za radionice želja nam je bila istaknuti problematiku vezanu uz uspješan rad muzejskih ustanova obuhvaćajući neke od osnovnih segmenata rada muzeja - od prikupljanja, čuvanja i obrade muzejskih predmeta do prezentacije, komunikacije i upravljanja muzejem i većim spomeničkim kompleksom. U odabiru muzeja domaćina nastojali smo uključiti vodeće muzejske kuće u Hrvatskoj, vrhunske spomenike kulture i muzeje pojedinih regija ili gradova.

Kontakt:
Goranka Kovačić

Muzeji Hrvatskog zagorja
Samci 64
49 245 Gornja Stubica, Hrvatska

T: + 385 49 289 125

F. + 385 49 500 165

E-mail: goranka.kovacic@kr.tel.hr

U tablici br. 1, u četvrtom stupcu treba pisati
"321 publikacija" a ne "1 publikacija";

Tablica br. 1
Izložba izdavačke djelatnosti muzeja i galerija
1982.-2000.

<i>godina</i>	<i>mjesto i vrijeme održavanja</i>	<i>broj muzeja i galerija</i>	<i>broj naslova</i>
1995.	Knjižica MDC-a, 24.-27.10.1995.	73	321 publikacija 172 plakata 22 razglednica 2 kalendara

Uredništvo časopisa Informatica Museologica
ispričava se autorici teksta gospođi Snježani
Radovanlija Mileusnić zbog pogrešaka koje su
se pojavile u tekstu *Pogled unatrag uoči 20.
obljetnice: uz MDC-ovu izložbu izdavačke dje-
latnosti hrvatskih muzeja* objavljenom u
posljednjem broju IM 32 (1-2) 2001.

U tablici br. 2 izostavljen je posljednji redak koji
se odnosi na 2000. godinu.

Tablica br. 2
Popratne akcije

<i>godina</i>	<i>popratne manifestacije</i>
2000.	Izložba Muzejska izdanja za djecu i mlade (publikacije 24 muzejske ustanove iz Hrvatske)

Blank lined writing area on the left side of the page.

Blank lined writing area in the middle of the page.

Blank lined writing area on the right side of the page.